PETRE TURLEA

PARTIDUL NAŢIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

https://biblioteca-digitala.ro

PETRE TURLEA

PARTIDUL NAŢIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

https://biblioteca-digitala.ro

Coperta: MIRCEA TOMESCU
Foto coperta a IV- a: GABRIEL BOHOLŢ

Colecţia
CONTEMPORANEEA
f

© LIBRA®

ISBN 973-8327-00-8

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PETRE TURLEA

PARTIDUL NAŢIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

LIBRA®
Bucureşti, 2001

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

TURLEAPETRE
Partidul Naţional Liberal – Tătărescu / Petre Ţurlea -
Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Libra, 2001.
292 p.; 20 cm. – (Contemporaneea)
ISBN 973-8327-00-8

329(498) Partidul Naţional Liberal Tătărescu

https://biblioteca-digitala.ro

Volum apărut cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva precizări generale

Cea mai agitată perioadă a vieţii politice româneşti – fără a lua în considerare pe aceea de după 1989 – este cuprinsă între 1944—1947. în acest interval, deşi foarte scurt, au fost cele mai multe înfiinţări de partide, chiar dacă unele şi-au revendicat rădăcini mai vechi, şi, totodată, cele mai multe dispariţii de partide, dintre care, unele dispariţii naturale, altele ca urmare a acţiunii dictatoriale a autorităţilor; aici, la categoria dispariţiilor forţate de autorităţi, pot fi încadrate şi partidele care de facto au fost făcute să nu mai poată activa, ele prelungindu-şi câtva timp o agonie în cadrul cărea n-au mai reprezentat nimic sau în timpul căreia au eşuat într-un servilism deplin şi ruşinos faţă de puterea comunistă, cum este cazul cu Partidul Naţional Liberal – Tătărescu.

Datorită împrejurărilor istorice cunoscute, mai ales a menţinerii interdicţiei accesului în unele arhive vizând perioada 1944-1947 ori al accesului selectiv – fapt pentru care, de altfel nici nu poate fi incriminat regimul comunist, în toată lumea existând limite de timp, uneori chiar mai mari de 50 de ani, pentru îngăduirea studierii documentelor acumulate de instituţiile statului – dar şi datorită impunerii părerii oficiale, corespunzătoare viziunii comuniste asupra evenimentelor, ca singur mod în care putea fi tratată viaţa politică dacă autorul voia să i se publice cartea, istoriografia românească de până în 1989 nu a putut da lucrări, despre intervalul

https://biblioteca-digitala.ro

menţionat, care, mai ales prin concluzii, să mai stea şi astăzi în picioare; în acest context general sunt, însă, şi excepţii. Iată de ce „asaltul” multor istorici români, după 1989, – unii chiar specialişti pe alte perioade ale Istoriei, precum Şerban Rădulescu Zoner – asupra arhivelor contemporane, deschise acum, a fost şi normal şi, în unele cazuri, benefic pentru cunoaşterea realistă a perioadei. „Asaltatorii”, marea majoritate oameni serioşi, specialişti de marcă din vechea gardă a istoricilor, precum Dinu C. Giurescu, însă şi mulţi tineri ce şi-au făcut deja un nume, precum Gheorghe Onişoru, răscolind intens arhivele, au publicat o mulţime de articole, studii, monografii privind probleme, personalităţi sau instituţii din intervalul 1944—1947; aici trebuie remarcată activitatea foarte fructuoasă a Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului condus de Radu Ciuceanu. Şi acum, ca şi înainte de 1989, cum este şi normal, unele lucrări au concluzii greu de susţinut, criticabile, dar incită la o dezbatere la capătul căreia apropierea de adevăr va fi, cu siguranţa, mare. Din păcate, acest fenomen valoros, al muncii istoricilor pentru a se apropia cât mai mult de adevăr este umbrit de două tendinţe. Prima este năvala memorialiştilor de excesivă subiectivitate, ale căror scrieri au ca scop evident amplasarea propriei persoane în centrul unor evenimente la care, în cel mai bun caz, au fost doar martori, ori, şi mai grav, au ca scop „luminarea” unor participanţi la evenimente (uneori chiar a autorilor de memorii), transformarea lor în personaje pozitive, deşi fuseseră stâlpi adevăraţi ai dictaturii comuniste; cazul, în acest plan, al lui Silviu Brucan este notoriu, aşa cum imaginea roză pe care i-o face comisarului stalinist Walter Roman fiul său Petre Roman, este rizibilă. Ne putem aştepta în curând ca şi călăul Nicolski să-şi găsească un lăudător, care să-l înfăţişeze pur şi democrat. Lumea ştiinţifică ştie să privească aceste „opere” cu necesara suspiciune sau cel puţin reţinere, dar lumea cealaltă citeşte astfel de cărţi şi, treptat, se întipăreşte în conştiinţa publică o altă

https://biblioteca-digitala.ro

imagine deformatoare a perioadei respective, nu mai puţin nocivă decât imaginea deformatoare impusă sub regimul comunist. În sfârşit, a doua umbră ce tinde să acopere munca istoricilor serioşi se datorează pseudospecialiştilor, care intră în arhive înarmaţi deja cu o idee, o concluzie asupra unei probleme ce urmează a o cerceta şi care-şi subordonează informarea demonstrării acelei concluzii, eludând documentele care ar putea demonstra contrariul; în ultimă instanţă, acesta este fenomenul cel mai periculos, deoarece, prin trimiterea la arhive, se dă impresia imparţialităţii, a probităţii ştiinţifice.

*

Asupra activităţii Partidului Naţional Liberal – Tătărescu s-au oprit, deja, mai mulţi istorici, cu interpretări diferite; de aceea, încercarea de monografie de faţă se poate raporta la munca şi la concluziile altora şi le poate folosi; dar reluarea rezultatelor muncii altora nu o socotesc necesară, mai ales pentru că vreau să cred volumul prezent a fi destinat unor cunoscători ai perioadei 1944—1947, deci cunoscători şi a ceea ce s-a scris despre ea. Şi, urmând această idee, rămâne de făcut apelul la bibliografie doar în măsura necesităţii de a combate unele teze, sau a precizării întâietăţii altui cercetător în descoperirea şi valorificarea unui document de arhivă. Este, aşadar, doar o încercare de monografie pentru că nu-şi propune să reia toată bibliografia asupra subiectului şi să readucă în discuţie toate părerile ce s-au emis, ci îşi propune să aducă în discuţie mai ales documente inedite de arhivă; se adaugă, bineînţeles, consideraţii personale, unele în discordanţă cu tezele susţinute astăzi privind ceea ce s-a întâmplat în România anilor respectivi. (Este riscant să „ieşi din rânduri”, chiar dacă nu o faci premeditat, ci în urma unui raţionament bazat pe studiul atent al epocii. Pe de altă parte cred, însă, că este degradant pentru un istoric să accepte anumite

https://biblioteca-digitala.ro

teze fie pentru că sunt impuse de oficialitate, aşa cum era înainte de 1989, fie că sunt impuse de curente de opinie publică sau de hagiografii partidelor istorice sau ai monarhiei, aşa cum se încearcă a se face după 1989. între riscul de a fi contestat de istorici sau chiar etichetat injurios de cei cu puţină înţelegere a ideii că ai dreptul să gândeşti altfel decât ei, şi autocenzura propriului raţionament deşi îl consideri bun, aleg, ca întotdeauna, riscul.) Este doar o încercare de monografie pentru că nu vor fi prezentate toate acţiunile Partidului Naţional Liberal – Tătărescu în actul de guvernare a Tării, acestea în cea mai mare parte fiind cunoscute, ci acele acţiuni care au individualizat partidul faţă de aliaţii săi sau chiar l-au opus acestora. Şi, în sfârşit, este doar o încercare de monografie, fără pretenţia exprimării ultimului cuvânt, şi pentru că nu răspunde fără îndoieli la unele probleme de bază, cum ar fi aceea a caracterului formaţiunii respective – partid sau dizidenţă.

Trebuie spus că, datorită caracterului indiscutabil de „partid personal” pe care-l avea Partidul Naţional Liberal – Tătărescu, există tendinţa să fie urmărită numai activitatea preşedintelui formaţiunii politice respective. În realitate, deşi era un „partid personal”, nu a trăit doar prin persoana conducătorului său, ci asupra activităţii sale şi-au pus amprenta foarte multe personalităţi care s-au aflat în fruntea sa, precum Dumitru Alimănişteanu, Alexandru Alexandrini, Hurmuz Aznavorian, Eugen Dunca, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, Richard Franasovici, Tiberiu Moşoiu, Ion Nistor, Radu Roşculeţ, FI. Ştefănescu-Goangă, Constantin Tătăranu, Gheorghe Vântu, Constantin C. Giurescu, Anton Dimitriu, dr. Petre Topa, Remus Caracaş, N. N. Lenguceanu – o parte foşti miniştri înainte de 1940, alţii după 1944, ambasadori, profesori universitari de renume, economişti etc. Nu este de neglijat faptul că, numai în Comitetul Central al partidului erau nu mai puţin de 12 generali. Intr-un

https://biblioteca-digitala.ro

partid care are asemenea oameni, nu putea fi o singură minte după care să se ia toţi. în interiorul partidului au fost individualităţi puternice, a fost o dezbatere de idei serioasă, chiar conflicte de idei, o activitate pentru care nu se aşteptau zilnice îndrumări din partea „şefului”. De aceea, lucrarea de faţă nu este o încercare de monogrfie a activităţii lui Gheorghe Tătărescu în perioada 1944-1947, ci a activităţii Partidului Naţional Liberal – Tătărescu.

în ceea ce priveşte problema deja ridicată – a fost partid de sine stătător sau a fost dizidenţă unui partid? — în istoriografie s-au dat ambele răspunsuri, nu întotdeauna explicit, ci mai mult prin concluziile lăsate a fi trase de cititor în urma formulărilor făcute de diverşii autori. Cum nu este aici locul unei discuţii largi asupra a ceea ce au scris unii sau alţii – deşi subiectul este

https://biblioteca-digitala.ro

interesant – rămân doar asupra celei mai recente lucrări, *Istoria Partidului Naţional Liberal,* apărută în anul 2000, avându-l drept coordonator pe Şerban Rădulescu Zoner, ceilalţi autori fiind Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onişoru, Dumitru Şandru, Apostol Stan, volum care, cum se menţionează în *Notă preliminară,* „are caracterul unei monografii”. Volumul respectiv tratează şi subiectul cărţii de faţă-Partidul Naţional Liberal – Tătărescu – scris de Gheorghe Onişoru. Subtitlurile folosite de acesta sunt: *Condiţiile apariţiei Partidului Naţional Liberal – Tărărescu; Participarea Partidului Naţional Liberal – Tătărescu la Guvernul de la 6 martie 1945; De la Partidul Naţional Liberal – Tătărescu la Partidul Naţional Liberal – Bejan.* Şi, pentru acelaşi interval de timp, alături de formulările de mai sus, celelalte subtitluri sunt: *Participarea Partidului Naţional Liberal – Brătianu la guvernele Sănătescu şi Rădescu; Opoziţia Partidului Naţional – Brătianu faţă de comunicarea ţării.* Concluzia, deşi nespusă dc autor, nu poate fi alta decât a existenţei, în perioada 1944-1947, a două partide liberale distincte. Se răspunde, astfel, şi permanentei dispune din epocă între cei doi conducători, Constantin (Dinu) Brătianu şi Gheorghe Tătărescu, fiecare afirmând că el conduce singurul Partid Liberal, iar celălalt conduce un grup dizident. Cred că, din raţiuni de sistematizare a prezentării, formula lui Gheorghe Onişoru este normală; ea, însă, deşi lasă impresia a da un răspuns definitiv la problema enunţată, nu-l poate da. Un răspuns tranşant nici nu se poate da, existând argumente imbatabile pentru ambele răspunsuri.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul I

în toate partidele mari ale României interbelice a existat o permanentă luptă între diferite curente formate în jurul unor elemente de originalitate doctrinară sau a metodelor de luptă politică în discordanţă cu linia oficială a partidului respectiv. Cea mai frecventă cauză a fenomenului formării acestor curente a fost existenţa unor personalităţi politice mult prea mari – în realitate ori care se credeau ele ca atare – mai ales în PNŢ şi PNL, care se simţeau încorsetate de „disciplina de partid”; unele curente au activat permanent numai în cadrul partidelor unde au luat fiinţă, altele s-au desprins pentru a reveni ulterior la matcă. Aşadar, ceea ce s-a întâmplat în PNL, după dispariţia mâinii de fier a lui 1.1. C. Brătianu, se înscrie într-un fenomen larg, care nu mai reprezenta o curiozitate pentru opinia publică. După 1930 fenomenul fărâmiţării partidelor a fost impulsionat de Regele Carol al II-lea, interesat în a demonstra neviabilitatea sistemului politic românesc şi, de aici, voita concluzie la care opinia publică ar fi trebuit să ajungă, a necesităţii înlocuirii sistemului cu unul de autoritate, salvator. Ceea ce se întâmpla tocmai atunci în unele ţări europene – Ungaria, Italia, Germania – putea fi adus ca argument în susţinerea ideii unei puteri regale lărgite.

Dintre toate personalităţile liberale care, într-o perioadă sau alta, au înfruntat conducerea centrală a

https://biblioteca-digitala.ro

PNL, acela a cărui acţiune a avut şi durata cea mai mare, intensitatea cea mai mare şi efectele cele mai puternice asupra partidului – cu răsfrângere majoră asupra evoluţiei de ansamblu a societăţii româneşti – a fost Gheorghe Tătărescu. Ambiţia, uneori nemăsurată, a acestuia, de a fi în prim planul politicii României, conservatorismul, uneori nerealist, al liberalilor „bătrâni”, interesul lui Carol al II-lea de a demonstra neviabilitatea sistemului parlamentar – toate l-au transformat pe Tătărescu într-un element de disoluţie a PNL sau, mai aproape de adevăr, într-un factor care inducea membrilor partidului un sentiment de permanentă nesiguranţă cu privire la unitatea acestuia. Se ştie cum a fost impus Tătărescu în fruntea Guvernului, de către Rege, în ianuarie 1934 şi ce valuri a provocat această impunere în conducerea PNL; împăcarea ce a urmat, la vârful partidului, era, mai mult decât evident, doar de suprafaţă. De aceea, rămâne o întrebare dacă Guvernul Gheorghe Tătărescu (1934-1937) a fost şi unul al PNL sau doar unul format din national-liberali conduşi, în practică, nu de doctrina sau interesele liberale, ci de Carol al II-lea[1].

Interesul electoral i-a făcut pe liberali să se reapropie (mai mult decât o făcuseră prin congresul din 1936) la sfârşitul mandatului, moment în care chiar Dinu Brătianu a acceptat să declare public, despre Gheorghe Tătărescu, că a fost un prim- ministru bun. Expresia – dacă avem în vedere dezvoltarea României în perioada 1934—1937 – corespundea adevărului; nu corespundea adevărului, însă, dacă avem în vedere paşii făcuţi de Carol al II-lea spre instaurarea unui regim al puterii personale a suveranului în raport cu instituţiile Statului. Populaţia a receptat în special dezvoltarea economică, ce a permis o anumită îmbunătăţire a nivelului de trai; de aceea, a apărut ca foarte curios insuccesul electoral al PNL în decembrie 1937. Curiozitatea era dată şi de faptul că nu se mai pomenise în România ca un partid care organiza alegerile să le piardă. O explicaţie există,

https://biblioteca-digitala.ro

şi ea a ajuns a fi, în istoriografia românească, foarte larg acceptată. Alegerile din decembrie 1937 au fost singurele alegeri, dinaintea celui de-al doilea război mondial, despre care se poate spune, în bună parte pe drept, că au fost libere; „libertatea” lor a fost dirijată de Carol al II-lea, pentru ca, pe fondul unui posibil rezultat care n-ar fi impus pe nimeni la Guvern — chiar dacă exista Legea primei majoritare din 1926 – Regele să poată alege el, pe cine dorea, pentru funcţia de prim ministru, procentul electoral obţinut de partide nemaicreând nici o obligaţie pentru Suveran. Scopul a fost atins (PNL a putut strânge, împreună cu aliaţii săi, doar ceva mai mult de 35 la sută din voturi); Carol a încredinţat Guvernul partidului cel mai slab, Partidul Naţional Creştin condus de Octavian Goga, cu 9,15 la sută. în cele câteva luni ce au urmat, pe fundalul creşterii nemulţumirii populare faţă de o guvernare nepricepută şi cu tendinţe de anarhizare a ţării, Regele a accelerat procesul de preluare a întregii puteri în Stat, ajungând a instaura Dictatura Regală în februarie 1938. Pe parcursul acestui proces, şi în legătură cu el, Gheorghe Tătărescu şi adepţii săi dintre liberali se vor despărţi, de data aceasta definitiv, de „bătrânii” din jurul lui Dinu Brătianu; primii susţinându-l pe Rege împotriva democraţiei, ceilalţi rămânând de partea sistemului parlamentarismului democrat.

începutul lui aprilie 1938 reprezintă momentul separării depline în PNL între cele două curente. Primul, tătărescian, se alătura Regelui, dar şi altor grupuri politice sau personalităţi izolate care au ales acelaşi drum. Motivaţia alegerii acesteia era dată de interesele personale, dar şi de unele generale. Mulţi oameni politici români considerau că în condiţiile internaţionale ale anului 1938 – cu amplificarea tendinţelor agresive germane, italiene şi maghiare, cu cedările democraţiilor occidentale în faţa acestor tendinţe – impuneau, pentru conservarea Statului naţional unitar român, un regim forte la Bucureşti, eliminarea sterilelor lupte politicianiste şi solidaritatea naţională în jurul unui

https://biblioteca-digitala.ro

factor de putere necontestat; şi acest factor de putere nu putea fi decât Regele. Raţionamentul era corect. De aceea, cel puţin în prima sa fază, în sprijinul Dictaturii Regale s-au strâns chiar oameni cu profunde concepţii democratice, ca Nicolae Iorga. Însă, întâmplarea a făcut ca persoana chemată ca în jurul său să se realizeze solidaritatea naţională pentru salvarea României Mari, Carol al II-lea, să nu întrunească, în mare parte, calităţile cerute de împrejurările excepţionale ale momentului; mai mult, el şi-a etalat veleităţile de dictator, s-a arătat incapabil de a dirija corabia naţională în furtuna europeană. Oameni ca Gheorghe Tătărescu sau Nicolae Iorga nu au greşit în alegerea făcută, insuccesul – atât în plan intern, cât şi extem – al lui Carol al II-lea datorându-se lui şi presiunilor internaţionale asupra Ţării.

Între cei care au sprijinit Dictatura Regală trebuie făcută o diferenţiere. Dacă luăm numai cele două exemple: Nicolae Iorga a susţinut Dictatura, dar s-a arătat mereu critic faţă de excesele acesteia – a blamat severitatea Cenzurii, promovarea pe criterii clientelare, asasinatele ordonate de Rege, incapacitatea organizatorică, fanfaronada teatrală a Suveranului –, şi faţă de inconstanţa în politica externă; Gheorghe Tătărescu, în schimb, s-a comportat doar ca un fidel executant al dorinţelor regale şi, de aceea, va fi promovat ambasador, apoi prim ministru, astfel explicându-se şi ruptura deplină cu gruparea liberală din jurul lui Dinu Brătianu. În *Cuvânt înainte,* la valoroasa selecţie de *Mărturii pentru Istorie*[2] ale lui Gheorghe Tătărescu, Nicolae Şerban Tanaşoca – având în vedere, probabil, apariţia acestei selecţii sub îngrijirea chiar a fiicei lui Tătărescu şi normala sensibilitate a acesteia – a impus unele formulări şi chiar concluzii uşor contestabile. Una dintre ele priveşte poziţia faţă de Dictatura Regală: „Gheorghe Tătărescu a ţinut să afirme necontenit că priveşte regimul de sporită autoritate regală ca pe o necesitate impusă de evoluţia

https://biblioteca-digitala.ro

politică internă şi internaţională şi *aşteaptă momentul revenirii la normalitate* [subl. n.], adică la regimul parlamentar pluripartid”[3]. „Aşteptând” cu înfrigurare momentul revenirii la normalitate, Tătărescu a acceptat funcţii de consilier regal, ministru, ambasador, prim-ministru şi chiar, culmea, de vicepreşedinte al partidului totalitar carlist Frontul Renaşterii Naţionale; încununând această „aşteptare” a reinstaurării regimului parlamentar, ca prim-ministru a semnat Decretul Lege din 21 iunie 1940, pentru înfiinţarea Partidului Naţiunii, în a cărui Expunere de motive se scria clar: „Noul partid are un caracter totalitar” şi „Partidul şi Statul este o unică realitate comportamentală”. Supunerea totală, voluntară, a lui Tătărescu faţă de Carol al II-lea, acceptarea a tot ceea ce acesta dorea – excluzând, astfel, orice idee a vreunei opoziţii faţă de puterile depline ale monarhului dictator – a devenit chiar temă de folclor. Se spune că dacă Regele îi solicita un lucru posibil de înfăptuit, Tătărescu răspundea imediat: „S-a făcut, Majestate!”; dacă i se solicita un lucru de-a dreptul imposibil, tot fără a clipi, răspundea: „Se face, Majestate!”[4].

Ca expresie a susţinerii Dictaturii Regale, Gheorghe Tătărescu a intrat, la 10 februarie 1938, în aşa numitul Comitet de patronaj, format din foşti prim miniştri, având rangul de ministru fără portofoliu; rolul Comitetului era de a veghea asupra Guvernului, fără a participa efectiv la activitatea acestuia. Nu era singurul liberal care acceptase formula; în Comitet era şi dr. C. Angelescu iar în Guvern dr. Costinescu. De asemenea, va sprijini acţiunea de elaborare şi validare a Constituţiei carliste din 27 februarie 1938. Gruparea sa liberală va participa (alături de aceea ţărănistă a lui Armând Călinescu) la Guvernul format în 30 martie 1938. La 31 martie acelaşi an se înfiinţează Consiliul de Coroană, din care fac parte şi Gheorghe Tătărescu. Fiind, aşadar, una dintre piesele cele mai importante ale noului regim, are răspundere faţă de actele acestuia,

https://biblioteca-digitala.ro

acte între care se află dizolvarea partidelor politice la 30 martie 1938. Decretul Lege de dizolvare consemna, la articolul 2: „Nici o organizaţie politică nu va putea lua fiinţă în viitor şi nu va putea activa decât în condiţiunile şi cu formele prevăzute printr-o lege specială, ce se va întocmi în acest scop”[5]. (Legea specială va apărea la 16 decembrie 1938 şi va autoriza un partid unic – Frontul Renaşterii Naţionale.) S-au opus dizolvării luliu Maniu, Dinu Brătianu (împreună cu Gheorghe Brătianu), Octavian Goga şi Grigore lunian, iar Mişcarea Legionară s-a autodizolvat încă din 21 februarie 1938. Cei doi lideri istorici, Maniu şi Brătianu, vor adresa o scrisoare de protest Regelui, cerându-i revenirea la „vechile principii constituţionale”[6]. Deşi Dinu Brătianu era preşedinte al partidului, în rândurile PNL Carol al II-lea a avut succes: cea mai mare parte a liberalilor l-au urmat pe Gheorghe Tătărescu.

La 5 aprilie 1938, Delegaţia Permanentă a PNL a fost întrunită de Dinu Brătianu, în încercarea de a menţine unitatea partidului în jurul său; îşi exprima încrederea că partidele politice vor dăinui: „Mai curând sau mai târziu, tot la noţiunea de partid trebuie să revie, pentru a se da vieţii naţionale un ritm normal”[7]. Deşi era secretar general al partidului, Gheorghe

Tătărescu a refuzat să participe la întrunirea Delegaţiei Permanente şi nici nu va recunoaşte valabilitatea hotărârilor acesteia – mai ales avertismentul dat fruntaşilor liberali de a nu coopera cu Guvernul, cel care încălca această dispoziţie fiind considerat în afara partidului.

Ruptura între preşedinte şi secretarul general a fost consfinţită prin schimbul de scrisori dintre ei, din prima parte a lunii aprilie 1938. Gheorghe Tătărescu îşi explica atitudinea într-o scrisoare critică, trimisă după şedinţa Delegaţiei Permanente: „Nu mai pot suporta nici o atitudine de ostilitate sau de opunere faţă de actualul Guvem, a cărui misiune este de a proteja ţara împotriva oricărei disensiuni. Acţiunea Guvernului nu trebuie să

https://biblioteca-digitala.ro

întâlnească nici o constrângere”[8]. La 12 aprilie, Dinu Brătianu îi trimite secretarului general prima scrisoare: „Dacă nu am răspuns îndată la scrisoarea dumitale, prin care arătai ceea ce nu poţi admite, a fost pentru a evita între noi o corespondenţă, care ar fi putut da naştere la o ruptură în relaţiile noastre, pentru că chestiuni de atare natură nu se rezolvă pe cale comutatorie. înainte de Delegaţia Permanentă te invitasem ca, împreună cu alţi prieteni, să iei parte la o consfătuire în care să fixăm punctele în discuţie de supus Delegaţiei. Ai crezut că nu este necesar să asişti la consfătuire, unde ai fi putut expune punctul dumitale de vedere şi nici la Delegaţie, unde puteai susţine soluţiile dumitale cu argumente. Se puneau două întrebări. Prima: Ce atitudine trebuia luată în privinţa dizolvării partidului nostru? A doua: Ce sancţiuni erau de aplicat celor ce şi-au călcat cuvântul, luând parte la un guvem care a comis Decretul de dizolvare a partidelor politice? Fată de noua Constituţie, nu era vorba de ostilitate ci de supunere. În ce priveşte rezerva noastră faţă de activitatea Guvernului, însă, aceasta ne-o ceruse M. S. Regele şi, în acest sens, dădusem un comunicat, cu care ai fost de acord şi pe care te rog să-l reciteşti, fiindcă mi se pare că ţi-a scăpat din vedere. [...] Dumneata declari că nu poţi admite, sub nici o formă, atitudini de ostilitate sau de împotrivire faţă de actele actualului guvem. Oare faci aluzie la Decretul de dizolvare al partidului al cărui secretar general eşti? în acest caz, nu suntem de loc de acord, pentru că nu pot admite teza susţinută de d. Inculeţ, că trebuie să omor partidul nostru politic, ale cărui merite şi utilitate o recunoaşte toate lumea din ţară şi străinătate, ca, pe urma ruinelor sale, să se poată forma un alt partid, compus din adunăturile strânse în jurul grătarului destinat satisfacere! poftelor şi ambiţiunilor. [...] Nu ştiu care au putut fi interesele dumitale, dar este un fapt unic în istoria politică a ţării, ca un organism politic, pentru care Ţara şi Tronul nu pot avea decât recunoştinţă, să fie supus loviturilor distrugătoare ale acelora pe care el însuşi i-a ridicat acolo unde se află astăzi. Spui că nu vei recunoaşte valabilitatea

https://biblioteca-digitala.ro

hotărârilor Delegaţiei. Recunoaşterea valabilităţii actelor Partidului Liberal nu poate avea nici o importanţă pentru dumneata, dacă recunoşti totodată, valabilitatea actului de dizolvare. [...] Trebuie să-ţi reamintesc că Partidul Naţional Liberal, prin trecutul său, prin eminentele servicii făcute Românei, prin tradiţia sa de muncă, onoare şi demnitate, nu trebuie să dipară, nici să fie jocul valurilor politice trecătoare şi că tot el este destinat să domine în viitorul politic al României pe care a creat-o”[8bls]. A doua zi, Gheorghe Tătărescu răspunde: „Consider atitudinea d-voastră, de «supunere pasivă» faţă de noua Constituţie, inacceptabilă, căci datoria noastră şi rostul nostru ne impun, în interesul superior al Ţării «colaborare activă» fără de rezerve şi fără reticenţe. Consider contactul şi pactizările d-voastră cu detractorii Coroanei şi cu adversarii noştri şi ai ordinei actuale o eroare cu urmări grave pentru acţiunea noastră de mâine. Consider, apoi, ultimele d-voastră manifestări drept contrazicătoare atât cu tradiţia noastră, cât şi cu simţămintele şi cu voinţa quasi-unanimităţii prietenilor noştri. Declar, în consecinţă, în numele tuturor acestor prieteni, neavenite toate circulările şi îndrumările date de d-voastră după promulgarea Constituţiei şi care ne dovedesc, de altfel, a fi exclusiv inspirate de elementele fără răspundere ce s-au adăpostit recent în mijlocul nostru. În cel dintâi moment când ne vom fi reluat activitatea în cadrul nouei Constituţii şi a legilor ei dezvoltătoare, voi dezbate valabil, în faţa forurilor noastre, gravul diferend ivit astăzi între noi şi vom putea trage atunci, şi d-voastră şi eu, consecinţele hotărârilor luate. Şi, pentru a vă uşura executarea unei dorinţi a cărei urme le găsesc în scrisoarea d-voastră, vă rog să socotiţi, de azi, rupte raporturile noastre”[9]. Aşadar, Gheorghe Tătărescu nu renunţa la funcţia din PNL; îşi exprima convingerea că acesta îşi va relua activitatea, dar rupea raporturile cu liberalii brătienişti. De remarcat şi un anume ton de superioritate la adresa lui Dinu Brătianu, deşi acesta era preşedintele PNL, funcţie pe care Tătărescu lăsa să se înţeleagă, că nu i-o mai

https://biblioteca-digitala.ro

recunoaşte: adresarea din scrisoare nu era către preşedintele partidului, ci folosea formula „Stimate domnule Brătianu”; în plus, îi contesta măsurile luate. Dinu Brătianu nu mai răspunde, motivându-şi poziţia într-o scrisoare circulară către conducătorii organizaţiilor liberale judeţene, din 16 aprilie 1938; semna, pentru a-i aduce aminteşte şi lui Tătărescu, cu formula „Preşedinte al Partidului Naţional Liberal”; totodată transmitea şi textul scrisorii lui Gheorghe Tătărescu – „spre a fi deplin lămuriţi asupra împrejurărilor şi a răspunderilor” – împreună cu expunerea preşedintelui PNL din cadrul Delegaţiei Permanente de la 5 aprilie. „Vă las să judecaţi – scria liberalilor din judeţe Dinu Brătianu – dacă a apăra existenţa unui partid de acţiunea căruia se leagă toate înfăptuirile glorioase ale istoriei naţionale din ultimul secol, este o atitudine «nelogică şi păgubitoare pentru Ţară» şi pentru care din «noi» poate fi considerată primejdioasă. Mă întreb, de asemenea, dacă un om de stat şi conducător de partid, se poate angaja fără nici o restricţiune, să susţie cu ochii închişi acţiunea unui guvern străin de partidul său, care ia hotărâri ce nu le cunoaştem şi dacă o asemenea acţiune poate fi folositoare Statului şi mai ales Coroanei. [...] Va veni vremea să vă arăt toate sacrificiile ce le-am adus în ultimii ani unităţii partidului. [...] în numele acestei tradiţii, fac apel astăzi la legăturile sufleteşti ce au închegat în trei generaţii puterea de înfăptuire a partidului nostru, încredinţat că veţi fi alături de mine, urmând calea ce v-o arată conştiinţa limpede a intereselor superioare ale Tării şi destinelor Partidului Naţional Liberal”[10].

În practică, aprilie 1938 a însemnat ruptura definitivă între gruparea tătărescană şi aceea a bătrânilor liberali. Dacă, până atunci, lupta dintre cele două nu a exclus refacerea coeziunii PNL, din acel moment nu s-a mai ajuns la unitate, cu toate încercările lui Gheorghe Tătărescu din timpul războiului mondial. De aceea, luna aprilie 1938 poate fi considerată ca momentul de început al acţiunii ce va duce la crearea

https://biblioteca-digitala.ro

Partidului Naţional Liberal – Tătărescu.

într-o sinteză a Siguranţei asupra activităţii politice a lui Gheorghe Tătărescu şi a partidului său, din 25 octombrie 1947, se apreciază că la începutul regimului Antonescu, liderul liberal a avut o atitudine „de expectativă”, declarând prietenilor săi politici că acest regim „este singurul posibil în acel moment”. Aprecierea din 1947, când Partidul Comunist urmărea eliminarea tătărescienilor din Guvem – făcută de Ministrul de Interne condus de comunişti – se dorea a fi incriminantă, ca o dovadă a unei atitudini nedemocratice. Acelaşi document menţiona faptul că, în toamna lui 1941, Tătărescu a luat legătură cu Legaţia Germaniei la Bucureşti: la 13 noiembrie va fi primit de consilierul Steltzer, iar la 19 noiembrie de Manfred von Killinger. Legătura va fi menţinută în continuare prin fratele fostului prim ministru, Ştefan Tătărescu.

Fără manifestări spectaculoase, ca ale lui Ion Mihalache, de exemplu, Gheorghe Tătărescu îl va susţine pe Ion Antonescu în acţiunea de reluare a Basarabiei şi Bucovinei de Nord. La aniversarea unui an de la începutul războiului pentru refacerea graniţei de răsărit, 22 iunie 1942, va participa la festivităţile de la Chişinău, alături de mareşalul Antonescu; dintre vechii politicieni, mai era remarcat doar Constantin Argetoianu. La începutul anului 1943, Siguranţa consemna o apreciere de Mihai Antonescu, vice preşedinte al Consiliului de Miniştri. Se menţiona chiar şi faptul banal că, la 27 martie 1943, la Te-Deumul din Catedrala de la Chişinău, pentru sărbătorirea a 25 de ani de la Unirea Basarabiei, Ion Antonescu i-a dat mâna lui Gheorghe Tătărescu[11].

în perioada 6 septembrie 1940 — 23 august 1944, un singur moment Gheorghe Tătărescu s-a aflat într-un

https://biblioteca-digitala.ro

pericol real. în contextul valului de răzbunări ale Mişcării Legionare împotriva foştilor demnitari carlişti – învinovăţiţi de asasinarea lui Comeliu Zelea Codreanu şi de teroarea instaurată în timpul Dictaturii Regale împotriva legionarilor – s-au produs şi acţiuni necoordonate de conducerea Mişcării, acţiuni determinate de voluntarismul unor indivizi izolaţi sau a unor mici grupuri şi care depăşeau intenţiile acesteia. însăşi asasinarea lui Nicolae lorga a fost considerată de Horia Sima, totdeauna, ca o acţiune voluntaristă, necoordonată de el şi care a făcut rău Mişcării Legionare, deşi, în acelaşi timp, la fel de consecvent susţinea că marele savant şi-a meritat moartea. La 17 noiembrie 1940, Gheorghe Tătărescu a fost şi el arestat de Poliţia Legionară, împreună cu Constantin Argetoianu, Mihail Ralea şi Mihai Ghelmegeanu. Nicolae Şerban Tanaşoca consemnează [12] faptul că Tătărescu, împreună cu ceilalţi trei demnitari, a scăpat „ca prin minune, datorită fericitei intervenţii, *absolut întâmplătoare* [subl. n.] a prefectului Alexandru Rioşeanu, de soarta rezervată celorlalţi demnitari carlişti şi adversari ai Mişcării Legionare, lichidaţi atunci”. Horia Sima spune, însă, altceva: „Au existat persoane în Guvem şi în afara Guvernului [în timpul Dictaturii Regale] care, deşi aprigi duşmani ai Legiunii, au contribuit la acţiunea de destindere între Rege şi Mişcare, începută pe la sfârşitul lui 1939. Mă refer la Tătărescu, Ghelmegeanu şi alţii [...] Era greu [...] să bagi la închisoare pe acei cari au scos pe legionari din închisoare”[13]. Tătărescu fusese arestat în noaptea de 26/27 noiembrie; Ion Antonescu, foarte furios, l-a trimes pe Rioşeanu la Horia Sima pentru a interveni la Poliţia Legionară; ajuns la Poliţie, Sima l-a văzut pe Tătărescu cum „îşi frângea mâinile de disperare şi spunea că este gata să dea orice declaraţie”; ceilalţi: Ghelmegeanu – agitat; Argetoianu – impasibil, perfect stăpân pe sine; Gigurtu şi Ilasievici – nedumeriţi[14]. Şi în alt loc al

https://biblioteca-digitala.ro

aceleiaşi relatări, Sima reia ideea: Ion Antonescu, în dimineaţa lui 27 noiembrie, „sărise imediat în apărarea lui Tătărescu, Argetoianu etc.”[15]. Aşadar, dintr-o sursă de necontestat, rezultă faptul că fostul prim-ministru nu a fost salvat de la închisoare şi, probabil, moarte, datorită unei intervenţii „absolut întâmplătoare” a lui Rioşeanu; a fost salvat, ca şi ceilalţi din lotul respectiv, de intervenţia decisă, rapidă a lui Ion Antonescu. (La 1 iunie 1946, Antonescu a fost împuşcat, în urma unui proces regizat de la Moscova şi condus de comuniştii români; Gheorghe Tătărescu era, în acel moment, vicepreşedinte al Guvernului şi ar fi putut încerca să oprească execuţia, însă, nu a făcut nici un gest în apărarea celui care-l salvase în 1940; mai mult, ziarul său, „Drapelul”, a arătat aceeaşi deplină aprobare a asasinării eroului naţional, ca şi ziarele comuniste.)

Martie 1943 este momentul în care Gheorghe Tătărescu şi-a dat seama că războiul va evolua în defavoarea Germaniei, cu posibile consecinţe catastrofale asupra României în cazul menţinerii ei până la capăt alături de Axă. De aceea, trebuia pregătită desprinderea. Aceasta impunea modificări radicale, făcute de preferat pe cale paşnică, în conducerea ţării. Sunt cele două direcţii pe care va acţiona fostul prim-ministru începând din acel moment: ieşirea României din războiul antisovietic şi crearea unei alianţe politice capabilă să preia conducerea la Bucureşti. Politician lucid, văzuse limpede soluţiile ce se impuneau. Bineînţeles, la mijloc era şi o anume doză de oportunism, viitorul ţării concepându-l în strânsă legătură cu viitorul său politic.

La 26 martie 1943, Gheorghe Tătărescu propunea tuturor partidelor politice constituirea unei „Uniuni Sacre” a acestora. (Formula nu era originală: după dezastrul teritorial din iunie 1940 – pierderea Basarabii şi Bucovinei de Nord – la 10 iulie, Nicolae Iorga propusese liberalilor din jurul lui Dinu Brătianu

https://biblioteca-digitala.ro

formarea unei „Uniuni Sacre”, atât pentru a rezista în faţa unor noi cereri teritoriale, cât şi pentru a bloca drumul Mişcării Legionare către Guvern; Brătianu răspundea lui Iorga că gruparea liberală şi cea naţional-ţărănistă a luat de mult hotărârea constituirii „Uniunii Sacre”, pe care el au numit-o „Blocul Uniunii Opoziţiei”[16].) Tătărescu dorea ca Uniunea să aibă în frunte un Comitet Naţional, cu misiunea de „apărare a intereselor ţării”[17]. Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu au refuzat propunerea, gest care nu poate fi interpretat ca o opoziţie la ideea de schimare ce trebuia făcută în politica externă a României. Şi cei doi lideri istorici ajunseseră la concluzia că desprinderea de Germania era obligatorie; ei, însă, doreau o cât mai mică dependenţă, în această acţiune, de URSS, o implicare determinantă a puterilor occidentale democratice, împiedicând, astfel, evoluţii interne spre sistemul politic de tip sovietic. Şi nici nu-l doreau pe Tătărescu drept iniţiator al unei asemenea schimbări majore, postură care i-ar fi dat dreptul, în viitor, să aspire din nou la un rol conducător. Evoluţia războiului va da dreptate lui Tătărescu, cel care credea că politica externă a României, din acel moment, trebuia să aibă în vedere prioritar relaţiile cu URSS, occidentalii dând mână liberă acesteia în sud-estul Europei.

Acela care a avut un rol determinant în respingerea propunerii de înfiinţare a „Uniunii Sacre” fusese Iuliu Maniu; la Congresul tătărescienilor din 1 iulie 1945, cel refuzat în urmă cu doi ani făcea public răspunsul pe care-l primise de la Dinu Brătianu: „Deoarece d. Iuliu Maniu este contra”, este şi el de aceeaşi părere[18]. Maniu îşi motivase refuzul într-o scrisoare (29 martie) către Mircea Cancicov, scrisoare destinată în fapt lui Tătărescu. Acesta din urmă, la rândul său, răspunde pe aceeaşi cale, la 4 aprilie 1943. Folosirea acestui sistem, al unei a treia persoane depozitare a corespondenţei, indică interesul celor doi ca actele lor să fie înregistrate, cunoscute, în vederea unui viitor apel la ele ca element

https://biblioteca-digitala.ro

de demonstrare a atitudinii pe care o avuseseră; şi unul şi altul se gândeau la viitorul lor politic. luliu Maniu scria că nu poate accepta „Uniunea Sacră” ce i se propunea, nu pentru că ideea nu ar fi fost bună, ci pentru că iniţiatorul ei „face parte din denigratorii care au pricinuit prăbuşirea vieţii noastre interioare, sociale şi naţionale”. Apoi veneau acuzaţii mai concrete: Tătărescu „a cedat fără rezistenţă Basarabia, Bucovina şi Ardealul”; „a colaborat la introducerea dictaturii şi a totalitarismului”; „a tolerat fără cea mai mică rezistenţă renunţarea la garanţiile Angliei şi ale ţărilor occidentale”; „a fost pivotul principal al politicii de infidelitate şi de duplicitate, în materie externă, a ex-regelui Carol”. La toate aceste învinuiri, cel acuzat răspundea, infirmându-le; iar, în finalul scrisorii sale către Mircea Cancicov, constata; „Am crezut că, în urma frământărilor care au zguduit atât de năpraznic ţara noastră, spiritul de îngăduinţă şi de înţelegere a pătruns în toate conştiinţele. Am crezut că sistemul acuzaţiilor pătimaşe, ale incriminărilor necontrolate şi ale exceselor de cugetare şi de limbaj a dispărut, şi pentru totdeauna, din viaţa noastră publică. M-am înşelat: dl. Maniu persevereazăîncă în practicarea acestui sistem. Am crezut că [...] aveam eu datoria să propun conducătorilor noştri politici să uite tot ce i-a putut dezbina, să uite chiar şi loviturile drepte sau nedrepte pe care le-au dat şi le-au primit şi să organizeze marea înţelegere pentru apărarea ţării. Dl. Maniu răspunde: NU. Dl. Maniu nu vrea să uite. Iau act”[19]. Prin acelaşi sistem – scrisoare către Mircea Cancicov – Maniu revine, pe 10 aprilie, argumentând motivele refuzului său. Luând „act” de acuzaţiile pe care i le aducea liderul PNŢ, Gheorghe Tătărescu, retras la Poiana (Gorj), va redacta, în aprilie 1943, prima parte a unui memoriu (finalizată la 1 mai) sub titlul *Politica noastră externă.* Memoriul avea ca obiect politica externă „desfăşurată de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial până la evacuarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord în vara lui 1940”[20]; intenţia era de continuare a tratării temei într-o a doua parte[21]. în vara aceluiaşi an, Dinu Brătianu

https://biblioteca-digitala.ro

preciza condiţiile în care ar fi acceptat împăcarea cu Gheorghe Tătărescu (nota SSI care le consemna datând din 15 iulie 1943): fostul prim-ministru să renunţe la pretenţia sa de a se intitula şef al PNL; în schimb, i se lăsa funcţia de secretar general; luliu Maniu trebuia acceptat drept şef al Opoziţiei; Tătărescu urma să plece în străinătate pentru a aranja interesele partidului în faţa Angliei şi Americii[22].

Refuzat atât de Dinu Brătianu, cât şi de luliu Maniu, Gheorghe Tătărescu întocmeşte un plan propriu de reorganizare a ţării după război, datat 15 august 1943, pe care-l transmite tuturor fruntaşilor liberali, sub forma unei circulare[23]. La aniversarea a patru ani de la emiterea circularei, la 15 august 1947, în faţa Comitetului Central al partidului său, autorul documentului menţiona atât împrejurările istorice în care fusese elaborat acesta, cât şi conţinutul lui. „Din marea încăierare a popoarelor – se scria în circulară — care s-a întins peste întreg pământul, va trebui să răsară o întocmire omenească mai bună, impusă prin izbândirea puterilor dreptăţii şi prin înfrângerea puterilor egoismului. România nu va putea rămâne, în mijlocul acestei epocale prefaceri a omenirii, o insulă izolată, continuând să adăpostească în organizarea ei politică, economică şi socială, aşezăminte ce vor fi anacronice şi practici ce se vor dovedi perimate. De aceea, cred că, fără să întârziere trebuie proclamate ţelurile primordiale, care vor fi urmărite prin programul de reconstrucţie naţională şi deopotrivă trebuiesc enunţate principiile generale în cadrul cărora va fi elaborat acest program românesc. [...] România de mâine trebuie să fie ţara libertăţii, ţara dreptăţii sociale şi ţara prosperităţii. [...] Generaţia noastră trebuie să vadă, odată cu organizarea libertăţilor, sfârşitul antagonismelor dintre capital şi muncă, precum şi nivelarea prăpastiei care desparte pe cei ce huzuresc în opulenţă de cei ce îşi târăsc viaţa sub nivelul minimului de existenţă”[24]. Aflăm, din discursul lui Tătărescu din 15

https://biblioteca-digitala.ro

august 1947, că în aceeaşi zi de 15 august 1943, a trimis lui Richard Franasovici – care se găsea la Berna, „militând cu o mână de prieteni peste fruntarii în numele PNL” – instrucţiuni „prin care fixam definitiv politica externă a partidului şi îi indicam căile şi mijloacele pentru realizarea ţelurilor ei”[25].

în toamna lui 1943 va face o încercare chiar pe lângă Mareşalul Antonescu. La 11 noiembrie îi va adresa acestuia o scrisoare, având concluzia că „războiul, pe care Lam dus alături de puterile Axei, poate fi considerat definitiv pierdut”; de aceea, trebuie „atâta timp cât mai putem avea vreo iniţiativă, să pregătim acţiunea care ne va desprinde cu un ceas mai devreme din războiul cu Naţiunile Unite”. Antonescu nu a răspuns scrisorii[26]. Şi, la sfârşitul aceluiaşi an, la 18 decembrie, lăsând la o parte forma jignitoare în care fusese refuzat în aprilie de luliu Maniu, fostul prim-ministru îi va face acestuia propunerea de a pleca împreună la Moscova, spre a trata cu Guvernul Sovietic ieşirea României din Război. Este din nou refuzat[27]. „Proiectele mele – scria Tătărescu în septembrie 1944 – nu au găsit nicăieri un ecou favorabil”[28].

Pe fundalul acestei imposibilităţi de concertare a acţiunii Opoziţiei, la începutul lui 1944, organele Ministerului de Interne, care-i supravegheau atent pe toţi oamenii politici, raportau o intensificare a activităţilor celor trei principali lideri – luliu Maniu, Dinu Brâtianu, Gheorghe Tătărescu. La 15 ianuarie, într-o notă a DGP, se menţiona consfătuirea ce avusese loc, acasă la Gheorghe Brătianu, pe 13 ianuarie, cu participarea lui Dinu Brătianu, dr. I. Costinescu, Tancred Constantinescu, dr. C. Angelescu şi Mircea Djuvara. Era continuarea celei care avusese loc, pe 12 ianuarie, acasă la Dinu Brătianu. În ambele întruniri, scopul era lămurirea raporturilor PNL cu gruparea tătărescană şi studierea posibilităţii înfiinţării unui „Front Unic al Democraţiei”. Informatorul aprecia că se ajunsese la un acord, cu excepţia unor rezerve ale lui Gheorghe Brătianu, „pe care, însă, în cele din urmă

https://biblioteca-digitala.ro

acesta a spus că le sacrifică, în vederea interesului general”. De remarcat faptul că, în notă, gruparea tătărescană era considerată deja partid[29]. Acelaşi organism – DGP – consemna (nota din 19 ianuarie) consfătuirea avută de Gheorghe Tătărescu, la domiciliul său din strada Polonă, pe 15 ianuarie, cu mai mulţi partizani ai săi: Ion Nistor, Mihai Negură, Ion Gheorghiu, Dumitru Alimănişteanu, Gheorghe Strat, Alexandru Bondoc, Ştefan Ciobanu, Costel Tătăranu, Alexandru Tătărescu, generalul Comicioiu, Alexandru Piteşteanu, Radu Portocală, Anton Dimitriu, Pompiliu Băbeanu, Horaţiu Lazăr, Ghiţă Sever, Tiberiu Moşoiu, Ştefan Tătărescu, Drăghicescu, Husărescu, Nicolae Sibiceanu, Nicolae I. Ciolan, Radu Grigorescu, Petre Bejan. S-a analizat situaţia internă şi externă a României şi situaţia grupării tătăresciene. Intr-un cadru mai restrâns, la aceeaşi adresă vor avea loc întâlniri şi în zilele următoare[30]. în timpul celei din 17 ianuarie, Tătărescu spusese: „Mareşalul vrea să ia contact cu luliu Maniu şi Dinu Brătianu, pentru ca aceştia să preia puterea. Deoarece aceştia nu vor vrea, trebuie să existe un organism politic care să nu se eschiveze să-şi ia răspunderea”. Era evident faptul că Tătărescu îşi propunea propriul „organism politic” pentru a prelua puterea. în context, indica apropiaţilor săi: „Nu trebuiesc făcute greutăţi Guvernului, fiindcă nu ar fi în interesul ţării. Situaţia nu permite să se întreprindă vreo agitaţie. Guvernul nu poate face altceva decât încearcă în momentul de faţă”[31].

Aceeaşi activitate febrilă a lui Gheorghe Tătărescu este consemnată în documentele Siguranţei şi, în februarie 1944, Serviciul de Informaţii şi Cercetări (SIC), Grupa a Ii-a din Corpul Detectivilor (unitate a Siguranţei) raporta, la 17 februarie, existenţa mai multor cereri din partea lui Tătărescu adresate lui Dinu Brătianu, de reluare a legăturilor; preşedintele PNL refuzase orice întrevedere, păstrând „o distanţă de superioritate”[32]. Din acest motiv, al uşii permanent închise spre partidele istorice, fostul prim-ministru a continuat să-şi cultive relaţia mai veche cu Mihai

https://biblioteca-digitala.ro

Antonescu. Acelaşi Serviciu informa (nota din 16 februarie) că, pe 14 februarie Tătărescu, Mircea Cancicov şi Mihail Ralea au fost primiţi, succesiv în audienţă de Mihai Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Scopul audienţei ar fi fost acela de a transmite Mareşalului Antonescu informaţii primite, pe căi proprii, din străinătate, privind situaţia internaţională[33]. Dar, încercarea de a informa şi de a influenţa conducerea din acel moment a Statului nu însemna modificarea ideilor lui Tătărescu privind schimbările pe care România trebuia să le facă în plan intern şi în politica externă. în aceeaşi lună când se întâlnea cu vicepreşedintele Guvernului, era difuzat Manifestul-program al grupării tătărăsciene; Siguranţa intra în posesia lui la 25 februarie[34]. Era o reluare (unele fraze fiind chiar identice) şi îmbogăţire a planului de reorganizare a ţării după război, datat 15 august 1943. „Primejdiile cari ameninţă viitorul nostru ne silesc să ne unim puterile – se spunea în document – numai pentru a pregăti lupta finală ce vom da la încheierea păcii, în condiţiuni grele şi împrejurări de vitregie fără de precedent în analele istoriei noastre. De aceea, supravegherea frontului extem, ca şi pregătirea forţelor care vor fi puse mâine în slujba apărării integrităţii hotarelor, trebuie să rămână mai departe preocuparea noastră de temei. Această mare îndatorire nu ne poate însă scuti de a supraveghea şi situaţia internă a ţării noastre. Lumea se va transforma radical după război şi odată cu ea România. [...] Pe de altă parte, evenimentele interne din ultimii ani, precum şi participarea noastră la războiul mondial, au creat înăuntru o situaţie din care nu vom putea ieşi fără zguduiri. [...] Suntem la o mare răspântie”. îşi arăta credinţa că ţara „împovărată şi dezorientată” îşi va îndrepta ochii spre liberali, „ca întotdeauna în ceasurile grele”, cerându-le să-i arate drumul. De aceea, era urgentă fixarea liniilor generale ale viitoarelor reforme, „care în orice situaţie politică şi economică trebuiesc neapărat înfăptuite pentru a realiza, după încheierea păcii, pacificarea socială şi, prin pacificarea socială, consolidarea naţională”. Se relua şi

https://biblioteca-digitala.ro

formula „România de mâine trebuie să fie ţara libertăţii, ţara dreptăţii sociale şi ţara prosperităţii”, cu precizări: „Libertatea rămâne bunul cel mai preţios şi scopul suprem de realizare a individului; condiţiunea esenţială pentru dezvoltarea tuturor însuşirilor sale. [...] De aceea, revenirea la regimul de libertate, la aşezămintele democraţiei parlamentare şi la sistemul de guvernare prin partide politice, rămâne singura concluzie a ultimilor ani de frământări şi zguduiri interne. Revenirea la principiile liberale rămâne soluţia singură pentru normalizarea vieţii noastre politice. [...] Constituţia de mâine va trebui să conţină toate corectivele necesare pentru a putea împiedica reîntoarcerea spiritului demagogic şi a violenţelor care au întârziat în atâtea rânduri acţiunea de consolidare a Statului. Sufragiul universal trebuie să fie organizat. Demagogia, ca şi politica de abuzuri, şi de dezordini, trebuie să găsească în viitoarea Constituţie un baraj. [...] România trebuie să fie ţara dreptăţii sociale. Organizarea economică şi socială de mâine trebuie să asigure fiecărui român putinţa de a beneficia de un minimum de existenţă, compatibil cu demnitate omenească”. Se indicau ţelurile de atins în domeniul economic: agricultura să devină o industrie; proletariatul să beneficieze de „generalizarea proprietăţii”; clasele mijlocii să fie ocrotite. „După restaurarea libertăţilor şi după fixarea cadrului de realizare a dreptăţii sociale, toate sforţările noastre vor fi încununate de succes”. De asemenea, se fixau principiile şi normele generale care urmau să călăuzează opera liberalilor: România este un stat naţional, monarhic, constituţional; organizarea Statului se va face în cadrul democraţiei parlamentare; Statul asigură individului toate libertăţile publice (proprietate, muncă, asistenţă socială, instrucţie); proprietatea e corolarul libertăţii. în finalul documentului semnat de Gheorghe Tătărescu, se anunţa însuşirea „revendicărilor maselor izvorâte din aspiraţiile vremii”.

Răspândirea Manifestului-program a avut efectul aşteptat de autor, alertându-i pe „istorici”; în acelaşi timp, însă, a surprins şi cercurile germane din

https://biblioteca-digitala.ro

Bucureşti. O notă a SIC, Grupa a III-lea, din 1 martie 1944, menţiona şi faptul că „germanii îşi dau seama că această acţiune este dusă în primul rând pentru a anihila mişcările de dreapta. [...] Ceea ce este mai surprinzător pentru cercurile germane este faptul că aceste manifestări politice sunt îngăduite forţelor politice democrate din România, în timp ce forţelor naţionaliste li se pun diverse piedici”. în urma acestei constatări, diplomaţii germani pregăteau o acţiune. Lucrătorii Siguranţei s-au arătat alarmaţi; pe document se consemnează: ,,Am dat notă de întrevederea dintre dl. Killinger şi conducătorii mişcării naţionaliste din ţară”[35]. Cu siguranţă, însă, scopul principal al lansării Manifestului-program nu a fost acela de a-i alerta pe germani, ci era o încercare de regrupare a liberalilor în jurul autorului documentului. Siguranţa ştia că acesta convocase pe mai mulţi lideri liberali din provincie (nota din 1 martie)[36]; dar, la 11 martie, din sursă „serioasă” se menţiona că fostul prim-ministru întâmpină greutăţi în acţiunea de regrupare a liberalilor: unii dintre şefii organizaţiilor locale, chiar dacă în cursul ultimelor guvernări au fost în mod public de partea lui, acum înclinau spre Dinu Brătianu[37].

în contextul politic neclar din martie 1944, circulau în Bucureşti o serie de formule de guvernare. Una viza un guvem de uniune naţională prezidat de Barbu Ştirbey. Se menţiona de Siguranţă faptul că formula i-ar fi fost sugerată şi lui Ion Antonescu de către luliu Maniu. Motivaţia era interesantă: cel propus s-ar bucura de simpatie în cercurile Aliaţilor şi chiar din partea Sovitetelor; pe de altă parte, ar putea fi acceptat şi de germani, pe considerentul că formula deşi avea un caracter democratic, totuşi nu ar purta stindardul unui partid politic[38]. Tot pentru postul de prim-ministru era vehiculat şi numele lui Gheorghe Tătărescu, încă din februarie 1944[39]; ideea era reluată în unele cercuri în martie[40]. Nota din 17 martie 1944 a SIC aducea detalii: se afirma că Tătărescu ar fi avut, în jurul lui 3 martie, câteva întrevederi cu Mihai Antonescu, acesta propunându-i să accepte preşedinţia unui Guvern în

https://biblioteca-digitala.ro

care el să fie vicepreşedinte iar ministru de Externe Grigore Gafencu. Apropiaţii lui Gheorghe Tătărescu – Petre Bejan, şeful Grupării „H”, Costel Tătăranu, şeful Grupării „Păreri Libere”, Radu Grigorescu şi Mihai Negură – l-au sfătuit să nu primească oferta, fiindcă s-ar compromite; dar acesta se arăta gata să accepte, cu condiţia să fie convins şi Gafencu, care urma să ia contact cu URSS[41]. Meticulos, Siguranţa a verificat încă odată ştirea şi, pe 31 martie, subinspectorul Gh. Motaş, şeful Grupei a Il-a a SIC, anunţa că sursa este nesigură; acelaşi se arăta, însă, sigur că, în ceea ce priveşte rolul în politica internă şi externă a României jucat de Gheorghe Tătărescu este foarte limitat şi „cu totul depăşit de personalitatea lui luliu Maniu, a lui Barbu Ştirbey şi a lui Dinu Brătianu”, situaţie consolidată în primele trei luni ale lui 1944[42]. Aşadar, conform informaţiilor deţinute de Siguranţă, deşi Manifestul-program fusese destul de larg cunoscut şi autorul lui se zbătuse mult pentru a se impune în atenţie, cercurile politice bucureştene nu credeau în viitorul său politic.

*

Neobţinând acceptul lui luliu Maniu şi al lui Dinu Brătianu pentru o Întreprindere comună în vederea apropierii de URSS, la începutul lui 1944 Gheorghe Tătărescu a luat acţiunea pe cont propriu, folosindu-se de amiciţiile păstrate din relaţiile antebelice cu diverse personalităţi politice europene, cu care, chiar în condiţii de război, putea avea comunicări epistolare, într-o notă a DGP din 21 ianuarie 1944, se menţiona faptul că Tătărescu deţine informaţii, primite în special din Turcia şi Elveţia, privind tratativele de culise desfăşurate în diverse capitale[43].

Prin intermediul fostului preşedinte al Cehoslovaciei, refugiat la Londra, Eduard Beneş, Gheorghe Tătărescu a încercat să ia legătura cu Guvernul de la Moscova. Prima scrisoare către Beneş a fost transmisă de către unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu, Richard Franasovici, (împreună cu George Oprescu), în iunie 1943, prin Jaroslav Kopecky, diplomat al Guvernului cehoslovac în exil, din Elveţia; concomitent, Grigore Gafencu transmitea şi el, tot prin Jaroslav Kopecky, aceluiaşi destinatar, un mesaj din partea lui luliu Maniu vizând Moscova. A doua scrisoare a lui Gheorghe Tătărescu data din 25 februarie 1944[44]. Dacă prima scrisoare către Beneş este doar menţionată, a doua a fost prezentată pe larg chiar de către autorul ei în cadrul Congresului PNL din 1 iulie 1945, trimiterea fiind motivată prin neputinţa realizării unei înţelegeri între forţele politice naţionale pentru a lua contact în comun cu URSS. Emitentul scria: „Evenimentele militare şi politice desfăşurate până astăzi de la cel dintâi mesaj pe care am avut onoarea să-l adreseze Excelenţei Voastre, confirmă concluziile mele şi cred că putem, de pe acum, deduce că de fapt ordinea internaţională în Estul şi Centrul Europei va fi stabilită în cele din urmă sub egida Uniunii Sovietelor şi aceasta, de altfel, în complet acord cu Marea Britanie şi Statele Unite. [...] A pregăti un teren de înţelegere cu Uniunea Sovietelor şi a apăra cauza României la Kremlin – iată necesitatea ceasului de faţă. Din nefericire nu avem pe nimeni pentru a întreprinde această operă utilă şi de aceea ne punem toată încrederea în Excelenţa Voastră. [...] De aceea mă îndrept din nou către Excelenţa Voastră în numele unui larg trecut de colaborare strânsă în serviciul popoarelor noastre şi în virtutea sentimentelor de prietenie şi de solidaritate de care guvernele ce am prezidat au făcut dovadă faţă de ţara voastră – mai ales în ceasurile grave ale Cehoslovaciei – rugându-vă stăruitor de a apăra Ţara mea şi de a-i acorda întregul sprijin”. Beneş a acceptat postura de intermediar, după cum menţiona corespondentul său român: „Am primit, nu mult după aceea, de la inimosul ocrotitor al intereselor noastre, un mesaj dătător de cele mai bune nădejdi”[45].

întrevăzându-şi un succes în stabilirea unei relaţii cu

https://biblioteca-digitala.ro

Moscova, Gheorghe Tătărescu a mai făcut o încercare pe lângă liderii PNŢ şi PNL pentru o acţiune concertată în vederea ieşirii României din război; de data aceasta a sperat să-l poată folosi ca intermediar pe Rege căruia, la 25 martie 1944, îi trimete un memoriu cu propunerea de convocare a unui Consiliu de Coroană pentru a discuta măsurile de luat în condiţiile situaţiei grave a ţării. Ideea era, evident, bună: liderii politici nu l-ar fi refuzat pe Rege, chiar dacă s-ar fi ştiut că acesta a acţionat la îndemnul fostului prim ministru. Insă, audienţa la Rege a fost un eşec, receptat cu indignare de Tătărescu, mai ales că ştia de existenţa unor demersuri directe pe lângă Aliaţii occidentali, pentru ieşirea din război, venite din partea lui luliu Maniu şi Dinu Brătianu; încă o dată se sublinia faptul că nu ţelul propus de el era respins, ci persoana care îl propune. Peste mai bine de un an, cel respins îşi va revărsa furia în public, la Congresul din 1 iulie 1945: „Aceşti oameni pe cari Ţara îi cunoaşte drept protagoniştii permanenţi ai ezitării, ai amânării, ai derobării în conducerea treburilor publice, şi de data aceasta au ezitat, au amânat şi s-au derobat, desigur spre marea nemulţumire a M. S. Regelui, care ar fi dorit să sfărâme cu un ceas mai devreme jugul german. S-a sabotat astfel ieşirea României din război la acea epocă”[46]. Afirmaţia că Regele ar fi dorit să accepte propunerea ce i se făcuse, dar nu l-au lăsat cei doi lideri, nu se susţine documentar; ea se explică, însă, în contextul luptelor politice din vara 1945.

Oarecare vâlvă a trezit în lumea politică românească în primăvara lui 1944, în discuţie fiind antrenat şi numele lui Tătărescu, încercarea lui Carol al II-lea de a reveni în ţară; s-ar fi pus altfel atât problema ieşirii din război, cât şi aceea a forţelor politice care vor conduce acţiunea. La 9 mai, Inspectoratul Regional de Poliţie Ploieşti anunţa Corpul Detectivilor din cadrul Siguranţei, „din sursă politică absolut de încredere”, că Gheorghe Tătărescu este acuzat de scopuri cu totul străine de interesele PNL: a primit, prin intermediul lui Richard Franasovici ce se afla în Elveţia, de la Carol al

https://biblioteca-digitala.ro

II-lea, misiunea de a forma urgent un partid puternic. Fostul rege apelase la fostul său prim ministru, considerând că i-a rămas devotat. Unii lideri liberali, între care Dinu Brătianu şi dr. Constantin Angelescu, credeau că recenta audienţă a lui Tătărescu la Rege era legată de presupusul mesaj pe care i l-ar fi transmis fostul

https://biblioteca-digitala.ro

Rege. Nota Poliţiei menţiona şi faptul că, în timpul audienţei, Tătărescu s-ar fi autopropus ca prim ministru, argumentând cu ideea că prin relaţiile pe care le avea în Marea Britanie „singur este în măsură să salvgardeze situaţia României din acest război”; Mihai fiind prea tânăr şi trebuind să-şi desăvârşească cultura, revenirea lui Carol al II-lea, pentru o perioadă, ar fi necesară. în timpul audienţei, Mihai ar fi recunoscut că România trece printr-un moment foarte greu; de aceea, ar consimţi să cedeze din nou Tronul, pentru un anumit timp necesar consolidării acestuia şi redresării naţionale. Tătărescu dorea să ia şi consimţământul unor fruntaşi politici şi afirma că deja contează pe concursul unor generali carlişti[47]. Informaţia primită de Siguranţă era într-adevăr reală în ceea ce priveşte încercarea lui Carol al II-lea de a profita de momentul foarte greu pentru România pentru a reveni pe Tron. Emest Urdăreanu, în numele fostului Rege, a stabilit un contact cu Guvernul Sovietic, prin reprezentantul diplomatic al acestuia în Mexic, în primăvara lui 1944; după intrarea Armatei Roşii pe teritoriul României, la 6 mai 1944 ambasadorul URSS în Mexic, Konstantin Umanski, a fost căutat de acelaşi emisar, oferind cooperarea lui Carol al II-lea pentru desprinderea Bucureştiului de Berlin; revenirea în ţară urma să se facă sub titlul de principe regent[48]. La 10 iunie, Guvernul Sovietic şi-a arătat disponibilitatea de a discuta propunerea; un răspuns definitiv de la Moscova nu a mai venit şi datorită opoziţiei ferme a celor mai multe cercuri politice din ţară[49]. Mihai nu a ascultat cererea lui Tătărescu pentru convocarea Consiliului de Coroană. Audienţa fostului prim-ministru a pus, însă, în gardă cercurile Palatului asupra încercării lui Carol, astfel încât, la 7 iunie 1944, când la Stockholm un diplomat rus i-a cerut părerea lui Frederic Nanu asupra eventualei restauraţii, acesta nu a fost luat prin surprindere. Cunoaşterea tentativei carliste în mod normal ar fi trebuit să-i impulsioneze pe aceia din jurul Regelui Mihai pentru o înţelegere cât mai rapidă cu Moscova; astfel, indirect, zbaterea lui Tătărescu de a ieşi în faţă a influenţat cursul

https://biblioteca-digitala.ro

evenimentelor.

Nereuşind să se aşeze în fruntea unei alianţe a marilor forţe democratice ale momentului – postură care i-ar fi conferit, după război, dreptul de a revendica postul de prim-ministru – Gheorghe Tătărescu va încerca să coalizeze în jurul său măcar unele partide mai mici. însă, şi în acest plan a găsit doritori de a avea întâietate şi forţe politice duplicitare, fapt care-i va conferi statutul de *unul* dintre aliaţi iar nu de *şef* al unor aliaţi. Pe 1 mai 1944, lansa o propunere concretă partidelor politice: „Grava evoluţie a ultimelor evenimente militare şi politice aducătoare de ireparabile prăbuşiri mă obligă ca, trecând peste orice preocupări de ordin personal, să iau iniţiativa unui demers lămurit în următoarele considerente şi propuneri: 1. Singurul mijloc prin care se mai pot preveni urmările dezastruoase ale războiului ce am purtat împotriva Rusiei este pacea imediată cu Naţiunile Unite şi totodată încheierea cu Uniunea Sovietelor, în cadrul suveranităţii şi recunoaşterii drepturilor noastre naţionale, a unei înţelegeri pentru o colaborare permanentă în Răsăritul şi Sud-Estul Europei. 2. Negocierile pentru încheierea armistiţiului şi a păcii cu Sovietele trebuiesc duse direct cu ele, fără nici o reticenţă, fără nici un gând de tergiversare şi fără a mai uza de mediaţiunea protectoare a altor puteri, care, în împrejurările de azi, nu ne-ar putea fi de nici un folos. Sunt încredinţat că grelele condiţii cerute României de Guvernul Sovietelor au fost determinate de atmosfera de neîncredere provocată la Kremlin prin nedibăcia cu care au fost începute negocierile. Drumul la Moscova trebuie căutat azi direct. 3. Negocierile trebuiesc duse în cadrul unui program unitar, armonizator al tuturor iniţiativelor şi activităţilor, care deşi se desfăşoară azi paralel şi având scopuri identice, ar putea, în lipsa unui organism coordonator, să se dizolve mâine împotriva intereselor naţionale. Negocierile trebuiesc duse în numele conştiinţei ţării. Pentru realizarea acestui comandament, se va constitui un comitet naţional, compus din actualii şi foştii preşedinţi ai partidelor

https://biblioteca-digitala.ro

politice ale căror program intern şi extem este compatibil cu o înţelegere cu Rusia Sovietică şi din foştii preşedinţi de Consiliul ale căror credinţe şi linie de conduită nu se opun acestui act politic. Preşedintele (delegatul) Partidului Comunist — azi partid naţional — va face parte din acest comitet, care va putea fi lărgit prin cooptare de noi membrii”[50].

Planul în trei puncte a fost respins de PNŢ şi PNL[51]. într-un document al Siguranţei, din 9 mai 1944, era înregistrat noul eşec: „Din sursă politică de absolută încredere rezultă că acţiunea politică întreprinsă săptămână trecută de Gheorghe Tătărescu a ajuns la un punct mort şi fără şanse de reuşită”[52]. Propunerea, însă, „s-a încrucişat” cu una similară făcută de Partidul Comunist prin Lucreţiu Pătrăşcanu. Tratativele vor duce la încheierea, pe 26 mai 1944, a Coaliţiei Naţional Democrate, în care intrau Blocul Antihitlerist, format din Partidul Comunist din România, Partidul Social Democrat, Partidul Socialist Ţărănesc – Muncitoresc, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor (Bloc reprezentat de Lucreţiu Pătrăşcanu, Mihail Ralea, Constantin Titel Petrescu), Partidul Naţionalist Democrat (fostul partid al lui Nicolae lorga, condus acum de dr. Petre Topa) şi gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărescu.

Prima prezentare pe larg a felului cum se formase Coaliţia Naţional Democrată o făcea Gheorghe Tătărescu într-o circulară către organizaţiile judeţe ale PNL, la 1 septembrie 1944[53], unde se consemnau articolele înţelegerii: „Art. 1. Pregătirea acţiunii politice menite să realizeze ieşirea României din război şi încheierea armistiţiului şi a păcii cu Naţiunile Unite. Art. 2. Eliberarea teritoriului naţional de sub jugul trupelor de ocupaţie şi reîncorporarea Transilvaniei prin alungarea cotropitorilor. Art. 3. Prin ieşirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiţionale ale României cu puterile occidentale şi cu foştii ei aliaţi şi prieteni, precum şi încheierea în acelaşi timp, pentru epoca de după pace, a unei alianţe cu URSS, organizându-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile vieţii celor două state. Art. 4. Reaşezarea

https://biblioteca-digitala.ro

instituţiilor democratice la temelia vieţii politice a Statului român”. Prin art. 7 se lăsa posibilitatea negocierii şi cu alte partide. în viziunea lui Tătărescu, în mod evident, aceste viitoare negocieri trebuiau să aibă loc între Coaliţie, în ansamblul ei ca un bloc unitar, şi alte partide, vizate fiind în primul rând PNL şi PNŢ; în practică, doar PCR şi PSD au început tratative cu „istoricii”, finalizate la 20 iunie prin crearea unui organism paralel – Blocul Naţional Democrat. Tătărescu fusese păcălit şi lăsat deoparte.

La Congresul liberal din 11 iulie 1945, Gheorghe Tătărescu a prezentat propria-i versiune privind constituirea Coaliţiei din 26 mai 1944[54]. Insă, atât din documentele Siguraţei, cât şi dintr-o scrisoare a lui Grigore Niculescu-Buzeşti din 11 iulie 1945, rezultă faptul că lucrurile au fost mult mai nuanţate. Siguranţa primea, la 22 mai 1944, o informaţie „sigură” de la Inspectoratul Regional de Poliţie Ploieşte: sosit pe 19 mai la Sinaia, a doua zi Tătărescu avusese, la hotelul „Palace”, o întrevedere cu Radu Portocală şi Mihail Ralea; apoi a plecat la domiciliul lui Constantin Titel Petrescu[55]. Astfel au început multele întâlniri ce vor duce la încheierea Coaliţiei. Pe 25 mai, o altă notă a Siguranţei îi menţiona ca participanţi la întâlnirile din intervalul 19-21 mai şi pe Petre Bejan, Manolescu Strunga, Radian – toţi membri marcanţi ai PNL; şi se aprecia: „Vizita făcută de dl. Tătărescu comportă acelaşi interes politic ca şi cea precedentă făcută la Sinaia, adică fostul premier intenţionează să înjghebeze o formaţiune politică în vederea eventualelor tratative de pace. După refuzul d-lui Dinu Brătianu, care este hotărât să acţioneze în comun cu luliu Maniu, Tătărescu vede ratată cariera sa politică, caută dizidenţii Partidului Naţional Ţărănesc şi tratează chiar cu exponenţii mişcării socialiste, sperând să refacă Partidului Liberal”. Se indicau şi rezultatele convorbirilor avute: Mihail Ralea ar fi răspuns că rămâne departe de orice acţiune şi că-l interesează numai apropierea de fostul său partid,

https://biblioteca-digitala.ro

PNT; era etichetat ca „oportunist”; Constantin Titel Petrescu ar fi răspuns evaziv, afirmând că „soarta politică a României o hotărăşte cursul evenimentelor militare”. Concluzia era că „şi de această dată d. Tătărescu a plecat din Sinaia fără să obţină un rezultat”[56], susţinerea că toţi viitorii aliaţi îi acceptaseră imediat propunerea neavând o bază reală. Mai mult, Grigore Niculescu Buzeşti, în scrisoarea menţionată, afirmă că, după ce Tătărescu trimisese Regelui, la 2 iulie 1944, o informare privind constituirea alianţei, l-a întrebat pe Lucreţiu Pătrăşcanu dacă este adevărat; liderul comunist a negat, indicând doar ducerea unor tratative nefinalizate şi pe care nici nu avea de gând să le finalizeze printr-un acord[57]. Prin urmare, Coaliţia Naţional Democrată rămăsese mai mult la nivelul unei intenţii şi a unor discuţii generale; acceptul unor forţe politice ca PCR, PSD sau PSTM de a discuta o atare alianţă cu tătărescienii fusese considerat, prematur, de aceştia, ca un acord final de înfiinţare, repede anunţat Regelui, care trebuie să afle că iniţiatorul este luat în seamă de mai multe forţe politice şi, ca urmare, este obligatoriu să fie avut în vedere în contextul schimbărilor previzibile din fruntea Statului.

Documentele Siguranţei înregistrau, la sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie 1944, un schimb de scrisori şi chiar o întrevedere Tătărescu-Maniu, lucru cel puţin curios având în vedere relaţiile dintre cei doi de până în acel moment. După eşecul formării unei puternice forţe politice în jurul său, „conform sugestiilor primite din străinătate” Gheorghe Tătărescu a insistat, în mai, pentru a relua relaţiile cu liderii PNŢ şi PNL, folosindu-i ca mijlocitori pe dr. Constantin Angelescu, G. G. Mironescu, dr. Nicolac Lupu, Radu Portocală. Pe 22 mai a obţinut acceptul lui Dinu Brătianu pentru o întrevedere la Florica (reşedinţa acestuia din Argeş), dar rezultatul discuţiilor nu a fost satisfăcător. De aceea, pe 24 mai i-a trimis o scrisoare lui luliu Maniu, printr-un emisar; îi solicita o întrevedere urgentă, la Sinaia, spre a

https://biblioteca-digitala.ro

discuta evenimentele externe, în raport cu situaţia politică din România şi pentru a-i aduce la cunoştinţă informaţiile pe care le avea din străinătate. Maniu ar fi acceptat invitaţia, dar neputând să se ducă la Sinaia în ziua convenită, a trimis o scrisoare, la 1 iunie, prin secretarul său particular Comeliu Coposu (însoţit de Constantin Hagea)[58]. Un alt document, provenit de la Inspectoratul Regional de Poliţia Ploieşti, datat 3 iunie 1944, conţine atâtea amănunte, încât face ştirea credibilă: pe 1 iunie a sosit la Sinaia Gheorghe Tătărescu, trăgând la hotelul „Palace”; în noaptea precedentă, 31 mai, ora 22,30, a sosit cu maşina, venind din Bucureşti, Comeliu Coposu, secretarul particular al lui luliu Maniu; era însoţit de Constantin Hagea, redactor al ziarului „Ardealul” şi s-au instalat tot la „Palace”; „Dl. Coposu a aşteptat sosirea d-lui Tătărescu, căruia i-a înmânat o scrisoare din partea d-lui luliu Maniu, după care la ora 12 au plecat către Bucureşti. [...] Din informaţiuni încă neverificate, se crede că dl. Maniu, care este informat despre acţiunea d-lui Tătărescu, intenţionează în acţiunea sa politică să aibă şi concursul d-lui Tătărescu, care are în jurul său o mare parte din cadrele Partidului Liberal, considerând de utilitate publică o acţiune comună a tuturor partidelor, inclusiv fracţiunile mici. Intervenţia d-lui Maniu se face după ce eşuase acţiunea d-lui Tătărescu pe lângă Dinu Brătianu şi acest demers îl face cu asentimentul acestuia, care crede că, în felul acesta, va putea să regrupeze în jurul său o parte din cei ce l-au polarizat lângă dl. Tătărescu”[59]. Poliţia ştia, de la ţărănişti din Sinaia, că luliu Maniu l-a rugat pe Gheorghe Tătărescu să se deplaseze, pentru a se întâlni, la Snagov; pe 2 iunie, fostul prim-ministru a făcut deplasarea, cu o maşină, însoţit de Costel Tătăranu şi Radu Portocală: „întrevederea dintre domnii luliu Maniu şi Gheorghe Tătărescu a fost cordială şi cu această ocazie cei doi bărbaţi de stat au examinat situaţia ţării noastre în lumina evenimentelor de ordin militar şi politic, şi, după cum s-ar fi exprimat dl. luliu Maniu în ziua de 7 iunie a.c. la Topoloveni, în casa d-lui Ion Mihalache, amicilor

https://biblioteca-digitala.ro

săi politici, o înţelegere între domnia sa, domnul Dinu Brătianu şi Gheorghe Tătărescu este posibilă, pentru realizarea regrupării forţelor democratice într-un front politic comun”[60]. O analiză atentă trebuie făcută. Se împletesc în acest document informaţii reale, cu unele posibil reale şi cu altele ce par doar supoziţii ale agenţilor Siguranţei. îndoiala asupra veridicităţii acestora din urmă era exprimată chiar de primitorii raportului: în dreptul expresiei „întrevederea dintre domnii luliu Maniu şi Gheorghe Tătărescu a fost cordială”, un inspector al Siguranţei notase – „basme”. Totuşi, schimbul de scrisori, indiscutabil, a existat. Cel mai probabil, liderul PNT a aflat de alianţa convenită la 26 mai, căreia, necunoscând amănuntele în acel moment, i-a dat o importanţă mai mare decât o avea; perspectiva coagulării în jurul lui Tătărescu a unor forţe politice care să-l impună pe acesta, sau care să-i oblige pe „istorici” să nu-l mai repingă, era neplăcută, dar se părea că trebuia luată în seamă. Pentru a se lămuri, Maniu pe de o parte l-a contactat chiar pe Tătărescu, iar pe de alta, l-a pus pe Grigore Niculescu Buzeşti să-l întrebe pe Pătrăşcanu ce e cu alianţa anunţată, ca încheiată la 26 mai; Pătrăşcanu a răspuns că au avut loc doar comvorbiri nefinalizate. în mod normal, luliu Maniu îi dorea pe toţi într-o alianţă, conducerea însă să o aibă el; o reţinere constantă avea doar faţă de unele persoane, puţine la număr, între care şi Tătărescu. Dinu Brătianu dorea şi el să-i atragă pe tătărescieni, dar fără şeful lor. La rândul său, şi Tătărescu se dorea a fi în frunte. Cei mici – Ralea, Ghelmegeanu – credeau şi ei că au dreptul de a nu fi consideraţi simpli executanţi. Toate aceste ambiţii şi rivalităţi au dus la separarea deplină: de o parte liderii PNŢ şi PNL, de cealaltă restul. Un document al Siguranţei din 12 iunie 1944 indică faptul: în alianţa pe care o construia luliu Maniu, Gheorghe Tătărescu nu a fost primit[61].

Cel mai abil a manevrat Partidul Comunist. A încheiat Frontul Unic Muncitoresc cu PSD; prin organismele sale paravan s-a apropiat de Gheorghe Tătărescu; va fi unul dintre cele patru partide creatoare

https://biblioteca-digitala.ro

ale BND. Astfel, şi-a creat posibilităţi de manevră multiple şi pentru viitorul imediat şi pentru mai târziu. După ce va trece de 23 august 1944, în colaborare cu Regele şi cu PNŢ şi PNL, îi va părăsi, bazându-se pe dizidenţele ţărăniste şi liberale. în final, le va înlătura şi pe acestea.

Un document al Siguranţei, din 16 iunie 1944, validează afirmaţia lui Lucreţiu Pătrăşcanu, reluată în scrisoarea lui Grigore Niculescu Buzeşti din 11 iunie 1945, conform căreia comuniştii şi social democraţii doar făcuseră promisiuni lui Gheorghe Tătărescu, fără a se angaja deplin. Documentul Siguranţei anunţa închegarea unui „front democratic”, acţiune practic încheiată, „deşi acest front suferă de defectul de a nu-l avea şi pe dl. Tătărescu". Aceeaşi instituţie consemna şi alianţa în jurul lui Gheorghe Tătărescu. Erau menţionate două „formaţiuni politice unitare”, având amândouă acelaşi scop – pregătirea terenului în vederea încheierii armistiţiului cu puterile aliate. Prima – se scria – este denumită Frontul Partidelor Democratice, iniţiată de luliu Maniu şi Dinu Brătianu, la care au aderat Partidul Comunist şi cel Social Democrat. Se indicau şi delegaţii partidelor componente în conducerea alianţei: Ion Hudiţă şi Mihai Popovici (PNŢ), Bebe Brătianu şi Gheorghe Slama (PNL), Constantin Titel Petrescu (PSD), Lucreţiu Pătrăscanu (PCR). A doua formaţiune se afirma că ar fi numită Blocul Partidelor Democratice pentru Salvarea Patriei, iniţiat de Gheorghe Tătărescu, Mihail Ralea, Mihail Ghelmegeanu. în cadrul acestuia din urmă, s-ar fi semnat un protocol de către cei menţionaţi, alăturându-li-se Petru Groza (Frontul Plugarilor), dr. Petre Topa (Partidul Naţionalist Democrat); „Se pare că şi acestei grupări i-ar fi promis concursul atât Lucreţiu Pătrăscanu, cât şi Titel Petrescu”[62]. (în condiţiile de clandestinitate ale acţiunilor respective, greşelile Siguranţei privind titulatura alianţelor erau normai?.)

PNT şi PNL au preferat să trateze numai cu comuniştii şi cu social democraţii; la 20 iunie 1944 se va încheia alianţa numită Blocul Naţional Democrat,

https://biblioteca-digitala.ro

formată doar din cele patru partide. Astfel, liderii PNŢ şi PNL mergeau până la capăt în ostilitatea lor faţă de Gheorghe Tătărescu; cu orice preţ, doreau să-i blocheze posibilitatea revenirii în prim planul vieţii politice, chiar dacă imperativul momentului cerea o acţiune unită a tuturor forţelor democrate. Faptul convenea numai comuniştilor, în perspectiva luptei pentru cucerirea puterii politice, uşurată datorită diferendelor dintre forţele burgheze.

Amăgit în urma contactelor cu ţărăniştii de la începutul lui iunie 1944, Tătărescu mai credea în reuşita acţiunii sale. De aceea, în noaptea de 2 iunie va comunica Regelui constituirea Coaliţiei Naţional Democrate. Nici Mihai, însă, nu l-a luat în seamă, prin apropiaţii săi impulsionând tratativele dintre PNŢ, PNL, PCR şi PSD, care vor duce la constituirea Blocului Naţional Democrat, la 20 iunie. Chiar şi în aceste condiţii, Tătărescu va persevera. La 28 iulie va scrie Regelui: „Consider situaţia ţării mai gravă azi decât ieri. [...] Trebuie să admitem azi că întârzierile şi ezitările au adâncit prăpastia tuturor primejdiilor în care nepriceperea şi nebunia au svârlit ţara noastră. Sunt silit să consider situaţiunea ca foarte gravă. [...] Iată de ce mă îndrept din nou către Majestatea Voastră, îngăduindu-mi să-i cer urgentarea acţiunii care trebuie să ne ducă la armistiţiu [...] Sunt în curent cu negocierile care au fost începute. Le consider timide în formă. Le consider în fond o eroare. Procedura pentru încheierea armistiţiului trebuie iniţiată prin instituirea unui *Guvern al păcii,* care să declare public dorinţa ţării de a ieşi din război. Numai astfel vom scăpa de bănuiala că negociem numai ca să câştigăm timp. Numai astfel vom pune capăt echivocurile dăunătoare create până azi de *negociatori improvizaţi* cari, după părerea mea, au compromis mai mult decât au ajutat cauza României. După constituirea acestui Guvem, negocierile vor fi duse prin *oameni de autoritate* şi vor trebui să aibă drept

https://biblioteca-digitala.ro

obiect şi un pact de colaborare cu Uniunea Sovietelor. Guvernul ţării trebuie însă constituit imediat. Iată dominanta momentului. Amânările, ezitările, negocierile întârzietoare şi pertractările fără de rost pot fi fatale ţării şi monarhiei. E ceasul acţiunii – numai al acţiunii”[63]. Este evident că autorul memoriului către Rege se oferă ca „om de autoritate”, clarvăzător, pentru a-i înlocui pe aceia care ezitau, pertractau şi întârziau negocierile. Mihai, însă, s-a menţinut pe varianta Blocului Naţional Democrat.

Aşadar, lunile mai-iunie 1944 reprezintă momentul definitivei părăsiri, de către Gheorghe Tătărescu, a speranţei că va fi acceptat de către luliu Maniu şi Dinu Brătianu. De aici şi critica publică, fără menajamente, făcută acestora, fie direct, fie indirect. Din această ultimă categorie, se păstrează un document – un adevărat pamflet – făcut să circule prin Bucureşti. Un conflict material între Tipografia proprietate a grupului liberal Dinu Brătianu şi ziarul „Informaţia Zilei”, va fi prilejul unui foarte dur atac împotriva bătrânului lider, printr-o scrisoare din 20 mai 1944 a lui Grigore Malciu, directorul ziarului, răspândită în lumea politică. O notă a Siguranţei, din 23 mai, considera că scrisoarea este o continuare a campaniei împotriva Partidului Liberal brătienist: „Cercurile iniţiate au afirmat că Gheorghe Tătărescu n-a fost străin de această campanie. Textul lui Malciu a fost scris în colaborare cu poetul Tudor Arghezi.”[64] În scrisoarea-pamflet se întâlnesc expresii ca „bătrâni meşteşugari ai şantajului politic”; „distinşii profitori pe care îi prezidaţi”; „V-au depăşit timpurile, domnule Brătianu, şi pe dumneavoastră şi întregul PNL”. Preşedintele PNL era ameninţat cu ziua socotelilor, când „opinia publică nu va mai putea fi mistificată, pentru că socotelile nu se vor face prin mijlocirea urnelor pe care prea îndelung le-aţi măsluit. în ceasul acela veţi fi nevoit să arătaţi cu ce-aţi contribuit la apărarea instituţiilor democratice ale României. Şi când veţi încerca să prezintaţi scrisorelele semnate împreună cu domnul Maniu şi care, cum bine

https://biblioteca-digitala.ro

ştiţi, au luat de atâtea ori drumul coşului de hârtii, vă vom aminti, domnule Brătianu, că n-aveţi autoritatea morală de a vă erija în apărător al democraţiei. [...] Astăzi, domnul Tătărescu este pus la zid de dumneavoastră şi de domnul luliu Maniu. Dacă trebuie pus la zid, nu dumneavoastră aveţi dreptul să o faceţi”. Scrisoarea se încheia cu un îndemn ferm: „Daţi-vă la o parte! Nu vă puneţi de-a curmezişul înnoirii! Lăsaţi drum liber celor tineri, cinstiţi, vrednici şi cari înţeleg prin patriotism altceva decât sursa de îmbogăţire şi de parvenire!”[65].

Tătărescu a avut o vară foarte agitată în 1944, cu foarte multe întâlniri cu diverşi oameni politici, mai ales la Sinaia şi Bucureşti. Printre alţii, informatorii Siguranţei îi menţionau pe Costel Tătăranu (caracterizat drept unul dintre apropiaţii lui I. G. Duca, iar „acum sufletul tineretului liberal”), Mihail Ralea, Titel Petrescu (cu care ar fi ajuns la o înţelegere privind exproprierea rurală până la limita de 50 hectare), Alexandru Neagu (fost ministru), Georgel Gheorghiu, Sergiu Dimitriu, Manolescu Strunga, Radu Portocală, Petre Topa, Grigore Duca, Andrei Costeanu, generalul Mihail (fost ministru şi comandant al Diviziei de Gardă), Ghica Comăneşti, Martha Bibescu (care i s-ar fi alăturat), Constantin Hagea, Papacostea, Ghelmegeanu ş.a.[66]. Majoritatea erau nume de plan secund, fapt care nu îndreptăţea pretenţiile lui Tătărescu de a se baza pe ei pentru a ajunge la putere, deşi printre vizitatorii săi erau şi grupuri mari de tineri liberali. (În perioada 12-14 august, la Sinaia, avusese lungi convorbiri cu membrii grupului liberal „Păreri Libere”, în faţa cărora îşi exprimase convingerea că se va recurge la serviciile sale, deoarece ceilalţi oameni politici nu vor avea curajul să-şi asume răspunderea[67].) Deşi întâlnirile de acest fel erau considerate secrete, de conspirativitate, Siguranţa ştia că tătărescienii din întreaga ţară le cunoşteau[69].

https://biblioteca-digitala.ro

Veşnic respins de forţele mari politice, Gheorghe Tătărescu şi-a continuat acţiunea în plan extem, unde dorea să se creadă că este liderul Opoziţiei române. Printr-un emisar special în iunie va comunica Guvernului Sovietic constituirea Coaliţiei Naţional Democrate, scopurile acesteia şi planul de acţiune. (La Congresul din 1945 va afirma că a luat contact cu unii dintre marii conducători ai Armatei române de pe front, hotărând cu aceştia, „în cea mai mare taină, programul intrării în joc a armatei noastre”. Cu excepţia întâlnirii cu generalul Mihail, nici o sursă documentară nu menţionează aceste contacte şi aceste horârâri, afirmaţia publică fiind făcută, în mod evident, pentru a da o importanţă mai mare decât o avusese în realitate acţiunea grupării Tătărescu.) Filiera folosită pentru relaţia cu URSS a fost aceea din 1943: Richard Franasovici, Eduard Beneş, Moscova. Şi a funcţionat. Beneş, prin Franasovici, îi răspundea la 28 iulie 1944, telegrafic, pe adresa Ministerului de Externe de la Bucureşti, transmiţând invitaţia Guvernului Sovietic de a veni la Moscova, împreună cu delegaţii Coaliţiei Naţional Democrate, pentru a discuta condiţiile ieşirii României din război şi ale armistiţiului. Era o importanţă disproporţionată acordată de sovietici lui Tătărescu. Nu se poate crede că aceştia nu ştiau că forţele majore ale Opoziţiei române sunt grupate în Blocul Naţional Democrat, nu în Coaliţia Naţional Democrată. La mijloc era, cu siguranţă, dorinţa de a menţine dezbinate forţele politice româneşti, dând speranţe de viitoare susţinere mai multora. Telegrama transmisă prin Franasovici nu a ajuns la Tătărescu, fiind oprită de Mihai Antonescu: „Nenorocitul care conducea în acel moment Ministerul de Externe – spunea Tătărescu – luând probabil şi adeziunea consilierilor săi care erau în directe legături cu dl. luliu Maniu, a crezut de bine să nu-mi comunice textul acestei telegrame.” Considerându-se predestinat să salveze ţara, Tătărescu eticheta faptul ca „o nouă crimă”. Dacă ar fi primit telegrama, în trei zile delegaţii Coaliţiei Naţional Democrate ar fi putut străbate liniile româneşti şi

https://biblioteca-digitala.ro

sovietice şi în alte câteva zile ar fi ajuns la Moscova, încheind un armistiţiu „în alte condiţii”; „S-ar fi cruţat astfel României atâtea suferinţe şi atâtea pierderi”. Nu se spune însă cu ce împuternicire, şi în numele cui ar fi tratat Gheorghe Tătărescu. Abia la 18 august îi va parveni scrisoarea lămuritoare a telegramei menţionate, datată 29 iulie trimisă de Franasovici. Era, însă, prea târziu pentru a mai ajunge la Moscova[69]. Tătărescu nu redă textual conţinutul mesajului sovietic. îl aflăm, însă, de la Grigore Niculescu Buzeşti. Molotov scria: „Dacă Coaliţiunea ar avea intenţiunea de a trimite în URSS reprezentanţi pentru a începe discuţiuni în numele ei şi cu privire la ieşirea României din război şi la ruperea alianţei cu Germania, Moscova nu ar refuza discuţiuni asupra acestei chestiuni cu zişii reprezentanţi”[70]. Aşadar, Guvernul Sovietic nu arăta o preferinţă specială pentru Gheorghe Tătărescu, aşa cum acesta pretindea.

*

Faptul că nu a fost acceptat în grupul celor care au avut în- tr-adevăr un rol în răsturnarea regimului Antonescu şi în schimbarea alianţelor nu l-a împiedicat pe Gheorghe Tătărescu să-şi proclame rolul major în evenimentele din vara lui 1944: „Graţie stăruinţelor PCR şi PSD, *conjugate cu acţiunea noastră* [subl. n.] s-a putut persevera în hotărârea luată pentru realizarea noii politici a ţării şi numai prin actul personal al M. S. Regelui, ajutat de consilierii săi militari, s-a putut crea evenimentul istoric din ziua de 23 august”[71]. Aşadar, la un an după lovitura de stat, Tătărescu identifica, alături de Rege, doar trei forţe politice care o înfăptuiseră: PCR, PSD şi gruparea sa. în primul document major pe care-l emisese după lovitura de stat, circulara din 1 septembrie 1944, scrisese, însă, altceva: „Tara trebuie să ştie că dacă nu ar fi fost iniţiativa curajoasă şi *exclusiv personală* [subl. n.] a M. S. Regelui, actul din 23 august nu ar fi fost posibil. Numai intervenţia regală a

https://biblioteca-digitala.ro

pus capăt ezitărilor unora şi temei de răspundere a altora. Numai hotărârea regală, luată cu conştiinţa tuturor riscurilor şi tuturor primejdiilor, a dat curs nou istoriei şi a deschis perspective de mântuire neamului”[72].

Analizat cu atenţie, discursul lui Gheorghe Tătărescu din 1 iulie 1945 a primit imediat un răspuns documentat din partea unuia dintre protagoniştii evenimentelor politice româneşti din 1944 — Grigore Niculescu Buzeşti[73]. Versiunea lui Tătărescu privind actul de la 23 august 1944 era răsturnată. „Aţi distribuit merite – spunea Buzeşti – în care v-aţi rezervat partea cea mai importantă, şi aţi pronunţat condamnări, acestea din urmă în sarcina adversarilor domniei voastre politici. [...] Nu pot ratifica prin tăcere versiunea atât de îndepărtată de adevărul istoric ca cea prezentată de domnia voastră. De aceea, vă rog să luaţi act că fac cele mai formale rezerve asupra acestei versiuni şi contest în modul cel mai categoric cele mai multe din afumaţiunile domniei voastre”. Acuzat a fi implicat în tăinuirea mesajului preşedintelui Beneş către Tătărescu, Buzeşti se arată revoltat: „Care sunt în realitate faptele? Telegrama în chestiune, expediată din Berna în ziua de 29 iulie 1944, a sosit la Bucureşti în ziua de 31 a aceleiaşi luni. Descifrarea ei a fost terminată în ziua de 1 august. [...] De îndată ce am cunoscut cuprinsul telegramei Legaţiunei Berna, am considerat ca datoria mea să-l aduc la cunoştinţa factorilor mai importanţi care colaborau la pregătirea ieşirii României din război. L-am comunicat astfel Majestăţii Sale Regelui, domnului general Sănătescu, domnului luliu Maniu şi domnului Pătrăşcanu. în acel moment, eu eram în serviciul comandat al Majestăţii Sale Regelui, care se întemeia, în pregătirea actului ce avea să urmeze, pe Blocul Naţional Democrat, compus din Partidul Naţional Ţărănesc sub preşedinţia domnului luliu Maniu, Partidul Naţional Liberal sub preşedinţia domnului Dinu Brătianu,

https://biblioteca-digitala.ro

Partidul Social Democrat sub preşedinţia domnului Titel Petrescu şi Partidul Comunist reprezentat prin domnul Pătrăşcanu. [...] Am comunicat cuprinsul acestei telegrame domnului luliu Maniu, pentru că mesajul cuprindea un apel la unitate naţională şi sugera aderarea sa la acţiunea domniei voastre. Am considerat, deci, că nu aveam dreptul de a lipsi pe domnul Maniu de un prilej de a-şi reconsidera atitudinea faţă de domnia voastră. Domnul Maniu a răspuns că se menţine la punctul său de vedere, conform căruia nu consideră nici posibilă şi nici oportună o colaborare cu domnia voastră". Maniu considera Blocul Naţional Democrat ca fiind o bază politică suficientă pentru negocierile cu Aliaţii (pe care le începuse cu mult înainte), având şi aproape unanimitatea opiniei publice; mai mult, credea că includerea lui Tătărescu în BND ar fi slăbit autoritatea acestuia, fostul prim ministru fiind răspunzător pentru dezastrul ţării, imputându-i-se: deteriorarea relaţiilor cu URSS, prin înlăturarea din Guvem, în 1936, a lui Nicolae Titulescu, tocmai în momentul decisiv pentru încheierea unui pact de asistenţă mutuală româno-sovietic; contribuţia la instaurarea Dictaturii Regale; denunţarea garanţiilor francobritanice; schimbarea politicii externe a României spre Germania, prin declaraţia din 26 mai 1940; solidaritatea cu regimul Antonescu. Grigore Niculescu Buzeşti arătase telegrama şi lui Lucreţiu Pătrăşcanu, pentru că din ea reieşea existenta unei alianţe între comunişti şi tătărescieni: „Domnul Pătrăşcanu practica o concepţie mai utilitaristă decât domnul Maniu. Domnia sa mi-a declarat că într-adevăr Partidul Comunist ar fi dispus să treacă peste gravele răspunderi ce v-aţi asumat în timpul guvernărilor domniei voastre, dacă în acel moment aţi putea aduce o contribuţie concretă pentru ieşirea României din război. Domnul Pătrăşcanu constata, însă, că nu aduceaţi nici o astfel de contribuţie. Astfel, domnul Pătrăşcanu mi-a dezminţit

https://biblioteca-digitala.ro

din nou că Partidul Comunist ar fi semnat un acord de colaborare politică cu domnia voastră. Este adevărat – a adăugat domnul Pătrăşcanu – că eu continuu negocieri cu domnul Tătărescu, lăsându-l să spere că Partidul Comunist ar putea încheia un acord politic cu domnia sa. O fac, însă, din motive pur tactice. Ştiu relaţiunile strânse ce există între domnul Tătărescu şi Mihai Antonescu şi îmi convine ca acesta din urmă să creadă că mă controlează prin domnul Tătărescu. Niciodată însă nu voi semna un acord cu domnul Tătărescu”. Aşadar, nici Pătrăşcanu nu a luat în consideraţie mesajul trimes de Richard Frasanovici din Elveţia. Ca urmare, Buzeşti nu a considerat necesar să prezinte, din proprie iniţiativă, telegrama şi lui Tătărescu, deşi acestuia îi era destinată. însă, Mihai Antonescu l-a însărcinat pe secretarul general al Ministerului de Externe, Davidescu, să-i dea telegrama destinatarului; pentru aducerea ordinului la îndeplinire, Davidescu i-a dat documentul lui Buzeşti, care, negăsindu-l pe Tătărescu şi nici pe fiica lui, i-I va încredinţa lui Radu Grigorescu, nepot şi secretar al fostului prim ministru. Prin urmare, acuzaţia lansată de Tătărescu, la 1 iulie 1945, era gratuită în ceea ce-l privea pe Grigore Niculescu Buzeşti. Acesta din urmă demonta, în continuare, şi pretenţia acuzatorului său că ar fi putut încheia un armistiţiu cu URSS în condiţii mai bune pentru România şi, mai mult, demonstra că demersurile sale se reflectaseră negativ asupra ţării: Blocul Naţional Democrat, cu asentimentul Regelui, luase iniţiativa trimiterii generalului Aldea la Comandamentul Sovietic, cerând, pentru aceasta, agrementul Guvernului Sovietic prin ministrul URSS la Stockholm, Kallontay. La 12 august, Kallontay răspunde Bucureştiului: „Guvernul Sovietic doreşte, înainte de a se putea rosti asupra misiunii generalului Aldea, să aibă câteva preciziuni complimentare despre cei pe care domnia sa îi reprezintă, adică asupra însemnătăţii Frontului Naţional

https://biblioteca-digitala.ro

Democratic. 1) Care este exact rolul şi importanţa politică a domnului Tătărescu în sânul Partidului Liberal? De asemenea, care sunt legăturile sale cu Regele? 2) Dacă există una sau mai multe personalităţi de mare influenţă care să aibă să spună un cuvânt hotărât în asociaţia Frontului? 3) Dacă şi care mai sunt partidele politice în afara Frontului?”. De la Bucureşti, răspunsul a plecat la 14 august. Cum, foarte curând a început ofensiva rusă în Moldova, agrementul de la Moscova nu a mai venit, misiunea generalului Aldea rămânând la stadiul de proiect. Buzeşti considera că amânarea unei înţelegeri româno- ruse, în urma lămuririlor cerute de URSS, se datora „confuziei creată la Moscova” de mesajul lui Tătărescu, care pretindea a avea în spate o largă coaliţie. în finalul scrisorii sale, Grigore Niculescu-Buzeşti îl acuza pe Gheorghe Tătărescu de politicianism: „După ce aţi bătut la toate uşile şi aţi fost refuzat pretutindeni, aţi făcut încercări dezesperate de a vă agăţa de aceste negocieri pentru a putea revendica astfel o parte de merit în marele act ce se pregătea. Acesta este motivul pentru care aţi informat pe preşedintele Beneş că aţi încheiat o coaliţie cu partidele Social Democrat şi Comunist. Trebuie, însă, să admiteţi că această manevră a contribuit la împiedicarea misiunii generalului Aldea la Moscova şi că, prin acest fapt, aţi adus primejdii intereselor naţionale. în cazul domniei voastre nu este vorba – o recunosc – de o crimă cu premeditare, ci numai de o crimă prin imprudenţă”. La rândul său, supărat pentru acuzele pe care i le aducea Gheorghe Tătărescu, la 5 iulie 1945, luliu Maniu a dat şi el, în faţa unor ziarişti străini, unele lămuriri asupra evenimentelor care au premers lovitura de stat de la 23 august 1944. Afirmaţiile lui Tătărescu erau considerate „cu totul neavenite şi trăgând din ele concluziuni absolut false”; acesta debitase „o serie de neadevăruri care ar putea să inducă în eroare lumea de bună credinţă”, de aceea

https://biblioteca-digitala.ro

trebuia să i se răspundă. Maniu nu a împiedicat Consiliul de Coroană iniţiat de Tătărescu pentru scoaterea României din război; nu a amânat lovitura de stat; nu el a determinat reţinerea telegramei trimisă lui Tătărescu din Elveţia; „Acţiunea domnului Tătărescu prezenta pentru mine prea mică importanţă şi prea puţine garanţii de seriozitate, ca să mă ocup de asemenea chestiuni, străine de altfel şi de interesele şi de obiceiurile mele. [...] Totuşi domnul Tătărescu spune adevărul atunci când afirmă că am refuzat să colaborez cu domnia sa şi că am respins ofertele domniei sale de a pleca împreună la Moscova”; respinsese, prin trei scrisori succesive, şi „Uniunea Sacră”. Liderul ţărănist considera că acţiunea lui Tătărescu mai mult a încurcat pe aceea a Opoziţiei; din moment ce se încheiase un preliminariu de armistiţiu, la 13 aprilie 1944, de către Barbu Ştirbey la Cairo, „propunerea domnului Gheorghe Tătărescu de a se iniţia, în luna mai 1944, o acţiune pentru încheierea unui armistiţiu, a fost cu totul inutilă şi tardivă şi nu putea să aibă decât un caracter comic”. Tătărescu „nu şi-a găsit nici colaboratori, nici patroni, cu toate că i-a solicitat. Refuzul pe care l-a întâmpinat era firesc, dat fiind trecutul şi defectele domniei sale, din care e suficient să menţionăm cunoscuta-i lipsă de consecvenţă. Pentru acelaşi motiv, am refuzat să colaborez cu domnul Tătărescu, atât în Opoziţie, cât şi la Guvern”[74].

*

Aşadar, 23 august 1944 găseşte gruparea liberală tătăresciană neluată în seamă de PNL (Brătianu) şi de PNŢ; PCR şi PSD o considerau doar ca o rezervă pentru mai târziu.’ Pe de altă parte, nici autorităţile antonesciene nu au dat prea mare importanţă zbaterilor tătăresciene de a ieşi în faţă, deşi le cunoşteau foarte bine; pentru regimul Antonescu, Gheorghe Tătârescu nu reprezenta o primejdie decât dacă ar fi fost acceptat ca

https://biblioteca-digitala.ro

aliat de către liderii PNL şi PNŢ; cum, însă, aceştia s-au manifestat în mod constant ostili fostului prim ministru, Siguranţa s-a mulţumit să înregistreze acţiunile acestuia, fără a lua măsuri de blocare a lor. De altfel, regimul „dictatorial” antonescian nu a luat măsuri coercitive nici faţă de adversarii cei mari – luliu Maniu şi Dinu Brătianu – deşi cunoştea, în mare parte, acţiunile lor interne şi externe, vizând preluarea Puterii. Poziţia de expectativă a organelor Statului nu l-a împiedicat pe Gheorghe Tătărescu, într-un discurs aniversar din 15 august 1947, să-şi aducă aminte că: „Sub dictatura antonesciană, înfruntând ameninţările şi primejdiile – personal am beneficiat de 20 zile de arestare şi de două tentative de asasinat”[75]. Cum nici un document de arhivă nu menţionează „arestul” în timpul regimului Ion Antonescu şi nici „tentativele de asasinat” din partea lui Ion Antonescu şi, mai mult, de această prigoană la care ar fi fost supus Tătărescu de regimul mareşalului nu-şi amintise cel în cauză niciodată până în august 1947 – presupunerea că ne aflăm în faţa unei invenţii este normală. Având în vedere şi salvarea de la moarte a lui Tătărescu datorită unei intervenţii personale a lui Ion Antonescu, pe 27 noiembrie 1940, când fusese arestat de legionari, acuzele târzii la adresa salvatorului său sunt de condamnat

Note

1. Vezi discuţia despre rolul lui Carol al II-lea în slăbirea unităţii PNL după 1930, în capitolul V (autor Dumitru Şandru) al volumului *Istoria PNL,* coordonator Serban Rădulescu Zoner. Editura AII, Bucureşti, 2000.
2. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru Istorie.* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.
3. Idem, p. XXXV.
4. Apud loan Scurtu, *Criza dinastică din România,* p. 269; episod folcloric relatat şi de Dumitru Sandru în *Istoria PNL. op. cit...* p. 236. ’ ’

https://biblioteca-digitala.ro

5. C. Hamangiu, *Codul general al României,* Bucureşti, 1938, voi. XXVI, partea I, p. 374.
6. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, voi. n, partea an-a, p.'820-821.'
7. Idem, p. 822.
8. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 60.
8bis. Idem, dosar 10624, voi. VI, f. 1.
9. Idem, f. 6.
10. Idem, f. 5; schimb de scrisori publicat de P. Ţurlea, „M. 1." 10/2000. ,
11. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 31-32 şi dosar 1914, f. 15.
12. Nicolae Serban Tanaşoca, *Cuvânt înainte,* la voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* p. LI.
13. Horia Sima, *Antologie legionară,* opera publicată (1950-1992), Miami Beach, Florida, USA, 1994, voi. V, p. 203; relatarea este făcută în *Cazul lorga-Madgearu,* declaraţiile lui Horia Sima din 1961.
14. Idem, p. 222-223.
15. Idem, p. 234.
16. Arh. SRI, fond D, dosar 11382, voi. IU, f. 211-212.
17. Nicolae Serban Tanaşoca, *op. cit.,* p. LIII.
18. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
19. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.,* pp. 268-274.
20. Idem, p. 242-267. Scrisoarea lui luliu Maniu, din 10 aprilie 1943, publicată în voi. *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc.* Documente (1926-1947), alcătuit de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, Editura ARC 2000, Bucureşti, 1994, pp. 208-213.
21. Nu am găsit nici un indiciu al traducerii în practică a acestei intenţii.
22. Notă a SSI în Arh. SRI, fond Penal, dosar 40001, voi. VL, f. 131; apud Gheorghe Onişoru, *Lupta pentru păstrarea instituţiilor democrate şi împotriva totalitarismului comunist,* în voi. *Istoria PNL,* p. 255.
23. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 32.
24. „Drapelul" din 17 august 1947.
25. Ibidem.
26. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 14.
27. Idem, dosar 1914, f. 15. Gheorghe Tătărescu menţionează că luliu Maniu şi-a luat trei zile de gândire înainte de a da

https://biblioteca-digitala.ro

răspunsul – „Drapelul” din 3 iulie 1945.

28. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 15.
29. Idem, dosar 1934, f. 5-6 – informaţie „sigură”, se menţiona pe document
30. Idem, f. 7-8 – menţiunea „verificate”.
31. Idem, dosar 2026, f. 32.
32. Idem, dosar 1945, f. 2.
33. Idem, f. 3 – menţinea „sigură”.
34. Idem, f. 8-19.
35. Idem, f. 21. Amestecul lui von Killinger în viaţa politică internă a României – cu dorinţa de a consolida partidele favorabile Germaniei – era semnalat în mai multe rânduri. La 27 iulie 1944, inspectoratul Regional de Poliţie Ploieşti semnala întrevederile lui von Killinger, la Săftica, cu unii dintre foştii demnitari ai regimului legionar şi alţi fruntaşi politici de dreapta. Ambasadorul german, „văzându-şi micşorată influenţa sa asupra Guvernului român [...] caută să pregătească, în surdină, un guvern tampon, format din elemente legionare, care să fie loial Germaniei naziste”. – Idem, dosar 8158, voi. I, f. 223.
36. Idem, dosar 1945, f. 21.
37. Idem, f. 36.
38. Idem, f. 22. Informaţia că luliu Maniu i-ar fi prezentat lui Ion Antonescu o soluţie de înlăturare a sa din fruntea Statului – informaţie care, venită din surse ale Siguranţei, este credibilă –, cel vizat acceptând să o asculte şi analizeze, fără nici o repercusiune punitivă asupra celui care făcuse propunerea, se adaugă la multele dovezi păstrate în arhive privind patriotismul deplin al lui Antonescu; era, aşadar, receptiv la orice soluţii, chiar dacă-l afectau ca persoană, dacă acestea ar fi avut efect pozitiv asupra ţării. Cunoscând şi acest document, îndoială arătată de unii istorici asupra sincerităţii propunerii făcute de Ion Antonescu lui luliu Maniu, în vara lui 1944, ca acesta să preia Guvernul, dacă este încredinţat că poate scoate România din război în mod acceptabil, nu-şi mai are nici un rost.
39. Idem, f. 41.
40. Idem, f. 40.
41. Idem, f. 43.
42. Idem, f. 42.
43. Idem, dosar 1934, f. 13-14. Unele informaţii erau transmise lui Gheorghe Tătărescu chiar prin Mihai Antonescu. – Idem, dosar 2026, f. 32.
44. *Beneş şi Opoziţia română (1941-1944),* în ,.Magazin

https://biblioteca-digitala.ro

Istoric”, 3(396) din 2000, pp. 5-8. Nicolae Serban Tanaşoca. *op. cit.,* p. LIII, menţionează contactul cu diplomatul ceh Jaroslav Kopecky în luna mai 1943; a urmat „un memoriu elaborat în comun, la Geneva, de Richard Franasovici, din împuternicirea lui Gheorghe Tătărescu şi cu Grigore Gafencu, cu înştiinţarea lui luliu Maniu”. Având în vedere refuzul oricărei colaborări din partea lui luliu Maniu cu Gheorghe Tătărescu, în tot anul 1943 şi la începutul lui 1944, chiar ostilitatea faţă de acesta, inclusiv în scris, ideea unui memoriu în numele celor doi, cu ştiinţa acestora, este neplauzibilă.

45. „Drapelul” din 3 iulie 1945. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 15 – unde doar se menţionează scrisoarea. Gheorghe Tătărescu şi-a făcut – aşa cum unii oameni obişnuiau în epoca – o copie, pe care a citit-o în Congresul PNL; exactitatea citării nu poate fi verificată, deoarece în momentul arestării fostului prim-ministru de către Securitate, arhiva şi biblioteca au fost arse de autorităţi în curtea casei din strada Polonă – informaţie de la Nicolae Serban Tanaşoca, *op. cit.,* p. LXI.
46. .¿rapelul” din 3 iulie 1945.
47. Arh. SRI, fond D, dosar 1945, f. 59.
48. Paul al României, *Carol al II-lea rege al României,* Editura Holding Reporta, Bucureşti, 1991, p. 237.
49. Vezi pe larg articolul lui Mircea Tomşa, *A vrut Stalin să-l restaureze pe Carol al ll-lea?,* în „Dosarele Istoriei”, V, 5(45) din 2000, p. 63-64.
50. „Drapelul” din 3 iulie 1945. Planul prezentat de Gheorghe Tătărescu şi în Circulara către organizaţiile judeţene ale PNL din 1 septembrie 1944. – Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 16.
51. Idem, dosar 1914, f. 16.
52. Idem, dosar 1945, f. 59.
53. în voi. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.,* pp. 275-281; vezi şi Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 17.
54. „Drapelul” din 3 iulie 1945.
55. Arh. SRI, fond D, dosar 1945, f. 64.
56. Idem, f. 68.
57. Idem, dosar 1934, f. 126—127. O notă a Siguranţei, din 9 iunie 1944, indica şi un posibil rol al lui Mihai Antonescu în acţiunea politică a lui Gheorghe Tătărescu din mai acel an: la mijlocul lunii mai, în timpul unei întrevederi, M. A. i-

https://biblioteca-digitala.ro

ar fi spus lui Gh. T. că nu mai poate funcţiona, în acel moment, în România un guvern personal, „din cauza timpului care e precipită [...]; este necesară o regrupare de forţe politice, din diferite partide, care să dea concurs actualului Guvern până la încheierea păcii”. Era o sugestie clară şi, în nota Siguranţei se considera că aceasta ar fi fost cauza iniţiativei lui Tătărescu de a trata cu oameni politici foarte diverşi. După 26 mai, dată anunţată de Tătărescu drept moment al constituirii Coaliţiei Naţional Democrate, acesta a revenit în Bucureşti, pe 30 mai, continuând discuţiile şi cu alţi oameni politici, „în vederea colaborării cu actualul Guvern”. – Idem, dosar 1945, f. 73-74.

58. Idem, dosar 8158, voi. I, f. 174.
59. Idem, f. 119.
60. Idem, f. 174.
61. Idem, f. 163.0 notă a SIC, Grupa a IlI-a, din 18 iulie 1944, privind formarea BND, menţiona: ,,Este util de remarcat că, durata prea lungă a tratativelor a fost bazată pe faptul că dl. luliu Maniu a refuzat a recunoaşte în persoana d-lui Tătărescu şi Ralea, drept reprezentanţi ai vreunei grupări politice, considerându-i drept persoane particulare, cari nu reprezintă opinia poporului în nici o măsură. Deci, d-sa (dl. Maniu), bazat pe aceste principii a refuzat a sta de vorbă cu ei în sensul tratativelor”. – Idem, f. 180. La 29 iulie 1944, Inspectoratul Regional de Poliţie Ploieşti, înregistrând un curent de opinie publică, menţiona: „Se fac aprecieri defavorabile la adresa d-lor Tătărescu şi Ralea, pentru lipsă de patriotism de care dau dovadă în aceste împrejurări grele pentru ţară, fiind stăpâniţi de ambiţiuni de a fi şefi de partid, în loc să se încadreze în partidele politice de sub conducerea d-lor Maniu şi Brătianu şi să ducă o acţiune comună, în interesul ţării.” Pe marginea documentului, un lucrător al Siguranţei scrisese: „Dacă vin, sunt primiţi?”. – Idem, f. 243. ’
62. Idem, f. 125-127. Documentele Siguranţei din vara lui 1944 susţin, indirect, teza lui Lucreţiu Pătrăşcanu, conform căruia nu se ajunsese la o alianţă reală cu PCR în luna mai, ci doar la o apropiere. Documentele Siguranţei nu menţionau Coaliţia Naţional Democrată ca înfiinţată – cu o singură excepţie, şi aceea cu unele formule greşite –

https://biblioteca-digitala.ro

iar întâlnirile lui Tătărescu cu diverşii oameni politici dădeau impresia unei anumite incoerenţe, a unor căutări care nu ajung la o finalitate; chiar o zbatere haotică.

63. „Drapelul” din 3 iulie 1945.

64. Arh. SRI, fond D, dosar 1934, f. 51. Nota mai menţiona faptul că ziarul „Informaţia Zilei” fusese suprimat „după ce a publicat cunoscutul articol împotriva ministrului german la Bucureşti” (pamfletul lui Tudor Arghezi).

65. Idem, f. 27-33.

https://biblioteca-digitala.ro

66. Idem, dosar 1945, f. 73, 85, 96, 98, 99, 100; dosar 1858, voi. I, f. 121, 125. într-o notă informativă a DGP, din 13 iulie 1944, se dădea ca sigură întâlnirea dintre Lucreţiu Pătrăşcanu şi Gheorghe Tătărescu, pentru a discuta propunerea sugerată de URSS. Se menţiona că cei doi au început să lucreze la un program politic cu trei categorii de reforme: economice, politice, sociale; „În general, proiectul e întocmit şi formulat, [...] asemănător principiilor aplicate de regimul comunist din Uniunea Sovietică”. – Idem, dosar 8158, voi. I, f. 214.
67. Idem, f. 100.
68. Ide, f. 76, 84, 85, 94.
69. „Drapelul” din 3 iulie 1945. Scrisoarea lui Richard Franasovici era datată 29 iulie 1944 şi îndemna la o înţelegere cu Moscova: „Situaţia noastră geografică şi ascendentul ruşilor ne obligă să facem faţă de ei o politică loială, altfel vom fi striviţi. Nu trebuie iarăşi să pierdem timpul, să tergiversăm, căci vom păţi ca polonezii care, deşi tare sprijiniţi de anglo-saxoni ca aliaţi ai lor, au văzut, din cauza ezitării lor de a lua contact direct cu Rusia, instalat pe teritoriul lor un Comitet de eliberare naţională, emanaţiune a comuniştilor polonezi de la Moscova. Asta ne aşteaptă şi pe noi dacă nu vom profita de această invitaţiune de ultimă oră a lui Molotov. Eu cred că e încă un ultim moment când ruşii vor aranja prin bună înţelegere conflictul dintre noi. Scăpând această ocazie şi începând ofensiva, vor pretinde capitularea fără condiţiuni, ceea ce implică, fără îndoială, sacrificii mult mai mari decât acelea ce ni s-ar pretinde acum la Moscova.” – Apud Gheorghe Onişoru, în *Istoria PNL, op. cit.,* p. 259.
70. Arh. SRI, fond D, dosar 1934, f. 132.
71. „Drapelul” din 3 iulie 1945.
72. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 18-19.
73. Idem, dosar 1934, f. 123-135. Scrisoarea lui Niculescu Buzeşti va fi transmisă de acesta şi diplomaţilor occidentali la Bucureşti; la ea face referire, cu citate, Rudolf E. Schoenfeld, în raportul său către Departamentul de Stat al SUA, din 17 noiembrie 1947 – vezi *România. Viaţa politică în documente. 1947,* coordonator loan Scurtu, Bucureşti, 1994, p. 273.
74. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 758, f. 1—4; Arh. SRI, fond D, dosar 9806, voi. 3, f. 93.
75. „Drapelul” din 17 august 1947.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul II

Prima importantă ieşire la rampă a lui Gheorghe Tătărescu, după lovitura de stat din 23 august 1944, s-a produs la 1 septembrie 1944, printr-o scrisoare circulară trimisă de acesta organizaţiilor liberale, circulară pe care o semna „în numele Partidului Naţional Liberal” – ca o afirmare a credinţei că are dreptul să vorbească în numele partidului, dar şi ca o declaraţie de război adresată celor ce-i negau acest drept’-.

Ca de obicei, în cazul documentelor elaborate de Tătărescu, expunerea era şi logică şi convingătoare. Normalizarea vieţii politice româneşti, în urma actului de la 23 august 1944 – scria fostul prim-ministru – impunea şi PNL „noi răspunderi” şi „noi activităţi”; de aceea, se consideră chemat a da naţional- liberalilor „câteva lămuriri privind trecutul şi câteva îndrumări privind viitorul”. Aceste formulări, în lumina a ceea ce se ştia că s-a întâmplat în conducerea partidului începând din 1938, ar putea apare ca pretenţioase. Era Tătărescu îndreptăţit să dea lămuriri privind trecutul şi, mai ales, îndrumări privind viitorul? Indiscutabil, Dinu Brătianu, preşedintele partidului, nu-i recunoştea asemenea drepturi. Formal, însă, conducerea partidului nu-l exclusese şi nici nu-i luase funcţia de secretar general, pentru un asemenea gest trebuind respectate nişte prevederi stricte ale Statutului PNL. Aşadar, avea acest drept, conform Statutului. De asemenea, avea îndreptăţirea de a face o analiză a situaţiei politice şi de a indica acţiuni concordante cu aceasta şi în virtutea faptului că, în acel moment, era, dintre liberalii în viaţă, acela cu cea mai mare experienţă în conducerea ţării, singurul fost prim-ministru dintre liberali (experienţa de patru zile în acest post a doctorului Constantin Angelescu – 29 decembrie 1933 – 3 ianuarie 1934 – neputând fi luată în seamă).

La capitolul „lămuriri privind trecutul”, reda sobru o parte a acţiunilor politice prealabile lui 23 august, fără a

https://biblioteca-digitala.ro

face incriminări la adresa celor care-l respinseseră constant; se evidenţia doar dorinţa de a-şi sublinia activitatea, impunând concluzia că aceasta a fost pozitivă, perseverentă şi cu o anumită influenţă în grăbirea drumului spre lovitura de stat Spre deosebire de Lucreţiu Pătrăşcanu (vezi răspunsul dat de acesta lui Grigore Niculescu Buzeşti), Tătărescu se arăta ferm convins că la 26 mai 1944 încheiase o adevărată alianţă cu PCR, PSD, PSMT (Ralea), PND (dr. Topa) ş.a. şi reda chiar artiolele procesului-verbal care consemnase evenimentul. Asta nu înseamnă că Pătrăşcanu l-ar fi minţit pe Buzeşti; chiar dacă au acceptat îndeplinirea tuturor formalităţilor solicitate de Tătărescu în mai, în mod normal pentru comunişti ceea ce se făcea atunci nu era esenţial pentru etapa imediat următoare; esenţială era alianţa cu marile forţe de opoziţie iar acestea erau cele reprezentate de luliu Maniu şi Dinu Brătianu. Voind să elimine ideea că cei doi principali aliaţi ai săi din mai, comuniştii şi social-democraţii, nu l-ar fi luat prea în serios, autorul scrisorii-circulare din 1 septembrie 1944 ţinea să precizeze că „Lucreţiu Pătrăşcanu şi Constantin Titel Petrescu au continuat*, cu ştiinţa membrilor coaliţiei* [subl. n.], discuţiile începute cu domnii luliu Maniu şi Dinu Brătianu”. Evita, însă, să spună dacă ceilalţi membri ai Coaliţiei fuseseră întrebaţi dacă sunt de acord cu această abordare separată a PNT şi PNL sau doar li se adusese la cunoştinţă faptul, fără ca ei să aibă dreptul de a-şi exprima o eventuală părere contrară. Corelând toate informaţiile, a doua situaţie este aceea plauzibilă, în caz contrar însuşi Tătărescu nu ar fi lăsat să planeze ambiguitatea. Concluzia scrisorii-circulare era fermă; „Ne-am făcut, deci, întreaga datorie”. Cu toate că nu-i încrimina pe marii săi adversari, Tătărescu nu închidea discuţia la acest capitol, ci, din contră, o anunţa ca posibilă: planul pe care el îl făcuse era bun, numai că materializarea lui a întârziat şi *„Nu aici* [subl. n.] voi lua în cercetare cauzele acestei întârzieri, care a creat ţării o situaţie foarte gravă”. Aşadar, nu era momentul, dar el putea să vină în funcţie şi de felul în care-l vor trata luliu Maniu

https://biblioteca-digitala.ro

şi Dinu Brătianu. Răzbatea, prin urmare, dacă nu o ameninţare, cel puţin o punere în temă. Şi, în sfârsit, o altă declaraţie fermă: „Tara trebuie să ştie că dacă nu ar fi fost iniţiativa curajoasă şi exclusiv personală a Majestăţii Sale Regelui, actul de la 23 august nu ar fi fost posibil. Numai intervenţia regală a pus capăt *ezitările unora şi temerii de răspundere a altora* [subl. n.]”. Din expunerea de până atunci nu se putea trage concluzia că Tătărescu ar fi fost unul dintre cei care au ezitat sau dintre cei care s-au temut; rezultă că trimiterea se făcea, cu transparenţă, spre Maniu şi Brătianu. Gheorghe Tătărescu, foarte abil politician, îşi pregătea terenul pentru viitoarele relaţii politice cu cei doi, neîncriminându-i deschis deocamdată, dar anuţându-i că o poate face, bineînţeles în funcţie de atitudinea lor viitoare faţă de el. Şi, cum, atitudinea acestora – în loc să se modeleze pe interesul forţelor democrate româneşti, lăsând la o parte orgoliile, rigiditătile, resentimentele, în vederea formării unui bloc unitar care să impună comuniştilor şi sovieticilor, fapt care s-ar fi reflectat pozitiv asupra României – a devenit din ce în ce mai ostilă lui Tătărescu, ajungând a fi o adevărată fixaţie, culminând prin încercarea de a-l trimite la puşcărie, acesta îşi va traduce în practică ameninţările cu dezvăluiri şi precizări de vinovăţii.

Partea cea mai interesantă a documentului din 1 septembrie 1944 este aceea în care se menţionau acţiunile pe care PNL trebuia să le întreprindă în viitor: susţinerea tuturor iniţiativelor Regelui şi ale Guvernului pentru apărarea ţării, într-o deplină „unire şi solidaritate”; trebuie vegheat, apoi, asupra „desfăşurării evenimentelor interne”, pentru a se contracara previzibilul climat prielnic „dezordinii şi tulburării” din perioada următoare; contracararea „campaniilor de ură” a „luptelor fraticide”; reluarea contractului naţional-liberalilor cu masele; reoganizarea partidului.

*

Aflat în afara forţelor politice cu un anume rol în

https://biblioteca-digitala.ro

lovitura de stat de la 23 august 1944. chiar dacă el combătea această teză, Gheorghe Tătărescu nu şi-a putut atinge ţelul după înlăturarea lui Ion Antonescu – reinstalarea în postul de prim ministru; Nici măcar aceia cu care insistase atât să se alieze, comuniştii şi social-democraţii, nu-l avuseseră în vedere în nici un moment. Stenograma şedinţei conducerii BND din 29 septembrie 1944[2] – cu participarea lui luliu Maniu, Dinu Brătianu, Constantin Pârvulescu, Gheorghiu-Dej, Lucreţiu Pătrăşcanu, Titel Petrescu – clarifică felul cum s-a ajuns la Guvernul Sănătescu: *„Pârvulescu:* [...] Ce stabilisem noi înainte de 23 august? Stabilisem că dl. Maniu o să-şi ia răspunderea Preşedinţiei, iar cele patru partide să-şi împartă ministerele pe bază de paritate. Aceasta a fost înţelegerea în ziua loviturii de stat. Şi, ce se întâmplă? Se anunţă la radio un guvern de militari, unii dintre ei chiar criminali de război, după ce noi vrem să fim în bune relaţii cu Uniunea Sovietică. Cum se împacă ce am hotărât noi, cu ce s-a făcut în spatele nostru? [...] Atunci dv. (luliu Maniu) nu eraţi în Capitală. [...] D-le Maniu, noi suntem leali. Noi de la începutul războiului am pus în discuţie platforma noastră şi am cerut concentrarea forţelor democratice într-un front antihitlerist. *Maniu:* Antihitlerist cu Tătărescu? *Pârvulescu:* Noi nu luăm apărarea nici a lui Tătărescu, nici a nimănui... *Maniu:* În politică problemele se pun prin oameni şi sunt reprezentate de oameni. Problemele se judecă prin prisma oamenilor care le pun”. Aşadar, soluţia hotărâtă de BND a fost aceea a unui guvern civil condus de Maniu. Siguranţa, într-o notă din 22 august 1944, consemna şi existenţa unei alte propuneri de prim ministru: Mitropolitul Ardealului şi Banatului, Nicolae Bălan. Fusese propus în cadrul unor întruniri în oraşele mari ale Transilvaniei, indicându-se mai multe motive: Mitropolitul întrunea toate calităţile cerute – suprafaţă politică, prestigiu, moralitate, un mare renume în străinătate, om drept şi democrat; „Cu o astfel de personalitate, România îşi va recâştiga simpatiile pierdute [...] Ardelenii mai afirmă că, sub înţeleaptă conducere a susnumitului se va retroceda României

https://biblioteca-digitala.ro

Ardealul cedat prin arbitrajul de la Viena”. Urma ca propunerea să fie înaintată Regelui[3]. Fuseseră, prin urmare, în august 1944, două propuneri însă Regele alesese o a treia, un militar. Nu a fost chiar o surpriză. Intr-un raport al Siguranţei, din 7 august 1944, se scria: „Circulă zvonul că dl. general Sănătescu, aghiotantul Majestăţii Sale, va fi însărcinat cu formarea unui guvem de generali, ce ar avea misiunea încheierii unui armistiţiu cu Puterile Aliate”[3bls].

Faptul că Tătărescu, imediat după lovitura de stat, a încercat să-şi sublinieze meritele în ochii opiniei publice şi să-şi creeze pe baza acestor merite un viitor politic, nu-l individualizează; toate partidele politice au făcut la fel, diferind doar exagerările. Tot la unison, au condamnat şi regimul antonescian; s-au înşelat, însă – majoritatea populaţiei nu era de acord cu această condamnare: „Este de semnalat – scria Siguranţa la 16 septembrie 1944 – că în întreaga opinie publică nu se semnalează, faţă de conducătorii vechiului regim, şi în special fată de domnul Mareşal Antonescu, o atmosferă de ură”[4]. Odată trecut momentul loviturii de stat, concurenţa dintre partidele politice s-a transformat foarte rapid într-o adevărată luptă pentru putere. La iniţiativa comuniştilor s-a rupt Blocul Naţional Democrat; tot aceştia au ridicat în sfera de conducere a statului formaţiunile paravan pe care le înfiinţaseră: Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor, MADOSZ (transformat ulterior în UPM – Uniunea Populară Maghiară), Apărarea Patriotică ş.a. De asemenea, PCR a încurajat dizidenţele din rândul partidelor istorice: Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu, Alexandrescu; s-a încercat să fie adus pe această linie şi dr. N. Lupu, însă s-a reuşit abia la începutul lui 1946. Acesta este contextul în care promisiunile destul de vagi făcute lui Gheorghe Tătărescu în mai 1944 încep să se transforme în legături tot mai ferme. La rândul său, Tătărescu a ştiut să exploateze dorinţa PCR de a-l avea alături pentru uzul străinătăţii, ca reprezentant al burgheziei.

După ce „Viitorul”, oficios brătienist al liberalilor aflat sub direcţia lui Mihail Fărcăşanu, din 28 august

https://biblioteca-digitala.ro

1944, publică *Apelul* către ţară al PNL, la 6 septembrie va transmite şi Dinu Brătianu o circulară şefilor organizaţiilor liberale judeţene, pentru reorganizarea activităţii acestora[5]. Acţionând în paralel asupra membrilor de partid, Brătianu şi Tătărescu arătau că nici în noile condiţii nu se puteau împăca, punându-i pe aceia cărora li se adresau într-o adevărată dilemă: ce să urmeze, circulara secretarului general al partidului din 1 septembrie sau pe aceea a preşedintelui partidului din 6 septembrie? Amândoi aveau dreptul să le ceară ascultare. La mijloc nu era numai rivalitatea pentru conducerea partidului. Cu toate că nu se recunoştea de către cei doi lideri, existau în practică două grupări naţional liberale, cu deosebiri importante privind vârsta majorităţii celor care conduceau, privind interesele economice ale membrilor, privind raporturile cu celelalte forţe politice şi concepţia asupra viitorului imediat al ţării. Toate aceste lucruri erau foarte vizibile. De aceea, în prima înregistrare, de după trecerea în legalitate, a partidelor politice, făcută într-un document al Corpului Detectivilor, care răspundea unei cereri a conducerii Siguranţei, la 20 septembrie 1944, între cele 12 partide ştiute atunci, erau consemnate şi două liberale: PNL condus de Dinu Brătianu şi PNL (dizident) condus de Gheorghe Tătărescu[6].

Tătărescu avea de înfruntat şi pe Maniu, cel mai vehement adversar al său, care-i amintea mereu de faptul că susţinuse Dictatura Regală şi regimul antonescian. La începutul la septembrie 1944, liderul ţărănist, într-un interviu acordat Agenţiei „Britanova”, afirmase că Guvernul Tătărescu, constituit de Regele Carol al II-lea, hotărâse ca politica externă a României să meargă alături de germani încheind, în acest sens, un proces verbal în prezenţa ministrului plenipotenţiar Fabricius. Vizibil afectat de învinuirile ce i se aduceau, Tătărescu a reacţionat imediat, la 9 septembrie trimiţând o scrisoare de răspuns Agenţiei: „Nu înţeleg, în acest ceas al atâtor primejdii, să încep o polemică, dar nu înţeleg să las altora privilegiul de a beneficia de

https://biblioteca-digitala.ro

spiritul nostru de înţelegere şi de a face în linişte afirmaţiuni fantastice sau eronate. [...] Este probabil că dl. luliu Maniu nu a avut încă timpul necesar să se informeze asupra evenimentelor din ultimul timp a politicei noastre. În ziua când o va face se va convinge că în timpul celor două guvernări ce am prezidat [...] România a practicat fără nici o abatere, o politică de fidelitate faţă de aliaţii şi prietenii noştri”[7]. Mircea Cancicov afirma că Maniu îi declarase că Tătărescu ar trebui arestat, pentru susţinerea lui Carol al Il-lea; cel vizat constata că liderul ţărănist „este înclinat de multă vreme să vadă în colaboratorii apropian ai fostului Rege Carol inamici ai persoanei sale”[8].

Aşadar, poziţia lui Gheorghe Tătărescu în contextul frământărilor politice din România de după lovitura de stat de la 23 august 1944 era complexă: cei alături de care trebuia să stea în mod firesc, luliu Maniu şi Dinu Brătianu, îl respingeau constant şi chiar îl ameninţau cu puşcăria; adversarii normali, comuniştii, îi pregăteau atragerea spre ei. Astfel, manevrele posibile erau puţine; pentru a fi luat în seamă serios, Tătărescu trebuie să-şi formeze un organism politic cât mai puternic. Acesta va fi ţelul său în toamna lui 1944 şi iama lui 1945.

*

Ca şi luliu Maniu, Gheorghe Tătărescu părăsise Capitala în timpul loviturii de stat, retrăgându-se la moşia sa din Poiana, Gorj. Spre deosebire de liderul ţărănist. însă, va aştepta mult până să revină în Bucureşti, ideea unei eventuale arestări, ca fost susţinător al dictaturii, nesurânzându-i. La 16 septembrie, SIC, Grupa a Il-a, în darea de seamă săptămânală, consemna: „Dl. Gheorghe Tătărescu continuă să stea la Poiana, împotriva solicitărilor prietenilor săi politici din Capitală. Dl. inginer Petru P. Bejan a trimis fostului prim-ministru o scrisoare

https://biblioteca-digitala.ro

cuprinzând darea de seamă şi situaţia asupra evenimentelor politice interne din ultimul timp”. Siguranţa înregistra şi o tendinţă alarmantă pentru cel retras la Poiana: o accentuată „dispoziţie de trecere” a colaboratorilor săi politici în PNL – Brătianu, tendinţă mai evidentă în rândul tineretului, fapt cu atât mai alarmant, cu cât tocmai predominanţa tineretului în rândul tătărescienilor era considerată un atu al lor în raport cu brătieniştii[9]. Cu certitudine, însă, aprecierea era exagerată; momentul septembrie 1944 nu a fost de netă delimitare între adepţii celor două grupări liberale, delimitarea fiind deplină doar la nivelul celor doi lideri; ceilalţi liberali stăteau mai mult în expectativă, cei mai mulţi preferând varianta unui PNL unitar. Că lucrurile erau — la nivelul majorităţii – încă nedecise, a dovedit-o întrunirea Delegaţiei Permanente a partidului din 27 septembrie 1944, convocată de preşedinte cu scopul excluderii secretarului general. (O relatare amănunţită asupra întrunirii face SIC, într-o notă din 29 septembrie, având ca sursă de informare „prietenii personali” ai lui Dumitru Alimănişteanu.) Dintre membrii Delegaţiei Permanente nu fuseseră convocări decât cinci dintre cei cunoscuţi ca fiind adepţi ai lui Tătărescu, alţi şapte fiind omişi; bineînţeles, nici secretarul general nu fusese invitat. De aceea, cei cinci au protestat şi apoi s-au retras ostentativ. După plecarea protestatarilor, Constantin Dimitriu a îndemnat la concilierea taberelor, alăturându-i-se Mircea Cancicov; şi alţii s-au pronunţat în acelaşi sens. De aceea, Dinu Brătianu a renunţat de a mai propune excluderea, amânând soluţia[10].

în timp ce liberalii mergeau pe calea spre sciziune, PCR a acţionat pentru lichidarea BND, înfiinţând o altă alianţă, Frontul Naţional Democrat, cu acele forţe politice cu care tratase şi în luma mai; era avut în vedere şi Tătărescu, deşi acesta nu a fost cooptat de la început. Publicarea Platformei-program a noii alianţe de stânga va provoca o ciocnire dură, în şedinţa conducerii BND din 29 septembrie 1944. luliu Maniu îi acuza pe comunişti că au făcut, în mai, o alianţă antihitleristă cu

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Tătărescu, deşi acesta colaborase cu Germania fascistă[11], şi, mai mult, care desfiinţase sindicatele; „în gazete, în comunicate, chiar în programe spuneţi – se adresa Maniu comuniştilor – că pentru ca democraţia să fie reprezentată, nu sunteţi suficienţi, vă trebuie atâtea alte organizaţii. Şi-l luări şi pe dl. Tătărescu... Tătărescu care a dat muncitorilor o lovitură atât de mare ca desfiinţarea sindicatelor. Asta nu o poate face un om care are într-adevăr dragoste, simpatie pentru muncitori. Tătărescu care a băgat această instituţie a muncitorilor în cătuşele în care le-a băgat el... *Gheorghiu Dej:* Dar noi nu ne-am gândit d-le Maniu, să-l îmbrăţişăm pe dl. Tătărescu. Dacă noi acceptăm o discuţie, desigur că vom găsi şi o soluţie, *¡uliu Maniu:* Dv. vă gândiţi la Groza. *Dinu Brătianu:* Sunt prea puţin importanţi pentru partidul dv., ca să le daţi un rol efectiv. Şi, apoi, luaţi convingerile lor din trecut Pot veni cu un program şi mâine. Dvs. vă cunoaşteţi între dvs. în Partidul Comunist, cum ne cunoaştem şi noi în partidele noastre, dar pe aceştia... Şi de aceea nu este bine să veniţi cu grupări lăturalnice. Şi eu nu pot să am încredere în dl. Tătărescu, orice aţi spune, orice aţi face. *Gheorghiu Dej:* Nu este vorba de dumnealui”[12]. în lunile următoare, tocmai insistenţa cu care liderii „istorici” încercau să-l izoleze pe Tătărescu de comunişti a fost una dintre cauzele pentru care aceştia din urmă vor acţiona pentru a-l atrage, fiind tot mai convinşi de faptul că, astfel, lovesc în PNL şi PNŢ.

La începutul toamnei lui 1944, PNL trece prin momente grele, cea mai gravă fiind imposibilitatea refacerii unităţii sale, într-o sinteză a SI din 30 septembrie, se identificau trei probleme mari aflate în faţa liberalilor, probleme care erau expuse în ordinea importanţei lor: problema Tătărescu, aceea a menţinerii BND şi a precizării rolului său în noile condiţii de după lovitura de stat şi, în al treilea rând, problema ziarului „Viitorul”, ameninţat cu dispariţia. Subliniind importanţa „cazului” Tătărescu, sinteza aprecia că

https://biblioteca-digitala.ro

datorită acestuia frământările din partid sunt profunde[13]. Criza se va accentua în octombrie. încurajat de refuzul Delegaţiei Permanente de a lua decizia excluderii sale, dar încurajat şi de perspectiva ca forţele din jurul Partidului Comunist să apeleze la el pentru a contracara blocul „istoricilor”, Gheorghe Tătărescu a socotit momentul prielnic pentru a ieşi la acţiune. Acum, soluţiile de ieşire din criza politică ce se vehiculau prin Bucureşti nu-l mai ocoleau. Documente ale Ministerului de Interne înregistrau, la 3 octombrie, variantele de guvern care circulau în mediile politice româneşti; printre ele şi o formulă de guvern prezidat de generalul Sănătescu, având ca sprijin politic Partidul Comunist, Partidul Social Democrat, gruparea tătărescană (consemnată în document sub titulatura PNL-T), Partidul Socialist Ţărănesc (Ralea), Uniunea Patriotică, Frontul Plugarilor: „Acest guvem – se concluziona – ar presupune trecerea în opoziţie a partidelor Liberal şi Naţional Ţărănesc, ceea ce se socoate, în cercurile politice, o greşeală în împrejurările actuale, când momentul Ardealului se pune şi când prezenţa d-lui luliu Maniu constituie pentru Naţiunile Unite din Vest o garanţie de regim democratic constituţional şi de împotrivire totalitarismului”[14]. Cunoscând faptul că este avut în vedere şi că o eventuală colaborare a sa cu comuniştii le-ar crea acestora avantaje, Tătârescu, politician foarte abil, nu a acceptat imediat ideea, deşi în mod evident îi surâdea. La 4 octombrie, SI înregistra faptul că acesta „socoteşte momentul său politic ca nefiind actual”, fiind convins că va putea intra în guvem după ruptura definitivă între PNL şi PNŢ pe de o parte, şi PCR şi PSD de alta; pentru acel moment aii rupturii, declara că are chiar nişte promisiuni ferme; între timp, îşi va consolida gruparea, va desfăşura o campanie de lămurire a opiniei publice privind ideile sale, îşi va crea un organ de presă. Cu privire la ultimul punct, începuse demersurile pentru apariţia unui ziar propriu – „Drapelul”[15]. Alertat de perspectivele ce se conturau pentru secretarul general al PNL, Dinu Brătianu relua, în toate ocaziile avute în octombrie 1944, acuzele ce i le

https://biblioteca-digitala.ro

aduce acestuia: a succedat la guvem lui Armând Călinescu, în timpul Dictaturii Regale; a acceptat dizolvarea partidelor politice; a pus averea Partidului Liberal sub sechestru. Astfel, s-a situat singur în afara partidului şi, de aceea, nici nu mai trebuie pusă problema excluderii lui. Punând în practică acest raţionament, locul de secretar general devenise vacant; i-a fost încredinţat lui Bebe Brătianu[16].

Mai mult pentru a nu fi etichetat drept spărgător al PNL, decât din credinţa că va avea şi succes, Gheorghe Tătărescu va face o nouă încercare de apropie între cele două grupări liberale, printr-o scrisoare către Dinu Brătianu, datată 1 octombrie 1944[17], trimisă cu aprobarea partizanilor emitentului. Tonul era politicos şi conciliant – unii dintre tătărescieni având chiar observaţia că scrisoarea este „prea deferentă”. Se recunoştea, fără nici o reţinere, preşedinţia lui Dinu Brătianu, cerându-se includerea a două puncte distincte în programul partidului: în politica internă, PNL să îmbrăţişeze ideea necesităţii unor mari reforme sociale, „pe cari le reclamă orientarea vremurilor noastre”; în politica externă, PNL să fie iniţiatorul unei „hotărâte politici de colaborare permanentă cu URSS, în cadrul unui pact de prietenie şi asistenţă mutuală, ce trebuie încheiat cât de curând”. Conform informaţiilor deţinute de Siguranţă, scrisoarea a fost bine primită în tabăra destinatarului şi a produs demersuri insistente pe lângă acesta pentru a stinge „cazul
Tătărescu”; se credea că aceste demersuri scăzuserâ intransigenţa preşedintelui partidului. Acelaşi grup din jurul lui Brâtianu a încercat şi folosirea unui intermediar pentru apropierea celor doi, în persoana lui Barbu Ştirbey, care avea relaţii de rudenie cu şeful liberalilor[18]. Demersurile în această direcţie erau impulsionate şi de expectativa în care s-a situat secretarul general al liberalilor – aşa cum se considera în continuare Tătărescu – în confruntarea politică din octombrie 1944. A surprins faptul că tătărescienii au .evitat să se afişeze

https://biblioteca-digitala.ro

alături de partidele de stânga în momentul de început al atacurilor acestora la adresa partidelor istorice; faptul era subliniat în notele Siguranţei: la 10 octombrie se consemna că grupul tătărescian nu a participat la manifestaţia convocată de Frontul Unic Muncitoresc pe stadionul ANEF, ceea ce intrigase opinia publică[19]. însă, efectul acestei reţineri, în tabăra brătinistă, a fost contrar aşteptărilor şi nerealist: s-a tras concluzia că PCR şi PSD nu-l mai susţin pe Tătărescu; şi, în lipsa acestei susţineri, a devenit neinteresant, nemaireprezentând un pericol pentru PNL, problema readucerii lui în cadrul partidului fiind trecută pe planul al doilea, iar răspunsul la scrisoarea din 1 octombrie amânat[20]. O nouă amânare se va produce la interferenţa lunilor octombrie şi noiembrie, în contextul schimbării de guvern. Până la urmă, nu va mai fi trimis nici un răspuns.

începutul lui octombrie 1944 a marcat şi un nou moment în evoluţia destul de tulbure a problemei revenirii lui Carol al II-lea în România. Dacă în primăvară susţinerea fostului rege, nedovedită dar presupusă, de către URSS, ar fi putut avea ca motiv impulsionarea ieşirii ţării din războiul împotriva Naţiunilor Unite, în toamnă, după lovitura de stat în centrul căreia s-a aflat chiar Regele Mihai, în mod logic ruşii nu puteau decât să-l susţină pe acesta din urmă; se adăuga faptul că, războiul nefiind încheiat, trebuiau evitate orice frământări majore în viaţa politică românească, frământări care ar fi stânjenit efortul militar. Cu toate acestea, revenirea în ţară a lui Carol al II-lea era considerară iminentă la Bucueşti, crezându-se că acesta are sprijinul unei mari puteri din rândul Naţiunilor Unite; cum SUA şi Marea Britanie se declaraseră ostile fostului rege, concluzia era că acesta ar fi sprijit de URSS, de altfel şi singura putere care ar fi putut decide în Romanţa. Radioul britanic şi Agenţia „Reuter” comunicau, în primele zile ale lui octombrie, plecarea fostului suveran din Mexic spre Europa, fapt ce a produs o vie satisfacţie în cercurile carliste de la Bucureşti. Un interes special a generat această ştire în

https://biblioteca-digitala.ro

cadrul grupului Tătărescu, unde se sublinia tocmai posibila implicare a URSS[21]. Cum zvonul noii restauraţii nu a avut nici o urmare, se pare că el a fost lansat chiar de cercurile carliste din Bucureşti pentru a vedea reacţia ce o va produce, în funcţie de aceasta trebuind să se treacă, sau nu, la acţiuni concrete.

Luptele dintre forţele politice aflate la guvernare au determinat, în două luni, două schimbări de guvern, fiind previzibilă, în condiţiile ocupaţiei sovietice, eliminarea acelor partide care se opuneau comuniştilor; şi tot previzibilă era o acţiune a comuniştilor în direcţia atragerii unor dizidenţe ale partidelor istorice. Gheorghe Tătărescu se pregătea pentru încadrarea în noua realitate consolidându-şi gruparea, prin atragerea unui număr cât mai mare de liberali şi prin impunerea deplină, în viaţa politică, drept conducător al unei formaţiuni distincte. Vocea prin care-şi va propaga ideile va fi ziarul „Drapelul”, apărut, la 16 decembrie 1944, sub direcţia lui Nicolae Sibiceanu[22]. în numărul 1 se publica scrisoarea lui Gheorghe Tătărescu adresată lui Dinu Brătianu, la 1 octombrie, lipsa răspunsului trebuind să justifice acţiunea viitoare, independentă, a emitentului şi a grupului său. însă, independenţa era concepută în raport cu conducerea PNL în frunte cu Dinu Brătianu, nu în raport cu partidul propriu-zis. Se menţiona ideea care va fi permanent susţinută: se dorea reorganizarea PNL în jurul unui alt lider, care să fie în pas cu vremurile, iar nu formarea unei dizidenţe a partidului. De aici întrebarea din anii următori: Care este adevăratul PNL? Atât brătieniştii, cât şi tătărescienii se considerau ca formând adevăratul PNL; ceilalţi erau trataţi drept dizidenţă. Raportarea curentului tătărescian, care mergea spre transformarea în partid, se făcea la partidele istorice, dorindu-se a fi un înlocuitor al acestora. Partea societăţii româneşti reprezentată tradiţional de PNL şi PNŢ se considera că nu mai poate avea încredere în vechile conduceri ale

https://biblioteca-digitala.ro

acestora, datorită politicii greşite pe care o duceau; PNT – se afirma – caracterizează prin „tendinţe şi ezitări reacţionare şi timide încercări de afirmare democratică”; în PNL – Brătianu „principiul de la care se porneşte este completamente opus noilor orientări”. în schimb Gheorghe Tătărescu, în raport cu noile realităţi, avea un „vast program de reorganizare a statului” şi de reforme sociale, politice şi economice şi de „fixare a unei noi ideologii politice”[23].

La 17 decembrie 1944, marcând începutul de reorganizare a PNL sub conducerea lui Gheorghe Tătărescu, a avut loc la Giurgiu o întrunire politică publică. Semnificativ pentru evoluţia viitoare a tătărescienilor, întrunirea a fost salutată şi de un reprezentant al Frontului Naţional Democrat, alianţa nou creată în jurul comuniştilor. Se adoptă un *Manifest-program al PNL,* iar „Drapelul” anunţa că ..PNL a început lupta pentru reconstrucţia Ţării”[24], indicând convingerea organizatorilor întrunirii de la Giurgiu că ei sunt partidul. Bineînţeles, punctul central l-a constituit „marele expozeu politic” al lui Gheorghe Tătărescu[25]. Discursul începea cu o afirmaţie ce putea să şocheze, destinată auzului celor care se întrevedea că vor lua puterea: „Locul Partidului Liberal este de stânga, spre lumea claselor producătoare, spre lumea ţărănimii şi muncitorimei oraşelor, spre clasele mijlocii, spre clasele mijlocii, spre lumea micilor industriaşi, a micilor negustori şi intelectualilor, spre burghezia mică şi mijlocie a oraşelor şi satelor”. Afirmaţia că lătărescienii sunt de stânga poate fi luată şi ca notă electorală, dar în principal era adresată FND-ului. Programul preconizat era definit prin formula „Libertate, dreptate socială, proprietate individuală”. Reformele propuse trebuiau să garanteze: *dreptul la viaţă,* asigurând fiecărui om care munceşte un minimum de venituri pentru a avea o existenţă demnă; *dreptul la asistenţă,* constând în sprijinul societăţii pentru cei aflaţi în dificultate; *dreptul la instrucţie integrală; „suprimarea condiţiei proletariene",* prin accesul la proprietate atât al ţăranilor

https://biblioteca-digitala.ro

lipsiţi de pământ, cât şi al muncitorilor urbani. în politica externă, Gheorghe Tătărescu credea că „România reintră în sistemul alianţelor şi al prieteniilor tradiţionale, inaugurând o nouă politică de colaborare permanentă cu Uniunea Sovietelor, prin încheierea unui pact de prietenie şi asistenţă mutuală”[26]. „Drapelul” din 30 decembrie 1944 publica detaliat reformele preconizate; printre acestea multe măsuri concrete: fixarea unui salariu minim; participarea muncitorilor la capitalul Întreprinderilor; participarea muncitorilor la beneficii; locuinţe pentru muncitori. Toate trebuiau cuprinse într-o Lege a muncitorilor.

Mai multe personalităţi ale grupului tătărescian au ţinut discursuri la Giurgiu. Dumitru Alimănişteanu îşi va pune intervenţia sub formula „Libertate, democraţie, solidaritate”[27]. Aurelian Bentoiu va vorbi despre „Funcţia proprietăţii”, atingând astfel principalul punct de viitoare divergenţă cu partidele de stânga: „Coborâri libertatea – spunea – din norii metafizicii pe tărâmul realităţilor concrete şi ea se va numi proprietate. [...] Concepem, deci, proprietatea într-un raport de filiaţiune şi de dependenţă de noţiunea de libertate. De filiaţiune – fiindcă prin muncă, din libertate se naşte proprietatea. De dependenţă reciprocă, întrucât libertatea, mamă a proprietăţii, nu-şi poate găsi azil şi protecţie decât în proprietate, iar proprietatea fără libertate nu poate fi decât un concept steril”.

„Drapelul” din 19 decembrie 1944 venea cu prezentarea foarte amănunţită a ideilor expuse la Giurgiu. în primul rând erau menţionate acţiunile pe care Guvernul trebuia să le rezolve imediat, conform viziunii tătăresciene: continuarea războiului alături de URSS; executarea scupuloasă a Armistiţiului; crearea unui climat de linişte, ordine şi disciplină naţională; sancţionarea criminalilor de război, „precum şi a acelora care au înscăunat [...] dictatura din septembrie 1940”; epurarea întregului aparat administrativ; pregătirea Tratatului de asistenţă mutuală şi de colaborare

https://biblioteca-digitala.ro

permanentă cu URSS. (De remarcat propunerea ca să fie condamnaţi, pe lângă criminalii de război, şi cei care au instaurat Dictatura militaro-legionară; despre cei care contribuiseră la instaurarea Dictaturii Regale nu se spunea nimic, Gheorghe Tătărescu ieşind de sub incidenţa unei astfel de legi represive.) Partea cea mai mare a *Manifestului-progiam* se referea la politica viitoare a României, în plan intern şi extem. Libertatea, dreptatea socială, proprietatea individuală – erau indicate a sta la baza reformelor ce trebuiau înfăptuite: „Libertatea rămâne bunul cel mai preţios şi scopul suprem de realizare a individului [...] Dreptatea socială rămâne scopul suprem de realizare a statului [...] Proprietatea individuală este corolarul libertăţii. Proprietatea este funcţiunea socială, ea nu este scop, ci mijloc. Munca este izvorul legitimator al proprietăţii. De aceea, accesul la proprietatea individuală trebuie să devină o realitate pentru toţi muncitorii manuali şi intelectuali. Idealul de atins în România de mâine nu este suprimarea proprietăţii individuale, ci generalizarea ei”. Acest ultim obiectiv va fi cel cu adevărat divergent între tătărescieni şi comuniştii adepţi ai proprietăţii colective. într-o ordine care indica şi priorităţile momentului, dar şi interesul autorilor Manifestului de a se face acceptaţi de forţele de stânga, erau menţionate direcţiile în care trebie să se acţioneze. România era definită ca stat naţional, monarhic-constituţional, pe primul loc al atenţiei trebuind să stea, în acel moment, politica externă alături de URSS, cu care urma să se încheie un pact. Apoi se indica obligaţia statului de a asigura individului exerciţiului tuturor libertăţilor publice, garantând şi dreptul la muncă, asistenţă, instrucţie, asociere. Se cerea reorganizarea statului pe baze democratice, ceea ce presupune reînfiinţarea Parlamentului, format din două camere: Camera Deputaţilor aleasă prin vot universal şi Senatul ca emanaţie a asociaţiilor profesionale şi sindicatelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Se indica reorganizarea administrativă, descentralizarea, reorganizarea armatei şi magistraturii. Se accepta necesitatea unei largi reforme agrare, susţinută prin crearea unei Case naţionale de împroprietărire, organizată pe judeţe, principala sursă a acesteia fiind pământul obţinut prin revizuirea şi reducerea marilor proprietăţi. Agricultura trebuia să fie industrializată. într-un capitol special erau trecute 11 „reforme muncitoreşti”: minimum de salariu; egalizarea salariilor din întreprinderile de stat cu acelea din întreprinderile particulare; participarea muncitorilor la capitolul întreprinderilor; participarea muncitorilor la beneficiilor Întreprinderilor; locuinţe pentru muncitori; condiţii de muncă omenească; un regim generalizat al concediilor; asigurări sociale; cămine, cantine şi aşezăminte culturale muncitoreşti; obligativitatea contractului de muncă; organizarea liberă a sindicatelor. Se afirma dorinţa de a fi consolidate clasele mijlocii; îmbunătăţirea asigurărilor sociale, a sănătăţii şi a asistenţei publice. Alte capitole ale manifestului vizau dezvoltarea producţiei şi îmbunătăţirea repartiţiei, dezvoltarea industriei şi a comerţului. Capitolul IX prezenta o altă direcţie în care ciocnirea cu tezele comuniste era inevitabilă: „Curmând cu hotărâre individualismul excesiv şi păgubitor al statului în procesul producţiei şi al consumaţiei”. Se cerea crearea unui fond pentru refacerea ţării, antrenarea şcolii şi bisericii în luminarea maselor şi în consolidarea iubirii de ţară. Toate acestea trebuiau dezvoltate într-un program guvernamental (cf. capitolul XVIII), fapt ce indica dorinţa lui Gheorghe Tătărescu de a ajunge într-un viitor guvern, patronat chiar de formaţiunea sa. De altfel, Manifestul-program se încheia cu o chemare către ţară de a lupta sub stindardul PNL, considerat a fi „stindardul victoriei”.

Cuvântările de la Giurgiu şi Manifestul-program adoptat acolo indicau nu doar un diferend de persoane

https://biblioteca-digitala.ro

între brătienişti şi tătărescieni, ci şi de concepţie asupra viitorului României, a politicii interne şi externe; se păstra, însă, ca factor major al dezbinării şi rivalitatea între preşedintele partidului şi secretarul general al acestuia. în urma întrunirii de la Giurgiu, diferendele deveniseră publice şi foarte clar conturate. „Semnalul” din 17 decembrie 1944 consemna ideea consolidată acum în rândul opiniei publice: ruptura s-a produs în PNL şi ea este iremediabilă.

Autorităţile au urmărit foarte atent întrunirea tătăresciană, prima notă informativă asupra ei plecând de la Poliţia Giurgiu către Bucureşti în aceeaşi zi de 17 decembrie, ora 18,30; se preciza şi numărul participanţilor – circa 1.000 – adunaţi în sala cinematografului „Europa”[28]. Al doilea document indica, în plus, cele mai importante personalităţi liberale participante: Aurelian Bentoiu, Ion Nistor, Petre Bejan, Dumitru Alimănişteanu, Tiberiu Moşoiu, Vasile Barcă, Gheorghe Vântu, Sergiu Dimitriu, Georgel Gheorghiu, Costel Tătăranu, Dumitru Răutu, Melinte Grigore, Constantin Ardeleanu, Andreescu- Rigo, Al. Alexandrini[29]. Atât prin numărul participanţilor de rând, cât şi prin acela al personalităţilor, adunarea de la Giurgiu va contribui la convingerea comuniştilor că tătărescienii trebuiesc atraşi, pentru că reprezintă o forţă de luat în seamă. În şedinţa Consiliului FND din 31 ianuarie 1945, unul dintre participanţi spunea: „Când am văzut ce a realizat [Tătărescu] la Giurgiu, nu mi-a venit să cred ochilor. A organizat o întrunire mai populată decât a FND-ului, la care au participat toţi primarii şi numeroşi locuitori din satele judeţului Vlaşca”[30].

Se va organiza şi o acţiune de atragere a tineretului liberal în tabăra lui Gheorghe Tătărescu. Printre cei care au acceptat de Ia început oferta, au fost Aurelian Rădulescu, Amedeu Bădescu, Mihai Tegoianu, Nicolae Enescu, Diaconescu-Tismana, Ion Bulgăr, Alexandru

https://biblioteca-digitala.ro

Conici, Gheorghe Popescu, Gheorghe Cercel – care vor participa la întrunirea de la Giurgiu. Drept represalii, conducerea brătienistă a tineretului a încercat să-i excludă, acţiune regizată în cadrul unei şedinţe din 19 decembrie 1944; însă, fără succes. Aducându-şi întăriri în sală, tătărescienii au împiedicat luarea unei hotărâri, dar, imediat după şedinţă ei înşişi s-au declarat despărţiţi de brătienişti[31]. Chiar cu două zile mai înainte, pe 17 decembrie, Siguranţa înregistra ca deja existentă despărţirea tineretului liberal în două tabere: o notă a Poliţiei către Siguranţă anunţa faptul că grupul tineretului liberal cunoscut sub numele „Mama”, reconstituit de curând, „văzând că toate strădaniile membrilor săi pe lângă conducerea Partidului Liberal n-au reuşit să convingă familia Brătianu să procedeze la reîntregirea partidului, împăcându-se cu domnul Tătărescu şi nici măcar să înlăture de la conducerea tineretului liberal pe domnul Mihail Fărcăşanu, a hotărât să se ralieze făţiş acţiunii politice întreprinsă de domnul Tătărescu”, cu începere de la 15 decembrie 1944. Mamiştii îi considerau pe brătienişti drept „oameni politici cu idei învechite ce nu înţeleg rosturile vremii, nu înţeleg că acum a sosit timpul adevăratei democraţii”; cereau înfiinţarea unui front adevărat democratic, fără ambiţii personale şi interese meschine, unirea cu tineretul socialist — ultima cerinţă cu siguranţă neavând agrementul lui Tătărescu. Totodată, anunţau că „strâng rândurile lângă omul politic dinamic, energic, hotărât şi cu largi vederi politice, care a ştiut întotdeauna să guverneze [...] domnul Gheorghe Tătărescu”. Lider al grupului era anunţat ca fiind losif Păsătoriu-Gorj, care declanşase procesul intrării în formaţiunea „omului politic dinamic”, printr-un manifest lansat pe 5 decembrie 1944[32].

*

Dinu Brătianu a crezut că neluându-l în seamă pe Gheorghe Tătărescu, nerăspunzându-i la scrisoarea din

https://biblioteca-digitala.ro

1 octombrie 1944, îi va îndepărta partizanii, care vor reveni în jurul preşedintelui partidului. Aprecierea a fost greşită, refuzul reluării colaborării consolidând curentul advers; mulţi dintre cei nedecişi au tras concluzia că teama preşedintelui de a nu fi eclipsat de secretarul general îl face pe primul să împiedice reuniftcarea partidului, deziderat mult mai important decât rivalitatea pentru conducere. Pus în faţa realităţii unui număr foarte mare de personalităţi liberale care l-au părăsit şi al ecoului întrunirii de la Giurgiu, Dinu Brătianu va răspunde în sfârşit scrisorii din octombrie, prin ziarul „Viitorul”[33] – prezentând şi cauza întârzierii: ‚Jn vremuri atât de tulburi şi în mijlocul unor preocupări atât de grave, conducerea Partidului Naţional Liberal nu a găsit că este nici util, nici oportun să intre într-o asemenea discuţiune şi aceasta din interese superioare care depăşesc persoana d-lui Tătărescu – dar dacă domnia sa socoteşte că pentru noile dumisale preocupări o asemenea lămurire este necesară, suntem gata să o facem”. Apoi, pentru a demonstra însăşi neapartenenţa lui Tătărescu la PNL, se publicau fragmente din scrisoarea pe care i-o trimisese Dinu Brătianu la 12 aprilie 1938 şi răspunsul la aceasta din 13 aprilie; conform acestuia din urmă, ruptura era definitivă. Tot ca urmare a întrunirii de la Giurgiu, se convoacă, pe 19 decembrie 1944, o şedinţă a Delegaţiei Permanente a PNL, la locuinţa lui Dinu Brătianu, adoptându-se o *Moţiune'.* „Membrii Delegaţiei Permanente a PNL, luând în discuţie problemele la ordinea zilei, ţin să-şi afirme întreaga solidaritate cu şeful partidului, domnul Constantin I. C. Brâtianu, ale cărui directive s-au dovedit întemeiate în toate împrejurările prin cari a trecut Ţara în ultimii ani. Cu deplină încredere în acţiunea sa, sunt hotărâri să-l urmeze neclintit şi condamnă orice iniţiative cari ar putea ştirbi autoritatea, disciplina şi coeziunea în rândurile partidului, în numele căruia numai domnia sa,

https://biblioteca-digitala.ro

ca preşedinte al partidului, este îndreptăţit să ia hotărâri şi să exprime punctul de vedere al partidului”[34]. Intre cele două tabere nu mai încăpea decât lupta pentru atragerea, într-o parte sau în alta, a cât mai multor liberali.

Ştiind de unde bate vântul şi cine-i va putea facilita accesul la putere, Gheorghe Tătărescu va iniţia o campanie de demonstrare a filosovierismului său. „Drapelul” era permanent încărcat cu articole despre prietenia cu URSS, despre realizările URSS, despre viitorul României alături doar de URSS[35]. însuşi Gheorghe Tătărescu semna, în numărul din 29 decembrie, articolul *Noi şi Uniunea Sovietelor* – nefiind prea clar dacă „noi” însemna „noi românii” sau „noi tătărescienii” – în care-şi trecea în revistă acţiunile vizând apropierea de Moscova; concluziona că obiectivul principal al politicii externe a României trebuia să fie un pact de asistenţă mutuală cu URSS: „Problema raporturilor româno-ruse nu trebuie nici cercetată, nici soluţionată cu faţa la trecut, ci cu faţa la viitor. [...] Trebuie să vedem în tratatul de alianţă şi asistenţă mutuală cu URSS [...] baza însăşi a întregii noastre politici externe de mâine şi forţa chezăşuitoare a liniştei şi securităţii noastre în noua organizare internaţională”. Tot prin „Drapelul”, alături de linia prosovietică, se promovau şi alte două direcţii esenţiale de acţiune: critica la adresa conducerilor „istorice” ale PNL şi PNŢ şi apropierea de forţele grupate în jurul PCR. Ziarul era folosit şi pentru recuperarea trecutului istoric pozitiv al liberalilor în beneficiul grupării tătăresciene. Pentru acest ultim scop, a fost larg popularizată acţiunea organizată la Sinaia în memoria lui I. G. Duca, la 29 decembrie 1944 – acţiune corelată cu un congres al tineretului PNL (în realitate un ciclu de conferinţe). Congresiştii au trimis telegrame de omagiu Regelui şi de devotament lui Gheorghe Tătârescu; nu lipsea obişnuita moţiune, prin care „Tineretul national-liberal cere adaptarea Partidului Liberal structural şi ideologic la necesităţile imperative ale vremurilor. Adaptare impusă

https://biblioteca-digitala.ro

de necesitatea salvării naţionale. Vrem unirea tuturor forţelor politice româneşti. Cerem neîntârziata unire a tuturor forţelor liberale, încetarea sistemelor de divizare şi învrăjbire a elementelor proeminente ale partidului nostru. [...] Sperăm că ofranda tinereţii noastre dată dezinteresat Partidului Naţional Liberal va fi răsplătită cu spectacolul măreţ al colaborării rodnice, acum ca şi în trecut, între domnii Dinu Brătianu şi Gheorghe Tătărescu”[36]. Numărul din 30 decembrie al „Drapelului” are toată pagina întâi consacrată lui I. G. Duca; semnau articole Gheorghe Tătărescu, Constantin Tătăranu, Nicolae Sibiceanu, Hurmuz Aznavorian, I. Peltz, I. N. Ciolan, luliu Lazăr, Gh. Popescu-Pietrari, Z. Sandu, N. I. Cârstea. Deja pe 28 decembrie se anunţase reînfiinţarea Comitetului pentru restaurarea monumentului lui I. G. Duca, distrus de legionari, Comitet înfiinţat în 1943 (fireşte sub patronajul lui Tătărescu), dar inactiv „din cauza regimului de dictatură”. în mod evident, Gheorghe Tătărescu dorea să fie considerat moştenitorul lui I. G. Duca la conducerea partidului. însă, aceeaşi ofensivă de recuperare se producea şi din partea cealaltă. „Viitorul” din 30 decembrie avea şi el toată pagina 1 cu articole despre I. G. Duca, iar după comemorare tineretul brătienist a ţinut şi el, tot la Sinaia, o conferinţă în vederea pregătirii Congresului PNL, în cadrul căreia se anunţau „lozincile liberalismului-social”: Crearea standardului minimal de viaţă a muncitorilor de toate categoriile; deproletarizarea economică şi educativă; umanism economic şi politic; capitalul trebuie să aibă şi o funcţie socială; armonizarea păturilor productive; organizarea vieţii agricole pe baza solidarismului şi a intensificării producţiei; libertate economică fundată pe o largă politică socială; sprijinirea entităţilor mici şi mijlocii; egalitatea şi înfrăţirea tuturor minorităţilor etnice în jurul trunchiului ordonator al partidului[37]. Textul era o încercare de adaptare la „cerinţele vremii”, dar mult mai timidă şi mai puţin explicită decât aceea a tătărescienilor; aceştia din urmă având o legitimitate contestabilă în a se declara adevăratul Partid Liberal, pentru a fi luaţi în seamă de forţele de stânga şi de

https://biblioteca-digitala.ro

ocupantul sovietic, trebuiau să supraliciteze, să ofere mai mult, chiar dacă, astfel, încălcau însăşi principiile liberalismului clasic.

*

în lunile de la începutul lui 1945 s-a desfăşurat o intensă acţiune de organizare a Partidului Naţional Liberal – Tătărescu, la bază fiind vechea structură liberală, mulţi dintre conducătorii căreia l-au părăsit pe Dinu Brătianu. Procesul va fi destul de îndelungat – o jumătate de an – şi pentru că acţiunea conducerii partidului era concentrată şi în direcţia intrării în Guvem iar apoi, după 6 martie 1945, în direcţia participării efective la actul de guvernare. A fost şi o influenţă în sens invers: după intrarea în Guvem, procesul organizării partidului a fost accelerat, fiind folosite avantajele deţinerii unor departamente şi instituţii centrale; totodată, prestigiul conferit partidului de participarea la Guvem a uşurat atragerea de noi membrii, chiar dacă mulţi dintre aceştia erau animaţi doar de oportunism politic.

„Drapelul” publica în fiecare număr apărut în iama lui 1945 adeziuni individuale sau colective la gruparea Tătărescu. Unele organizaţii judeţene erau menţionate ca trecând în totalitate – cum era cazul cu Prahova[38], fieful lui Petre Bejan (în realitate, în Prahova era şi o puternică organizaţie liberală dinistă). Se anunţa că un număr mare de liberali din organizaţiile judeţene Mehedinţi, Sibiu, Botoşani, Râmnicu Sărat, Bihor, Rădăuţi, Câmpulung, trecuseră în tabăra Iui Tătărescu („Drapelul” din 20 februarie 1945); au urmat cei din judeţele Dolj, Muscel, Gorj, Olt, Constanţa, Vaslui, Iaşi ş.a. („Drapelul” din 21, 22, 28 februarie, 6, 9, 13, 15 martie). Cu mare satisfacţie, oficiosul partidului anunţa, la 27 februarie 1945, adeziunea colaboratorilor politici ai lui Nicolae lorga, din fostul Partid Naţionalist Democrat, în frunte cu doctorul Petre Topa, a cărui cuvântare la „marea manifestare de la Ploieşti” era

https://biblioteca-digitala.ro

redată integral. („Drapelul”, din 2 martie 1945, exploata intrarea iorghiştilor, prin articolul semnat de Ştefan Enescu, *Nicolae larga, Partidul Liberal şi democraţia;* „Iată – scria autorul – trei idei, trei realităţi, unite iarăşi pentru a ne reda încrederea în viitorul neamului nostru românesc alături de Naţiunile Unite”), în practică, iorghiştii au aderat, cu acte în regulă, la PNL-T în februarie 1946. Printre personalităţile liberale, a căror intrare în PNL-T era anunţată în iama lui 1945, figurau Petre Bejan, Em. Tătărescu, Dumitru Alimănişteanu, Gheorghe Răşcanu, Radu Roşculeţ, Richard Franasovici. Era evident că „Drapelul” exagera entuziasmul şi numărul aderenţilor; însă, fenomenul era real, chiar dacă se dorea a fi considerat mai mare decât era în realitate. Cei direct afectaţi de aceste repetate anunţuri, care aveau o anumită influenţă asupra opiniei publice, liberalii brătienişti, au reacţionat printr-un comunicat al Delegaţiei Permanente, adoptat la 5 februarie 1945:,,Ziarul «Drapelul» a început publicarea listelor unor organizaţiuni judeţene ale unui aşa-zis Partid Naţional Liberal de sub conducerea d-lui Gheorghe Tătărescu. Dacă până în momentul de faţă activitatea d-lui Tătărescu putea lăsa loc încă la diverse interpretări, astăzi în urma acestor separaţiuni făţişe de cadrele partidului, nu mai încape nici o îndoială că acţiunea d-sale urmăreşte – ca şi altă dată, pe vremea dictaturii – dezorganizarea şi slăbirea forţelor democratice. Conducerea PNL atrage atenţia opiniei publice asupra mistificării ce se urmăreşte şi denunţă această încercare de a uzurpa titulatura partidului de către acela care, punându-se în slujba dictaturii, nu a şovăit în trecut să determine acţiunea de dizolvare a PNL şi a celorlalte partide politice din România”[39].

Alertat de succesul neaşteptat al desprinderii grupării tătăresciene se arăta şi PNŢ. Pentru a-l bloca pe vechiul inamic, luliu Maniu a reluat ameninţarea din toamna lui 1944: arestarea lui Gheorghe Tătărescu, sub eticheta de susţinător al dictaturii. Arestarea ar fi fost posibilă dacă se impunea ca dată de început a acţiunii

https://biblioteca-digitala.ro

Legii ce trebuia să reglementeze pedepsirea, anul 1938, inclunzând şi Dictatura Regală. încercarea „istoricilor” de a-şi anihila în felul acesta adversarul a trezit oarecare îngrijorare în rândul aderenţilor acestuia, la începutul lui 1945[40]. însă, în perspectiva atragerii lui Tătărescu, FND nu a acceptat data cerută de Maniu şi Brătianu. FND a impus ca textul Decretului- lege nr. 149/20 ianuarie 1945 (Legea nr. 51) pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării[41], să fie imprecis, dând posibilitate celor aflaţi la Guvem să includă sub incidenţa lui doar pe aceia pe care-i considerau adversari; se folosea formula „acei care au instaurat regimul de dictatură” (art. I, a), fără a se preciza la care din dictaturi se referă – regală, legionară, antonesciană. Posibilitatea implicării şi a lui Tătărescu sub incidenţa Legii era dată şi de litera b a articolului 1: îi viza pe acei care militaseră pentru o politică externă alături de Germania (Guvernul Tătărescu adoptase măsuri de apropiere economică şi politică faţă de aceasta în 1940). Aşadar, fostul prim-ministru era la mâna guvernanţilor. Cum Maniu şi Brătianu îşi afirmaseră deschis intenţia de a-l declara printre vinovăţii de dezastrul ţării, nu avea altă soluţie decât să se apropie de blocul comunist, pentru a scăpa de ameninţarea cu închisoare, sprijinindu-l ca să ajungă la putere. înverşunarea celor doi lideri istorici împotriva lui Tătărescu a fost o mare greşeală a acestora, facilitând drumul comuniştilor către putere. FND-ul a ştiut să exploateze din plin greşeala.

Problema Tătărescu s-a aflat printre cele mai amănunţit analizate în interiorul FND în ianuarie-februarie 1945; stenogramele şedinţelor conducerii alianţei redau cu claritate drumul spre concluzia necesităţii atragerii fostului prim ministru. Hotărârea blocului comunist de a-l antrena pe Tătărescu în acţiunea sa a fost luată în şedinţa Consiliului FND din 31 ianuarie 1945[42]. Gheorghe Gheorghiu-Dej anunţa că

https://biblioteca-digitala.ro

fusese chemat de Tătărescu la o convorbire pe marginea vizitei pe care liderul comunist o făcuse la Moscova. La ideea că România trebuie să aibă o prietenie sinceră faţă de URSS, Tătărescu a sărit în sus, spunând: „Domnule, pentru acest lucru am militat eu. [...] Cunosc cercurile din care fac parte şi ele, [...] în bună parte se leagănă în iluzia unui conflict între anglo- americani şi ruşi. Dar nu se poate mai mare greşeală decât aceasta”. Era gata să intre în FND, cu condiţia ca, din guvernul viitor, să nu facă parte luliu Maniu, cel care voia să-l trimită la puşcărie. Dej indica şi cele două condiţii puse de comunişti pentru primirea să aibă loc: să fie acceptat programul FND; să ia poziţie publică împotriva lui luliu Maniu. Ambele condiţii comuniste erau uşor de acceptat. *Manifestul-program* din decembrie 1944 putea fi modificat în sensul programului FND, având deja multe elemente de apropiere, iar lupta contra lui Maniu fusese de mult începută prin oficiosul PNL-T („Drapelul”, din 6 ianuarie 1945, afirma că Maniu este „autorul dezastrelor politice din ultimele două decenii” şi că acesta „împinge ţara la o grea încercare”). În şedinţa FND, singurii care s-au opus au fost reprezentări PSD, în primul rând Ştefan Voitec: „O conlucrare cu Tătărescu – spunea liderul socialdemocrat – este o imposibilitate. El este un farseur mare, iar din punct de vedere politic nu reprezintă nimic. [...] Poate să fie o piedică în mijlocul nostru şi nimic mai mult. [...] A fost lacheul lui Carol”. Iar Lothar Rădăceanu adăuga: „Reprezintă toleranţa cea mai mare faţă de legionari; el a fost cel mai mare protector al lor”. Mare parte a şedinţei Consiliului FND s-a desfăşurat în jurul acestei probleme. S-a exprimat deschis ideea că noul aliat trebuia atras pentru a lovi, prin el, partidele istorice. ‚J4ă uit – spunea Gheorghiu-Dej — la ceea ce ar putea face Tătărescu, la ceea ce am putea să-l determinăm să facă, în interesul FND”. Constatând că FND-ul speriase burghezia română, Vasile Luca credea că aceasta ar putea fi liniştită în urma atragerii lui Tătărescu: „Nu uitaţi că după platforma noastră, acţiunea FND a început să scadă. Şi atunci luăm o figură

https://biblioteca-digitala.ro

liniştitoare şi dovedim că în acţiunea noastră vrem să fim loiali cu Regele şi vrem să lucrăm. [...] Noi nu trebuie să ne speriem de ceea ce a fost Tătărescu. Toţi ştim cine a fost. Dar dacă cu Tătărescu putem sparge Partidul liberal, dacă Tătărescu înţelege că singura cale este prietenia cu URSS – şi el pare serios şi înţelege că nu este altă cale — atunci să tratăm cu el. Şi tocmai acest fapt că Maniu bate în Tătărescu, aceasta dovedeşte că Tătărescu este pentru prietenia cu Uniunea Sovietică şi Maniu împotriva acestui lucru. De aceea englezii îl împing pe Maniu să ceară arestarea lui Tătărescu. Aşa că noi să folosim această contrazicere. Şi linia lui Tătărescu o putem combate mâine. îl putem şi aresta, dacă încearcă să danseze în altă parte. [...] Dacă cucerim pe Tătărescu [...] o să fie o lovitură mare pentru acei care se concentrează împrejurul lui Maniu". Şi Ana Pauker s-a pronunţat în acelaşi sens. Recent venit de la Moscova, Gheorghiu-Dej aducea aprobarea acesteia: „Sunt păreri din locuri foarte competente, care ne indică necesitatea de a-l apropia pe Tătărescu". (în aceeaşi şedinţă se discutase şi necesitatea atragerii unui grup din PNŢ, eventual condus de dr. Nicolae Lupu.) Toţi erau de acord ca noul aliat să nu intre în guvern. Dej: „Nu este vorba să-l punem în guvern". Vasile Luca: „Nimeni dintre noi nu este de acord ca noi să spunem lui Tătărescu să vină în Guvern". Acceptau, însă, câţiva miniştri dintre liberalii dizidenţi. Acelaşi Vasile Luca preciza: „Nu vrem ca Tătărescu să fie şeful guvernului. [...] Vor intra 2-3 persoane din gruparea lui [...] care sunt elemente ce reprezintă burghezia, burghezia aceea care vrea să colaboreze cu Uniunea Sovietic: pentru noi acest lucru va reprezenta un câştig mare".[43]

Cu toată hotărârea FND, până la urmă Gheorghe Tătărescu nu numai că a intrat în guvern, dar a ocupat chiar postul de vicepreşedinte, pe lângă cel de ministru de Externe. Faptul poate fi pus pe seama a două lucruri: blocul comunist era obligat, mai mult decât recunoştea, să liniştească burghezia şi, de aceea a acceptat şi ceea ce nu intenţionase să accepte; în al doilea rând, fostul prim ministru, oricât de dificilă poziţie avea, a ştiut să-şi

https://biblioteca-digitala.ro

negocieze bine participarea. Cel mai probabil, la mijloc sunt ambele cauze. Cu siguranţă, însă, pentru încredinţarea Ministerului de Externe au fost luate în seamă şi alte considerente. Gheorghe Tătărescu era cel mai calificat pentru acest post (dintre membrii partidelor guvernamentale): era cunoscut şi, de unii chiar apreciat, în Occident, din perioada când fusese prim-ministru, ministru de Externe, ambasador la Paris; politica pacifistă de atunci a României, de apărare a statelor mici agresate (cum era cazul cu Cehoslovacia), nu fusese uitată şi era legată direct de numele lui: ştia să se comporte ca adevărat diplomat; şi oricum, toate guvernele puterilor occidentale preferau să tratez cu un reprezentant al burgheziei — chiar dacă asupra caracterului său planau îndoieli — decât cu un adept al comunismului, fie el şi unul inteligent şi sincer precum Lucreţiu Pătrăşcanu. Partidele guvernamentale de stânga, în special cel comunist, ştiau că, în etapa viitoare de numele titularului Ministerului de Externe şi de numele partidului pe care acesta îl reprezenta, opinia publică românească va lega – mai strâns decât de guvern în ansamblul său — previzibila readucere a Transilvaniei de Nord în graniţele României: şi beneficiul politic, electoral, pentru ministrul în cauză şi pentru partidul său ar fi fost mare. Cu toate acestea, comuniştii au acceptat ca juste elementele care-l impuneau pe Tătărescu şi au acţionat în concordanţă cu ele (probabil, nu fără anume frământări în interiorul partidului lor). Faptul este demn de remarcat. Bineînţeles că, acceptarea lui Tătărescu în acel post nu se făcuse datorită simpatiei comuniştilor faţă de el, ci din interesul pe care aceştia îl aveau ca Guvernul Petru Groza să obţină acceptul Occidentului pentru reîntregirea ţării, opinia publică românească având astfel motivul să-l privească mai îngăduitor. Dar, acest interes îngust al comuniştilor, la scara Istoriei, nu contează; important este faptul că numirea lui Tătărescu la Externe a fost în folosul ţării. De cealaltă parte, fostul prim-ministru ştia şi el ce profit politic va putea trage în urma Tratatului de Pace şi, de aceea, a insistat să obţină

https://biblioteca-digitala.ro

postul; mai mult, şi-a făcut treaba cum, în acele condiţii, nu se putea mai bine. Şi el a avut, aşadar, şi interese proprii, dar ceea ce a făcut în calitate de ministru de Externe a satisfăcut interesul ţării.

Tătărescu cel mai probabil cunoştea, sau cel puţin îşi imagina, îndoielile, reţinerile cu care blocul comunist încerca să-l accepte şi poziţia subordonată pe care i-o va oferi, dar erau motive evidente pentru care FND-ul ar fi fost avantajat dacă-l avea de partea sa. Relativa incertitudine în care se afla gruparea tătărescană, în ianuarie 1945, cu privire la acceptarea sa de către comuniştii susţinuţi de sovietici, l-a făcut pe Gheorghe Tătărescu să mai încerce încă tratative cu brătieniştii, fie direct, fie prin apropiaţii săi. Siguranţa înregistra meticulos toate acţiunile de acest fel. Pe 11 ianuarie 1945, au avut loc tratative între dr. Costinescu şi dr. Angelescu, „în vederea reîntregirea PNL”; în aceeaşi săptămână, Dinu Brătianu accepta ca Erza Bercovici, preşedintele grupării comercianţilor liberali, să discute pe aceeaşi temă cu Tătărescu – concluzia: „Bercovici afirmă că Tătărescu a devenit mai conciliant decât acum 2-3 luni, deoarece prevede o mai puţină siguranţă în relaţiile sale cu Partidul Comunist”[44].

Ştiind care sunt liniile de politică internă şi externă ale FND-ului, în iama lui 1945, Gheorghe Tătărescu a accentuat campania de prezentare în special a acelor puncte programatice ale grupării sale care se apropiau mult sau erau chiar identice cu ale blocului comunist. Concluzia, care se vroia trasă, era aceea a existenţei unor deosebiri minore, a situării de aceeaşi parte a baricadei în problemele majore, ceea ce impunea în mod normal o alianţă de guvernare. Rolul principal în această campanie l-a avut oficiosul „Drapelul”. Mai multe articole prezentau concepţia privind reforma agrară: pe 3 februarie publica acel capitol din Manifestul-program adoptat la Giurgiu, privind problema agrară; pe 3 martie se reluau şi propunerile lui Tătărescu, acum incluzând formulări apropiate de acelea ale FND; pe 4 martie, se

https://biblioteca-digitala.ro

făcea un pas mai departe în articolul cu titlul *Un act de dreptate socială: desfiinţarea arendăşiei.* Liderii comunişti considerau că tocmai acest program agrar al dizidenţei liberale le aducea cele mai multe avantaje: era foarte apropiat de al lor: era destul de bine apreciat în lumea satelor; prin el se putea contracara influenţa principalilor inamici, naţional-ţărăniştii, chiar în rândurile clasei care forma baza electorală a acestora. în şedinţa Consiliului FND, din 31 ianuarie 1945, Vasile Luca prezentase deja acest punct de interes al Partidului Comunist: „Nu pentru clasa muncitoare avem nevoie de Tătărescu, qi pentru ţărănime”[45]. Fostul prim-ministru mersese în întâmpinarea comuniştilor şi în ceea ce priveşte problemele muncitorilor industriali, tot prin propunerile lansate la Giurgiu. Chiar şi elementele de individualizare a tătărescienilor faţă de fenedişti erau acceptate de aceştia, pentru că le foloseau. În Manifestul-program, alături de libertate şi dreptate socială, se considera că la baza întregii evoluţii viitoare a României trebuia să stea proprietatea individuală[46]. La aceeaşi întrunire a FND, din 31 ianuarie 1945, Vasile Luca sublinia faptul că burghezia era speriată de perspectiva unei naţionalizări şi această teamă o putea solidariza în jurul partidelor istorice; de aceea, fostul prim-ministru era binevenit, „ca să dea un cadru burghez, să se bată în lupta noastră; acest fapt va da o încredere imediată [...] fabricanţilor, forţelor economice din ţară. Aceste forţe îi vor spune că dacă este vorba de Tătărescu nu poate fi vorba de confiscarea averilor şi astfel vor avea mai mult curaj să lucreze cu noi”[47]. în altă întrunire a conducerii FND, din 26 februarie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej indica şi alt motiv pentru atragerea dizidenţei liberale: se constatase că aparatul de Stat se opunea preluării puterii politice de către FND; „Aceste acţiuni pot merge şi mai departe, dacă noi nu vom păşi hotărât pe linia lărgirii politice, în sensul de a accepta ca o necesitate indispensabilă apropierea de acest grup politic al Tătărescu, cu toate că el nu ne place prea mult. Dar nu este vorba aici de satisfacţia unor sentimente personale [...] Desigur, grupul PNT

https://biblioteca-digitala.ro

care s-a rupt de reacţionari ne place mai mult decât Tătărescu. [...] Nu m-am gândit la resentimentele mele personale, că dacă a-şi fi facut-o, niciodată nu m-aşi fi apropiat de Tătărescu”[47]. Ultimul element de politică internă care trebuia să-i aducă dizidentului liberal aprecierea FND-ului era critica făcută adversarilor acestuia, partidele istorice, plan în care tătărescienii acţionau în mod sincer, uneori chiar cu violenţa de limbaj din ziarele comuniste. Punţile cu brătieniştii şi maniştii fuseseră definitiv rupte la sfârşitul lui ianuarie 1945 – mai ales datorită înverşunării cu care aceştia cereau judecarea lui Tătărescu. luliu Maniu şi Dinu Brătianu l-au împins definitiv pe Tătărescu în braţele comuniştilor; era un act de miopie politică, deşi mai mulţi alţi factori, între care în principal s-a aflat ambiţia fostului prim-ministru carlist, l-au făcut pe acesta să-şi aleagă drumul alături de comunişti. Abordând tema, în „Drapelul” din 12 ianuarie, Nicolae Sibiceanu arăta acuzator către liderii istorici, care acţionau doar „pentru a-şi satisface patima de răzbunare personală”.

în plan extern era cel mai uşor pentru Gheorghe Tătărescu să se pună de acord cu Partidul Comunist: el militase, încă din 1943, pentru o apropiere deplină de URSS, şi nu una conjuncturală, mergând până la încheierea unui pact de asistenţă mutuală. Permanenta repetare a ideii necesităţii aplicării acestei linii şi, odată ajuns la gurven, acţiunile practice în această direcţie, ne pot duce la concluzia că era şi convins de imposibilitatea altui drum. „Drapelul” s-a înscris pe deplin în practica presei procomuniste, publicând aproape în fiecare număr articole despre realizările URSS, despre politica externă justă a acesteia, despre marele conducător Stalin – ale cărui fotografii marţiale erau mai des publicate decât acelea ale Regelui Mihai. însuşi Tătărescu s-a antrenat direct în această campanie; în ianuarie 1945, în „Drapelul” va apare un interviu fluviu luat fostului prim ministru, sub titlu *Pi ivire retrospectivă asupra politicii noastre externe* (numele din 20, 22, 24, 25, 28, 30). Dorind să facă plăcere sovieticilor, se aruncau formule foarte dure asupra

https://biblioteca-digitala.ro

acţiunii lui Ion Antonescu de recâştigare a teritoriilor româneşti de dincolo de Prut, acţiune considerată ca „act de demenţă”[48]. Efectul campaniei de presă a fost cel aşteptat. în timpul vizitei făcută la Moscova, lui Gheorghiu-Dej i s-a indicat să-l atragă pe Tătărescu în viitoarea guvernare a FND, fapt comunicat de liderul comunist în Consiliul FND din 31 ianuarie 1945[49].

Pe măsura amplificării acţiunilor FND vizând dărâmarea Guvernului Rădescu, gruparea liberală a lui Tătărescu va trezi un interes tot mai mare în lumea politică românească, pentru că situarea ei de partea blocului comunist, devenită evidentă, ducea la convigerea că va face parte din viitorul guvern; în plus, reprezenta o mare parte a PNL, spre deosebire de nesemnificativul grup desprins din PNT sub conducerea lui Anton Alexandrescu[50]. Muţi credeau că Tătărescu va fi factorul ponderator în Guvernul FND, temperând măsurile revoluţionare. De aceea, participarea sa, deşi condamnată de cei cantonaţi doar în sfera liderilor istorici, era acceptată ca pozitivă chiar şi de către mulţi dintre vechii oameni politici care nu-l simpatizau. Tocmai pentru că i se preconiza un viitor politic major, acţiunile sale au fost obiectul unai constante urmăriri din partea Serviciului de Infomaţii. Având în vedere faptul că în acel moment, februarie 1945, Serviciul nu putea şti cu precizie care vor fi viitorii stăpâni ai ţării, deci şi ai lui, şi ce vor vrea aceştia de la el, relatările zilnice pe care le făcea erau, în linii mari, obiective; se preluau, în egală măsură, şi informaţii favorabile FND şi informaţii favorabile partidelor istorice, lăsând destinatarii acestor rapoarte să-şi ia din ele ce le convenea.

Pe 22 februarie 1945, în nota titrată *Informaţii politice interne,* SI consemna mai multe întrevederi, din ultimele zile, între Gheorghe Tătărescu şi Petru Groza, cu participarea şi a altor fruntaşi ai FND. în urma acestor întrevederi, amicii fostului prim-ministru carlist

https://biblioteca-digitala.ro

credeau că acesta se va alătura deschis campaniei de răsturnare a Guvernului Rădescu, grăbind, astfel, încheierea crizei politice; de asemenea, erau convinşi că în curând va anunţa aderarea la Platfoma FND şi va declanşa noi atacuri împotriva lui luliu Maniu[51]. Nota din 23 februarie consemna credinţa grupării tătăresciene că luptele din sânul Guvernului Rădescu vor impune cooptarea în cadrul acestuia şi a altor forţe politice, cooptarea fiind conformă şi cu recentele hotărâri de la alta; de aceea, „momentul lui Gheorghe Tătărescu se apropie”[52]. Pe 24 februarie, obişnuita notă a SI aducea o confirmare a faptului că Tătărescu era în atenţia binevoitoare a Moscovei: la recepţia din seara de 23 februarie de la Legaţia Sovietică, în prezenţa membrilor Guvernului şi a foarte multor generali, „Tătărescu s-a bucurat de o atenţie deosebită din partea oficialităţii sovietice”[53]. Aşadar, sovieticii îl acceptau pe deplin şi au vrut să arate aceasta lumii politice româneşti. Ei îşi vor confirma alegerea, la 1 martie, chiar prin Vâşinski, în timpul întrevederii acestuia cu reprezentantul Misiunii Britanice, Marforibanks[54]. Mulţumit că a fost acceptat, dar şi doritor de a consolida părerea bună a sovieticilor despre el, Tătărescu făcea să apară în „Drapelul” un număr sporit de articole linguşitoare la adresa ocupantului. Dintr-o prezentare (preluată de la Radio) făcută lui Andrei lanuarevici Vâşinski — trimisul special al Moscovei pentru a bate cu pumnul în masă la Bucureşti — aflăm că acesta este: „Mare om de stat”; are „merite excepţionale faţă de statul sovietic”; „este mare diplomat şi om de ştiinţă, cult, *subtil* [subl.n.], gata oricând să te asculte, căutând acea apropiere pe care numai oamenii mari o pot realiza”. În final era o urare: „Marelui om de stat şi prieten al poporului român îi zicem cu toţii: Bine ai venit!”[55]. Având în vedere pumnul dat de diplomatul rus în masa Regelui Mihai, ca mijloc de convingere, calificativul „subtil” era, evident, cel mai rizibil.

https://biblioteca-digitala.ro

Din acel moment, sfârşitul lui februarie 1945, Gheorghe Tătărescu ajunge a fi parte în majoritatea întâlnirilor, a discuţiilor pe marginea configuraţiei viitorului guvern. Fără ştirea FND, Barbu Stirbey l-a consultat dacă ar vrea să prezideze noul Consiliu de Miniştri; i-a răspuns negativ, dar era gata să participe fără a fi prim-ministru[56]. Cunoscută fiind ambiţia celui consultat de a fi în frunte, răspunsul negativ se poate pune pe seama realismului său şi pe seama încheierii deja a tratativelor cu FND; ştia ce i se rezervase şi, având în vedere contextul, era mulţumit. Siguranţa poziţiei pe care o cucerise se va transmite şi în tonul articolelor din „Drapelul". Pe 1 martie, titlul editorialului era *Criza politică şi poziţia FND, a naţional-ţărăniştilor şi a d-lui Dinu Brătianu* – încercând să impună ideea că Dinu Brătianu rămăsese singur, nu mai vorbea în numele unui partid, PNL fiind al lui Tătărescu. Abundă articole în care partidele istorice sunt privite de sus, iar conducătorii lor consideraţi neputincioşi. După instaurarea Guvernului Petru Groza, s-a trecut la atacuri foarte dure. Pe 9 martie 1945, directorul ziarului, Nicolae Sibiceanu, scria despre luliu Maniu şi Dinu Brătianu: „Aceste Casandre nu pot împiedica prin veninul lor îndeplinirea efortului de muncă creatoare al Guvernului de concentrare naţională. [...] Avem datoria să prevenim pe cetăţeanul onest în contra acestor falşi campioni ai binelui public, tulburători ai liniştei necesare redresării României".

*

În lista Guvernului Petru Groza, la 6 martie 1945, figurau şi trei miniştri tătărescieni. Gheorghe Tătărescu ocupa, pe lângă funcţia de ministru de Externe, şi pe aceea de vicepreşedinte al Consiliului; la Finanţe era Dumitru Alimănişteanu (care demisionează la 11 aprilie, în locul său venind Mircea Durma, avându-l ca subsecretar de stat pe Alexandru Alexandrini); la

https://biblioteca-digitala.ro

Industrie şi Comerţ era Petre Bejan. Pe 7 martie, o altă personalitate majoră a grupului, Gheorghe Vântu, era numit subsecretar de stat la Ministerul de Interne. Şi, tot în martie, Costel Tătăranu ajungea guvernator al Băncii Naţionale.

Aşa cum s-a mai spus, acceptarea lui Gheorghe Tâtărescu s-a făcut de către FND pentru a linişti burghezia română, pentru a lovi în partidele istorice, dar şi pentru a da occidentalilor impresia că se respectă hotărârea de colaborare la guvern a tuturor forţelor democrate. Se încerca acreditarea ideii că doar o minoritate rămăsese în jurul lui Dinu Brătianu şi a lui luliu Maniu. Şi, pentru a submina partidele istorice, blocul comunist a susţinut pe Tătărescu şi Alexandrescu în preluarea denumirilor partidelor istorice; faptul trebuia să producă şi o derută a electoratului. Intr-un singur document al Puterii noi – Comunicatul din 8 martie 1945 – evident neintenţionat, se scapă formula: „Din partea PNT şi PNL au intrat [în Guvem] reprezentanţii *grupărilor dizidente* [subl. n.] ale acestor partide”[57], Serviciul Centralizării Informaţiilor din cadrul Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, în Buletinul de informaţii din 15 martie 1945, înregistra comentariul postului de radio Londra (în franceză) asupra situaţiei din România; şi aici se menţinea formula „dizidenţi” pentru liberalii şi ţărăniştii aliaţi cu FND; se precizau şi limitele grupărilor dizidente: „Dl. Tătărescu reintră în viaţa politică după o mare pauză, aducând cu el un mic grup de liberali”[58]. Expresia nu corespundea adevărului: fostul prim-ministru carlist luase cu el mare parte a liberalilor. , J’ravda” folosea formula „aripa progresistă a PNL şi aripa progresistă a PNŢ”[59], ducând la ideea că majoritatea liberalilor şi ţărăniştilor rămăseseră lângă „reacţionarii” luliu Maniu şi Dinu Brătianu.

în Occident, constituirea Guvernului Petru Groza a fost primită cu oarecare indiferenţă în mediile politice şi cu resemnare de către majoritatea presei. Ministrul de Externe al Marii Britanii, Anthony Eden, în declaraţia pe

https://biblioteca-digitala.ro

marginea situaţiei din România făcută în Camera Comunelor, anunţa că fusese informat de Moscova asupra schimbărilor politice de la Bucureşti; nu-şi preciza poziţia faţă de acestea, lăsând impresia că preferă să nu se amestece[60]. în schimb, ziarele criticau dictatul sovietic, dar păreau a fi resemnate în faţa acestuia; „Daily Mail” credea, chiar, că „Stalin este hotărât să încorporeze România în URSS”[61]. Iritată, „Pravda” răspundea că ziarul britanic aruncă doar „calomnii antisovietice”, fără nici o bază[62]. La sfârşitul lui martie, mergând pe aceeaşi linie catastrofică, revista americană „Time and Tide” scria că Moscova este hotărâtă să rezolve cât mai curând problema României; misiunea Guvernului Groza „este de a conduce în aşa fel lucrurile, încât însuşi poporul român să ceară cât mai curând încorporarea României în Uniunea Sovietică”[63]. Altă publicaţie britanică, „Observer”, includea o precizare interesantă: Părerile ruseşti şi cele americane asupra noului Guvern din România sunt în conflict, pe când părerea britanică stă între acestea două; de aceea, consultările nu vor duce prea curând la clarificarea situaţiei[64]. „Daily Herald” scria şi el: „Domneşte încă o lamentabilă confuzie în atitudinea aliaţilor faţă de evenimentele din România. [...] Guvernul Statelor Unite a cerut să se facă consultări între cele trei puteri, în virtutea acordului de la lalta. în acelaşi timp, Ministerul de Externe american dă semne evidente că nu aprobă schimbarea Guvernului din România şi nici nu consideră noul Guvern român ca un guvern reprezentativ democratic. Guvernul britanic pare cu desăvârşire incapabil să se pronunţe. [...] Actuala neînţelegere nu s-ar fi putut produce, dacă membrii Misiunii sovietice din Bucureşti ar fi informat prompt şi sincer pe colegii lor britanici şi americani asupra măsurilor pe care aveau de gând să le ia”[65]. Aşadar, supărarea occidentalilor nu trebuia să aibă la bază schimbarea nedemocratică, ci doar faptul că aceasta s-a făcut fără ştirea lor. Cel mai realist, „Manchester Guardian”, scria că „Aliaţii de pe ambele părţi ale Atlanticului nu-şi pot ascunde *o oarecare nelinişte* [subl. n.] cu privire la situaţia din

https://biblioteca-digitala.ro

România”[66]. Acesta era nivelul real al reacţiei occidentale: „o oarecare nelinişte”. Astfel s-a putut constata că intrarea lui Gheorghe Tătărescu în Guvern a avut o anumită rezonanţă internaţională; dacă pe plan politic intern linişteşte o parte a burgheziei, şi în plan extem a avut acelaşi efect liniştitor. într-un raport din 9 martie 1945 al Legaţiei Turciei la Bucureşti, se afirma că „prezenţa în Guvern a d-lui Gheorghe Tătărescu garantează respectarea principiilor fundamentale de ordin politic, economic şi social ale Statului Român, asigurând în acelaşi timp şi respectarea legalităţii şi ordinei constituţionale”. Interesant faptul că nota informativă a Siguranţei care prezenta acest raport al Legaţiei Turciei menţiona că de multe ori diplomaţii turci din Bucureşti aveau ca sursă pe diplomaţii englezi[67].

Ajuns atât de greu în Guvern, Gheorghe Tătărescu trebuia să facă faţă adversităţii partidelor istorice, care-l priveau ca pe un trădător, şi neîncrederii blocului comunist, care-l trata cu suspiciune, doar ca pe un „tovarăş temporar de drum”[68]; în plus, ştia că se poate menţine doar dacă se va arăta în continuare fidel prieten al sovieticilor, postură ingrată în care devenea adversar al curentului patriotic, antirus, ce tindea să devină dominant în rândul opiniei publice. Intr-o atare situaţie complexă, Tătărescu trebuia să-şi cântărească fiecare gest, uneori fiind nevoit să-şi supraliciteze sentimentele reale sau cele care dorea să se creadă că le are, în prim plan fiind ostilitatea faţă de forţele politice din afara Guvernului. În faţa colegilor săi din Guvem, a susţinut permanent necesitatea aplicării întocmai a Programului de guvernare şi necesitatea absolutei solidarizări în jurul lui Petru Groza. Deprins cu cultul personalităţii din perioada când a fost prim-ministru Regelui Carol al II-lea, aplica metoda învăţată atunci şi asupra lui Groza. în primul său discurs din Consiliul de Miniştri, la 7 martie 1945, spunea: „Mă îndrept către preşedintele nostru de Consiliu iubit, în primul rând, pentru a-l asigura de tot devotamentul nostru, de tot simţământul de solidaritate (...) îmi permit

https://biblioteca-digitala.ro

să exprim domnului preşedinte al Consiliului de Miniştri mulţumirile noastre şi în acelaşi timp declaraţia noastră că îl vom urma fără şovăire şi fără de deviere de la programul pe care îl vom fixa împreună”. Şi încheia de-a dreptul caragialesc: „Pentru asigurarea triumfului programului acestuia, pentru triumful Guvernului: domnule preşedinte al Consiliului, comandaţi! Vă urmăm! (Aplauze.)”[69]. De loc jenat de ceea ce spusese, Tătărescu va face să apară discursul său şi în „Drapelul”[70], pentru a elimina orice îndoială asupra poziţiei sale. în acelaşi cadru, dezvolta ideea necesităţii solidarizării partidelor componente ale Guvernului: „Aici, în această sală, putem să ne prezentăm fiecare cu părerile noastre şi este firesc să fie între noi aici şi discuţiuni, dar, odată ieşiţi de aici, vom fi şi cred câ trebuie să fim, cu un singur cuget şi cu o singură credinţă”[71].

Cea mai importantă acţiune a începutului de guvernare a fost revenirea în cadrul României a Transilvaniei de Nord. Moscova a folosit problema teritoriului transilvan ca mijloc de presiune asupra guvernelor de la Bucureşti, până la 6 martie 1945, iar după această dată, ca mijloc de consolidare a Guvernului Petru Groza. Răspunzând unei adrese din 19 noiembrie 1944 a primului ministru Sănătescu către Comisia Aliată de Control, la 28 noiembrie generalul Vinogradov menţiona: rezolvarea chestiunii Transilvaniei de Nord rămâne cea din articolul 19 al Convenţiei de Armistiţiu – adică regiunea revine întreagă sau parţial României. Dar, se consemna în răspuns, „timpul şi modul instalării administraţiei româneşti” trebuie să fie rezolvate „prin tratări între Guvernul URSS şi al României”[72]. Pretextul folosit de ruşi pentru amânarea retrocedării era presupusele acţiuni destabilizatoare în spatele frontului ale unităţilor de voluntari români – cunoscute sub numele de „Batalioanele lui luliu Maniu”, unităţi care au contribuit la menţinerea ordinei şi la apărarea populaţiei

https://biblioteca-digitala.ro

româneşti împotriva bandelor hortyste ce activau nestingherite după trecerea frontului în judeţele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei[73]. în aceeaşi lună noiembrie 1944, o încercare de preluare de către români a unor zone din Tranzilvania de Nord o va face şi Marele Stat Major, prin generalul Rădescu; acesta îi va scrie mareşalului Rodion Malinowski, comandantul Frontului II Ucrainian (adresa nr. 682435), cerând aprobarea pentru restabilirea administraţiei militare româneşti în Cluj şi Oradea[74]. Malinowski răspunde după zece zile, la 20 noiembrie (adresa nr. 00/344): „Până la semnarea Tratatului de Pace nu este posibil a se reînfiinţa în Transilvania administraţia românească”[75]. Aşadar, conducerea Armatei Roşii motiva amânarea reinstalării administraţiei româneşti prin raţiuni militare în legătură cu evoluţia războiului; conducerea de la Moscova avea, însă, numai raţiuni politice, fapt subliniat cu pregnanţă în volumul de documente din Arhiva Federaţiei Ruse, *Problema transilvană. Disputa teritorială ungaro-română şi URSS*[16]. Au fost chiar momente când pericolul pierderii provinciei era major. La 31 decembrie 1944, un document al Ministerului de Externe rus consemna părerea Statului Major General Sovietic, conform căreia „transferarea în prezent a Transilvaniei de Nord României nu este avantajoasă pentru noi”, în primul rând pentru faptul că guvernele de la Bucureşti nu erau dominate de comunişti. O nouă cerere românească de retrocedare, prin ministrul de Externe Constantin Vişoianu, la 9 februarie 1945, este respinsă de Comisia Aliată de Control dominată de sovietici. Imediat după instaurarea Guvernului Petru Groza, poziţia Moscovei s-a schimbat. La 8 martie 1945, Guvernul român trimite Guvernului sovietic cererea de retrocedare a Transilvaniei de Nord. Chiar a doua zi, I. V. Stalin răspunde favorabil. Comentariile presei şi radioului sovietic subliniau succesul noii puteri de la Bucureşti, reluând şi pretextul menţinerii administraţiei sovietice

https://biblioteca-digitala.ro

până în acel moment. La 10 martie, „Izvcstia” scria: „Bande îndrăzneţe, care îndeplineau rolul de spioni hitlerişti în imediata apropiere a spatelui frontului” au fost tolerate de guvernele Sănătescu şi Rădescu; „Cu ajutorul direct al autorităţilor române. Transilvania devenea refugiul elementelor reacţionare grupate în jurul lui luliu Maniu, liderul PNŢ. Detaşamentele de voluntari aşa-zise ale lui Maniu, trimise în Transilvania, au comis acte de debandadă, au organizat pogromuri şi masacre de unguri. Printre voluntari se aflau legionari fascişti, membri ai Gărzii de Fier, adoptaţi sau toleraţi de partidul lui Maniu”. De aceea, Guvernul sovietic s-a văzut nevoit să ia măsuri. „Astăzi, când noul Guvern român, reprezentând coaliţia tuturor grupărilor democratice, a fost creat în România, situaţia s-a schimbat”[77]. Acelaşi fel de comentariu şi în „Pravda” din aceeaşi zi[78], şi la postul de Radio Moscova[79]. în urma răspunsului favorabil, pe 11 martie, întregul Guvern român, în frunte cu Petru Groza şi Gheorghe Tătărescu, vor face o vizită de mulţumire lui Andrei Vâşinski, prilej cu care acesta relua, mai ales pentru presă, pretextul menţinerii administraţiei sovietice în Transilvania de Nord[80]. Pentru definirea raporturilor puterii de la Bucureşti cu ocupantul sovietic, de menţionat stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 10 martie, consemnând supralicitarea mulţumirilor; de la o simplă telegramă, propusă iniţial, s-a ajuns la o delegaţie impunătoare; *„Petre Bejan:* Numai telegrama? *Petre Constantinescu-Iaşi:* Nu, ar trebui şi o delegaţie. *Petru Groza:* Ori trimit eu mulţumiri în scris, ori trimitem o delegaţie. Fiecare grupare să trimită o delegaţie... *Gheorghe Tătărescu:* Exponenţii tuturor partidelor [...] mergem într-o atmosferă de sărbătoare să facem aceste mulţumiri”[81]. Vâşinski s-a arătat mulţumit de plecăciunile miniştrilor români, telegrama trimisă la Moscova prezentând şi participarea sa la festivităţile de la Cluj[82].

https://biblioteca-digitala.ro

Şi de cealaltă acţiune foarte importantă a Guvernului Petru Groza din martie 1945, Reforma Agrară, Gheorghe Tătărescu şi-a legat numele, fără a o putea influenţa major, deşi a încercat. Aplicând principiul solidarităţi miniştrilor, propus chiar de el, Tătărescu nu a lăsat să răzbată în preză divergenţele în jurul textului adoptat; vor ajunge la opinia publică numai câteva elemente de individualizare a tătărescienilor faţă de fenedişti. „Drapelul” publica un ciclu întreg de articole laudative la adresa Reformei Agrare. în numărul din 25 martie apărea Declaraţia lui Gheorghe Tătărescu privind Reforma, în care întâlnim expresii ca: „O nouă piatră de încercare la temelia României de mâine”; „Strâns unit în jurul sufletului său, dl. Petru Groza, Guvernul va putea să-şi îndeplinească angajamentele luate faţă de Ţară, faţă de Coroană şi faţă de Aliaţi”; „se eliberează ţărănimea în plan economic”; „perioada marei nelinişti a trecut”, ş.a. Dacă Tătărescu se ţinuse de cuvânt şi nu lăsase să răzbată în presă nemulţumirile sale mari, Siguranţa aflase, însă că ele existau. Respectându-şi cuvântul în raport cu presa, totuşi în cercurile liberale îşi arătase opiniile diferite – ţinând şi de conţinutul Reformei şi, mai ales, de modalitatea „revoluţionară” în care comuniştii înţelegeau să o aplice în practică, transformând o lege, în principiu necesară şi acceptată, într-o formă anarhică de luptă de clasă, chiar cu elemente de violenţă. Ministrul de Externe nu se limitase la împărtăşirea nemulţumirilor sale doar membrilor propriului partid, ci făcuse ca sfera cunoscătorilor acestora să fie mai mare. Efectul asupra imaginii sale a fost pozitiv, atenunând ideea unui executant slugarnic al hotărârilor FND-ului. într-o notă a SI, din 15 martie 1945, se menţiona faptul că apropiaţii lui Tătărescu cunoşteau nemulţumirea acestuia faţă de modul cum a început guvernarea: „Dl. Gheorghe Tătărescu a avut unele obiecţiuni pe tema Reformei Agrare, cari însă nu au fost ţinute în seamă, deşi domnia

https://biblioteca-digitala.ro

sa a înţeles să obţină satisfacţie prin buna înţelegere şi acord”. Lipsa de înţelegere a colegilor de Consiliu, l-au făcut să încerce infuenţarea lor prin intermediul singurei puteri de care ascultau, cea sovietică: la Cluj, în timpul unei convorbiri cu Vâşinski, şi-a arătat nemulţumirea, ameninţând chiar – dacă se continuă poziţia adoptată faţă de el, va fi dispus să se retragă din Guvern[83]. Insă sovieticii nu s-au lăsat influenţaţi, disensiunile continuând. Nota Serviciului Centralizării Informaţiilor de pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri, din 25 martie 1945, înregistra intenţia lui Tătărescu de a cere un control asupra procesului de aplicare a Reformei Agrare, deoarece „situaţia este astăzi anarhică”; credea că „trebuie aplicate urgente măsuri care să fixeze autoritatea Guvernului pretutindeni” şi luate măsuri împotriva celor ce au pătruns pe moşii fără drepturi. Anarhia nu se reducea numai la sectorul agrar. Ministrul de Externe ar fi afirmat – conform notei – „că situaţia politică nu mai poate continua să rămână cea de până acum”, trebuind restabilită ordinea în întreaga ţară, altfel nu se va putea continua guvernare[84].

Un haos deplin domina şi finanţele statului, neputându-se executa Bugetul, aceasta fiind şi cauza anunţată a demisiei, din aprilie 1945, a ministrului Dumitru Alimănişteanu. Exista, însă, conform informaţiilor avute de Siguranţă, şi o altă cauză a demisiei: moşiile ministrului fuseseră ocupate de către sătenii instigaţi de comunişti şi împărţite[85]. De altfel, în provincie era mai vizibilă deteriorarea relaţiilor dintre tătărescieni şi partenerii lor de guvernare; la centru PCR nu era interesat, în această fază de început a preluării puterii, să-şi îndepărteze aliatul. Ce se întâmpla, însă, în ţară era cunoscut de conducerea PNL-T, prin numeroasele rapoarte alarmante pe care le primea, anunţând discriminări, presiuni, violenţe, arestări[86].

https://biblioteca-digitala.ro

Neînţelegerile lui Tătărescu cu comuniştii au fost privite de liberalii brătienişti cu o anume satisfacţie. Pe 17 martie 1945, SI înregistra faptul că cercurile liberale (dar şi cele ţărăniste) considerau poziţia în Guvern a ministrului de Externe ca „profund zdruncinată”; „Aceste cercuri spun că intervenţia lui Gheorghe Tătărescu în chestiunea Reformei Agrare a indispus cercurile comuniste”. De aceea, maniştii dădeau drept sigură demisia vicepreşedintelui de Consiliu[87]. A fost şi un ecou extem al disensiunilor menţionate, aşa cum anunţau posturile de radio Londra şi New York: secretarul de stat al SUA declarase că în România se menţine „criza de guvern”, idee prezentată şi de ministrul de Externe britanic în Camera Comunelor[38]. De la Bucureşti, guvernele occidentale primeau, de la diplomaţii lor acreditaţi în România, note consemnând criza generală, dar şi aprecieri privind activitatea ministrului român de Externe; de aceea, imaginea defavorabilă a Guvernului Groza nu se răsfrângea decât în parte asupra lui Tătărescu, care a reuşit să demonstreze că este un bun diplomat. Cu ocazia morţii lui Roosevelt, preşedintele american, s-a dus la Misiunea SUA pentru a prezenta condoleanţe din partea Guvernului; deşi i s-a spus că se acceptă doar condoleanţe personale, întrucât Guvernul Groza nu este recunoscut de Departamentul de Stat, diplomaţii americani l-au primit foarte bine, cu o anumită simpatie[89]. O altă reprezentanţă diplomatică occidentală, aceea a Elveţiei, îşi consemna chiar în scris simpatia faţă de ministrul român: H. B. de Fischer, într-un raport trimis la Berna (sfârşitul lui aprilie 1945), comenta procesul de închegare a grupării tătăresciene, apreciind că „Dl Tătărescu nu este ceea ce l-au crezut unii, adică un oportunist talentat, totdeauna gata să-şi verifice norocul, ci este un mare patriot, poate chiar un foarte mare patriot. [...] Este o persoană, nu un partid, care a ştiut să-şi servească ţara, mai mult ca oricare

https://biblioteca-digitala.ro

alţii”[90].

După dovezile de solidaritate cu Guvernul din martie 1945 ale lui Gheorghe Tătărescu, dovezi care-i consolidaseră poziţia faţă de partenerii de guvernare, ministrul de Externe s-a aplecat mai atent asupra domeniului său de activitate. Nota dominantă, în următoarele luni, va fi accentuarea manifestărilor de servilism faţă de URSS. Puterile occidentale n-au fost neglijate, având loc dese întrevederi cu diplomaţii acestora aflaţi la Bucureşti, sau în trecere prin Bucureşti; erau transmise mesaje prin intermediul diplomaţilor români aflaţi în Occident, chiar dacă, având în vedere statutul internaţional al României de atunci, poziţia acestora era neclară, termenul semioficial fiind cel mai adecvat, în evidentă legătură cu previzibilul sfârşit rapid al războiului, după care urma a fi clarificată situaţia României, la 31 martie 1945, Tătărescu a făcut o amplă declaraţie în faţa ziariştilor occidentali acreditaţi la Bucureşti, înregistrată de oficiosul PNL- T sub titlul *Ţelurile şi mijloacele politicii noastre externe*[91]. În esenţă, se menţiona: Lovitura de Stat de la 23 august 1944 a simbolizat nu numai voinţa celor care au înfăptuit-o, ci şi dorinţa întregului popor rămân, de aici izvorând trăinicia aşezării politicii externe a României pe drumul cel nou, alături de Naţiunile Unite, „şi în special de URSS”; pentru a atenua efectul negativ al formulei de prioritate, se făceau referiri la fiecare din Marile Puteri: „Cu Marea Britanie [...] ale cărei viteze armate luptă pentru zdrobirea definitivă a hitlerismului şi întronarea unei păci durabile într-o lume în care popoarele vor trăi în securitate şi libertate. Cu Statele Unite ale Americii, care în atâtea rânduri şi-au manifestat prietenia pentru poporul nostru şi iau parte activă la lupta comună de eliberare a popoarelor lumii, asigurându-le dreptul la viaţă şi libertate. Cu Franţa, cu Franţa care prin lupta sa eroică, ajutată de Naţiunile Unite, şi-a eliberat teritoriul de cotropitorii hitlerişti [...]

https://biblioteca-digitala.ro

Şi apoi, cu toate celelalte popoare democratice vecine, solidare cu noi în apărarea libertăţii şi organizarea păcii”. După captarea bunăvoinţei erau prezentate ţelurile României în politica sa externă. Primul plan îl ocupa croirea unui nou destin, „adâncind şi amplificând raporturile de prietenie cu URSS”. în acest moment al declaraţiei sale, aparent Tătărescu face o greşeală diplomatică, vorbind despre „contribuţia decisivă” a Moscovei la înfrângerea Germaniei, contribuţie prin care „a dat un alt curs Istoriei”; şi, mai mult, laudă sistemul politic sovietic, cel care „prin prodigioasele transformări şi progrese realizate în toate domeniile a devenit o forţă de îndrumare pentru toate democraţiile lumii”. Aşadar, democraţia americană, cea britanică sau franceză trebuiau să se lase „îndrumate” de „democraţia” bolşevică! S-ar putea crede că Tătărescu sărise peste cal. Dar, gestul nu era o scăpare; era o expresie adecvată situaţiei României faţă de URSS în acel moment şi adecvată interesului general al României. în acţiunea diplomatică a unui stat mic, precum cel român, este periculos ca, între a da curs sentimentelor normale sau a te comporta conform reaEtăţilor internaţionale, atunci când acestea din urmă nu lasă nici o îndoială, să te conduci după primele. Intr-un asemenea caz poţi dovedi tărie de caracter, poţi avea mulţumire sufletească, cu riscul, însă, să aduci ţării tale imense prejudicii, uneori ireparabile. Dar, un ministru de Externe are ca primă datorie salvarea intereselor imediate şi, cu atât mai mult, a celor de perspectivă, ale ţării sale, chiar dacă o face în detrimentul propriei imagini. Ideea se poate încerca a fi combătută cu politica antirevizionistă consecventă a României interbeEce, care, pe lângă interesul direct al statului român, a avut şi nuanţe sentimentale nu întotdeauna aducătoare de beneficii. Dar, atunci, persistau mari îndoieE asupra posibilităţii ca Axa Roma- Berlin să ajungă a stăpâni Europa aproape în întregime. De

https://biblioteca-digitala.ro

aceea, politica lui Titulescu nu poate fi acuzată de miopie, atunci când s-a menţinut lângă Occident şi nici atunci când a vrut să se asigure şi dinspre Răsărit. în 1945, însă, nu mai era vorba doar de posibile ameninţări sovietice, care s-ar fi putut crede că vor fi contracarate de dârzenia unui Occident iubitor al României. în 1945, milioane de soldaţi sovietici erau deja în România, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia şi se apropiau de Berlin. Se ştia, din experienţa istorică, faptul că soldatul rus vine în alte ţări totdeauna când are posibiEtate şi uită să plece. Mai mult, la Bucureşti era cunoscută în linii mari, înţelegerea de la lalta, unde Occidentul acceptase ca vecinü URSS să rămână în sfera acesteia de dominaţie – doar procentele stabilite de mai marii lumii nu erau ştiute. Ca urmare, Gheorghe Tătărescu a făcut o declaraţie normală: trebuia să acceptăm, cu toată repulsia pe care o provoca poporului român o asemenea acceptare, că, măcar pentru o vreme, salvarea Ţării depindea şi de felul cum
guvernanţii ei ştiau să capteze bunăvoinţa Moscovei. Şi cum. România avea diferendul teritorial cu Ungaria – nerezolvat încă printr-un act internaţional final – lipsa de atenţie, orice greşeală în raporturile cu puterea care se ştia că va fi factorul esenţial în viitoarele tratative, putea să ne ducă la o pierdere ireparabilă. Aşadar, chiar dacă poate şoca, la decenii după ce au fost spuse, expresiile ministrului de Externe din 31 martie 1945, poziţia sa aproape de umilinţă faţă de URSS se justifică pe deplin. Declaraţia prezenta şi ţelurile Guvernului Petru Groza în plan intern: continuarea efortului de război, aplicarea strictă a prevederilor Convenţiei de Armistiţiu; înfăptuirea reformelor, începând cu aceea agrară, continuând cu democratizarea Statului, instaurarea unui regim de deplină egalitate în drepturi pentru toţi cetăţenii, prin înlăturarea şovinismului şi a urei de clasă. Formula sintetizatoare era: „Voim să servim idealurile democratice prin libertate, dreptate şi egalitate, acordate tuturor pentru totdeauna”. „Credem

https://biblioteca-digitala.ro

– spunea în final – că prin această politică ne vom fi afirmat o dată mai mult dreptul nostru la viaţă, dreptul de a rămâne un stat liber şi democratic, într-o Europă liberă şi democratică”. Această primă declaraţie majoră de politică externe, făcută de Tătărescu în calitatea sa de ministru de resort în Guvernul Groza – privită în lumina a ceea ce s-a întâmplat timp de 45 de ani, după ea, în România, – poate fi criticată de aceia care nu vor să înţeleagă şi lăudată de aceia ce se gândesc la soarta generală a Ţării, nu la plecăciunile pe care unii sau alţii dintre conducătorii ei au fost constrânşi să le facă spre Răsărit. Tot amestecată a fost şi reacţia societăţii româneşti din acel moment, ca şi aceea a lumii diplomatice din Bucureşti.

Devenea tot mai evident faptul că România fusese părăsită de Occident în braţele Moscovei. De aceea, declaraţiile prosovietice ale lui Tătărescu vor fi tot mai clare. Siguranţa înregistra, la 2 mai 1945, anunţul făcut de ministrul de Externe „apropiaţilor” săi, că are intenţia de a pleca la Moscova, o dată cu Gheorghiu-Dej, cu ocazia semnării acordurilor economice româno-ruse; dorea ca, în timpul întâlnirii cu vârfurile conducerii sovietice, să prezinte acestora „un voluminos dosar care să arate sentimentele sale şi atitudinea sa filosovietică”[92]. Prilejul întrunirii populare din 10 mai 1945 — în sala „Aro”, în prezenţa întregului Guvem — a fost folosit, fără nici o reţinere, pentru atragerea bunăvoinţei sovietice; în discursul ţinut, abundă fraze de genul – „Viteaza Armată Roşie a salvat România de imperialismul german. Astăzi, România este liberă datorită eroicei Armate Roşii şi Mareşalului Stalin”[93]. Formule mult mai sobre erau folosite pentru armatele occidentale. Se făcea şi o ierarhizare a recunoştinţei datorată de români, primul loc ocupându-l URSS, deoarece „fără de victoria Armatei Roşii, nu s-ar fi putut dobândi marea victorie de azi”. La sfârşit, Tătărescu exclama: „Să trăiască Majestatea Sa Regele! Să trăiască România! Să trăiască prietenia şi colaborarea sovieto-română!”. Pe occidentali i-a omis, în mod evident pentru a face plăcere ruşilor; nepoliticos pentru un diplomat,

https://biblioteca-digitala.ro

dar profitabil pentru România din acel moment. Comparaţia între, pe de o parte, declaraţiile din 31 martie şi 10 mai 1945, şi, pe de alta, scrisoarea trimisă lui Dinu Brătianu în octombrie 1944, indică o schimbare radicală de accent: în documentul din octombrie 1944, ierarhizarea recunoştinţei era alta – se scria despre „ciclul istoric deschis prin biruinţa democraţiilor occidentale şi a Uniunii Sovietelor”. între timp, Tătărescu devenise ministru de Externe şi fiecare cuvânt al său trebuia cântărit în funcţie de interesele României; şi, între timp, raporturile României cu Marile Puteri deveniseră mult mai clare.

*

Relaţiile dintre tătărescieni şi ceilalţi membri ai Guvernului Groza erau, în primăvara lui 1945, mai încordate decât se lăsa să se ştie de către opinia publică, nemulţumirile manifestându-se în întruniri restrânse sau închise presei. Conform declaraţiei lui Costel Tătăranu (făcută într-un cerc restrâs şi înregistrată de SI), cea mai puternică manifestare a acestor nemulţumiri ale tătărescienilor după primele săptămâni de guvernare, a avut loc în cadrul unei consfătuiri intime, în după amiaza lui 31 martie, la locuinţa lui Tătărescu. Elementele de contradicţie cu declaraţia făcută de ministrul de Externe în dimineaţa aceleiaşi zile, în faţa presei occidentale, erau evidente, negând ideea armoniei în care acţionau forţele guvernamentale pentru atingerea aceloraşi ţeluri. în timpul consfătuirii, s-a analizat situaţia partidului în raporturile sale cu FND şi în cadrul Guvernului; „Unanimitatea celor prezenţi a fost de părere că partidul îşi compromite viitorul, continuând a acoperi actele FND-ului şi ale comuniştilor în special”. Nota informativă menţiona şi faptul că s-au adus unele imputări lui Tătărescu, pentru că a acceptat să colaboreze cu FND fără un prealabil acord scris asupra

https://biblioteca-digitala.ro

programului de guvernare; „Concluzia discuţiunilor a fost că liberalii d-lui Tătărescu trebuie să se detaşeze treptat de FND, pregătind în acelaşi timp o apropiere de socialişti. În acest sens, s-a iniţiat o întrevedere cu Constantin Titel-Petrescu”[94].

Nemulţumiri avea şi Gheorghe Tătărescu. Dar, în plus faţă de membrii formaţiunii sale politice, se pare că era motivat şi de credinţa că sovieticii ar putea să-l prefere în cazul unei eventuale schimbări de Guvern impusă de haosul generalizat; de aceea, încerca să ia o anumită distanţă faţă de FND – în particular. La 28 martie 1945, un informator al Siguranţei raporta: Tătărescu a declarat unor partizani politici (Aznavorian, Bentoiu ş.a.), că „anumite lucruri petrecute săptămâna trecută i-au dat asigurarea că se bucură de concursul nelimitat al conducătorilor sovietici şi că, în cazul când se va pune problema succesiunii actualului Guvern, d-sa este încredinţat că va fi însărcinat să alcătuiască noul Cabinet”; se arăta convins că se află „în graţiile Rusiei Sovietice”[95]. Tot ce se poate ca unii reprezentanţi ai Moscovei să-i fi dat speranţe; este, însă, curios, pentru versatul politician, că le-a şi crezut Concomitent, dinspre Palatul Regal, a apărut de asemenea ideea aducerii lui Tătărescu în fruntea Guvernului: o notă informativă din 22 mai consemna faptul că Suveranul se gândea la o asemenea soluţie, crezând că Sovietele nu s-ar opune. Nota Siguranţei consemna, în aceeaşi zi, audienţele la Rege ale lui luliu Maniu şi Dinu Brătianu, fiind posibil ca aceştia să-i fi făcut o sugestie – deşi erau adversari declaraţi ai lui Tătărescu, l-ar fi preferat lui Petru Groza[96].

Serviciul Centralizării Informaţiilor de pe lângă Consiliul de Miniştri înregistra, la 30 martie 1945, o nouă etapă în încercarea lui Gheorghe Tătărescu de a reface, în jurul său, unitatea PNL, bazându-se pe autoritatea ce-i conferea participarea la Guvern, încercarea se făcea sub vechea calitate de secretar general al PNL, la care, formal, nu renunţase şi de care

https://biblioteca-digitala.ro

nu fusese deposedat statutar. Se anunţa convocarea unui congres general al partidului, nu doar al grupării Tătărescu; se credea posibil chiar în primele zile ale lui aprilie[97]. Prima reacţie a membrilor Delegaţiei Peramente rămaşi fideli lui Dinu Brătianu a fost de respingere, cu acuzaţia că iniţiatorul vrea să creeze confuzii; se hotăra trimiterea, către toate organizaţiilor judeţene liberale, unei comunicări oficiale, conform căreia Gheorghe Tătărescu era considerat în afara partidului, iar congresul convocat de el „un act personal”, la care, aşadar, nu trebuia participat; includea şi o ameninţare: aceia ce vor ignora decizia Delegaţiei Permanente şi vor participa la Congres se expun la excluderea din PNL[98]. Şi acum, prin urmare, poziţia brătienieştilor se arăta a fi fermă doar în ce-l priveşte pe Tătărescu; ceilalţi liberali care-l vor urma se expuneau excluderii, nu urmau a fi automat excluşi; nu se dorea tăierea punţilor pentru liberalii „amăgiţi” de fostul secretar general. Cu siguranţă, neînchiderea definitivă a uşii avea drept cauză şi faptul că prea mulţi liberali părăsiseră tabăra lui Dinu Brătianu şi se păstra speranţa recuperării unora. Adeziunile la gruparea Tătărescu ale organizaţiilor liberale din provincie „au creat o stare de alarmă în conducerea Partidului Liberal. Faţă de pericolul destrămării partidului, s-a înfiinţat un comitet de reorganizare pe provincii, deşi măsura nu este socotită suficientă” – consemna un raport al SI; tot acesta dezvăluia faptul că, în timpul unei consfătuiri acasă la dr. Costinescu, pe 22 martie, „s-a ajuns chiar la concluzia că Dinu Brătianu trebuie să fie convins să se retragă de la şefia partidului”, persoana care-l va înlocui fiind Barbu Ştirbey". Propunerea va răzbate şi în presă[100]. ’

Simţindu-se tot mai puternic, Gheorghe Tătărescu a crezut că acum Dinu Brătianu va accepta o împăcare şi, pentru a o propune, i-a trimis ca emisari pe Mircea Durma şi Dumitru Alimănişteanu. Cerea să fie acceptat

https://biblioteca-digitala.ro

ca secretar general şi, de asemenea, ceilalţi fruntaşi ai grupării sale să ocupe funcţiile avute înainte de război; conform Statutului, să fie el şeful partidului şi să se renunţe la colaborarea cu luliu Maniu. Dinu Brătianu va răspunde că-i primeşte pe toţi înapoi, cu excepţia lui Tătărescu[101]. Un alt document al SI menţionează şi încercarea lui Vasile Sasu de a-i împăca pe cei doi lideri liberali (raport datat 21 martie 1945); Dinu Brătianu a rămas neînduplecat: „Niciodată împăcarea cu Tătărescu nu a fost mai departe ca acum. [...] Participarea lui Tătărescu la un guvern care a suspendat libertatea presei, lăsând Partidul Liberal fără oficiosul său, întocmai ca sub regimul dictatorial al Regelui Carol al II-lea şi al lui Antonescu, îl situează în tabăra inamică adevăratei democraţii. [...] Dl. Gheorghe Tătărescu nu va termina până la urmă bine această acţiune şi va fi scos din Guvern chiar de colegii lui comunişti”[102].

Teama liberalilor brătienişti că vor fi părăsiţi de majoritatea membrilor de partid era îndreptăţită. Situarea într-o opoziţie permanent agresată de cei de la putere şi fără perspectiva schimbării situaţiei într-un timp acceptabil, a făcut pe mulţi liberali să vadă pasul lui Tătărescu ca pe unul normal, de conservare a PNL. Intensificarea fenomenului de trecere în gruparea ministrului de Externe era înregistrată constant; la 8 martie 1945, un raport SI constata: „În cercurile politice se consideră că intrarea d-lui Tătărescu în Guvern înseamnă trecerea, în cel mult două săptămâni, a majorităţii organizaţiilor liberale al d-sa. De pe acum s-a desemnat un puternic curent în rândurile din jurul d-lui Dinu Brătianu pentru a se relua tratativele de împăcare”[103]. Iar în nota informativă din 10 martie se menţiona chiar opinia lui luliu Maniu în acelaşi sens: Tătărescu va reuşi să aducă în jurul său o bună parte a cadrelor liberale, consolidându-se[104].

O nouă întrunire a Delegaţiei Permanente era convocată de Dinu Brătianu pentru 18 aprilie 1945, dorindu-se luarea unor hotărâri ferme: „Cea dintâi

https://biblioteca-digitala.ro

chestiune ce se va pune la ordinea zilei va fi situaţia d-lui Gheorghe Tătărescu şi acţiunea sa politică de captare a organizaţiilor liberale din ţară”; se dorea ca să fie tranşată chestiunea excluderii din partid a d-lui Tătărescu şi a tuturor celor ce au aderat la acţiunea sa politică de sprijinire a Guvernului Groza”[105]. Deşi se anunţase că însuşi comunicatul ce urma a fi dat – foarte dur la adresa tătărescienilor – era pregătit, întrunirea Delegaţiei Permanente a fost amânată, pretextul fiind decesul unei rude a familiei Brătianu[106].

Multe dintre adeziunile la PNL-T fuseseră anunţate în „Drapelul” din februarie 1945, atunci când acestea erau doar la nivelul unor intenţii în cele mai multe cazuri. Odată cu intrarea în Guvern, pe lângă alte consideraţii, oportunismul politic a făcut ca intenţiile să se materializeze şi, de asemenea, celor ce-şi anunţaseră mai de mult dorinţa de a se ralia lui Tătărescu să li se adauge alţii, astfel încât o sinteză a Siguranţei putea constata: „După intrarea în Guvern, partizanii săi [ai lui Tătărescu] apar în toată ţara”[107]. În aprilie procesul s-a amplificat. Organizaţia PNL Sibiu va lansa o chemare către organizaţiile din întreaga Transilvanie. Toate acestea erau înregistrate cu satisfacţie în „Drapelul”, cu concluzia (în numărul din 14 aprilie) că „partidul e reorganizat şi aşezat pe linia democraţiei sincere şi în pas cu vremurile”. Satisfăcut de această evoluţie a liberalilor, care tindea să distrugă unul din principalii săi adversari, era şi FND-ul. Pentru a-i încuraja pe aceia care se desprindeau de Dinu Brătianu, la consfătuirea şefilor organizaţiilor judeţene PNL-T, din 26 aprilie, va participa şi Petru Groza, atmosfera fiind de „prietenească colaborare”[108]. Consfătuirea va hotărî transmiterea către toate organizaţiile judeţene a instrucţiunilor privind viitorul congres: în fiecare judeţ urmau să se întrunească congrese pentru a alege comitetele şi delegaţiile permanente; norma de reprezentare al Congresul general era fixată la 10 delegaţi de judeţ[109].

https://biblioteca-digitala.ro

Campania de atragere de noi membri era necesară atât pentru a se încheia în favoarea lui Gheorghe Tătărescu lupta dusă cu Dinu Brătianu pentru şefia PNL, cât şi pentru ca, având o forţă mai mare, să se poată impune în faţa celorlalţi participanţi la guvernare. Ideologul ziarului „Drapelul”, V. Bârcă, într-o serie întreagă de articole, din aprilie-mai 1945, va încerca să demonstreze necesitatea istorică a PNL-T. Formulele sub care-şi prezenta ideile erau *Neo-burghezia, Liberalismul constructiv, Partidul Liberal şi România de mâine;* formule care, deşi lăudau acţiunea de o sută de ani a burgheziei româneşti, aveau şi note critice indirecte: Noua burghezie nu trebuia să semene cu cea veche; „Să fie onestă, să sprijine Statul şi să fie solidară cu toate celelalte categorii în menţinerea echilibrului social într-un Stat de largă democraţie”. Cei care se opuneau liniei tătăresciene erau etichetaţi drept reacţionari: „Participarea Partidului Liberal la actuala guvernare de largă concentrare democratică este răstălmăcită şi criticată tocmai de acele resturi reacţionare [...] formaţiuni politice care au otrăvit spiritul popular timp de douăzeci de ani”. PNL-T era proclamat drept simbolul „liberalismului constructiv, în slujba permanentelor interese naţionale”[110]. Formule ca „resturi reacţionare”, folosite pentru a-i caracteriza pe brătienişti şi manişti, nesurprinzătoare în propaganda comuniştilor anului 1945, era mult mai mult de condamnat când veneau de la PNL-T; în focul luptei politice, unii tătărescieni căzuseră prea jos, deşi se puteau scuza cu necesarul răspuns la eticheta de „trădători” ce li se pusese.

Destul de complexă a fost relaţia dintre tineretul liberal şi gruparea tătărescană. O separare a tineretului între cele două aripi liberale se produsese la sfârşitul lui 1944 şi începutul lui 1945, tătărescienii arătându-se foarte grăbiţi să ajute la apropierea de FND: la 21 ianuarie 1945, prin Amedeu Bădescu, vor accepta

https://biblioteca-digitala.ro

înregistrarea în organizaţia nou creată, Tineretul Progresist, patronată de comunişti, fără a-şi pierde individualitatea[111]. De menţionat faptul că, spre deosebire de liberalii trecuţi de tinereţe din rândul cărora Gheorghe Tătărescu a reuşit să atragă de partea sa pe foarte mulţi (după unele aprecieri, chiar majoritatea), cele mai multe personalităţi ale tineretului liberal au rămas de partea lui Dinu Brătianu; printre aceştia erau majoritatea celor importanţi: Mihai Fărcăşanu, Radu Câmpeanu, Toma Câmpeanu, Dan Amedeo Lăzărescu, I. V. Săndulescu, Mircea lonescu-Quintus, Dan Brătianu, Radu Vâlsănescu, Remus Teţu, George Veniamin, Dan Cemavodeanu, I. Fruma, Virgil Mănescu ş.a. Fenomenul acesta a avut ca efect faptul că, în 1945 şi 1946, PNL – Brătianu considerat, de obicei, conservator, pentru că era condus de vechea gardă în frunte cu „bătrânul” Dinu Brătianu, va ieşi în evidenţă mai ales prin activitatea tineretului său, care deseori o lua înaintea conducerii partidului; înregistrând cu plăcere acest fenomen, Bebe Brătianu, la 11 septembrie 1945, într-o declaraţie de martor dată în faţa Curţii Marţiale din Bucureşti în cadrul procesului Organizaţiei „T”, spunea: „Tineretul liberal este fala noastră”[112]. Această „avangardă” s-a manifestat foarte intens în iama lui 1945, eclipsându-i pe tinerii tătărescieni. (La 25 februarie, studenţii liberali brătienişti de la Facultatea de Medicină din Bucureşti au făcut o manifestaţie ostilă profesorilor care participaseră în ziua precedentă la mitingul FND. Pe 27 februarie, la Clubul central al PNL – str. C. A. Rosetti – a avut loc o întrunire a tineretului universitar liberal, cu câteva sute de participanţi, cei care au vorbit exprimându-se foarte dur la adresa comuniştilor şi a aliatilor acestora; Mihai Fărcăşanu arăta „indignarea ce o simte tineretul studenţesc şi întreaga opinie publică, în faţa metodelor legionare folosite de FND. [...] Sechestrările şi maltratările întâmplate în ultimele zile sunt fapte evidente şi de nerăstălmăcit, ceea ce denotă că oamenii FND-ului încearcă acum prin teroare să pună mâna pe putere şi să intimideze tineretul conştient. Să

https://biblioteca-digitala.ro

fie anunţaţi toţi adversarii noştri că răbdarea noastră este pe sfârşite şi că, deocamdată, nimeni nu se gândeşte să treacă la reacţiune, dar, dacă faptele continuă, vom răspunde”. Nota SI consemna că, după Fărcăşanu, a vorbit Radu Câmpeanu, preşedintele Tineretului Universitar Naţional-Liberal: „Tonul folosit de acesta a fost şi mai violent, cerând dreptate, libertate şi democraţie adevărată. [...] Fiecare sfârşit de frază era punctat de urale sau de huiduieli”[113].

Deşi procesul de separare a tineretului liberal a început în decembrie 1944, el nu se încheiase încă în martie 1945. Intrarea lui Tătărescu în noul Guvern a provocat, conform notei SI din 12 martie, „frământări” în rândul tineretului liberal dinist, oportunismul spunându-şi şi aici cuvântul. Dacă în februarie Fărcăşanu fusese apreciat de marea majoritate pentru dârzenia sa, acum era acuzat că a iniţiat „provocările şi excesele tineretului”. Sub acest pretext, mai mulţi trec în tabăra lui Tâtărescu; între aceştia avocatul Paul Dumitriu, fost şef de cabinet al lui Mihai Romniceanu ş.a.[114]. Aceeaşi instituţie înregistra, la mijlocul lui martie, formarea a două curente îh rândul tineretului liberal brătienist: unul care dorea să meargă mai departe alături de Opoziţia condusă de luliu Maniu şi altul care cerea „să se facă împăcarea cu Tătărescu”[115]. Pentru a clarifica situaţia, la 17 martie s-a întrunit Comitetul Central al Tineretului Naţional Liberal; în condiţiile în care Fărcăşanu era contestat de mai mulţi (în special din grupurile „Atena” şi „Mama”), conducerea a fost încredinţată unui comitet format din dr. I. Fruma (fost secretar general al Ministerului de Finanţe şi preşedinte al Tineretului Liberal din Ardeal), dr. Virgil Mănescu (viitorul mare heraldist) şi inginer G. Veniamin. SI credea că, în realitate, Fărcăşanu conduce în continuare[116]. Aşadar, treptat, Tătărescu a reuşit să atragă o parte a tineretului liberal, către care, „Drapelul” îndrepta periodic apeluri, propunând ţeluri pe care nimeni nu le-ar fi putut blama: „Libertate,

https://biblioteca-digitala.ro

dreptate socială şi proprietate individuală, temelia statului nostru democratic”; „O România întregită, liberă şi puternică, ca Stat naţional, mohamic constituţional şi democratic” etc.[117]. De remarcat faptul că aceste ţeluri ale tătărescienilor erau vizate, ca proprii deziderate, şi de către tineretul brătienist; din rândurile acestuia grupul radical condus de Remus Ţeţu şi Adriana Georgescu va întemeia o organizaţie secretă intitulată „T”, care milita pentru un naţionalism luminat, pentru regalitate şi îşi afirma ca doctrină liberalismul social, dorind înfăptuirea armoniei sociale, apărarea familiei, garantarea proprietăţii, reformele cerute de societate; avea deviza „Pentru Ţară, Rege, Libertate!”[118]. Având în vedere această apropiere de ţeluri, faptul că majoritatea tineretului liberal a refuzat să vină lângă Gheorghe Tătărescu nu poate fi motivată decât prin respingerea persoanei acestuia şi a aliaţilor pe care şi-i alesese.

Ca o traducere în practică a ideii armoniei sociale, Tătărescu va înfiinţa, la 30 mai 1945, Secţia profesională a PNL, sub numele de Uniunea Muncii Sociale. Conform actului de constituire, în Uniune intrau toţi liberalii care exercitau o profesie în calitate de salariat, patron, meserias, negustor; puteau intra şi studenţii. Scopul declarat: realizarea liberalismului social, prin care „se înţelege împăcarea tuturor categoriilor sociale, pe baza intereselor determinate şi rezultate ale muncii ce o prestează fiecare ca membru al colectivităţii naţionale”, „împăcarea” generală era mai mult decât utopică, dar în epocă nu a trezit zâmbete. Comitetul Executiv al Uniunii răspundea direct în faţa lui Gheorghe Tătărescu[119].

După toate aceste acţiuni de cooptare a membrilor şi de organizare a partidului, la începutul lui iunie 1945, Gheorghe Tătărescu va transmite tuturor organizaţiilor judeţene o nouă circulară privind etapele pregătirii Congresului[120]. Conform acesteia, în fiecare judeţ trebuia să aibă loc un congres pentru alegerea

https://biblioteca-digitala.ro

delegaţilor, care trebuiau mandataţi să schimbe conducerea „istorică”. (în Bucureşti, întrunirea pentru alegerea delegaţilor a avut loc pe 10 iunie, în sala „Mama”[121].) Prezentarea tuturor acestor congrese judeţene se înscrie într-o puternică şi abilă campanie mediatică, la capătul căreia trăgea concluzii triumfalist Nicolae Sibiceanu, în articolul *Congresul PNL* („Drapelul” din 28 iunie) şi Ion Nistor, în articolul *în ajunul Congresului* („Drapelul” din 1 iulie). Ambii considerau că PNL rămâne unitar, dar trebuie să-şi schimbe conducerea, pentru a răspunde imperativelor vremii. N. Sibiceanu scria: „Sub sancţiunea trecerii lui în categoriile istorice, un partid trebuie să se adapteze permanent exigenţelor contimporanului şi această operă de sincronizare a programului naţional-liberal cu năzuinţele prezente ale maselor va fi supusă ratificării Congresului partidului”. Iar Ion Nistor concluziona: „Vremurile noi cereau oameni noi la conducere şi nouă îndrumare a partidului. Vechiul Statut nu mai corespunde cerinţelor democrate postbelice. [...] Vechiul Program al partidului, la care unii ţineau cu o îndărătnicie vrednică de o cauză mai dreaptă, nu mai corespundea noilor comandamente democratice”. Gheorghe Tătărescu era considerat „exponent statutar al partidului”.

Partenerii de alianţă ai lui Tătărescu l-au ajutat pentru a atrage un număr cât mai mare de liberali. După participarea la consfătuirea şefilor liberali de organizaţii judeţene, din aprilie, primul ministru Petru Groza a asistat şi la expunerea ministrului de Externe din sala „Aro”, 10 mai 1945; peste tot afişa aceleaşi gesturi de curtoazie faţă de Tătărescu. Era un mesaj către liberali: noul şef era bine văzut, apreciat, cu un rol major în viaţa politică şi un viitor asigurat; liberalii care vor să mai poată influenţa evoluţia societăţii româneşti să i se alăture. Că gesturile de apreciere venite din partea blocului comunist erau nesincere, poate fi constatat la o

https://biblioteca-digitala.ro

privire mai atentă. Acelaşi prim ministru, Petru Groza, la Congresul general al Frontului Plugarilor din 24 iunie 1945, cerea instaurarea unui nou regim, în care să dispară exploatarea muncii altora; anunţa că pivoţii ţării sunt proletariatul, ţărănimea şi „acei intelectuali care înţeleg glasul vremurilor, au avut cuminţenia acum şi curajul, pe vremuri, ca să se alăture luptei proletariatului şi plugărimii”. Aşadar, burghezia reprezentantă a „liberalismului constructiv” (după formula din „Drapelul”) nu mai trebuia să existe, conform concepţiei primului ministru, nefiind pivot al Ţării. Şi, în final, fără a indica precis doar pe liderii „istorici”, Petru Groza cerea înlăturarea „putregaiului de partide politice, cu toţi politicienii lor speculativi”[122].

În iunie, data Congresului general a fost de mai multe ori amânată, pentru a atrage şi unele organizaţii care rămăseseră alături de Dinu Brătianu. Concomitent, se făceau şi ultimii paşi pentru întemeierea deplină a partidului. La 5 iunie se inaugura noul sediu central, în Calea Victoriei 29, urmată de sediile organizaţiilor de sectoare; tot atunci, se va încheia şi procesul de organizare pe judeţe. După toate acestea, la 10 iunie se emite circulara care fixa Congresul pentru 29 iunie 1945.

Pregătirile tătărescienilor au alertat pe liberalii brătienişti. De aceea, în iunie 1945 s-a înregistrat şi o intensă activitate a acestora, menită a dejuca încercările celor dintâi de a convoca un congres liberal. La 19 iunie, Dinu Brătianu întruneşte Delegaţia Permanentă, care ratifică excluderea din partid a lui Gheorghe Tătărescu. Motivaţia: sprijinul dat dictaturilor din 1938-1944. La 27 iunie, printr-un comunicat al PNL, Dinu Brătianu anunţa excluderea, adăugând: „Exclus din PNL, dl. Gheorghe Tâtàrescu foloseşte numele acestui partid şi pe al meu personal pentru a înşela pe oamenii de bună credinţă. Ţin să se ştie că dl. Tătărescu nu are nimic comun cu PNL şi orice acţiune întreprinsă de d-sa sub titulatura acestui partid sau cu folosirea numelui meu constituie un abuz şi o impostură”[123]. La 28 iunie, sub nr. 25322,

https://biblioteca-digitala.ro

Corpul Portăreilor al Tribunalului Ilfov a transmis lui Gheorghe Tătărescu o notificare din partea lui Dinu Brătianu: „Activitatea dumneavoastră politică din ultimul timp mă sileşte ca, în calitate de preşedinte al PNL, să vă atrag luarea aminte asupra caracterului manifestărilor ce aţi crezut nimerit să întreprindeţi şi să vă pun în vedere că ele încep să atragă răspunderi nu numai politice, dar şi de alt ordin. încă din anul 1938 v-aţi pus în afară de ideologia şi cadrele PNL, atunci când, primind să intraţi în Guvernul prezidat de Patriarhul Miron, nu ca reprezentant al partidului, ci în calitate de fost sfetnic al Tronului, aţi continuat a inspira activitatea acelui Guvern şi după ce acţiunea personală a Suveranului a luat un caracter dictatorial prin înlocuirea Constituţiei, făcută cu călcarea formelor legale, prin suspendarea inamovilităţii magistraturei şi prin desfiinţarea partidelor politice. Aţi fost pus atunci în ciudata situaţie de a determina dizolvarea partidului al cărui secretar general eraţi, şi o dată cu acest prim pas făcut, nu v-aţi simţit stânjenit de situaţiunile încă şi mai ciudate în care aţi fost târât, pe care uneori le-aţi provocat, alte ori le-aţi acceptat, şi a căror enumerare constituie de atunci încoace un penibil curriculum vitae. Amintesc: în politica externă, după ce aţi subscris înlăturarea, încă din 1936, a lui Nicolae Titulescu, fapt care a fost hotărâtor în schimbarea orientării politicii noastre, aţi contribuit direct, în 1940, la îndreptarea Ţării spre o politică externă care se ştia atunci că ne va fi nefastă şi care a dus la odiosul arbitraj de la Viena pe care l-aţi susţinut în Consiliul de Coroană, apoi aţi fost singurul personaj politic care a însoţit pe Mareşalul Antonescu la Chişinău pentru a vă solidariza cu acţiunea lui războinică în contra Rusiei, contribuind astfel la starea în car e se găseşte astăzi ţara; în politica internă instaurarea permanentă a dictaturii, aprobarea şi îndemnul supunerii la dispoziţiunile noii Constituţii dictatoriale, participarea dvs. la nenorocitul Front al Renaşterii Naţionale şi supunerea orbească la toate capriciile regimului personal. Iar dacă ar fi să mă refer la timpurile mai apropiate, ar trebui să vă citez

https://biblioteca-digitala.ro

participarea dvs. la actualul Guvern, la ale cărui acte străine de ideologia Partidului Liberal aţi subscris şi al cărui şef a declarat nu mai departe ca în ziua de 24 iunie 1945, că partidele istorice au fost o adevărată nenorocire, că ele au vândut bogăţiile Ţării capitalului străin şi că Tara nouă nu se va putea clădi decât prin lichidarea completă a acestor partide. Aţi auzit toate acestea, aţi rămas totuşi pe banca ministerială şi continuaţi a vă înfăţişa drept conducător al unui partid căruia i se aduc asemenea calificări. Trebuie să recunosc că asemenea atitudine corespunde intenţiei ce aţi manifestat prin scrisoarea din 13 aprilie 1938, de a socoti rupte raporturile dvs. cu PNL. Nu este, însă, mai puţin adevărat că poziţiunea ce aţi luat nu vă autorizează a vă înfăţişa conducătorul acestui partid din care, ştiţi bine, nu mai faceţi parte, şi nu mai puteţi face parte, căutând să profitaţi de prestigiul numelui său şi de trecutul său istoric, pentru a vă da dvs. iluzia de conducător, iar partizanilor pe care încercaţi a-i aduna în această aventură, iluzia de a face parte din PNL. Cât timp lucrurile s-au mărginit la manifestaţiuni personale, au putut fi trecute cu vederea. Astăzi, însă, când sprijinit pe asemenea închipuiri şi profitând de faptul că faceţi parte din Guvern, aţi încercat să puneţi mâna cu forţa pe unele localuri ale sediilor noastre din provincie şi când pretindeţi să vă înfăţişaţi întregii Ţări drept conducător al PNL, trebuie să vă pun în vedere că faptul de a uzurpa un titlu la care nu aveţi dreptul constituie delictul pedepsit de art. 414 din Codul Penal, osebit de posibilitatea că faptul să fie calificat şi drept înşelăciune, conform art. 549 din acelaşi Cod. în temeiul celor de mai sus, vă somez ca de azi înainte să încetaţi a vă intitula conducător, preşedinte sau secretar general al PNL şi a denumi înjghebarea dvs. politică PNL, cum şi de a mai ţine întruniri şi simulacru de Congres convocat de dvs., fără calitate, în numele partidului, cunoscând că în caz contrar vă voi ţine răspunzător pe căile legale, în numele singurul PNL existent, al cărui şef sunt, de întreaga dvs. activitate contrară legilor Ţării, statutelor partidului şi dăunătoare atât intereselor Ţării, cât şi

https://biblioteca-digitala.ro

acelora ale partidului”[124]. Presa liberală fiind interzisă, scrisoarea lui Dinu Brătianu nu a putut fi publicată; va fi trimisă spre ştiinţă şefilor organizaţiilor liberale judeţene, mulţi deja trecuţi de partea lui Gheorghe Tătărescu. De remarcat forma originală de trimitere a scrisorii către destinatar, prin portărel şi, mai ales, lipsa de realism a multora dintre afirmaţiile cuprinse în aceasta. În iunie 1945, cei mai mulţi liberali, inclusiv o parte a personalităţilor de vârf liberale, trecuseră în tabăra tătărescană; aşadar, formula „iluzia de conducător” nu mai era adecvată; Tătărescu chiar era recunoscut de cei mai mulţi drept conducător al naţional- liberalilor, iar acţiunea sa în nici un caz nu mai avea aspectul de „aventură”. în sfârşit, ameninţarea cu acţionarea în Justiţie, în condiţiile în care aceasta era în mâna Guvernului din care Tătărescu făcea parte, nu putea să-l intimideze pe cel ameninţat.

Eforturile preşedintelui Dinu Brătianu nu au împiedicat ţinerea Congresului convocat de secretarul general Gheorghe Tătărescu, chiar dacă acesta din urmă fusese demis, la 1 iulie 1945. Sala „Aro” era arhiplină şi, conform unor fotografii din momentul Congresului, în faţa sălii, pe stradă, erau câteva mii de oameni. însăşi această prezenţă masivă demonstra trecerea unui foarte mare număr de liberali de partea lui Tătărescu, ceea ce-i legitima acţiunea, şi excludea etichetele de „aventură” şi „ficţiune”. Pentru ca lucrurile să fie foarte clare, cel exclus de brătienişti le-a spus celor prezenţi la Congres că ei formează adevăratul Partid Liberal, hotărârile celeilalte tabere nefiind recunoscute: „Sunt secretar general al acestui partid” – spunea Tătărescu. Tot el îl propune ca preşedinte al Congresului pe Aurelian Bentoiu, fost ministru de Justiţie; cu prestigiul său de jurist, acesta preciza că se întrunesc toate condiţiile de legalitate: Statutul PNL prevedea congrese la fiecare patru ani, dar, datorită refuzului vechii conduceri care se temea de schimbări, din 1936 nu se mai întrunise nici unul; de aceea, Delegaţia Permanentă care se reunise

https://biblioteca-digitala.ro

pe 19 iunie pentru a-i exclude pe unii fruntaşi liberali, nu era constituită statutar şi, ca urmare, hotărârile ei erau nule. La rândul său, Gheorghe Tătărescu anunţa existenţa unui conflict de idei, de mentalităţi şi metode de acţiune între aceia rămaşi în jurul lui Dinu Brătianu şi cei din jurul său, nu un conflict de persoane pentru deţinerea unor funcţii. Vechea conducere se afla în conflict cu partidul însuşi: „Conflictul dintre spiritul reacţionar şi spiritul reformist de adaptare, este unul din motivele care au izolat fosta conducere a partidului, de partidul însuşi. [...] Al doilea conflict a fost prilejuit de nevoia de a inaugura o nouă politică externă”[125].

Ruptura fiind motivată, s-a trecut la înlocuirea „re-acţionarilor”, începându-se cu alegerea noului preşedinte al partidului. Aurelian Bentoiu citea moţiunea prin care preşedinţii organizaţiilor liberale judeţene îl propuneau pe Gheorghe Tătărescu, incluzând şi temeiurile acesteia: „1. Strălucitele state de servicii ale d-lui Tătărescu în slujba partidului. 2. Marile servicii aduse de d-sa Tării ca sef de Guvern în momente de erea răscruce istorică. 3. Necesitatea de a ieşi din ficţiune şi de a intra în realitate”. încheia, prezentându-l ca moştenitor al tradiţiei liberale: ‚Jn clipa în care partidul a suferit greaua pierdere a marelui său preşedinte I. G. Duca, d. Tătărescu a ridicat de pe peronul gării Sinaia steagul partidului, sfinţit cu sângele nevinovat al preşedintelui martir şi l-a purtat neîntrerupt cu cinste şi cu vrednicie”[126]. Moţiunea va fi aprobată şi Tătărescu ales în unanimitate preşedinte; răsuflând uşurat, va ţine un discurs planturos, ocupându-se de toate problemele partidului şi ale societăţii româneşti. începe cu un excesiv excurs istoric, prezentându-şi întreaga activitate din 1943-1944 pentru formarea unei alianţe antiantonesciene şi pentru scoaterea României din războiul antisovietic, concluzia celor care-l ascultau trebuind să fie aceea că s-a aflat în centrul evenimentelor şi, de multe ori, chiar le-a determinat. Nu lipseau atacurile nedrepte la adresa lui Ion Antonescu, Dinu Brătianu, luliu Maniu. Apoi erau subliniate, mai

https://biblioteca-digitala.ro

sistematic şi mai apăsat decât la Giurgiu, în decembrie 1944, principiile propriei concepţii a „liberalismului social”. Toate reformele cu caracter social trebuiau să aibă la bază libertatea, dreptatea socială şi proprietatea individuală. („Libertatea rămâne bunul cel mai preţios şi scopul suprem de realizare al individului”; „Dreptatea socială reclamă difuzarea proprietăţii individuale”; „Partidul Liberal nu concepe libertatea fără proprietate”; „Proprietatea este funcţie socială, ea nu este scop, ci mijloc”; „Partidul Liberal este împotriva oricărei etatizări, naţionalizări sau socializări a oricărei proprietăţi individuale”; „Suprimarea condiţiei proletariene, prin înlocuirea treptată a muncii salariate cu munca asociată şi culminând prin accesul la proprietatea'individuală, trebuie să fie un ţel permanent al acţiunii din Stat”. Ca reforme imediate, după cea agrară, programul PNL cerea larga descentralizare administrativă, industrializarea agriculturii, asigurările sociale extinse la muncitorii agricoli, limitarea trusturilor şi cartelurilor, o puternică încurajare a mişcării cooperatiste, sprijin pentru întreprinderile care lucrează pentru Stat, reformarea domeniului financiar. „Curmând cu hotărâre intervenţionismul excesiv şi păgubitor al Statului în procesul producţiei şi al consumului” ş.a.m.d. Multe dintre ţelurile vizate erau în flagrantă contradicţie cu ţelurile anunţate de către aliaţii comunişti şi, mai ales, erau în contradicţie cu ceea ce aceştia îsi doreau să facă, fără a-şi exprima public dorinţa în acel moment. Cel mai important dezacord era în problema proprietăţii, unde Tătărescu spunea tranşant: „PNL este împotriva oricărei confiscări şi a oricărei exproprieri urbane sau rurale, socotind formula exproprierii complet epuizată o dată cu rezolvarea problemei agrare făcută prin ultima lege a Guvernului nostru”.) Consecvent cu linia urmată şi până atunci, Gheorghe Tătărescu îşi afirma deplina obedienţă faţă de ocupantul sovietic, transmiţând, chiar la începutul discursului său, „Recunoştinţă vitezelor armate sovietice şi gloriosului lor conducător, Mareşalul Stalin”. Iar la capitolul politicii externe, spunea; „Eu nu sunt comunist.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin concepţiile ce am despre om, despre societate, despre proprietate, prin concepţiile mele generale asupra lumii, nu sunt comunist. De aceea, eu nu pot fi acuzat că noua orientare de politică externă pe care o cer pentru Tara mea e determinată de afinităţi sau simpatii doctrinare”. Aşadar, ceea ce propunea — „raporturi permanente de colaborare în toate domeniile, încadrate într-un pact de asistenţă mutuală, atât în timp de război, cât şi în timp de pace” — era rodul unei analize a realităţii internaţionale[127].

Congresul aprobă modificarea Statutului datând din mai 1930 (cu completările din iunie 1936) şi a ales noul Comitet Central. Apoi, congresiştii, împreună cu cele câteva mii de oameni din faţa sălii „Aro”, vor face o manifestaţie în Piaţa Palatului Regal, în timpul căreia a apărut la tribună şi Petru Groza. Primul ministru se arăta foarte amabil cu Gheorghe Tătărescu, pe care-l considera „bun prieten şi colaborator”, lăudându-l pentru că „a ştiut să înţeleagă, să audă şi să vadă vremurile noi prin care trecem – îmbrăţişând calea democraţiei sincere, pe temeiul căreia voim să clădim România nouă”[128].

în seara lui 1 iulie 1945, Comitetul Central nou ales s-a întrunit la sediul central al partidului din Calea Victoriei 29 şi a ales Delegaţia Permanentă: Gheorghe Tătărescu preşedinte şi membri Dumitru Alimănişteanu, Alexandru Alexandrini, Hurmuz Aznavorian, Pompiliu Băbeanu, Honeriu Bănescu, Vasile Bârcă, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, loan Ciolan, Partenie Dan, Dumitru Dumitriu, Sergiu Dimitriu, Richard Franasovici, Radu Grigorescu, Gheorghe Gheorghiu, Tiberiu Moşoiu, Ion Nistor, Eduard Racoviţă, Dumitru Răutu, Nicolae Regman, Radu Roşculeţ, Nicolae Sibiceanu, Nicolae Simionescu-Bârlad, Take Slăvescu, Gheorghe Serban, Florian Ştefănescu-Goangă, Constantin Tătăranu, Emanoil Tătărescu, Constantin Tegăneanu, Ilie Toma, Nicolae Trestianu, Gheorghe Vântu[129]. Printre cei 226 membri ai Comitetului Central se remarcau şi un colonel, 12 generali şi un amiral[130]. Pe 7 iulie, Delegaţia Permanentă va alege Comitetul Executiv (Dumitru

https://biblioteca-digitala.ro

Alimănişteanu, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, Tiberiu Moşoiu, Ion Nistor, Constantin Tătăranu) şi Comitetul de Presă (Nicolae Sibiceanu, Nicolae Trestianu, Ion Drăghici, Radu Grigorescu, Vasile Bârcă)[131].

Format prin înţelegerea mai multor curente existente în PNL, unele din perioada interbelică, partidul se va arăta lipsit de omogenitate. în PNL-T, curentele îşi vor menţine existenţa şi după 1 iulie 1945, fapt ce va duce la permanente frământări, Gheorghe Tătărescu fiind constrâns a sta mereu pe postul de mediator. Grupul Bejan era o continuare a vechiului Grup „H", care fusese întemeiat de Victor lamandi, încă din deceniul al treilea; în 1945 avea ca principali membri, în afara lui Bejan, pe Take Slăvescu, Andreescu Rigo, Ilie Toma, Victor Nicolau, Anton Dimitriu, Mircea Nicolescu, M. Frigator, colonel Solacolu ş.a. Un alt component de marcă al Grupului, Petre Ghiaţă, se va desprinde, formându-şi, în 1946, un partid propriu – Partidul Popular Român. Grupul „Păreri Libere" îi cuprinde pe Aurelian Bentoiu, Costel Tătăranu, Mircea Durma, George Gheorghiu, Hurmuz Aznavorian, Nicolae Sibiceanu ş.a.; apropiaţii lui erau Dumitru Alimănişteanu, Alexandru Alexandrini, Nicolae Trestianu. Grupul Gheorghe Tătărescu îi cuprindea pe Gheorghe Vântu, Radu Roşculeţ, Emanoil Tătărescu, Vasile Barcă, Ştefan Tătărescu, Emil Maior, loan Ciolan, Rizescu Brăneşti ş.a.[132].

Imediat după Congres, oficiosul partidului, „Drapelul", s-a dezlănţuit în crearea unui cult al personalităţii lui Tătărescu. Nicolae Sibiceanu scria despre preşedintele PNL că „Uneşte o mare şi suplă inteligenţă, cu un prodigios talent", este „tenace în concepţiile sale", „animat de elanuri generoase", „slujitor statornic al operei de înălţare a poporului", „neobosit luptător pentru înfăptuirea dreptăţii sociale", „continuator al înaintaşilor şi îndrumător al contemporanilor"; ca urmare, „a fost ridicat pe scut de meritele sale şi numai pentru aceste merite". Aurel Golimas scria despre strânsa relaţie între Tătărescu şi

https://biblioteca-digitala.ro

tineret. În fiecare număr erau articole despre „revelaţiile” noului preşedinte liberal în diverse domenii. Nu există număr fără cel puţin o fotografie a sa[133]. Totodată, pentru a i se arăta popularitatea, se publicau telegramele şi scrisorile de adeziune şi felicitare. Cea mai interesantă dintre aceste scrisori, atât datorită emitentului, profesorul Anton Dimitriu (director al săptămânalului „Democraţia” şi al revistei „Caiete de Filosofie”), cât şi a conţinutului, data din jumătatea lunii iulie. Totodată, scrisoarea reprezenta mesajul unui grup mare de intelectuali, ceea ce-i sporea, o dată în plus, greutatea. „în aceste împrejurări grele şi dificile pentru destinul Ţării noastre – se scria – în care liberalismul are să-şi spună cuvântul hotărâtor, o dată mai mult în istoria Ţării noastre, simt o datorie de conştiinţă de a nu sta pasiv şi de a nu privi evenimentele ca un simplu spectator. Pentru două idei mari am militat în viaţa mea: apropierea de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste şi înţelegerea rolului marei noastre vecine şi al nostru în sud-estul european; ideea de libertate căreia i se subordonează Justiţia, fraternitatea, ordinea şi proprietatea. Liberalismul nu este o formă statică şi îmbătrânită, ci este însăşi frământarea propriului nostru suflet de a-şi găsi un stil mai bun de viaţă, este însăşi democraţia în forma ei dinamică şi progresivă. Ideile generoase ale liberalismului au realizat timp de două secole şi jumătate, civilizaţia, cultura şi structura politică a două continente. Pentru aceasta ele au trebuit să se adapteze la noile forţe sociale, la noile date ale problemelor sociale. Partidul Liberal din România este acolo unde doctrina lui este formulată în mod clar şi categoric, fără reticenţe şi refuzuri, fără nostalgiile unui trecut care nu mai revine niciodată. Partidul Liberal din România este acolo unde membrii lui statornici şi în drept s-au adunat în hotărârea fermă de a fi arhitecţii unui templu mai bun pentru Ţara noastră, de a da Ţării un program, dar şi un stil de viaţă, instituţii mai bune,

https://biblioteca-digitala.ro

situaţii mai drepte. în urma Congresului şi în urma discursului pe care l-aţi rostit, Partidul Liberal se găseşte în fapt şi prin definiţie, alături de d-voastră. Iată de ce, în unire deplină cu prietenii mei, cu slujitori credincioşi ai ideologiei liberale, care înveşmântează azi încă o formă revoluţionară, am hotărât să trecem lângă domnia voastră, în slujba acţiunii ce aţi întreprins. Domnule preşedinte, am luptat şi a trebuit să suport unele umilinţi în trecutul apropiat, deoarece am dorit şi am cerut, alături de prietenii mei, vechii conduceri a partidului, unirea tuturor forţelor liberale şi accentuarea politicii noastre externe tradiţionale alături de URSS. Azi acest lucru este posibil, dar altfel decât gândeam pe atunci. Azi suntem chemaţi a sprijini cu puterile noastre partidul care, aderând la programul d-voastrâ, vrea să meargă la biruinţa ideii liberale şi a Neamului întreg. Răspunzând acestei chemări istorice şi venind alături de dvs., suntem gata de luptă […]". Filosoful Anton Dimitriu văzuse şi principala dilemă în care se aflau liberalii tătărescieni şi principala acuză care li se putea aduce – aceea că nu ar fi legitimi, nu ar fi adevăratul Partid Naţional Liberal. Şi răspundea, cu o fermitate a cărei greutate era dată de prestigiul ştiinţific al emitentului: PNL-T are „liberalii statornici şi în drept"; de aceea,, J'NL se găseşte în fapt şi prin definiţie, alături de d-voastră". Aderarea la PNL-T, într-un asemenea moment decisiv pentru viitorul partidului, a unei personalităţi de talia lui Anton Dimitriu, însoţit şi de prietenii săi intelectuali care făceau să apară două publicaţii de prestigiu în cultura românească a momentului, l-a entuziasmat pe Gheorghe Tătărescu; ca urmare, la 20 iulie va răspunde tot printr-o scrisoare (şi unul şi altul doreau, cu siguranţă, să se ştie ce gândesc, de aceea au ales calea epistolară, în intenţia ca „Drapelul" să publice corespondenţa): „Scumpe domnule profesor, Cu multă bucurie iau act de hotărârea d-tale şi a prietenilor pe care-i călăuzeşti, de a cere locuri de luptă şi de

https://biblioteca-digitala.ro

răspundere în armata reorganizată a PNL. Această hotărâre este – o ştiu – încununarea unui drum lung şi de sforţări pe care le-aţi făcut în stăruinţa pentru a ajuta procesul de refacere a unităţii partidului nostru. Această unitate este astăzi o realitate. PNL este astăzi întregit. PNL şi-a revizuit doctrina, programul şi structura. PNL şi-a regăsit drumul, de la care îl abătuse o conducere mioapă şi neputincioasă. Sunt încredinţat că veţi găsi în cadrul acţiunei noastre prilejul de muncă şi de luptă de care ştiu că suneţi dornici şi veţi găsi în casa noastră – de azi înainte şi casa dvs. – atmosfera de încredere şi sinceră prietenie, care va asigura succesul luptelor ce vom da împreună. Cu cele mai alese sentimente, Gheorghe Tătărescu”[134]. Aşadar, Tătărescu prinsese şi exploatase, în răspunsul său, ce-i folosea mai mult pentru a atenţiona vechea conducere dinistă: unitatea naţional-liberalilor era o realitate în jurul său. De remarcat faptul că între finul filosof Anton Dimitriu şi politicianul Gheorghe Tătărescu erau şi deosebiri. Dacă la primul, critica la adresa vechii conduceri liberale se făcea doar invocând noile necesităţi, cel deal doilea nu ocoleşte limbajul dur.

*

Congresul tătărescian a provocat o reacţie violentă din partea liberalilor rămaşi în jurul lui Dinu Brătianu[135]. în încercarea de a lămuri organizaţiile liberale judeţene asupra caracterului partidului lui Gheorghe Tătărescu şi de a opri înregimentarea în cadrul acestuia, au fost trimise în întreaga Ţară o serie întreagă de materiale, în prima jumătate a lunii iulie 1945. Primul era *Comunicatul* din 3 iulie, adoptat la întrunirea de urgenţă a Delegaţiei Permanente, sub conducerea lui Dinu Brătianu, din aceeaşi zi. Acuza regimul de restrângere a libertăţilor publice, regim care era menţinut cu toate că războiul se terminase; „Mai mult încă, prin adunări şi congrese, artificial ticluite de către membrii unui

https://biblioteca-digitala.ro

Guvern care deţine vremelnic puterea în Stat, se încearcă a se înfăţişa opiniei publice – şi îndeosebi aceleia din străinătate – o imagine voit denaturată a stărilor dinăuntru şi a poziţiei forţelor politice în viaţa Ţării”. PNL este împiedicat – se spunea – să se manifeste şi etichetat drept reacţionar. „În schimb, însă, înjghebări de faţadă adună pe toţi oportuniştii vieţii politice româneşti, dintre cari mulţi sunt răspunzători de instaurarea dictaturilor. [...] Delegaţia Permanentă a PNL înfierează acţiunea de înşelătorie a acelora cari încearcă să-i uzurpe numele, hotărăşte convocarea Comitetului Central Executiv, la o dată pe care o va anunţa preşedintele partidului şi declară vacante, spre a fi completate cu prilejul acestei întruniri, toate locurile acelora care s-au pus în afara cadrelor partidului, aderând la acţiunea d-lui Gheorghe Tătărescu”. Se hotăra intensificarea activităţii organizaţiilor judeţene pentru atragerea de noi membri. De asemenea, „în faţa încercărilor pe care unii le fac de a se înfăţişa ca singuri exponenţi ai politicii externe de astăzi şi de mâine a Statului Român”, Delegaţia Permanentă „afirmă încă odată, că temeiul însuşi al politicei sale externe şi al Ţării îl constituie tot mai strânsa prietenie cu URSS, marea noastră vecină de la răsărit, cum şi continuarea colaborării noastre cu Marile Puteri aliate”. Deşi pierduse mare parte a partidului, Delegaţia Permanentă îi exprima „în unanimitate” lui Dinu Brătianu, „întreaga sa gratitudine pentru conducerea partidului pe linia marilor tradiţiuni ale lui şi a adevăratelor lui destine, îl încredinţează nestrămutatul devotament al întregului partid”[136]. În campania de recâştigate a membrilor, s-au trimis organizaţiilor liberale judeţene o serie de „texte lămuritoare” **asupra poziţiei PNL în politica interni şi externă. Primiil din serie era intitulat *Notificare,* şi reda scrisoarea trimisă de Dinu Brătianu, prin portărel, la 28 iunie 1945, lui Gheorghe Tătărescu, prin care-l ameninţa cu judecata pentru folosirea abuzivă a numelui PNL[137]. Alt material era intitulat**

https://biblioteca-digitala.ro

PNL şi politica României faţă de URSS, **cu concluzia: Liberalii trebuie să vegheze ca „acţiunile nesocotite sau nesăbuite ale unor grupuri guvernamentale [...] să nu dăuneze sforţărilor pe cari cu toţii suntem datori să le facem pentru a întări prietenia noastră cu URSS”[138]. Textul este edificator pentru oportunismul pe care şi diniştii îl propuneau îh raporturile cu Rusia Sovietică. Va urma un material destinat răspunsurilor ce se doreau date la afirmaţiile lui Gheorghe Tătărescu făcute la Congres, conform cărora el nu s-ar fi abătut niciodată de la linia democraţiei şi că partidul său urmăreşte respectarea drepturilor egale ale tuturor cetăţenilor, indiferent de rasă, naţionalitate sau religie; purta data de 6 iulie. „Pentru a edifica opinia publică asupra adevărului acestor afirmaţiuni”, era reprodus Decretul-Lege din 21 iunie 1940, semnat de primul ministru Gheorghe Tătărescu şi de ministrul de Justiţie Aurelian Bentoiu, prin care se înfiinţa Partidul Naţiunii, partid ce „introduce în România dictatura totalitară rasistă-hitleristă”. Mai mult chiar decât Decretul-Lege, semnificativ pentru ceea ce dorea să demonstreze Dinu Brătianu era Expunerea de motive a Decretului, în care se menţiona: „Frontul Renaşterii devine Partidul Naţiunii, partid cu caracter totalitar. [...] Noul partid are un caracter totalitar în sensul că realizarea deplină a individului nu se poate concepe decât în Stat şi prin Stat, Partidul şi Statul fiind o unică realitate compartimentală prin acţiuni diferite [...] Partid şi Stat vor fi două feţe ale unei unice realităţi, Naţiunea**

https://biblioteca-digitala.ro

organizată”[139]. Pe 11 iulie se transmitea o scrisoare către preşedinţii organizaţiilor naţional-liberale judeţene, tot „pentru informare” şi „pentru a spulbera ştirile neadevărate pe care dl. Gheorghe Tătărescu şi amicii săi le răspândesc cu privire la aşa zisele defecţiuni din PNL”: Tătărescu a afirmat „în aşa zisul Congres organizat la adăpostul actualului regim de cenzură şi de nelibertate”, că din 58 organizaţii judeţene ale PNL, doar 10 au rămas credincioase lui Dinu Brătianu şi majoritatea fruntaşilor naţional-liberali ar fi aderat la dizidenta tătărescană; în realitate, doar 10 şefi de organizaţii judeţene aderaseră, unii foşti partizani ai regimului dictatorial al Iui Carol al II-lea; Tătărescu adunase, de asemenea, şi oameni din alte partide. „Cu oameni care au fost în toate partidele – încheie informarea – se poate improviza, desigur, încă un partid, dar acesta nu-şi poate spune, fiindcă nu este, «Naţional Liberal»„[140]. în sfârşit, pe 12 iulie 1945, către „preşedinţii şi conducătorii organizaţiilor naţional-liberale” pleca un alt document intitulat *Câteva performanţe „democratice" şi „pro-aliate" ale d-lui Gheorghe Tătărescu:* în 1936, ca prim-ministru, îl demisese pe Nicolae Titulescu, pentru a putea îndrepta Ţara către Germania; în 1938 a trecut în tabăra lui Carol al II-lea, părăsind PNL; la 22 iunie 1940, ca prim-ministru, propune şi semnează un Decret-Lege prin care se înfiinţează un partid unic, Partidul Naţiunii; alt Decret-Lege, în aceeaşi zi, prevedea o pedeapsă de la 3 la 5 ani închisoare pentru oricine încerca reconstituirea vechilor partide politice sau constituirea unora noi; a cerut accelerarea aderării României la „noua ordine europeană” fascistă; în iulie 1940, a renunţat la garanţiile Marii Britanii şi Franţei; în martie 1942, a participat, împreună cu Ion Antonescu, la festivităţile de la Chişinău[141].

Reacţii la Congresul tătărescian şi, mai ales, la

https://biblioteca-digitala.ro

discursul lui Gheorghe Tătărescu din timpul acestuia, au venit şi din alte medii politice. Cel mai important – pentru că precizează cu fermitate o serie de fapte istorice, şi pentru că vine din partea unui om foarte avizat – era trimis, la 11 iulie 1945, sub forma unei scrisori, de către Grigore Niculescu-Buzeşti, legat de acuzele ce i le adusese Tătărescu. Referiri interesante se făceau cu privire la pregătirea şi înfăptuirea loviturii de Stat de la 23 august 1944, cu privire la rolul lui Gheorghe Tătărescu, rol care era considerat cu totul minor. Buzeşti îşi încheia scrisoarea de desfiinţare cu o cerere de retractare: „Am aflat din discursul ce aţi rostit la 1 iulie că aveţi intenţiunea de a forma în jurul dvs. o şcoală a caracterelor. Ştiu că una din principalele însuşiri ale unui adevărat caracter este să-şi recunoască greşeala. Acum, cunoaşteţi faptele. Pot spera oare să rectificaţi acuzaţiile ce mi le-aţi adus?”[142].

La rândul său, şi luliu Maniu se arăta foarte afectat de acuzaţiile pe care i le adusese Gheorghe Tătărescu. într-o declaraţie făcută în fata ziariştilor străini din Bucureşti, şi-a pierdut chiar calmul proverbial: „Dl. Tătărescu conducea şi atunci [în timpul războiului] ca şi astăzi, dizidenţa PNL şi era evident că eu şi PNT, făcând abstracţie de celelalte motive, nu puteam încheia o înţelegere cu o dizidenţă răzvrătită”[143].

Astfel, contestat de multe părţi, intrigându-i sau supărându-i pe mulţi, Gheorghe Tătărescu a reuşit să ajungă preşedinte de partid. Rămâne de discutat problema legalităţii: din iulie 1945 au existat două partide liberale (conduse de Gheorghe Tătărescu şi de Dinu Brătianu), unul singur condus de Tătărescu şi o grupare liberală condusă de Brătianu, sau un partid liberal condus de Dinu Brătianu şi o grupare liberală condusă de Gheorghe Tătărescu? Sunt argumente în

https://biblioteca-digitala.ro

favoarea fiecăreia dintre aceste trei soluţii, dar şi împotriva fiecăreia. în volumul *istoria PNL* (apărut în 2000), Gheorghe Onişoru, autor al capitolului V, se arată adept al primei soluţii, tratând separat PNL-B şi PNL-T, ca două partide politice de sine stătătoare, şi cu dreptul de a purta titulatura pe care şi-o aleseseră. Cred că este concluzia normală.

Note

1. Circulara din 1 septembrie 1944, publicată în voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie,* 1996, pp. 275-281.

2. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1944, f. 4-16.

3. Arh. SRI, fond D, dosar 8158, voi. I, f. 215.

3 bis. Idem, dosar 10624, voi. II, f. 37.

4. Idem, dosar 8158, f. 288.

5. *Istoria PNL,* coordonator Şerban Rădulescu-Zoner, Bucureşti, Editura ALL, 2000, p. 260.

6. Arh. SRI, fond D, dosar 8158, voi. I, f. 282. Lista cuprindea: 1. PNL condus de Dinu Brătianu; 2. PNL, (dizident), condus de Gheorghe Tătărescu; 3. PNŢ condus de luliu Maniu; 4. PSD, condus de Titel Petrescu; 5. PCR, condus „în fapt” de Lucreţiu Pătrăşcanu; 6. Uniunea Patriotică, condusă de Vlădescu Răcoasa; 7. Frontul Plugarilor, condus de Petru Groza; 8. Partidul Social-Tărănesc, condus de Mihail Ralea; 9. Partidul Evreesc, condus de Al. Zissu; 10. Partidul Naţional-Democrat, condus de Munteanu-Râmnic; 11. Partidul Naţional-Creştin, condus de A. C. Cuza; 12. Partidul Totul pentru Ţară, condus de Horia Sima. Foarte atent la nota primită, inspectorul Siguranţei menţiona greşeala făcută de Corpul Detectivilor: conducătorul Partidului

https://biblioteca-digitala.ro

Naţional Democrat nu era Dumitru Munteanu- Râmnic, ci dr. Petre Topa; pe o copie a notei, greşeala era înlăturată. – Idem, f. 283.

7. Ide, f. 273-274.

8. Idem, dosar 4036, f. 23.

9. Idem, dosar 8158, voi. I, f. 286.

10. Idem, dosar 4036, f. 22; document prezentat şi de Gheorghe Onişoru, în voi. *Istoria PNL, op. cit.,* p. 261.

11. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1944, f. 10.

12. Idem, f. 16. Ostilităţile lui luliu Maniu şi Dinu Brătianu; Gheorghe Tătărescu le răspundea ameninţător: „Ţara va avea grele consecinţe de suportat, iar partidele respective îşi semnează singure decesul politic.” – Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 33.

13. Idem, f. 25.

14. Idem, f. 32. Era şi varianta participării Grupării Tătărescu, dar nu prin conducătorul său, la un guvern în care urmau să intre şi PNL şi PNŢ. – Ibidem.

15. Idem, f. 41-42.

16. Idem, f. 36.

17. De menţionat faptul că sunt câteva locuri în documentele vremii, dar şi în scrierile unor istorici, unde ca dată a emiterii scrisorii lui Gheorghe Tătărescu este indicată 2 octombrie 1944. Folosind data de 1 octombrie, care este mai des întâlnită (inclusiv în discursul lui Tătărescu de la Congresul din 1 iulie 1945), nu exclud posibilitatea valabilităţii celeilalte.

18. Idem, f. 46-47. O notă a Siguranţei din 21 noiembrie 1944 înregistra faptul că fruntaşi ai PNL au cerut familiei Brătianu să treacă peste orice chestiuni personale cu Tătărescu, „să facă eforturile necesare pentru readucerea lui în partid” şi a celor din grupul lui, „deoarece sunt singurii cari construiesc elementul dinamic al Partidului Liberal”. — Idem, dosar 10624, voi. II, f. 90.

19. Idem, dosar 4036, f. 63.

20. Idem, f. 99.

21. Idem, f. 51-52.

22. Ziarul se dorea popular şi democratic: „Avem o singură

https://biblioteca-digitala.ro

năzuinţă: în frământarea noilor aşezări, vrem să avem gândul nostru şi să fim interpreţii gândirii mulţimii. Şi asupra ciocnirii de doctrine şi programe avem de experimentat un crez făcut din generozitate şi nădejdi într-o lume în care să stăpânească libertatea tuturor şi drepturile fiecăruia – într-o lume în care mizeria să fie ignorată şi individul să fie încadrat organic permanenţelor româneşti. [...] Considerăm libertatea în ordine supremul bun al vieţii şi dreptatea socială singurul reazăm adevărat al ordinei în libertate. Milităm pentru o politică externă aşezată în cadrul raporturilor noastre de prietenie tradiţională cu Naţiunile Unite şi având drept scop imediat organizarea celei mai strânse colaborări politice, economice şi culturale cu Uniunea Sovietică, de care ne leagă numai interese comune". – „Drapelul" din 16 decembrie 1944.

23. Idem din 17 decembrie 1944.

24. Idem din 19 decembrie 1944.

25. Idem din 20 decembrie 1944.

26. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 18-19.

27. „Drapelul" din 22 decembrie 1944.

28. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, voi. VI, f. 12.

29. Idem, dosar 1914, f. 18.

30. Apud *România. Viaţa politică în documente – 1945,* coordonator loan Scurtu, Bucureşti, 1994, p. 109.

31. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 42.

32. Idem, dosar 10624, voi. VI, f. 14.

33. „Viitorul" din 19 decembrie 1944.

34. Idem din 21 decembrie 1944.

35. „Drapelul", din 19 decembrie 1944, conţine şi un articol semnat de directorul ziarului, Nicolae Sibiceanu, titrat *Cunoaşterea stărilor sovietice,* având drept concluzie – „unanima noastră dorinţă de colaborare strânsă cu marele vecin din Răsări"; în numărul din 22 decembrie, sub titlul *Mareşalul Stalin împlineşte 65 de ani,* dictatorul sovietic era glorificat – mai mult, autorul articolului se considera purtător de cuvânt al tuturor

https://biblioteca-digitala.ro

românilor: „Exprimând sentimentul întregului popor român, îi urăm lui Stalin viaţă lungă şi înfăptuirea marilor idealuri care ne sunt comune”.

36. „Drapelul” din 3 ianuarie 1945.

37. „Viitorul” din 3 ianuarie 1945.

38. „Drapelul” din 18 februarie 1945 – „conducătorii tătărescienilor prahoveni erau Petre Bejan, I. A. Bassarabescu, I. Danielescu, toţi aleşi în 1935, şi nou venitul V. Frateş, fost în Partidul Naţional-Democrat al lui N. lorga.

39. „Viitorul” din 7 februarie 1945.

40. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, voi. VIII, f. 2.

41. „Monitorul Oficial”, nr. 17/21 ianuarie 1945 şi *România. Viaţa politică în documente – 1945, op. cit.,* pp. 67-69.

42. Stenograma publicată Idem, pp. 97-119.

43. Idem, pp. 107-108.

44. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 632, f. l-2. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 127/1945, f. 2.

45. *România. Viaţa politică în documente – 1945. op. cit.,* p. 106.

46. „Drapelul” din 19 decembrie 1944.

47. *România. Viaţa politică în documente – 1945, op. cit.,* p. 107. 47 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1945, f. 6-10.

48. „Drapelul” din 24 ianuarie 1945.

49. Gheorghiu-Dej (la Consiliul FND din 31 ianuarie 1945): „Sunt păreri din locuri foarte competente, care ne indică de a-l apropia pe Tătărescu, de a nu-l respinge”. Cum Dej se întorsese doar de câteva zile de la Moscova, unde avusese o întrevedere şi cu Stalin, se poate identifica „locul competent”. Dar, şi fără a fi existat această vizită, singurii care ar fi avut interes şi ar fi avut capacitatea practică de a-l impune pe Tătărescu erau sovieticii. Despre acelaşi moment, vezi şi Şerban Rădulescu-Zoner, *Politica PCR a „tovarăşilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu,* în RI, nr. l-2/1998, p. 7 şi Gheorghe Onişoru, în capitolul *Lupta pentru păstrarea instituţiilor*

https://biblioteca-digitala.ro

democratice şi împotriva totalitarismului comunist, din voi. *Istoria PNL, op. cit.,* p. 265.

50. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 32,47 – neputând să atragă, din PNŢ, pe dr. N. Lupu, FND-ul s-a mulţumit cu o parte a organizaţiei naţional ţărăniste de Dâmboviţa şi un grup din Bucureşti, sub conducerea lui Anton Alexandrescu, personaj minor, a cărui dizidenţă va lua numele de PNT.

51. Idem, f. 3.

52. Idem, f. 20-21; se menţionau şi mai multe întâlniri avute în acele zile de Gheorghe Tătărescu cu Ralea şi Ghelmegeanu.

53. Idem, f. 28.

54. Cf. I. Chiper, FI. Constantiniu, A. Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-saxone,* Bucureşti, 1993, document 10 şi Gheorghe Onişoru în *Istoria PNL, op. cit.,* p. 265.

55. „Drapelul" din 4 martie 1945; în nr. din 10 martie era glorificat Molotov.

56. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 77.

57. *România. Viaţa politică în documente – 1945. op. cit.,* p. 195.

58. Arh. SRI, Fond D, dosar 7611. f. 41.

59. Idem, f. 60.

60. Idem, f. 47.

61. Idem, f. 45—46.

62. Idem, f. 60.

63. Idem, f. 139.

64. Idem, f. 61-62.

65. Idem, f. 63-64.

66. Idem, f. 64.

67. Idem, dosar 4415, f. 102.

68. Formulă folosită de Şerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*

69. *România. Viaţa politică în documente – 1945, op. cit.,* pp. 194-195.

70. Numărul din 10 martie 1945.

71. *România. Viaţa politică în documente – 1945, op. cit.,* p.

https://biblioteca-digitala.ro

195; text reluat în voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* pp. 309-310 – aici nu se preia, însă, invocaţia slugarnică făcută lui Petru Groza.

72. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 236.

73. Despre acţiunea Batalionului „luliu Maniu” de voluntari, vezi Petre Ţurlea, *Monumente non grata. Falşi martiri maghiari pe pământul românesc.* Editura Bravo Press, Bucureşti, 1996.

74. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 232.

75. Idem, f. 233.

76. Vezi articolul cu extrase din acest volum în „Magazin Istoric”, XXXIV, s.n., 10(403), 2000. De menţionat şi extrem de periculoasa tentativă de anexare a Maramureşului la URSS – vezi Florin Miiller, *Tentative de rapt teritorial şi de sovietizare a regiunii Maramureş în anii 1944-1945,* în „Revista de Istorie”, tom. IV, nr. 7-8/1993, pp. 699-710.

77. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 172-173.

78. Idem, f. 174-175.

79. Idem, f. 173-174.

80. „Universul” din 14 martie 1945.

81. ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 3/1945, f. 19-20. ’

82. Vezi „Magazin Istoric”, *loc. cit.*

83. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 132-133.

84. Idem, dosar 4037, f. 127-128 şi dosar 4418, f. 293.

85. Idem, dosar 4416, f. 75. Gheorghe Tătărescu, preluând interimatul la Finanţe, constata şi el că nu are posibilităţi de executare a Bugetului de Stat, întrucât pe lângă dezorganizarea economică ce determină scăderea principalei resurse de venituri a Statului, se suportă tot mai greu satisfacerea cererilor sovietice. – Idem, dosar 4037, f. 212 (notă informativă din 9 mai 1945). Demisia lui D. Alimănişteanu va fi discutată în şedinţa Biroului

https://biblioteca-digitala.ro

Politic al CC al PCR din 2 aprilie 1945: „Ana *Pauker:* Chestia lui Alimănişteanu... Stiti că şi-a dat demisia? *Teohari Georgescu:* Pe ce chestie? *Ana Pauker:* Pe nici o chestie. Că e bolnav, că e nervos. *Constantinescu-Iaşi:* L-a îmbolnăvit Reforma agrară”. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 24/1945, f. 6.

86. Arh. SRI, fond D, dosar 4417, f. 158.

87. Idem, dosar 4415, f. 153. Despre cererile lui Gheorghe Tătărescu în planul Reformei agrare, unele aprobate de FND, vezi Idem, f. 155 şi dosar 4416, f. 107.

88. Idem, dosar 4415, f. 162-163. SI anunţa că textele declaraţiilor oficialilor SUA şi Marii Britanii fuseseră scrise pe hârtie subţire şi difuzate clandestin în Bucureşti de către partidele istorice.

89. Idem, dosar 4037, f. 178.

90. Idem, f. 200.

91. „Drapelul” din 1 aprilie 1945; text reluat şi în voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* pp. 311-313.

92. Arh. SRI, fond D, dosar 4037, f. 177-178.

93. Idem, f. 277.

94. Idem, dosar 4417, f. 158.

95. Idem, dosar 4416, f. 295.

96. Idem, dosar 4418, f. 471.

97. Idem, dosar 4416, f. 206.

98. Idem, dosar 7622, f. 130 şi dosar 4416, f. 306-307.

99. Idem, dosar 4416, f. 168-169.

100. „Victoria” din 24 martie 1945.

101. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 69.

102. Idem, dosar 4416, f. 59.

103. Idem, dosar 4415, f. 85-86.

104. Idem, f. 91.

105. Idem, dosar 4037, f. 61.

106. Idem, f. 100.

107. Idem, dosar 1914, f. 21-22 şi dosar 2026, f. 68-69.

108. „Drapelul” din 28 aprilie 1945.

109. Arh. SRI, fondD, dosar 4037, f. 144—145 şi dosar 4418, f.

https://biblioteca-digitala.ro

351.

110. „Drapelul” din 9, 13, 15 mai 1945; vezi şi editorialul nesemnat, sub titlul *Liberalismul economic,* din 3 iulie 1945.

111. Pe larg, la loan Todea, *Tineretul naţional-liberal între anii 1928-1948,* în „Revista de Istorie”, l-2/1998, p. 84.

112. Arh. SRI, fond P, dosar 23637, voi. II, f. 133. Vezi Petre Ţurlea, *Procesul Organizaţiei „T",* Editura Libra, Bucureşti, 2000, p. 75. ' ’

113. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 76-77; Radu Câmpeanu a scris un manifest atât de dur la adresa FND, încât Mihai Fărcăşanu şi Bebe Brătianu au schimbat unii termeni prea violenţi cu alţii.

114. Idem, f. 99.

115. Idem, f. 100.

116. Idem, f. 167-168.

117. „Drapelul” din 29 aprilie 1945.

118. „Văpaia”, oficiosul clandestin al Organizaţiei „T”, an I, nr. 1 din 5 iulie 1945.

119. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1754, f. 2, 4.

120. „Drapelul” din 10 iunie 1945.

121. ’idem din 12 iunie 1945. Toate întrunirile erau dominate, conform „Drapelului”, de entuziasm şi optimism, participarea fiind numeroasă. Serviciul Centralizării Informaţiilor de pe lângă Prşedinţia Consiliului de Miniştri anunţa că la 3 iunie, Congresul tătărescian de la Craiova al Organizaţiei Dolj, condus de Emanoil Tătărescu, adunase 3000 participanţi. – Arh. SRI, fond D, dosar 4038, f. 36.

122. „Drapelul” din 27 iunie 1945. Se menţiona şi faptul că, în sala unde se ţinea Congresul FP, fusese adus un detaşament din Divizia „Tudor Vladimirescu”.

123. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 88. Anunţul excluderii era transmis tuturor organizaţiilor judeţene PNL; unul din aceste anunţuri a fost interceptat de membri ai PCR, care l-au transmis **centrului: „Conducerea Regionalei Moldova**

https://biblioteca-digitala.ro

a PCR, 30 iulie 1945, către Comitetul Central al PCR, Bucureşti: Vi trimitem aHtmat acest document descoperit de organizaţia noastră, privitor |g excluderea d-hii Tătărescu din PNL ţi referitor la activitatea d-lui Dinu Brătianu. Cu salutări tovărăşeşti [...]" — ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 200/1945, f. 2; adresa hñ Dinu Brătianu către organizaţiile judeţene PNL, din 27 iunie 1945. Idem, f. 3.

124. Arh. SRL fond D, dosar 1977, f. 83-85.
125. Idem, dosar 2026. f. 71-72. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
126. Arii. SRL fond D. dosar 2026, f. 121.
127. „Drapelul" din 3 iulie 1945; discursul hri Gheorghe Tătărescu din 1 iulie 1945 preiuM ţi fin voi. *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* pp. 319-341; Pr~~ogramul~~ PNL-T, Idem, pp. 342-250.
128. „Drapelul" dm 4 iulie 1945.
129. Arii. SRI, fond D. dosar 2026, f. 131.
130. Idem, d. 128-130.
131. Idem, f. 132.
132. Idem, dosar 1914, f. 89. Pentru activitatea Partidului Popular Romin – Gheorgbe Onişoru, *Alianţe şi confruntări intre partidele politice din România 1944-1947,* Bucureşti, 1996.
133. „Drapelul" din 5,10,12 iulie 1945.
134. Ambele scrisori publicate în „Drapelul" din 22 iulie 1945, cu o notă de impoliteţe din partea Redacţiei: a fost publicată mai îhtâi scrisoarea lui Gheorgbe Tătărescu, deşi aceasta era doar răspunsul la scrisoarea lui Anton Dimitriu. Anton Dimitriu și alți 25 tineri liberali Iţi dăduseră demisia din PNL-B la 11 iulie 1945, intrând cu toţii în PNL-T. – Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 43.
135. Siguranţa înregistra şi răspunsuri literare ale diniştilor, cel mai reuşit circula la Ploieşti: „Partidul tot este cu mine, / Strigat-a Guţă «da» sau «nu». / Și-arunci răspunsul iute vine: / Escrocii da, cinstirii nu!". – Idem, dosar 1977 f. 64. (Aluzia era la broșura electorală a lui Tătărescu — *Da sau nu?* – din timpul campanei electorale din decembrie 1937.)
136. Idem, f. 78-80.

https://biblioteca-digitala.ro

137. Idem, f. 83-85; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 778, f. 5-6. Copiile documentelor trimise de PNL-B către organizaţiile judeţene liberale în iulie 1945, aflate în Arh. MApN, provin din Arh. CC al PCR.
138. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 81-82, 89; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 778, f. 8.
139. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 74-77.
140. Idem, f. 86-87. într-adevăr, unii şefi de organizaţii judeţene liberale fuseseră trecuţi în tabăra tătărescană fără a fi întrebaţi. La 23 iulie 1945, Radu Portocală, preşedinte al Organizaţiei PNL Brăila, îi scria lui Dinu Brătianu: „Cu un sentiment de neplăcută surprindere am primit vestea că Organizaţia din Brăila a prietenilor politici ai d-lui Gheorghe Tătărescu m-a proclamat preşedinte de onoare în adunarea d-lor din 25 iunie. [...] Nu am înţeles şi nu înţeleg să fac, nici la Brăila, nici la Bucureşti, o altă politică decât aceea a partidului în care m-am născut şi în care voi închide ochii. ... În ceea ce priveşte incidentul de la Brăila, am comunicat protestul meu d-lui I. Constantinescu, preşedintele PL Tătărescu”. – Idem, f. 160-161.
141. Idem, f. 71-73. Copii ale tuturor documentelor trimise organizaţiilor judeţene PNL-B, la începutul lui iulie 1945, vizând activitatea lui Gheorghe Tătărescu şi în ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 200/1945, f. 6-13; o prezentare a acestor documente făcută de Petre Ţurlea, în „Dosarele Istoriei” nr. 1/2001.
142. Idem, dosar 1934, f. 123-134.
143. Arh. SRI, fond D, dosar 9806, voi. III, f. 93; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 758, f. l-4.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul III

Larga popularizare a Congresului PNL-T, făcută de către cele mai multe ziare, cu scopul de a lovi în Opoziţie, a avut ca principal efect migrarea către Gheorghe Tătărescu a multora dintre liberalii care stătuseră până atunci în expectativă şi aşteptaseră rezultatul conflictului cu Dinu Brătianu. Intrau aici oportunişti doritori de a profita de avantajele guvernării, dar şi unii care credeau cinstit că PNL-T ar fi cheia viitorului României.

În rândul tineretului liberal, ecoul congresului tătărescian a fost destul de slab; cu unele excepţii, numele cu adevărat importante au rămas în jurul lui Dinu Brătianu. În aceste condiţii, s-a încercat finalizarea unui proces de organizare al tineretului PNL-T; s-a reuşit doar la nivelul sectoarelor Capitalei şi al câtorva judeţe. încercări nereuşite, (datorită lipsei unor cadre cu influenţă), de a convoca adunări ale studenţilor, s-au făcut pe 6, 8, 9 iulie 1945, în facultăţile Universităţii Bucureşti. Cu toate aceste insuccese, a fost numit, de către conducerea partidului, un preşedinte pe Tară al tineretului universitar – Diaconescu-Tismana – şi un preşedinte pe centrul universitar Bucureşti – Ion Bulgăr. Deşi provizoriu, în august se constituie un comitet de conducere al tineretului PNL-T, format din: Anton Dimitriu, Amedeu Bădescu, Patriciu Popescu, Ion

https://biblioteca-digitala.ro

Caltofeanu, Nicolae Gheorghian, Florin Tabacu, Nicolae Enescu, I. Vbiculescu, Grigore Popescu. în 13 decembrie 1945 se va inaugura un Cerc de Studii al tineretului. La începutul lui 1946, se va face o nouă organizare a tineretului tătărescian. fixându-se

https://biblioteca-digitala.ro

atribuţiile conducerii acestuia. Preşedinte rămâne Anton Dimitriu; secretar general Amedeu Bădescu; preşedinte al tineretului din Moldova Eremia Florea, din Bucovina Nicolae Gheorghian, din Transilvania Ovidiu Drâmba, din Oltenia Alexandru Rădulescu, din Muntenia Vasile Carabiş şi din Dobrogea Alexandru Covaci; la organizaţiile universitare au rămas aceiaşi conducători. Spre deosebire de vara lui 1945, în 1946 existau organizaţii ale tineretului PNL-T în majoritatea judeţelor[1].

Dacă în ceea ce-i priveşte pe tineri procesul de organizare a lor în cadrul PNL-T a fost greoi, în schimb, organizaţiile judeţene ale partidului s-au închegat foarte repede, atât datorită numărului mare de liberali, care l-au părăsit pe Dinu Brătianu, cât şi datorită sprijinului acordat de Guvem. Acestui sprijin Gheorghe Tătărescu îi va răspunde printr-o deplină solidaritate cu partenerii de guvernare în lupta împotriva Opoziţiei.

În iulie şi august 1945, tineretul liber brătienist a organizat o serie de acţiuni antiguvernamentale, care au fost reprimate cu brutalitate. Din partea tătărescienilor care, cu toată despărţirea, se afirmau a fi tot liberali, nu a venit nici o reacţie de susţinere. La 22 iulie, o întrunire a tineretului universitar liberal, la sediul central al lui Dinu Brătianu din str. C. A. Rosetti nr. 37, în jur de 500 participanţi, a fost atacată de jandarmi, poliţie şi „muncitori” (care au rupt un steag românesc şi unul american agitate de protestatari); 40 dintre manifestanţi au fost arestaţi sub pretextul că nu aveau actele în regulă. Cu toate acestea, manifestaţia a continuat – participând şi o delegaţie a studenţilor naţional-ţărănişti în frunte cu Marcel Rădulescu – fiind condusă de Radu Câmpeanu, Bebe Brătianu şi Grigore Condrus. S-a manifestat în favoarea Regelui şi împotriva Guvernului Petru Groza; nota ostilă cea mai puternică a fost împotriva lui Gheorghe Tătărescu, fiind răspândite mai multe manifeste tipărite care-l vizau[2]. Tot în iulie

https://biblioteca-digitala.ro

1945 a început ancheta foarte dură împotriva tinerilor liberali şi ţărănişti, conduşi de Remus Ţeţu şi Adriana Georgescu, care formaseră o organizaţie clandestină de luptă împotriva Guvernului, denumită „T”; procesul va avea loc, cu mare publicitate şi încriminarea conducerilor partidelor istorice, în septembrie 1945. Nici acum, PNL-T nu a avut nici o reacţie de simpatie. Mai mult, „Drapelul” îmbrăţişa pe deplin teza oficială, scriind despre *Descoperirea unor organizaţii teroriste în Capitală*[3], iar sentinţa prin care erau condamnaţi „teroriştii” o va reda, fără comentarii, succint, într-un număr în care pe spaţii foarte largi era prezentată înapoierea de la Moscova a Delegaţiei Guvernului României din care făcuse parte şi Gheorghe Tătărescu[4].

Pentru vara lui 1945, măsura deplinei subordonări a lui Gheorghe Tătărescu faţă de comunişti a venit în contextul Grevei regale, când ministrul de Externe s-a situat deplin de partea PCR. Ilustrativă pentru această situare este scena de la Palatul regal povestită chiar de către Regele Mihai: „Trebuia să vină la mine Kavtaradze, ambasadorul rus. îl aşteptam. Asta era chiar în timpul grevei mele – aşa că a trebuit să-l am alături pe Tătărescu, pe atunci ministru de Externe. Aşteptântu-l, mă uitam pe fereastră, şi am văzut oameni care veneau spre Palat, să demonstreze paşnic, pentru mine – şi contrademonstranţi, bătăuşi cu bare de fier, care-i loveau, şi femeile dezlănţuite. Şi-mi aduc aminte de un ofiţer care fugea, cu faţa plină de sânge. Şi atunci i-am spus lui Tătărescu: Priviţi, asta vreţi voi pentru Ţara noastră. El n-a răspuns. N-a făcut altceva decât să plece ochii. [...] Eram indignat. [...] Cred că Tătărescu se simţea destul de jenat”[5]. Mihai se înşela: Tătărescu nu avea nici o jenă; era convins de oportunitatea solidarizării sale cu comuniştii, faptul răzbătând clar în conferinţa pe care o va ţine la Radio, a doua zi, pe 24 august 1945, la ora 18. A vorbit despre *Poziţia internaţională a României.* După ce-l lăuda pe Rege pentru lovitura de Stat de la 23 august 1944, îl ataca indirect, combătând teza regală a necesităţii instaurării

https://biblioteca-digitala.ro

unui alt guvern în locul celui impus la 6 martie, teză care declanşase Greva regală: „Guvernul care prezidează azi destinele României – spunea Tătărescu – este format de unanimitatea partidelor democrate de stânga, emanaţiunea claselor muncitoare rurale şi orăşeneşti din Ţară şi de partidul democratic naţional-liberal, emanaţiunea burgheziei mici şi mijlocii. Cu excepţiunea modestelor forţe ce au mai rămas sub controlul d-lui luliu Maniu şi cari azi se găsesc unite în acelaşi destin cu rămăşiţele reacţionare ale dizidenţei d-lui Dinu Brătianu – toate forţele politice din Ţară s-au înmănuncheat sub preşedinţia d-lui Petru Groza. Acest Guvern de largă concentrare reprezintă cu prisosinţă toate clasele, toate forţele politice şi toate năzuinţele democratice ale Ţării”[6]. Conferinţa a fost primită cu satisfacţie de celelalte partide guvernamentale, laude la adresa ei apărând în „Scânteia”, „România Liberă”, „Libertatea”, ca şi în ziarele considerate independente, dar care prezentau tot punctul de vedere al Guvernului: „Universul”, „Victoria”, „Semnalul”, „Jurnalul de dimineaţă”. Tătărescu nu a spus nici un cuvânt despre Greva regală; aceeaşi poziţie o va avea şi oficiosul său, „Drapelul”.

Deşi, chiar la începutul expunerii sale la Radio, în 24 august 1945, Tătărescu spusese că vrea să lămurească poziţia internaţională a României, „pentru opinia publică de peste fruntarii”, prin conţinutul conferinţei rezulta cu claritate că s-a dorit contracararea ecoului puternic pe care Greva regală îl avusese în societatea românească. Forma de prezentare era diplomatică, politicoasă chiar faţă de Rege, dar răzbătea fermul refuz de a respecta dreptul Suveranului de a demite Guvernul; gestul îl plasează pe Gheorghe Tătărescu în rândul revoluţionarilor care nu ţineau seamă de legi, deşi peste tot el se afirma a fi legalist.

Poziţia lui Tătărescu, de susţinere a Guvernului împotriva Regelui, a produs disensiuni la vârful PNL-T. Aurelian Bentoiu îi va scrie preşedintelui partidului, chiar pe 24 august 1945, o scrisoare acuzatoare:

https://biblioteca-digitala.ro

„îngăduiţi-mi să vă spun răspicat [...] că făcând cele ce aţi făcut, nu aţi executat voinţa partidului. Partidul nu se recunoaşte în atitudinea d-voastră. Semnalân- du-vă aceasta nu dau expresia unei păreri personale subiective. [...] în guvernarea desfăşurată timp de şase luni aţi înregistrat o serie de înfrângeri grave. [...] Bilanţul este falimentar pentru Ţară şi ucigător pentru partid. [...] Astăzi, după ce instituţiile garantate de ordine au fost dezagregate cu girul dvs., când economia Ţării a fost distrusă cu girul dvs., printr-o aplicare nedreaptă a Convenţiei de Armistiţiu, Ţara a fost golită de ultimele resurse, [...] astăzi când Banca Naţională, din regulator al economiei a fost transformată în uzină de falsificare a monedei, se voieşte decapitarea Ţării prin suprimarea celui care este simbolul independenţei noastre ca neam. Şi d-voastră în loc să fiţi alături de Rege, sunteţi contra lui. Ţara nu vă va urma. Dacă perseveraţi în atitudinea dvs., partidul nu vă va urma”[7]. Intrând în posesia scrisorii, conducerea PNL-B a multiplicat-o, răspândind-o printre liberali, producând o anumită agitaţie. Un informator al Siguranţei anunţa că Aurelian Bentoiu, în faţa acestei situaţii, avea intenţia să publice în „Drapelul” o notă, cu precizarea: „Dl. Gheorghe Tătărescu nu a primit niciodată o atare scrisoare din partea mea”; dar, s-a ferit să afirme că nu a scris-o[8].

Deplina sa solidaritate cu ceilalţi membri ai Guvernului şi-o va demonstra Gheorghe Tătărescu şi cu ocazia reprimării manifestaţiei promonarhiste din Piaţa Palatului Regal din 8 noiembrie 1945. Desfăşurată cu scopul declarat de a-l omagia pe Rege de ziua lui onomastică, manifestaţia organizată de tineretul liberal dinist şi de cel ţărănist (cu aprobarea conducerii acestor partide), avea, însă, în principal alte scopuri: se dorea un amplu protest popular împotriva comuniştilor şi a aliaţilor lor, care instauraseră un regim opresiv. Indirect, era şi o manifestaţie împotriva ocupantului sovietic, susţinătorul Guvernului Groza. Corelate, aceste

https://biblioteca-digitala.ro

două ţeluri dădeau caracterul democratic şi naţional al manifestaţiei. Amploarea acesteia a surprins autorităţile, care au vrut să folosească evenimentul pentru a avea un pretext de dizolvare a partidelor istorice; de aceea, au fost aduşi contramanifestanţi, pentru a provoca morţi şi răniţi[9]. Tătărescu, dacă în cazul procesului Organizaţiei „T* nu a intervenit personal, ignorându-l, în cazul manifestaţiei din 8 noiembrie 1945 a fost nu numai solidar cu Guvernul, dar chiar iniţiator al unora dintre măsurile represive. (Miniştrii şi corpul diplomatic au participat, în dimineaţa lui 8 noiembrie, la Patriarhie, la un Te-Deum în cinstea Regelui. La ora 12, Tătărescu a venit precipitat la Ministerul de Interne, în cabinetul ministrului comunist Teohari Georgescu: era foarte alarmat pentru că, datorită manifestanţilor, pierduse urma ambasadorului sovietic, Kavtaradze, plecat să semneze în registrele de la Palatul regal. Ministrul de Externe a răsuflat uşurat numai după ce a aflat, prin telefon, că ambasadorul ajunsese deja la reşedinţa sa[10]. Alţi miniştri erau tare speriaţi pentru că le fuseseră atacate maşinile – Petre Constantinescu- lasi şi Vlădescu Răcoasa[11]. în aceeaşi zi, la ora 18, va începe o şedinţă extraordinară a Guvernului, pentru a analiza situaţia creată. Faţă de evenimentele desfăşurate, Tătârescu s-a arătat chiar mai indignat decât colegii săi, declarând: „Azi, Guvernul a suferit o înfrângere, în urma căreia anarhia şi dezordinea au stăpânit timp de patru ore în Capitală. *Ţara trebuie pusă de mâine într-un corset de ordine* [subl. n.]. S-a comercializat sentimentul monarhic, punându-l în slujba unor manevre de conspiraţie politică, pentru că a fost conspiraţie politică, iar eu am auzit vorbindu-se de un nou 23 august îndreptat împotriva noastră. Se impune să luăm măsuri, cari să meargă, dacă va fi nevoie, chiar până la *starea de asediu* [subl. n.]. Chiar Constituţia prevede acest lucru, şi îl prevăd şi obligaţiile noastre contractate prin Armistiţiu. Trebuie întocmit imediat un dosar al rebeliunii din 8 noiembrie, care să constituie o adevărată piesă diplomatică pe care i-o vom pune sub nas domnului

https://biblioteca-digitala.ro

Etheridge [ziarist american, trimis în Balcani de Departamentul de Stat, în noiembrie 1945, pentru a vedea la faţa locului sistemul impus de ruşi] atunci când va sosi în România. Rog pe domnul ministru de Război să numească chiar de mâine un comisar regal (procuror militar) însărcinat cu cercetarea penală a unor fapte care implică interese de Stat, pentru întocmirea acestui dosar. Până atunci, cercetare şi sancţionare administrativă a tuturor elementelor vinovate. Duminică sau sâmbătă, dacă este nevoie, *să se provoace de către FND o manifestaţie uriaşă* [subl. n.], pe care o vom denumi «manifestaţie de purificare democratică». Repet încă o dată (!), că nu trebuie să fim slabi, nu trebuie să le dăm iluzia primelor succese, trebuie să tragem concluzia eşecului nostru de azi, iar de mâini încolo să punem Tara într-un corset de ordine”[12]. Aşadar, Gheorghe Tătărescu a fost mai violent în discursul său chiar decât miniştrii comunişti: a propus instituirea stării de asediu, judecarea manifestanţilor la Curtea Marţială, o mare contramanifestaţie de răspuns. Doar prima propunere nu a fost tradusă în practică. în schimb, Curtea Marţială a anchetat câteva sute de manifestanţi, iar la 12 noiembrie va avea loc, la Bucureşti manifestaţia guvernamentală propusă – s-au anunţat 750 000 de participant! într-o fotografie, apar la tribună Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Gheorghe Tătărescu; deasupra lor, pe o plancardă stă scris „Maniu, Brătianu şi mercenarii lor au atacat mişeleşte viata şi libertatea poporului. Nici o milă faţă de călăii şi trădătorii patriei noastre”[13]. Adăugând şi slugărnicia faţă de ambasadorul sovietic, se ajunge la adevărata imagine a omului politic Tătărescu, din acel moment, gata să facă orice pentru a-şi menţine funcţia.) De menţionat faptul că, în contrast cu poziţia violentă împotriva manifestanţilor promonarhişti, adoptată de Gheorghe Tătărescu, oficiosul partidului său a ocolit excesele de limbaj, deşi a redat numai teza oficială, publicând comunicatele Ministerului de Interne şi Prefecturii Poliţiei Capitalei fără comentarii, declaraţiile miniştrilor Petre Constantinescu-Iaşi şi Ştefan Voitec[14].

https://biblioteca-digitala.ro

Primul comentariu, semnat „Drapelul”, va fi legat de înmormântarea victimelor[15], formulele folosite fiind foarte blânzi în comparaţie cu ce scriu ziarele comuniste sau cu ce spusese Tătărescu: .regretabilele tulburări de joi”; „tragicele întâmplări”; „dezlănţuirea patimilor” etc. Şi încheia cu un apel, fără să incrimineze partidele istorice: „În faţa acestui bilanţ jalnic, imensa majoritate a blândului şi omenosului popor român doreşte ca să se pună capăt oricărei agitaţii şi ca grija de destinele permanente ale Tării să prevaleze asupra oricăror alte îndemnuri”. La fel de cumpătat, al doilea om în partid, Petre Bejan, se mulţumea să ceară, în timpul unei întruniri la Valea Călugărească, ca Regele să nu mai fie amestecat în luptele politice[16].

La fel ca în vară, şi în toamna lui 1945 deplina solidarizare a lui Gheorghe Tătărescu cu Guvernul Petru Groza şi, astfel, asumarea de către PNL-T a acţiunilor antidemocratice ale acestuia, au produs vii nemulţumiri în rândurile membrilor partidului – toate înregistrate de Siguranţă. Tătărescu este acuzat că se arăta prea filocomunist şi prea filorus. „în special – se scria într-o sinteză a Siguranţei din 25 octombrie 1947, privind activitatea PNL-T până la acea dată, preluând documente din 1945 – discursurile ţinute de Gheorghe Tătărescu la 1 iulie şi 24 august 1945, prin care definea poziţia partidului său faţă de URSS prin cuvintele «Cu faţa la Răsărit», au făcut pe unii fruntaşi liberali tătărescieni să ameninţe cu demisia”[17]. Faptul l-a determinat pe Tătărescu să-şi nuanţeze poziţia, în decembrie 1945, şi chiar să-şi reducă adversitatea afişată faţă de PNL-B. Mari probleme se conturau şi în judeţe, unde naţional-liberalii tătărescieni erau foarte nemulţumiţi de felul în care erau trataţi de reprezentanţii celorlalte partide din Guvem. Mai multe rapoarte către preşedintele partidului, venite de la Organizaţia din Vlaşca prezentau o situaţie ce putea fi întâlnită în întreaga Ţară: „Cu FND s-a făcut o colaborare de pe urma căreia am avut numai ponoase, fără nici un fel de folos”; „FND deţinând toate posturile importante de conducere, nu are în vedere decât numai

https://biblioteca-digitala.ro

satisfacerea intereselor partidelor lor şi distrugerea organizaţiilor noastre”; „La 6 martie 1945 fiind numit un prefect membru al FND-ului, absolut toţi primarii liberali, fără nici o excepţie, au fost înlocuiri”; „în învăţământ, absolut toţi inspectorii şi subinspectorii sunt din FND”[18]. Se adăugau tot mai dese zvonuri ale unor noi expropieri, inclusiv urbane, care au speriat burghezia, clasă ce fusese chemată să adere la PNL-T şi asigurată că acesta îi va apăra proprietatea[19]. Conducerea partidului s-a văzut nevoită să-i liniştească pe cei alarmaţi. în „Drapelul” va apare articolul *Nu se fac noi exproprieri,* semnat de V. G. Bârcă. Erau dezminţite zvonurile exproprierii pădurilor şi a altor bunuri, fiind incriminate unele partide politice ai căror agitatori le lasanseră. Articolul se încheia grav: „Toţi oamenii cu răspundere în viaţa Statului sunt convinşi că odată cu Reforma agrară s-a lichidat orice tendinţă de exproprieri în materie de bunuri economice. Numai iresponsabilii ar putea să mai agite noi exproprieri”[20].

Aflat în faţa atâtor nemulţumiri în propriul partid, Gheorghe Tătărescu şi-a redus atacurile la adresa partidelor istorice, poate şi pentru a arăta blocului comunist că ar putea avea şi alţi aliaţi, dacă marginalizarea PNL-T va continua. La 12 decembrie 1945 avea loc o întrevedere între Tătărescu şi un emisar neoficial al lui Dinu Brătianu, Erza Bercovici. Conform notei informative a Siguranţei, întrevederea a fost serioasă, durând trei ore, Ia locuinţa ministrului de Ex'e ne: „Tătărescu a analizat cu dr. Bercovici situaţia politică şi perspectivele de viitor ale Partidului Liberal dinist, dacă continuă acţiunea lui poEtică de până atunci alături de Maniu. I-a demonstrat d-rului Bercovici că această acţiune alături de Maniu va duce la dezagregarea Partidului Liberal, că speranţele în englezi şi americani nu au dat şi nu vor da rezultate şi că singura poEtică reaEstă a Ţării este numai alături de URSS. Partidul Liberal dinist trebuie să-l părăsească pe Maniu şi, mai ales, să-şi revizuiască toată politica”. Se pare că dr. Bercovici a fost impresionat şi, de aceea, „i-a

https://biblioteca-digitala.ro

spus lui Dinu Brătianu că părerea lui personală e că Tătărescu e o forţă mai puternică decât îl apreciază conducerea poEtică dinistă”. Cea mai interesantă concluzie a acestei întrevederi, pe care Tătărescu o credea secretă, concluzie trasă de informatorul Siguranţei, era aceea că ministrul de Externe vrea reunificarea Eberală; mai mult, informatorul credea a şti că şi Dinu Brătianu ar fi fost de acord cu convocarea Delegaţiei Permanente pentru aceasta[21]. Evenimentele ulterioare vor demonstra că o asemenea concluzie era pripită.

Ca să limiteze criticile la adresa sa şi să-şi individualizeze poziţia în cadrul atianţei guvernamentale, Gheorghe Tătărescu convoacă, pentru 16 decembrie 1945. la sala „Aro” din Bucureşti, Adunarea Delegărilor PNL din întreaga Ţară, în cadrul căreia urma să facă un raport asupra situaţiei interne şi externe a României[22]. Se dorea şi marcarea unui an de la prima manifestare publică a PNL-T, adunarea de la Giurgiu. Dorind să îndrepte imaginea pe care şi-o făcuse până atunci, la întrunirea de la „Aro” Tătărescu a subtiniat apăsat necesitatea unor bune relaţii şi cu aliaţu occidentaE, iar în plan intern, menţinând ideea păstrării partidului alături de FND, lansa formula „Partidul Liberal se situează la dreapta stângii”[23], corectând astfel afirmaţia făcută în urma cu un an, conform căreia PNL ar fi partid de stânga. Motiva intrarea în Guvernul Petru Groza din nevoia imperioasă de a se înlătura dezorganizarea economică a Tării, dezorganizarea administrativă, anarhia care se extinsese peste tot, izolarea din afară. Amintind că liberalu erau criticaţi pentru că programul Guvernului nu cuprindea decât în parte dezideratele lor, oferea şi răspunsul: nu trebuia să se uite că Guvernul era de coaliţie şi fiecare partid avea interese proprii; nimeni nu-şi putea impune tot programul său; de aceea, au fost şi dezacorduri şi erori. Le răsundea criticilor săi, care-l acuzau că Partidul Liberal şi-a pierdut identitatea: „Am intrat în Guvern ca naţionali-liberali, pentru a lucra ca

https://biblioteca-digitala.ro

naţionali-liberali”. Era, evident, expresia unei voinţe, dar nu şi a unei realităţi. La capitolul realizări erau trecute: reunificarea Transilvaniei de Nord; îndeplinirea Convenţiei de Armistiţiu; Reforma agrară; purificarea aparatului administrativ; sancţionarea criminalilor de război; începutul repatrierii prizonierilor de război; stabilirea bazelor colaborării economice cu URSS; acordul de la Moscova cu URSS; asistenţa IOVR; normalizarea administraţiei în Moldova şi Transilvania de Nord; asigurarea unei normale convieţuiri cu naţionalităţile conlocuitoare. Se mai menţiona recunoaşterea internaţională: la 6 august 1945, URSS a recunoscut Guvernul Petru Groza; la 11 septembrie, 16 octombrie şi 4 noiembrie, s-au încheiat acorduri economice cu URSS, Bulgaria, Cehoslovacia. Ca obiective de viitor se fixau: victoria în alegerile parlamentare; elaborarea de către PNL-T a unui plan de refacere a României pe o perioadă de cinci ani; încheierea Tratatului de Pace; consolidarea prieteniei şi colaborării cu Uniunea Sovietică. Surprinzător pentru clarvăzătorul om politic ce era Gheorghe Tătărescu, acesta afirma că nu mai vede lumea împărţită în blocuri, care ar putea provoca un nou război. La fel de nerealist cerea ca „Fiecare popor să fie lăsat să-şi organizeze viaţa sa aşa cum crede. Guvernele se nasc şi trăiesc prin puterea conştiinţei naţionale şi nu prin puterea influenţelor străine. Intervenţiile străine constituie întotdeauna numai prilej de iritare care lasă urme în sufletul popoarelor”. Parcă nici nu ar fi ştiut cum a fost impus Guvernul Petru Groza din care făcea parte! Partea cea mai importantă a discursului, prin care voia să răspundă celor care-l acuzau că a părăsit ideile şi dezideratelor categoriilor sociale pe care le reprezenta, era expusă sub formula *Crezul PNL.* Primul element al Crezului era libertatea: „PNL rămâne credincios tuturor idealurilor legate de principiul libertăţii şi în consecinţă va lupta pentru apărarea tuturor libertăţilor”. Stenograful a notat şi reacţia sălii: „Strigăte de bravo. Sala ovaţionează în picioare”. Venea, apoi, ideea care n-a mai fost aplaudată: „De asemenea, un control al

https://biblioteca-digitala.ro

Statului, destinat să împiedice excesele vătămătoare ale libertăţii şi să asigure coordonarea producţiei şi buna funcţionare a planului general de refacere. [...] Acest control să nu fie cu caracter politic, ci numai tehnic, să nu fie poliţist şi să nu împiedice dezvoltarea producţiei”. Al doilea element al Crezului era dreptatea: Dreptatea socială – asigurarea unui minim de existenţă pentru orice cetăţean; pensii echitabile. Se declara „război lipsei; război mizeriei; război suferinţei materiale”, declaraţia urmată de „furtunoase aplauze”. De asemenea, „Contribuţia fiecărui cetăţean la sarcinile Statului trebuie să fie în raport cu veniturile sale, cei bogaţi trebuind să contribuie procentual mai mult decât cei săraci, cu exonerarea completă a celor lipsiţi”. Delegaţii au fost din nou entuziasmaţi: ,.Puternice aplauze. Sala manifestează bătând din picioare şi strigând ura”. Al treilea element era cel mai periclitat de aliaţii PNL-T – proprietatea. Era privită ca un corolar al libertăţii: „Comunismul are faţă de noţiunea proprietăţii ideologia şi doctrina sa [...] Idealul nostru, al naţional-liberalismuhii, rămâne proprietatea individuală şi nu proprietatea colectivă. (Ovaţii furtunoase. Sala aplaudă în picioare.)”. Se pronunţa ferm contra confiscărilor şi contra etatizărilor; Reforma agrară s-a încheiat – PNL se pronunţă contra extinderii ei asupra viilor şi pădurilor. De asemenea, se pronunţă contra exproprierilor urbane, a etatizării industriei şi băncilor. în fmal, Tătărescu fixa şi sfera de adresabilitate a partidului său, clasele mijlocii, şi drumul ce-l va urma: „Noi mergem pe drumul nostru: departe de drumul reacţiunii, departe de drumul revoluţiunei [...] pe drumul democraţiei constituţionale, pe drumul realismului radical şi social românesc”. îndemnul fmal era: „Să privim viitorul cu încredere”[24].

Conform metodei cunoscute, „Drapelul” a inclus, în săptămânile ce au urmat întrunirii din 16 decembrie 1945, ştiri despre nenumăratele solicitări de noi înscrieri, datorate faptului că s-a produs „o impresionantă sporire de încredere în întreaga opinie publică”[25]. Tătărescu s-a arătat convins de realitatea sporului de încredere; de aceea, va lansa o chemare

https://biblioteca-digitala.ro

ultimativă brătieniştilor – *Un ultim apel la reîntregirea forţelor liberale,* după cum titra „Drapelul” – în vederea alegerilor parlamentare. Folosea formule care uşor puteau fi considerate injurioase: apelul era pentru „elementele care au rămas în afara organizării noastre, pentru a trezi în conştiinţele lor simţământul răspunderii”. Aşadar, „elementele” brătieniste trebuiau „trezite”; după asemenea formule, reunificarea liberală în nici un caz nu se putea face. Era evident faptul că ultimul apel” era făcut doar pentru uzul opiniei publice[26].

Dacă nu s-a putut ajunge la reunificarea liberală, în schimb s-a definitivat intrarea majorităţii membrilor Partidului Naţional Democrat (al lui Nicolae lorga) în PNL-T. (O fracţiune a PND, condusă de cumnatul lui Nicolae lorga, Dumitru Munteanu- Râmnic, va refuza fuziunea, activând în continuare ca formaţiune independentă.) La 23 februarie 1946, o delegaţie a PND, condusă de dr. Petre Topa, s-a prezentat la locuinţa lui Gheorghe Tătărescu pentru a-i aduce la cunoştinţă hotărârea de a intra în PNL (prin absorţie), însuşindu-şi programul acestuia. Petre Topa amintea, într-un discurs lung şi însufleţit, reperele istorice ale apropierii: colaborarea în alegerile din 1937; participarea împreună la formarea Coaliţiei Naţional Democrate la Sinaia, în mai 1944; apropierea din februarie 1945; şi concluziona: ‚Jn împrejurările grele prin care trece Ţara, cetăţenii conştienţi, oamenii cu răspundere au datoria ca umăr la umăr să se grupeze în jurul unui steag şi al unui program”. Delegaţia PND cuprindea majoritatea fruntaşilor acestuia, între care, alături de Petre Topa, erau N. N. Lenguceanu, Remus Caracaş, Petru lorga (fiul cel mare al lui Nicolae lorga), Vasile Frateş, C. R. Vasilescu[27]. Gheorghe Tătărescu a răspuns scurt, parcă pentru a sublinia faptul că le face noilor veniţi o favoare acceptându-i. Profitul electoral al partidului tătărescian putea fi, însă, de luat în seamă; de aceea „Drapelul” va prezenta în mai multe numere evenimentul: pe 28

https://biblioteca-digitala.ro

februarie includea un articol despre fuziune, semnat de Petre Topa; pe 5 martie, V. G. Bârcă scria că „Foştii colaboratori ai lui Nicolae lorga reprezintă forţe morale pe care PNL le primeşte în rândurile lui cu toată dragostea şi cu toată cinstea cuvenită ostenelilor pe ogorul culturii şi cel al democraţiei româneşti”. În sfârşit, pe 12 martie, N. N. Lenguceanu consemna asemănările dintre principiile politice ale celor două partide, care au dus la fuziune: cultul tradiţiei naţionale; principiul monarhic; credinţa strămoşească; lupta pentru binele patriei şi al neamului; democraţia culturală.

în toată iama lui 1946 va continua acţiunea de liniştire a categoriilor sociale care-şi îndreptau speranţele, de evitare a comunizării, către PNL-T. Misiunea, pe această linie, era încredinţată în principal ziarului „Drapelul”. Ca urmare, vor apare o serie de articole cu precizări ferme, încă din titlu. în numărul din 29 ianuarie era inclus articolul cu titlul *Nu se legiferează etatizarea economică,* pe marginea proiectului de înfiinţare a oficiilor industriale. S-a crezut, fără temei – se scria – că ar fi etatizare; în realitate, „greutăţile actuale [...] fac necesar, pentru o anumită perioadă, exercitarea controlului de stat în sectorul economic. La regimul liberal economic, spre care trebuie să se tindă, se va ajunge treptat, în măsura în care situaţia naţională şi internaţională se va normaliza”. La 12 februarie, V. G. Bârcă se întreba, tot pe marginea ideii oficiilor proiectate; *Statul monopolizează producţia agricolă şi cea industrială?* Introducea, pentru prima dată, în discuţie şi o îndoială a PNL-T asupra onestităţii motivaţiei susţinută de iniţiatorii proiectului: „Speram că autorii acestei acţiuni de monopolizare a vieţii economice vor fi renunţat la un proiect care nu reprezintă nici tendinţele actuale ale economiei naţionale şi nici superioare inerese de stat Ne-am înşelat. Persistenţa depusă dovedeşte că se urmăresc alte interese decât cele reale al Ţării”.

https://biblioteca-digitala.ro

Naţional- liberalii se arătau de acord, pentru perioada de tranziţie, cu amestecul Statului în economie, dar nu cu monopolizarea, în favoarea puterii politice, a activităţii economice. Pentru a demonstra lipsa de eficienţă a etatismului, se prezenta critica făcută acestuia de către marele economist Charles Rist (în numărul din 25 februarie). Parcă pentru a încheia discuţia, în editorialul din 13 februarie 1946 se scria: „Doctrina liberală este împotriva amestecului Statului în afacerile private”. Doar atunci când iniţiativa privată nu este la înălţime, este de admis o asemenea intervenţie, dar numai pentru a stimula, a organiza şi a îndruma iniţiativa privată.

*

Pregătirea alegerilor parlamentare din 1946 a provocat vii frământări între forţele politice participante la guvernare, în discuţie fiind propusele liste comune sub formula Blocul Partidelor Democrate. Acceptarea ideii va duce la divizarea Partidului Social Democrat. Tot în jurul acestei probleme, vor fi intense dispute şi în PNL-T, şi între acesta şi partidele guvernamentale de stânga. Pentru a se asigura că nu va fi dominat de voturile acestora din urmă, în conducerea BPD, prin Petre Bejan se cerea, la 6 februarie 1946, ca toate hotărârile Blocului să se ia cu unanimitate; se va accepta ca doar în Consiliul General şi în Comitetul Executiv să se aplice acest sistem: în comitetele locale, consensul va funcţiona doar în chestiuni de principiu, cele care angajează coaliţia[28].

în martie 1946, mulţi fruntaşi ai partidului se arătau nemulţumiţi, învinuindu-l pe Gheorghe Tătărescu de slăbiciune în raporturile cu FND, care, mai ales în provincie, nu accepta nici una dintre cererile naţional-liberalilor. Nemulţumiri erau şi faţă de demnitarii tătărescieni, care nu reuşeau să-şi promoveze colegii de partid nici în ministerele pe care le conduceau; chiar

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu era învinuit că, deşi conducea Ministerul de Externe, nu promovase ca reprezentanţi ai României în străinătate decât foarte puţini liberali (Richard Franasovici, Radu Grigorescu). Cel mai contestat dintre proprii miniştri era Petre Bejan, ministru al Economiei Naţionale, împotriva căruia s-au ridicat membrii grupării „Păreri Libere” – Aurelian Bentoiu, Costel Tătăranu, Georgel Gheorghiu, Dumitru Alimănişteanu, V. G. Bârcă ş.a.; învinuirile erau foarte severe: incapabil, corupt, simplu figurant, favorizează politica de comunizare a economiei naţionale.

în prima parte a lui 1946, curentul dominant în PNL-T era pentru participarea la alegeri pe liste separate, în condiţiile în care Gheorghe Tătărescu evita să se pronunţe ferm, lăsându-i pe partizanii celor două curente să se înfrunte. Izolarea preşedintelui partidului de dezbaterea care avea loc era motivată de acesta cu pretextul lipsei timpului; pregătea materialul documentar necesar pentru discuţiile de la Paris vizând Tratatul de Pace. Toate problemele privind poziţia PNL-T în cadrul Guvernului au fost trecute în sarcina lui Gheorhe Vântu, iar cele din interiorul partidului în sarcina lui Ion Nistor şi Tiberiu Moşoiu. Astfel, în absenţa unei poziţii oficiale a şefului partidului, cele două curente s-au conturat deplin. Cel favorabil participării la alegeri pe listele BPD îi avea în frunte pe Petre Bejan, Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu. Cei care doreau liste proprii s-au grupat în jurul lui Aurelian Bentoiu şi Costel Tătăranu. Au loc o serie de frământări interne: Dumitru Alimănişteanu demisionează din partid; Hurmuz Aznavorian rupe orice contact cu conducerea PNL-T. Primul făcea parte din Comitetul Executiv, al doilea din Delegaţia Permanentă[29]. Mircea Durma, ministru de Finanţe, demisionează din fruntea Ministerului şi din partid. (Mai mult tehnocrat decât politican, nu rupsese relaţiile cu Dinu Brătianu, în septembrie 1945 fumizându-i acestuia materialul documentar necesar pentru întocmirea unui memoriu asupra executării Convenţiei de Armistiţiu,

https://biblioteca-digitala.ro

memoriu destinat Occidentului[30].) Au avut loc şi alte defecţiuni de acelaşi fel.

întrunit la 25 aprilie 1946, Comitetul Executiv al PNL-T nu a reuşit să soluţioneze problema modului de participare la alegeri. De aceea, se va convoca Delegaţia Permanentă şi Comitetul Central pentru 28 şi 29 aprilie. Grupul „Păreri Libere” a rămas până la sfârşit adversar al listelor comune, dar a fost înfrânt[31]. întrunirile au fost foarte fierbinţi, cu folosirea unor metode de intimidare preluate de la comunişti, între care votul pe faţă, nominal. Se păstrează listele întocmite în timpul votării. Una dintre ele are titulatura „Tabel de membrii Comitetului Central care au votat CONTRA” – total 31, între care Aurelian Bentoiu, Nicolae Enescu, Nicolae Sibiceanu, Costel Tătăranu[32]. O altă listă cuprindea pe cei care au votat pentru – total 101[33]. Absenţi au fost 49[34]. „Drapelul” anunţa şi două abţineri şi faptul că cinci membri ai Comitetului Central' au aderat prin telegrame şi scrisori. Astfel, Gheorghe Tătărescu primeşte mandat pentru a trata condiţiile colaborării cu celelalte partide[35]. Majoritatea celor care au votat împotriva listelor comune făceau parte din gruparea „Păreri Libere”; se vor întruni pe 2 mai 1946 şi vor decide retragerea lor din PNL-T. În scrisoarea transmisă lui Gheorghe Tătărescu, anunţându-şi demisia, afirmau că vor rămâne în expectativă şi nu se vor orienta spre nici un alt partid. Datorită plecării „păreriştilor”, s-au destrămat organizaţiile judeţene unde aceştia aveau majoritatea: Vlasca, Râmnicu Sărat, Baia. Cu toată declaraţia din mai, cei plecaţi se vor alătura lui Dinu Brătianu, la 7 octombrie 1946 (Aurelian Bentoiu, liderul „păreriştilor”, ce candida pentru un post de deputat în Ialomiţa[36]).

Foarte atentă la ce se întâmpla în PNL-T, conducerea comunistă cerea Siguranţei o informare cât mai amănunţită; de aceea, multe documente privind frământările din ierarhia tătărescană au ajuns în arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist. Atenţia nu era, însă, îndreptată numai asupra naţional-liberalilor; urmăriţi erau toţi „tovarăşii de drum” şi chiar partidele

https://biblioteca-digitala.ro

satelite care în practică deveniseră tot comuniste, deşi mai păstrau altă titulatură, precum PSD[37]. Predominanţa materialelor informative privind PNL-T indică, în mod evident, faptul că dintre toţi aliaţii, asupra acestui partid suspiciunile comuniştilor erau cele mai mari, existând teama ieşirii lui din front, prematură şi posibil periculoasă pentru forţele de stânga. În documentele Siguranţei apar elemente necunoscute opiniei publice din perioada confruntărilor din interiorul PNL-T, aprilie-mai 1946. Grupul „păreriştilor” a făcut o ultimă încercare de conciliere pe lângă Gheorghe Tătărescu; „S-a spus adesea – se consemna într-un raport – că d-sa ar fi respins aceste asalturi, care de fapt se datorau unei mici grupe fără influenţă în masa partidului şi chiar dezaprobată de partid. Din nefericire, faptele ce au urma dezmint aceste afirmaţii şi arată, dimpotrivă, că şeful partidului şi-a dat întregul asentiment acestor acţiuni”[38].

Ocazia disputelor interne din partid a fost folosită de către Gheorghe Tătărescu pentru a reveni în forţă în centrul atenţiei, printr-un „cuvânt adresat Ţării”: „Frontul demagogiei trebuie anihilat [...] Forţele politice democrate au datoria să-şi dea mâna pentru a se înţelege asupra unui program comun. [...] Nu poate fi programul unui singur partid şi nici al unei singure clase [...], ci, un program naţional”. Se încheia sentenţios: „Ţara va avea de ales între agitaţia nerodnică şi munca de construcţie, între politica de izolare şi de negaţiune şi politica pozitivă şi de consolidare”[39]. Aşadar, Tătărescu s-a pronunţat cu claritate pentru intrarea în BPD, acuzele Siguranţei neavând o bază reală; ele şe explică prin faptul că documentul de sinteză acuzator, din 25 octombrie 1947, fusese făcut atunci când se căutau materiale incriminatoare la adresa preşedintelui PNL-T, pentru a-l alunga din Guvern.

„Cuvântul adresat Ţării” de Tătărescu, la sfârşitul lui aprilie 1946, a fost semnalul de reîncepere a campaniei împotriva PNL-B şi PNŢ-M, uneori semănând cu aceea purtată de comunişti. În „Drapelul” din 4 iunie era

https://biblioteca-digitala.ro

criticat programul „de stearpă demagogie” al PNŢ, „partid fără trecut şi fără viitor, de preşedintele căruia se ocupa pe îndelete: „Tara nu uită că timp de 30 de ani d-l luliu Maniu n-a făcut decât negativism, politică distructivă, iar istoria acestor ultime trei decenii nu va putea înregistra prezenţa sa în viaţa politică, decât prin nenumăratele dificultăţi şi nenorociri pe care le-a abătut asupra acestui popor”. Apoi, în fiecare din zilele următoare va fi publicat cel puţin un articol cu aceeaşi direcţie: pe 5, *Monarhia şi dl. ¡uliu Maniu;* pe 6, *PNŢ şi apărătorii vechilor poziţii burgheze;* pe 7, *Reforma agrară şi PNT;* pe 8, *„Casa de refugiu a hitleriştilor români", Ce a devenit PNŢ,* etc. Cel mai departe s-a mers în numărul din 18 iunie: sub titlul *Apărarea regimului democrat,* se menţiona descoperirea unor organisme cu caracter subversiv, facilitarea unor acţiuni teroriste de către „unele partide legale”; ca urmare, se cerea înlăturarea din viaţa publică „a tot ceea ce ar putea crea condiţii favorabile de dezvoltare a unor astfel de iniţiative”. Aşadar, cerea dizolvarea partidelor istorice[40]. Cei atacaţi astfel au reuşit să publice, sporadic, câte un articol de răspuns la campania tătărescană. Brătieniştii se foloseau de coloanele oficiosului lor „Liberalul”. (Guvernul nu acceptase reapariţia oficiosului PNL-B sub vechea titulatură, „Viitorul”.) La începutul lui iunie 1946, Gheorghe Tătărescu publica în „La revue roumaine” — „noua revistă fenedistă de propagandă pentru străinătate”, după cum o definea „Liberalul” — un articol electoral sub titlul *Ceasul de faţă-,* i se răspundea de către dinişti: „Gheorghe Tătărescu a practicat la toate răspântiile acel oportunism de moment ce l-a adus în fruntea treburilor Ţării, slugărind succesv la cele mai opuse crezuri şi la cele mai variate scopuri politice”. îl ameninţa cu „ceasul ispăşirii care va suna”[41]. Tot în iunie 1946, erau acuzate „metodele extremiste ale BPD”: Partidul Comunist urmăreşte destrămarea aşezărilor statului burghez; „Tendinţele sale categorice de desfiinţare a societăţii şi a ordinei actuale, sunt ascunse în faldurile cu grijă şi artă aranjate de prestidigitatorul politic al vremurilor

https://biblioteca-digitala.ro

noastre, dl. Gheorghe Tătărescu, autorul *Platformei”*[42].

încercând să se individualizeze, PNL-T a avut, în campania electorală, unele formule de blândă critică şi asupra partenerilor de alianţă. Prin „Drapelul” din 3 mai 1946, constatând că între factorii esenţiali ai progresului era ordinea şi că, pe de altă parte, procesul revendicărilor sociale nu puate fi oprit, cerea forţelor politice care au declanşat acest proces să acţioneze în cadru legal. Acuza apelului la anarhie pentru a prelua puterea politică era, însă, învăluită în prea multe formule sofisticate pentru a trezi vreo reacţie, deosebindu-se net de critica deschisă şi violentă la adresa partidelor din Opoziţie.

La 21 mai 1946 era publicată în „Drapelul” *Platforma program* a BPD, la care tătărescienii aderau pe deplin, liberalii dinişti considerându-l chiar pe Tătărescu autorul documentului. De aici înainte, nici un diferend între PNL-T şi aliaţii săi nu va mai răzbate în oficiosul partidului, lăsând impresia unei armonii depline. în realitate, conflictele erau multe şi în toate judeţele. Din Caracal, la 13 mai 1946, se anunţau conducerii centrale greutăţile întâmpinate în relaţiile cu celelalte partide guvernamentale, partide care, deţinând Prefectura şi-au numit numai oamenii lor la conducerea tuturor comunelor; se cerea imperativ, ca o condiţie a continuării colaborării, să se repartizeze PNL-T posturi în administraţia locală, în aceeaşi proporţie cu cotele repartizate partidelor în alegerile parlamentare[43]. Astfel de proteste şi cereri sosesc de la mai multe organizaţii judeţene. Chiar în preajma alegerilor, deşi necesitatea de a apare unite în ochii opiniei publice era evidentă pentru partidele guvernamentale, totuşi graba Partidului Comunist şi a creaţiilor sale politice de a acapara puterea, a provocat conflicte cu liberalii aliaţi. O dare de seamă pe această temă trimetea conducerii PNL-T organizaţia liberală din judeţul Muscel, în noiembrie 1946. Deşi liberalii se arătau loiali celorlalte partide din Guvern, erau atacaţi fără nici un scrupul:

https://biblioteca-digitala.ro

„Suntem atacaţi şi ameninţaţi cu confiscarea proprietăţilor, chiar şi acelea care au fost exceptate de la Legea Exproprierii; suntem ameninţaţi cu confiscarea pădurilor, a viilor, a capitalului şi cu exproprierea urbană; suntem ameninţaţi cu confiscarea vitelor şi cu deportarea oamenilor noştri în Siberia”, principalul autor fiind un reprezentant al Frontului Plugarilor, profesorul Patraulea, viitor deputat. Adepţii PNL-T erau umiliţi şi demoralizaţi, constatând duplicitatea partidelor de stânga: „Organele lor centrale numai de formă semnează programe alături de noi, însă în acelaşi timp dau ordine secrete agenţilor de pe teren să continue mai departe politica lor sectară”. Aşadar, între partidele din BPD s-a statornicit o relaţie de „atac şi ură din partea partidelor de stânga” şi una de „bănuială şi neîncredere” din partea liberalilor. De aceea, concluziona, „orice colaborare este exclusă şi chiar imposibilă”. Pe acest memoriu foarte alarmant venit din provincie, rezoluţia pusă de secretarul general al partidului, Gheorghe Vântu, indica oportunismul deplin al conducerii PNL-T: „Cu toată discreţiunea”. Deşi erau în cunoştinţă cu ofensiva stângii împotriva liberalilor, conducerea partidului nu dorea să se ştie că ar fi supărată pe aliaţi; prefera să se prefacă a nu şti ce se întâmplă în Ţară[44].

De cealaltă parte, partidele de stânga erau supărate pentru că PNL-T încerca să se individualizeze în cadrul BPD, pe lângă mitingurile comune având şi unele proprii. în timpul acestora era subliniată adesea ideea că doar necesităţile de moment îi ţineau pe liberali în alianţă; între aceste necesităţi era menţionată aceea de a veghea pentru a împiedica reformele prea radicale. În judeţul Prahova, în septembrie 1946, echipe propagandistice tătăresciene susţineau că doar PNL-T este cel care apără Ţara, garantează averile, proprietatea şi „salvează ţăranii de colhozuri”. Chiar lideri locali, precum Victor Nicolau, profesor Traian Grigore, inginer Mateescu, impulsionau acest tip de

https://biblioteca-digitala.ro

propagandă. în Piatra Neamţ, la 25 august, în cadrul unei întruniri cu peste o mie de participanţi, Gheorghe Vântu afirma că partidul său se conduce după doctrina liberală, colaborând cu celelalte partide din BPD numai pentru a salva Ţara; „Cine simte româneşte – spunea — se încadrează în Partidul Liberal, care luptă pentru Rege şi popor”. Un alt fruntaş al partidului, Emanoil Tătărescu, preşedinte al Organizaţiei judeţene Dolj, în cadrul întrunirii de la Filiaşi, pe 19 mai, declara: „Pactul de colaborare cu FND va ţine numai până după alegeri, iar după aceea partidul va acţiona conform programului său”; Gheorghe Tătărescu a acceptat colaborare cu condiţia ca liberalii să primească 25 la sută din posturile administrative şi de conducere şi cu condiţia respectării principiilor liberale: monarhie constituţională, dreptul la proprietate, libertatea individuală. Lozinca lansată era „Nu suntem în FND, ci alături de el”. Tot un lider liberal doljean, Marin Oprişoreanu, s-a exprimat cel mai sugestiv: „Trebuie să te faci frate cu Dracu, până treci puntea”. De asemenea, în nordul Ţării, la Satu Mare, prin propaganda dusă, tătărescienii îi supărau pe aliaţii lor[45]. Iar în centrul Transilvaniei, la Cluj, la manifestaţia din 22 iulie, cu participarea lui Gheorghe Vântu, Alexandru Alexandrini, Tiberiu Moşoiu, preşedintele Organizaţiei judeţene, Eugen Dunca, spunea:,,Masele din Ardeal [...] se orientează tot mai mult spre politica cuminte, prevăzătoare şi patriotică a încercatului cârmaci Gheorghe Tătărescu, şeful Partidului Naţional Liberal”[46]. Prin aceste exemple — preluate de Siguranţă şi transmise vârfurilor comuniste — se sublinia faptul că în cadrul mitingurilor tătăresciene, se făcea propagandă numai pentru ei, deşi figurau pe liste comune în cadrul BPD. Conducerea PCR a luat act de manifestările PNL-T — tendinţele de individualizare, respingerea posibilei confuzii cu ideile comuniste – dar, nu era productiv electoral să răspundă în acel moment; de aceea, a acumulat astfel de informaţii, completând dosarul început cu mult timp în urmă, care trebuia să justifice viitoarea despărţire de tătărescieni. Tot fără a răzbate în presă, se înregistra fenomenul migrării unor membri ai

https://biblioteca-digitala.ro

PNL-T către PNL-B; cel mai important grup de migratori – 5 000 – era înregistrat în Dorohoi[47].(Cel mai probabil, numărul era exagerat)

Rivalitatea între tătărescieni şi partidele de stânga se manifesta chiar şi în interiorul instituţiilor centrale conduse de reprezentanţii PNL-T. într-o notă a Organizaţiei PCR din Ministerul de Finanţe, din vara lui 1946, era analizată, în perspectiva alegerilor, situaţia din acel minister. Acesta avea numai în Bucureşti 25 000 de votanţi (salariaţi şi membrii familiilor lor), iar în restul Ţării, circa 60 000 votanţi. Se considera absolut necesară, având în vedere tocmai importanţa electorală a departamentului, „schimbarea administraţiei reacţionare” din cadrul acestuia, înlăturarea funcţionarilor legionari şi antonescieni: „Această schimbare trebuie să se producă imediat, altfel orice muncă ce s-ar depune de către elementele politice ale BPD, în special comuniştii, căci ceilalţi nu fac aproape nimic, este zadarnică”. Nota considera situaţia din Minister ca alarmantă: „Vinovăţia în această chestiune o poartă însăşi conducerea politică a acestui departament, care n-a înţeles situaţia just şi nu face altceva decât să menţină atmosfera reacţionară în Minister. Pare că nu interesează în acest departament cuvintele de democratizare, iar despre reuşita la alegeri a BPD nici vorbă. Nu înţelege acest ministru nimic din activitatea politică şi s-ar înţelege că este un om sătul care poate candida prea bine şi pe listele diniste, aşa după cum, de altfel, au candidat şi alţi prieteni ai d-sale, Costel Tătăranu şi alţii”. Foarte ferm, autorul notei indica persoanele care trebuiau schimbate imediat: Eugen Demetrescu, secretar general şi director general; Panait Gheorghiu, secretar general şi director general; Constantin Pândele, secretar general şi director general; doi director generali – Lazăr lonescu şi Petre Petrică; şeful inspectorilor. „Aceste persoane sunt – se scria – ale istoricilor şi deci, contrare BPD”. Avea şi o concluzie: „Fără aceste înlocuiri minimale, BPD nu poate avea succes în Ministerul de Finanţe, oricâtă muncă s-ar depune de comunişti în sindicat şi adunări pentru

https://biblioteca-digitala.ro

susţinerea BPD”. Faptul era adus la cunoştinţa forurilor superioare ale PCR, de unde se aşteptau măsuri urgente[48].

*

în campania electorală a PNL-T, un loc important l-a ocupat prezentarea acţiunii României în plan extem, pentru încheierea Tratatului de Pace, acţiune considerată a fi un succes personal al lui Gheorghe Tătărescu, în calitatea sa de ministru de Externe. Chiar Tătărescu indica această temă a campaniei, în *Cuvântul adresat Ţării* pe 27 aprilie 1946; un capitol special se intitula *Conferinţa pentru pace şi alegerile generale*[49]. Bineînţeles, expunerea cuprinde cele două probleme pentru a stabili interferenţele. Fazele lucrărilor Conferinţei, după cum se hotărâse la Moscova în decembrie 1945, erau în ordine: Conferinţa adjuncţilor miniştrilor de Externe ai URSS, SUA, Marii Britanii, Franţei şi Chinei (la Londra în aprilie 1946); Conferinţa miniştrilor de Externe ai celor patru puteri (la Paris în mai) care urma a fi faza cea mai importantă; Conferinţa reprezentanţilor celor 21 de state acceptate drept cobeligerante (august-septembrie 1946, tot la Paris); o nouă Conferinţă a miniştrilor de Externe, pentru semnarea actului final. Tătărescu afirma la Radio, în faţa întregii Ţări, că are „conştiinţa datoriei împlinite”. în a doua parte a cuvântării sale, ministru de Externe face o precizare esenţială: în cadrul alegerilor parlamentare din 1946 nu mai era vorba, ca până atunci, de lupta între partide politice, ci de lupta între vechi şi nou, între „Frontul demagogiei şi frontul înţelepciunii şi al patriotismului”. Frontul demagogiei, în viziunea tătărescană, era format din PNŢ-M şi PNL-B iar celălalt, al înţelepciunii şi patriotismului, din cei coalizaţi în BPD. încheierea suna şi ca un îndemn războinic: „Se încearcă de către unele forţe oculte ridicarea şi organizarea unui

https://biblioteca-digitala.ro

front al urii şi al reacţiunii. Acest front trebuie anihilat”[50]. Se lăsa de înţeles că „anihilarea” reacţiunii ar facilita acţiunea României şi succesul ei la Conferinţa de Pace.

Fiecare dintre acţiunile lui Tătărescu în cadrul Conferinţei de Pace erau pe larg prezentate în oficiosul partidului său, ca argumente electorale. „Drapelul” din 9 mai 1946 titra: *Marii Aliaţi au recunoscut că Transilvania este ţinut românesc.* Se prezenta o telegramă de la Paris, conform căreia Consiliul Miniştrilor de Externe s-a pronunţat în favoarea României în diferendul teritorial cu Ungaria. întreaga vară a lui 1946, în cadrul tuturor mitingurilor electorale naţional-liberalii nu vor înceta să-şi atribuie succesul./La 14 august, preşedintele Delegaţiei române, Gheorghe Tătărescu, a putut să expună punctul de vedere al României în faţa reprezentanţilor celor 21 de ţări recunoscute a fi cobeligerante. în spatele discursului deosebit de bun s-a aflat şi munca întregului Minister de Externe de la Bucureşti, a foarte multor experţi, pe diverse domenii, solicitaţi. (Arhiva impresionantă ce a rămas în urma acestei munci dovedeşte cu prisosinţă înaltul profesionalism, dar şi patriotismul celor implicaţi.) Se adăugau elementele ce caracterizau în general discursurile lui Tătărescu: logica expunerii, puterea de convingere, fermitatea dar şi plasticitatea limbajului (ultima calitate doar în aparenţă neimportantă la un asemenea nivel)[51]. îşi începea discursul cu ceea ce era mai important pentru România: mulţumiri pentru forma articolului 2 al proiectului de Tratat, prin care se declara ca nulă şi neavenită sentinţa de la Viena din 30 august 1940, retrocedându-se României Transilvania de Nord, fapt care „pune capăt pentru vecie opresiunii îndelungate şi repetate a cărei victimă a fost poporul român. [...] România primeşte acest act reparator cu voinţa fermă de a-şi îndeplin fără şovăire rolul său de factor al concordiei şi ordinii între celelalte popare libere şi democratice”. Urma seria de observaţii pe care Delegaţia română le avea la clauzele politice, militare şi economice ale proiectului: 1. Faptul

https://biblioteca-digitala.ro

că România nu a fost acceptată ca ţară cobeligerantă; 2. Că se consideră că a intrat în război cu Germania doar la data semnării Convenţiei de Armistiţiu, 12 septembrie 1944, iar nu aşa cum a fost în realitate, 24 august 1944. Se dădeau, concentrat, cifrele indicând efortul românesc pe frontul antihitlerist: 260 zile de luptă; înaintarea în teritoriul inamic pe o adâncime de 1000 km; străbaterea, prin lupte, a 12 masive montane; eliberarea a 3831 localităţi, între care 53 oraşe; capturarea a 103.214 prizonieri; contribuţia la eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei; românii au pierdut peste 111.000 ostaşi (morţi şi răniţi)[52]. „Iată de ce – concludea Tătărescu – România, tare pe contribuţia sa la victoria comună în ultima fază a războiului, crede că a câştigat dreptul de a i se recunoaşte calitatea de putere cobeligerantă”. A treia observaţie majoră era provocată de faptul că proiectul de Tratat nu prevedea nici o despăgubire ce ar fi trebuit dată României de către Ungaria şi Germania, deşi suferinţele de pe urma celor două fuseseră imense[53]. A patra observaţie privea unele dintre măsurile conţinute în clauzele militare, în privinţa limitării efectivelor şi a înarmării, „măsuri care au un caracter de pedeapsă”. Aproape patetic, şeful Delegaţiei române spunea: „Poporul român cerc deci Adunării să lase în mâinile soldaţilor săi armele cu care ei au luptat alături de Naţiunile Unite pentru libertate şi justiţie”. Pe larg se oprea asupra clauzelor economice: „Examinând clauzele economice şi cele care se ocupă de restituiri şi reparaţii, Guvernul român trebuie să constate că ele conţin dispoziţii care impun României sarcini de aşa natură încât, dacă ar fi menţinute cum au fost stipulate, România s-ar găsi în situaţia de a asuma obligaţii pe care nu le-ar putea satisface şi, totodată, ar vedea restaurarea sa economică iremediabil compromisă”. Unele erau nedrepte, greu de executat, lipsite de precizie, „deschizând poarta unor revendicări imaginare”. în context, era, totuşi, lăudată URSS pentru că nu ceruse decât repararea a unei cincimi din paguble pe care afirma că le suferise. Articolul 30 era încriminat că aduce atingere suveranităţii Statului român în

https://biblioteca-digitala.ro

domeniul economic. Foarte atent ca nu cumva multele observaţii critice ale Delegaţiei române, deşi deplin argumentate, să nu-i intrige pe reprezetanţii celor 21 de state participante şi, astfel, să se întoarcă împotriva României, Gheorghe Tătărescu consemna în final: .Prezentând aceste observaţiuni şi rezerve, Guvernul român ţine să declare că România va şti să execute conştiincios obligaţiile Tratatului de Pace, deoarece ea este însufleţită de dorinţa de a-şi relua şi menţine locul printre popoarele libere, prin sinceritate, muncă şi respectarea angajamentelor sale. [...] În acest ceas solemn, în care România caută colaborarea tuturor popoarelor iubitoare de pace şi de libertate, ea ţine să aducă fără nici o întârziere adeziunea ei totală la principiile Cartei Naţiunilor Unite. [...] România nu a aşteptat nici o presiune internă şi nici o injoncţiune externă pentru a garanta naţionalităţilor minoritare stabilite pe teritoriul său un regim de perfectă libertate. [...] nu va înlătura nici o iniţiativă care ar putea să dezvolte colaborarea internaţională şi să întărească securitatea colectivă. Din justiţia socială, România îşi va face o dogmă, iar din politica păcii şi a bunei înţelegeri internaţionale îşi face legea”. Că multe din aceste angajamente – mai ales cel privind justiţia socială – nu au fost îndeplinite, Istoria a dovedit; dar nu Gheorghe Tătărescu era vinovat de aceste neîndepliniri, iar convingerea că ceea ce spusese reprezenta şi gândul său cinstit nu poate fi cu nimic alterată.

Ministrul de Externe al României, ca şef al Delegaţiei române la Conferinţa de Pace, a desfăşurat o activitate prodigioasă şi în culisele întrunirii, acolo unde, chiar mai mult decât în plenul acesteia, se putea încerca o schimbare de atitudine a celor mari. Cum din Delegaţie făceau parte şi informatori ai diverselor servicii de informaţii de la Bucureşti, dosarul lui Tătărescu, centralizat de Siguranţă, s-a mărit considerabil. Cu siguranţă că, cel astfel umărit, chiar dacă-şi dădea seama de ce se întâmplă, nu se arăta de loc alarmat: ca ministru de Externe era obligaţia lui să vorbească, să trateze cu cât mai mulţi protagonişti ai Conferinţei şi,

https://biblioteca-digitala.ro

mai mult, din nici o notă informativă nu reieşea faptul că ceea ce discutase s-ar fi îndreptat împotriva Guvernului Petru Groza sau împotriva Ţării. Cu toate acestea, în marea sinteză întocmită de Siguranţă în octombrie 1947, întrevederile de la Paris vor deveni capete de acuzare.

Pentru ce a făcut Tătărescu la Paris, în august-septembrie 1946, există şi alte surse. Un asiduu şi prolific cercetător al arhivelor americane despre români, Ion Stanciu, a publicat sub titlul *Gheorghe Tătărescu despre situaţia României în august 1946*[54], un valoros document din cadrul acestora: notele luate, de către un funcţionar american, în timpul conversaţiei purtate, la 29 august 1946, de Gheorghe Tătărescu şi secretarul de Stat de SUA, Bymes. Ca să-i capteze bunăvoinţa înaltului demnitar american, ministrul de Externe român avea şi formulări de nedemonstrat: în România – spunea – chiar şi partidele comunist şi socialist „sunt esenţial burgheze”; altele, însă, îşi mai găseau încă suport în realitatea din România anului 1946, care rămăseseră „o ţară capitalistă din punct de vedere social”. Interesul secretarului de Stat era, însă, mai mare spre raporturile României cu URSS, occidentalii fiind mai deranjaţi de formarea şi consolidarea sferei de influenţă a Moscovei, decât de schimbările din fiecare ţară în parte; la orizont se contura viitorul război rece. Franc, Tătărescu îi spune lui Bymes că, oricât de anticomunist ar fi el, ca ministru trebuie să fie în primul rând patriot şi realist şi să nu supere cu nimic URSS. Finalul discuţiei a fost unul din multele momente ale acelor ani, când conducătorii occidentali au făcut diverşilor reprezentanţi necomunişti ai românilor, promisiuni ferme de susţinere în lupta Ţării lor pentru a nu deveni un satelit al URSS şi pentru a-şi păstra un regim politic democratic. Greutatea celor spuse de data aceasta era foarte mare, pentru că veneau din partea chiar a secretarului de Stat al SUA: „În concluzie – scria funcţionarul ce înregistra convorbirea – secretarul de Stat a declarat că România nu avea nici un motiv să se teamă de nici o ţară şi că dacă va apela la Naţiunile Unite în cazul oricărei ameninţări, ea va fi

https://biblioteca-digitala.ro

apărată. Statele Unite erau hotărâte să susţină Naţiunile Unite în orice chestiune şi să facă astfel ca Naţiunile Unite să-şi asume întreaga lor responsabilitate”. Erau, evident, doar vorbe de complezenţă: orice acţiune a Naţiunilor Unite trebuia avizată de Consiliul de Securitate al acesteia, acolo unde URSS avea dreptul de veto. Atunci, cum ar fi ajutat Naţiunile Unite o ţară ca România, dacă ea ar fi fost obiectul unei agresiuni sovietice? Ion Stanciu menţionează „impresia de optimism exagerat” afişată, în urma acestei convorbiri, de Gheorghe Tătărescu. Cu siguranţă, însă, „optimismul” ministrului de Externe era mimat, din raţiuni diplomatice; aşa cum spusese de multe ori, el îşi dăduse seama, cel puţin pentru acel moment istoric, şi în aşteptarea altuia mai bun, România nu avea decât soluţia afişării unei prietenii sincere faţă de URSS – dacă voia să-şi conserve şanse pentru o viitoare renaştere.

în vară, Ungaria mai avea unele speranţe, bazate pe anumite promisiuni, ca asupra hotărârii luate privind retrocedarea întregii Transilvanii de Nord către România, să se mai discute. (Prin memorii succesive, ceruse mai întâi să i se lase o suprafaţă de 22.000 km^2, apoi a redus cererea la 4.000 km^2, în care intrau Satu Mare, Cărei, Oradea, Salonta, Arad.) De aceea, problema nu trebuia considerată de români ca definitiv încheiată. Gheorghe Tătărescu va ţine în faţa Comisiei teritoriale şi politice un discurs foarte bine documentat, având un excurs istoric alcătuit în aşa fel, încât să nu irite prin lungime, dar şi să-i oblige pe cei care hotărau în 1946, să mediteze asupra felului cum hotărâseră, în urmă cu un sfert de veac, în aceeaşi problemă, oamenii politici care conduceau lumea atunci. Era inevitabil să se reia teze şi argumente foarte cunoscute în cercurile politice internaţionale; nu atât reluarea lor putea să impresioneze şi să ducă la un verdict favorabil României, ci felul cum erau expuse. Logica impecabilă i-ar fi putut determina pe reprezentanţii celor 21 de state să nu poată contesta dreptatea românească. Tătărescu şi-a construit discursul mai ales conform acestei idei, un

https://biblioteca-digitala.ro

discurs aproape didactic, cuprinzând subcapitole pe deplin individualizate, dar nerupte din contextul general: *După 25 de ani Ungaria e aceeaşi; O scurtă privire istorică; Rectificarea declaraţiilor delegatului maghiar; Colonizarea forţată a Transilvaniei; Activitatea experţilor americani în 1918; Cum au fost trasate vechile frontiere; Examinarea pretenţiilor maghiare; Confirmarea dreptăţii româneşti; Trei considerente ce nu pot fi trecute cu vederea; Problema pe plan economic; O altă interpretare neîntemeiată; Plângerile Ungariei sunt lipsite de bază reală; Libertăţile din Transilvania; Reforma agrară făcută fără discrimitări; O contrazicere; Guvernul român a acordat naţionalitatea tuturor ungurilor; Care sunt pretenţiile Ungariei; Azi, ca şi ieri, cererea Delegaţiei ungare e inacceptabilă; Libertăţile acordate minorităţilor; România va accepta schimburi amicale de vederi; Acceptarea garanţiilor Cartei Naţiunilor Unite; Suntem contra măsurilor speciale; Ţara noastră doreşte pacea.* „În încheierea expunerii sale — afirma Gheorghe Tătărescu – Guvernul român declară că orice act tinzând să modifice frontiera româno-ungară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiţie şi cu crearea unui nou focar de agitaţie în această parte a Europei şi că orice act menit să-i angajeze într-o discuţie asupra politicii sale interne şi a legilor sale organice ar fi considerat ca o ştirbire a suveranităţii şi independenţei sale. De aceea, cerem să binevoiţi a consacra decizia din 7 mai 1946 a celor patru miniştri ai Afacerilor Externe şi a respinge revendicările ungare”[55].

I. Gh. Maurer, la şedinţa CC al PCR din 31 august 1946, oferă şi un amănunt interesant privind felul cum reprezentanţii Marilor Puteri au primit Declaraţia României: „Declaraţia, pe care în numele Guvernului a citit-o dl. Tătărescu, a produs o bună impresie. Aş vrea să dau detalii. Ceea ce nu s-a întâmplat cu nici una dintre puterile foste satelite, preşedintele din acea zi, care era dl. Bymes, a simţit nevoia să adreseze Delegaţiei româneşti câteva cuvinte oarecum amabile. A spus că, Conferinţa a ascultat cu multă atenţie

https://biblioteca-digitala.ro

expunerea interesantă a Delegaţiei româneşti şi Conferinţa asigură Delegaţia română că memoriul ei şi declaraţia sa se va bucura în faţa Conferinţei de atenţiunea pe care o merită”. Bunăvoinţa lui Bymes faţă de Delegaţia Guvernului României va fi confirmată, aşa cum s-a văzut, în timpul întâlnirii acestuia cu Gheorghe Tătărescu. Reprezentanţii PCR s-au arătat nemulţumiţi de faptul că au rămas pe planul al doilea la Paris, laudele primindu-le Tătărescu, succesul fiind interpretat de acesta în primul rând ca unul personal şi abia apoi ca unul al întregii Delegaţii. De aceea, la şedinţa lărgită a CC al PCR din 31 august 1946, Maurer încerca să corecteze imaginea formată, subliniind repetat că textul Declaraţiei a fost aranjat de comunişti, şi în primul rând de Gheorghiu-Dej, ale cărui calităţi le lăuda în mod deosebit: Tătărescu făcuse un text care ar fi putut să supere, insistând prea mult pe cobeligeranţă şi pe cererea de despăgubiri din partea Ungariei. Problema rolului lor la Conferinţa de Pace i-a iritat mult pe comunişti, pe aceeaşi temă, la şedinţa menţionată, intervenind răspicat şi Miron jConstanţjtţeyy „Expozeul lui Tătărescu la Conferinţă dacă nu ar fi fost modificat în unele privinţe sau completat de către reprezentanţii noştri ai PCR, ar fi avut un alt caracter în anumite puncte. Dacă acest expozeu al d-lui Tătărescu e just, aceasta se datoreşte tot activităţii desfăşurate de delegaţii partidului nostru în cadrul Delegaţiei României. Tonul, formularea acestui document, demnă fără a fi orgolioasă, şi modestă fără a fi umilă, în mare măsură se datoreşte tot activităţii depuse de delegaţii noştri în frunte cu tovarăşul Gheorghiu-Dej”. Tătărescu a reuşit să capteze atenţia nu numai a reprezentanţilor Marilor Puteri întruniţi la Paris, dar şi pe aceea a reprezentanţilor presei din toată lumea veniţi în Capitala Franţei pentru a urmări lucrările Conferinţei de Pace. La Conferinţa de presă ce a urmat prezentării Declaraţiei, la Ambasada României din Paris, au venit foarte mulţi ziarişti. Reprezentanţii PCR din Delegaţie

https://biblioteca-digitala.ro

au trebuit să cedeze din nou rolul de unic purtător de cuvânt al României lui Tătărescu, Maurer justificând faptul, în faţa CC al PCR, prin nevoia de a nu dispersa atenţia celor prezenţi. Şi, spune Maurer cu un anume umor, imediat după expunerea lui Tătărescu, ziariştii au fost invitaţi la bufetul foarte bine asortat: „S-a stat de vorbă în timpul bufetului. Era asta o tactică; dacă unul din ziarişti pune o întrebare indiscretă, îi băgăm un sandwich în gură”[55bis].

„Drapelul” din 7 septembrie 1946 anunţa: *Dreptatea românească a triumfat.* Iar I. Bulgăr, în acelaşi număr al ziarului, îşi intitula articolul *Hotărârea în marele proces istoric al Transilvaniei. Argumentele categorice ale d-lui Tătărescu au convins forul păcii.* Pe 10 septembrie era publicată telegrama de felicitare trimisă de PetruGrnza lui Gheorghe Tătărescu: „în numele meu personal şi al colegilor mei de Guvem, primiţi, vă rog, d-le preşedinte şi rog a transmite tuturor membrilor Delegaţiei române, expresia celei mai vii mulţumiri pentru efortul ce aţi depus şi succesul obţinut în afirmarea graniţelor României, asigurând Ţării noastre pentru totdeauna şi în rîntregime Ardealul de Nord. Totodată vă rog a transmite sentimentele noastre de adâncă recunoştinţă prietenilor ^României care la Conferinţă v-au ajutat să dobândiţi acest imens succes”. (în acelaşi număr era şi telegrama de mulţumire către Stalin.) Pe 11 septembrie, „Drapelul” publica *Mesajul adresat Ţării de către Gheorghe Tătărescu* (datat Paris, 10 septembrie): „Pretenţiunile ungare, referitoare la graniţele Transilvaniei, au fost respinse de către Comisiunea politică şi teritorială pentru România. Hotărârea celor patru miniştri ai afacerilor străine, luată la 7 mai 1946 şi prin care se anulează Diktatul de la Viena este astfel irevocabilă. Transilvania rămâne în graniţele ei eterne. Cel mai important ţel al Delegaţiunii României la Conferinţa de Pace de la Paris a fost astfel atins şi dreptatea cauzei românilor a triumfat”. Indiscutabil, meritele lui Gheorghe Tătărescu în convingerea Marilor Puteri erau reale, dar forma în care şi le anunţa – „Mesaj către Ţară” – depăşeau uzanţele; mesaje

https://biblioteca-digitala.ro

transmitea doar Regele.

A urmat exploatarea electorală a succesului, rolul principal avându-l tot „Drapelul”. Pe 13 septembrie era publicat articolul lui Ion Bulgăr, *Un capitol de istorie naţională,* cu concluzia: „Dl. Tătărescu a apărat fără şovăire, documentat şi cu elan drepturile României asupra întregului Ardeal”. Şi alte articole de glorificare a ministrului de Externe vor apare în numerele din acele zile. Apoi, s-a organizat o reîntoarcere triumfală în Tară a Delegaţiei române; prezentarea o găsim în „Drapelul” din 20 septembrie: pe pagina întâi, fotografie mare cu Gheorghe Tătărescu; sunt anunţate mari manifestaţii de mulţumire în întreaga Ţară; textele au formulări superlative („O altă apărare mai dârză, mai demnă şi mai înţeleaptă decât a făcut-o Delegaţia română, n-o putea face altcineva”.); concluzia era necesarul „prinos de recunoştinţă”. Trenul special (automotor) aducând Delegaţia a intrat în Ţară pe la Valea lui Mihai, unde a fost aşteptat de câteva mii de oameni. S-au făcut întâmpinări sărbătoreşti în fiecare staţie mai mare din Transilvania. La Gara Mogoşoaia din Bucureşti, a venit în întâmpinare Petru Groza şi tot Guvernul. în Capitală s-a desfăşurat o manifestaţie populară majoră, sinceră, neprovocată de autorităţi. La 23 septembrie,
Gheorghe Tătărescu face o largă expunere în Consiliul de Miniştri asupra felului cum s-a ajuns la rezultatul pozitiv. în aceeaşi zi, la ora 15,30, este primit în audienţă de Rege, pentru a-i face un raport detaliat[56].

Ceea ce nu a răzbătut în presa vremii – atitudinea diferită a românilor faţă de aceea a maghiarilor în Transilvania de Nord în legătură cu hotărârile Conferinţei de Pace – era prezentat de către unul dintre conducătorii comuniştilor ardeleni, în şedinţa lărgită a CC al PCR din 31 august 1946: „Noi care muncim în Ardealul de Nord am putut constata aceasta pe teren. Atitudinea hotărâtă a Delegaţiei noastre, în problemele de bază ale României şi îndeosebi în problemele teritoriale ale Ardealului de Nord, a produs o impresie extraordinar de bună în favoarea noastră a PCR. Totuşi,

https://biblioteca-digitala.ro

un lucru trebuie să ştim: poziţia Delegaţiei noastre a produs o mare tulburare în masa cetăţenilor populaţiei maghiare. Această tulburare a fost mărită mai mult de atitudinea Partidului Comunist Maghiar”. Imediat după discursul lui Gyongosi, în numele Ungariei, la Conferinţa de Pace, Partidul Comunist Maghiar a elaborat un *Manifest* aprobator, rapid răspândit în Transilvania. Ca urmare, spunea reprezentantul PCR, „am avut un şoc chiar din partea activiştilor noştri. La un moment dat, activiştii noştri maghiari din partid s-au prezentat la noi şi au spus că ei nu mai pot munci, fiindcă nu ştiu pe ce linie să meargă, şi mai ales au pus problema cine are dreptate; are dreptate PCR sau PCM?”. *Memoriul* PCM fusese repede răspândit în Transilvania, pe când expunerea, pe aceeaşi temă, a lui Gheorghiu-Dej, nici nu era cunoscută. Astfel, „S-a dovedit că mai repede ajunge materialul maghiar în ţara noastră şi mai repede e răspândit acesta”. Interesantă argumentaţia comuniştilor adepţi ai revizionismului maghiar: „Ştim că România – spuneau ei – a contribuit la victoria asupra hitlerismului cu arme. Noi, însă, numai prin munca noastră. În numele acestui ajutor pe care l-au dat Armatei Roşii muncitorii şi ţăranii maghiari, cerem să se aplice în favoarea noastră punctul referitor la Ardeal din Convenţia de Armistiţiu sovieto- român. Conform Convenţiei de Armistiţiu România va primi Ardealul în întregime sau cea mai mare parte. Este just şi real ca teritoriul Ardealului, care cuprinde un milion – un milion şi jumătate de unguri – o parte mult mai mică să fie a Ungariei”, încercării lui I. Gh. Maurer de a elimina acuzaţia că PCM susţine revizionismul antiromânesc, i se răspundea: „Nu ştim la ce se referă afirmaţia tov. Maurer, care a spus că poziţia prezentată de ministru nu e a poporului maghiar. Deocamdată în Ungaria nu există vreo manifestare de desolidarizare faţă de afirmaţiile lui Gyöngösi. Presa democrată în general şi presa comunistă în special nu numai că susţine punctul de vedere al lui Gyöngösi, dar îl şi amplifică”. Un alt delegat la şedinţa CC al PCR menţiona şi ecoul în rândul românilor transilvăneni a poziţiei comuniştilor maghiari:

https://biblioteca-digitala.ro

„Ungurii sunt tot unguri, chiar dacă sunt sau nu comunişti şi cu ei nu ne vom înţelege niciodată”[56bis].

*

Ultima parte a campaniei electorale a fost cea mai îndârjită. Decretul regal din 15 octombrie 1946 fixa alegerile pe 19 noiembrie, stabilind numărul de deputaţi la 416, în loc de 406 iniţial.

După o regie bine pusă la punct, s-a încercat demonstrarea deplinei unităţi a partidelor guvernamentale: listele comune au fost depuse în prezenţa liderilor BPD; peste tot, cu această ocazie, s-au organizat mari demonstraţii populare. PNL-T obţinuse 13 capete de listă şi un total de 85 candidaţi, la fel ca PCR, FP, PSD; câte 22 candidaţi mai aveau PNŢ-A şi Partidul Naţional Popular. Aparent, comuniştii pierduseră întâietatea; în practică, însă, mulţi dintre conducătorii celorlalte partide aliate, mai ales aceia ai Frontului Plugarilor, erau tot comunişti. Lupta pentru locurile eligibile a stârnit oarecare frământări între tătărescieni. în octombrie 1946, Organizaţia judeţeană Argeş solicita imperativ ca reprezentantul său Romulus Teodorescu să ocupe primul loc în lista BPD, „astfel – se scria conducerii PNL-T – suntem nevoiţi a ne considera demisionaţi cu toţii”[57]. Din 10 octombrie datează şi procesul verbal încheiat de organizaţiile sectoarelor PNL-T din Bucureşti, cuprinzând, de asemenea, o declaraţie ultimativă: „Subsemnaţii, şefi ai sectoarelor din Capitală ale PNL, declarăm că în cazul în care dl. Petre Bejan, ministrul Industriei şi Comerţului, şeful Organizaţiei Naţional Liberale din Prahova, nu candidează cap de listă în Organizaţia sa de Prahova, refuzând să candideze oriunde în altă parte; pentru acest caz, subsemnaţii declarăm că ne solidarizăm cu dl. ministru Petre Bejan – refuzând candidaturile noastre pe lista Capitalei”[58]. (Totuşi, pe lista Capitalei va figura şi Petre Bejan, alături de Gheorghiu-Dej, Ana Pauker,

https://biblioteca-digitala.ro

Dumitru Pop, Gheorghe Vasiliu-Răşcanu, Mihail Sadoveanu ş.a.[59]). Disensiuni puternice s-au manifestat şi între membrii BPD, mai ales între comunişti şi tătărescieni; erau confirmate şi de Teohari Georgescu, într-o informare făcută CC al PCR: menţiona faptul că, deşi s-a vrut o campanie electorală colectivă a celor din BPD, nu s-a putut face din cauza PNL -T, care fie a fost total inactiv, ca la Bucureşti, fie s-a certat permanent cu comuniştii; pentru a doua atitudine dădea exemplu Vasluiul: „Am primit o telegramă că încetează orice activitate a BPD, pentru că PCR şi PNL se ceartă şi se încetează campania electorală”[59]*”[5].

V " Strategic, cei trei principali membri ai Delegaţiei române la [1] Conferinţa de Pace au fost puşi să candideze în judeţe din Transilvania: Gheorghe Tătărescu la Satu Mare, Lucreţiu Pătrăşcanu la Arad, Lothar Rădăceanu la Bihor[50]. Turneul electoral al lui Tătărescu, în noiembrie 1946, a cuprins mai multe judeţe de pe graniţa de vest, unde primirile făcute de către populaţia română au fost entuziaste; era dovada faptului că BPD fusese inspirat să-l desemneze condidat tocmai în regiunea a cărei soartă fusese hotărâtă la Paris în favoarea României şi datorită eforturilor preşedintelui PNL-T. La Satu Mare, acesta a spus că alegerea circumscripţiei electorale fusese a lui: „Voiesc să fiu ales în judeţul care a fost cel mai ameninţat de revendicările străine şi pentru apărarea căruia am luptat din toate puterile mele; voiesc să fiu ales al judeţului Sătmar”[61]. De altfel, linia exploatării la maximum în campania electorală a Conferinţei de Pace de la Paris era hotărâtă de BPD în ansamblul său. Cel mai clar se exprimase, în acest sens. Ana Pauker: în şedinţa lărgită a CC al PCR din 31 august 1946, în încheierea dezbaterilor pe marginea prestaţiei Delegaţiei României la Paris, aceasta indicase că „Problema păcii e de aşa natură că aceasta trebuie să fie un mijloc dintre cele mai importante de a da la cap – tocmai în chestiunea păcii – reacţiunii. [...] Conferinţa Păcii trebuie să ne ajute ca ei să nu mai aibă nici ce căuta în ziua alegerilor[611]”[5].

https://biblioteca-digitala.ro

PCR a făcut o mişcare inteligentă, neimpunându-se ca forţă dominantă; însăşi preşedinţia Comitetului Central al BPD i-a fost lăsată unui liberal, Gheorghe Vântu, comuniştii deţinând doar funcţia de secretar general, prin Miron Constantinescu; în realitate, aveau majoritatea la toate nivelurile conducerii. Tătărescu era mulţumit de rolul ce i se rezervase partidului său în cadrul conducerii alianţei. Era mulţumit şi de importanţa care i se acorda după succesul obţinut la Paris. În sfârşit, era mulţumit de procentul de candidaţi eligibili pe care-l avea. De aceea, s-a antrenat plenar în campania electorală. La Conferinţa candidaţilor BPD, 24 octombrie 1946 în sala Dalles, s-a arătat cel mai dârz apărător al alianţei, folosind limbajul radical al comuniştilor; alegerile erau considerate o bătălie: „Bătălia aceasta se dă în lumea nouă – care vrea să se aşeze pe dreptatea socială, pentru toţi şi pentru toate, şi care vrea pace, cu alungarea tuturor forţelor egoismului – şi lumea veche, stăpânită încă de puterea reacţiunii, care oftează după război şi după domnia privilegiilor”. Cu această ocazie, indica lozincile ce trebuiau susţinute în campania electorală: Consolidarea Monarhiei, Bisericii şi proprietăţii; Accesul spre cultură; Ridicarea clasei muncitoare; Reorganizarea economică a Tării; Ocrotirea capitalului constructiv; O nouă politică externă, în care „comandamentul istoric este prietenia şi colaborarea cu URSS”. Tătărescu ţinea, totuşi, să se ştie că nu a renunţat la dezideratele liberale care erau contrare aspiraţiilor comuniştilor. În domeniul agrar – spunea – „opera noastră nu este o operă de colhozuri, ci noi căutăm să facem din fiecare proletar un proprietar individual şi nu un colhoznic”; „Vom lupta pentru consolidarea proprietăţii individuale” etc. La Dalles a aruncat chiar o frază rizibilă: „Noi vom lupta împreună, de la Gheorghiu-Dej până la mine, pentru consolidarea Monarhiei”[62].

La toate aceste afirmaţii, reprezentanţii PCR au tăcut, lăsând impresia că sunt de acord.

https://biblioteca-digitala.ro

Asupra alegerilor parlamentare din 1946 s-a scris mult. Cert este faptul că nu au fost alegeri libere. Opoziţia a fost împiedicată, de multe ori cu forţa, de a-şi face campanie electorală; în timpul alegerilor au avut loc ilegalităţi în toată Ţara, rezultatul viind viciat; de asemenea, chiar şi rezultatul viciat astfel obţinut a mai fost odată denaturat de Comisia electorală, pentru ca victoria Guvernului să poată fi anunţată. Documentele de arhivă scoase la lumină în ultimii ani subliniază toate aceste lucruri. Asupra ilegalităţilor au atras atenţia partidele istorice chiar în noiembrie 1946. Protestul lor nu a avut mare efect în rândul opiniei publice, care era obişnuită cu astfel de proteste din perioada interbelică; cu excepţia acelora din 1937, niciodată alegerile din România nu fuseseră libere, partidul de la putere câştigând prin fraudă mai mică sau mai mare. (Iată doar câteva exemple legate de activitatea politică a lui Nicolae lorga, supus chiar el practicilor vremii. În timpul campaniei electorale din 1920, patronată de Guvernul Averescu, la 9 mai o întrunire a Opoziţiei la Brăila a fost întreruptă de bătăuşi guvernamentali, Nicolae lorga fiind atacat cu cuţitul şi scos din sală, de partizanii săi, pe fereastră. După alegerile din 1922, istoricul spunea în Camera Deputaţilor că „în toate părţile s-a falsificat complet voinţa corpului electoral. Aceleaşi procedee, pe care le întrebuinţaseră averescanii, au fost aplicate de liberali şi încă cu mai multă neruşinare şi teroare” – cf. N. lorga, *Discursuri parlamentare,* voi. II, pp. 288-295. însuşi lorga fusese împiedicat să vorbească la Galaţi de un grup de bătăuşi şi chiar arestat în Dolj – cf. N. lorga, *Memorii,* voi. III, pp. 278-279, 281. Ajuns la putere în 1931, marele istoric nu a putut modifica sistemul de falsificare a alegerilor. Din Transilvania, dr. Nicolae Lupu îi telegrafia: „Ţin prea mult la trecutul dv. nepătat, care în seceta morală a naţiei constituie un piedestal sufletesc, pentru ca să nu mă doară amar în suflet modul conştient în care caută a vă compromite şi a vă scoate din sufletul naţiunei colaboratorul dv. de la Interne” [Argetoianu]; măsurile represive dădeau impresia că Ţara se află în război sau în revoluţie – cf. BAR,

https://biblioteca-digitala.ro

Corespondenţa N. lorga, voi. 371, f. 226228. Şi tot atunci, din Chişinău, Pan Halippa, Ştefan Ciobanu şi Sebastian Teodorescu se plângeau că „nu s-a cunoscut până în prezent o mai mare ruşine electorală ca aceea petrecută în ziua alegerilor pentru Cameră de la 1 iunie 1931”. – Idem, f. 184186; toate în voi. Petre Turlea, *Nicolae lorga în viaţa politică a României,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991.) întotdeauna protestele împotriva fraudării alegerilor erau îndreptăţite; de asemenea, întotdeauna strigătele de protest erau exagerate, fapt care a făcut ca în mare parte, opinia publică să nu le creadă.

Aşadar, conform tradiţiei, rezultatele alegerilor din 1946, trucate, au dat câştig de cauză Guvernului. Şi, tot conform tradiţiei, au fost proteste ferme ale partidelor de Opoziţie; de asemenea, la fel ca în perioada interbelică, acestea au afirmat că ele au obţinut victoria. Toată această comparaţie a felului cum au fost organizate şi trucate alegerile din 1946, cu felul cum au fost organizate şi trucate alegerile din România interbelică, nu este făcută pentru a scuza fărădelegea din 1946; ea rămâne ca atare şi trebuie etichetată astfel. Comparaţia este, însă, necesară, pentru a se vedea că atunci când încâlci legea, când nu respecţi voinţa electoratului, cum au făcut cei mai mulţi dintre politicienii români înainte de al doilea război mondial, greu eşti compătimit de opinia publică atunci când alţii îţi aplică aceleaşi metode.

Pentru alegerile din 1946, sunt demonstrabile cu documente de arhivă; împiedicarea campaniei Opoziţiei; ilegalităţi comise la ume; amânarea prezentării rezultatelor, cu scopul falsificării lor. Dacă pentru primele două categorii de acţiuni ale Guvernului nu pot fi precizate efectele concrete, în procente, asupra rezultatului alegerilor, falsificarea făcută de Comisia electorală poate fi prezentată în valorile sale reale, datorită noilor documente găsite în arhive.

Rezultatele anunţate oficial au fost: forţele

https://biblioteca-digitala.ro

guvernamentale aliate în cadrul BPD, împreună cu Uniunea Populară Maghiară şi Comitetul Democratic Evreesc 79,86 la sută. Din 6.055.668 voturi exprimate, 4.773.689 au fost date BPD (347 mandate); pentru UPM 568.862 voturi (29 mandate); Comitetul Democrat Evreesc 2 mandate. Erau şi 7 independenţi, majoritatea alături de BPD. PNŢ – Maniu obţine 33 mandate; PNL – Brătianu 3; Partidul Ţărănesc Democrat (Lupu) 2 mandate[63]. Opoziţia a declarat procentaje diametral opuse: 80 la sută PNL-B şi PNŢ-M; 20 la sută Guvernul.

Un document alcătuit chiar în acel moment, doar pentru uzul strict al conducerii comuniste, intitulat *învăţămintele alegerilor şi sarcinile Partidului Comunist după victoria din 19 noiembrie 1946,* este în contradicţie cu comunicatele oficiale triumfaliste ale BPD: „Rezultatele pentru BPD sunt bune la oraşe şi slabe la ţară. [...] Merită a fi scoasă în evidenţă UPM. Ea şi-a dovedit influenţa şi puterea de mobilizare a maselor maghiare din Transilvania, obţinând aproape unanimitatea voturilor populaţiei maghiare”, deşi în rândurile sale sunt şi elemente şovine, legate de Ungaria. „Rezultatul alegerilor a dovedit că forţele reacţionare sunt destul de active şi mai deosebit în sectorul ţărănesc”. Luând pe rând partidele din BPD, de numărul membrilor lor erau legate rezultatele alegerilor. Se indicau pentru PCR 675.000 membri; pentru PSD 600.000. La Frontul Plugarilor se menţiona: „Numărul membrilor era apreciat înainte la 1,5 milioane; se pare că nu este mai mare de 800.000”. PNL-T „are influenţă asupra unei părţi din burghezie. Intr-o serie de judeţe nu are organizaţii. în sânul său există un curent de unificare cu partidul dinist, urmărind totodată să devină unicul exponent al burgheziei şi de a redobândi rolul de conducător în Stat”[64]. Tot cu acelaşi regim strict secret, un alt document, destinat de asemenea numai vârfurilor comuniste, dezvăluie adevăratele rezultate ale alegerilor, înlăturând ultima etapă de falsificare; se intitulează semnificativ *Analiza rezultatelor alegerilor în*

https://biblioteca-digitala.ro

datele sale reale. Procentajul *real* pe judeţe era:

Judeţul	BPD UPM		Reactiunea
Bucureşti	60,10	-	28,06
Prahova	64,50	-	35,50
Buzău	39,46	-	60
Brăila	35—40	-	[60-

https://biblioteca-digitala.ro

Râmnicu	35-40	0	[60-65]
Tecuci	40^15	0	[55-60]
Covurlui	40	—	[60]
Tutova	65-70	—	[30-35]
Putna	30	—	[70]
Bacău	60	—	[40]
Neamţ	40	—	[60]
Iaşi	50	—	37
Fălciu	53	—	39,50
Vaslui	53	—	47
Roman	36	—	58
Botoşani	15	—	70
Baia	20	—	[80]
Dorohoi	20-25	—	[75-80]
Rădăuţi	20	—	[80]
Suceava	30	—	[70]
Câmpulung	30	—	[70]
Cluj	23	33	42
Alba	32	9	49
Someş	22,80	18,60	54,10
Turda	45	13	35
Năsăud	35,38	—	61,69
Bihor	16	35	40
Satu Mare	14.5	11,4	65
Maramureş	19	—	[80]
Hunedoara	30	—	[70]
Braşov	35.5	—	23
Făgăraş	58	—	38
Sibiu	65	—	26,8
Târnava	46,5	14	35
Târnava	43	23	32
Timis Torontal	38	15	47
Caraş	55,5	—	44,5
Arad	40	17	32,8
Mehedinţi	40-45	—	[55-60]
Gorj	35	—	[65]
Vâlcea	35-40	—	[60-65])

https://biblioteca-digitala.ro

„reacţnmii" ta multe cazuri nici nu au fost trecute; procentele' lipsi ta unde judeţe sunt ode ale independenţilor s*t ale

Olt	**25-30**		**[70-75]**	
Romanaţi	**35**		**(65)**	
Dolj	**35**		**[65]**	**i**
Constanţa	**52,6**		**[47]**	
Tulcea	**55**		**[45]**	
Muscel	**20-25**		**[75-80]**	
Dîmboviţa	**40**		**[60]**	
Argeş	**30-35**	—	**[65-70]**	
Mureş	**25**	**35**	**35**	
Trei Scaune	**9,5**	**75**	**9**	
Crac	**9,61**	**79,18**	**6,61**	:
Odorhei	**7**	**74**	**19**	

(Se menţine o anumită lipsă de precizie; procentajele

Cnmiteftilni Democratic Evreesc – cele mai multe ta judeţele dm Moldova.) După faşirarea acestor date considerate reale (indicând, astfel, convingerea autorităţilor că, ceea ce se publicase, nu corespundea adevărului) se făceau şi câteva aprecieri generale: cu BPD au votat ta special muncitorii de la oraşe; Jbfica bwgbezie a avut o atitudine variad: cea evreeasd' a votat cu Blocul iar cea românească, în majoritatea ei, cu Maniu. Voturile femeilor în oraşe s-au împărţit intre Bloc şi PNŢ Mamu; la sate, fosă, sub influenţa preoţilor, au votat ochim (PNŢ). Armata a votat în multe părţi cu Blocul, în altele voturile s-au împărţit Aparatul de Stat, în marea sa majoritate, a votat ’ contra BPD, mai ales cel fiscal şi al Justiţiei”. Concluzia generală era: „Rezultatele pentru BPD, în întreaga Ţară, an media de cea 40%”*[5]. Adăugând cei aproximativ 5 la sută obţinuţi de UPM şi cei aproximativ 2 la sută obţinuţi de Comitetul Democrat Evreesc şi, de acei independenţi care s-au. alăturat Guvernului, rezultă cel mult 47 la sută pentru tabăra guvernamentală şi 53 la sută pentru Opoziţie.

Aşadar, alianţa guvernamentală a pierdut alegerile; documentul menţionat fiind o recunoaştere a acestui lucrai adevărul aa, însă, destinat doar conducerii Partidului Comunist.’ Prin urmare, aceasta cunoştea atât ilegalităţile din timpul campaniei electorale şi din timpul

https://biblioteca-digitala.ro

alegerilor, cât şi falsificarea rezultatelor de Comisia electorală; faptul nu l-a împiedicat pe ministrul de Interne, Teohari Georgescu, să declare în şedinţa Adunării Deputaţilor din 5 decembrie 1946: „în concluzie, putem declara că alegerile de la 19 noiembrie au fost primele alegeri libere, unde poporul nostru a putut participa în mod masiv, ca să aleagă primul Parlament democratic”. Ministrul de Interne comunist folosea prilejul şi pentru a ameninţa partidele istorice cu dizolvarea: după ce le acuza de ilegalităţi în timpul alegerilor, cerea organelor Statului să le tragă la răspundere[66].

Documentul adus în discuţie infirmă şi comunicatele partidelor istorice, care susţineau că au obţinut 80 la sută din voturi; în realitate, aveau numai 53 la sută. Oricum, tot o victorie a Opoziţiei, comfirmată din tabăra guvernamentală. Mai mult, aceste rezultate fuseseră prevăzute, cu o foarte mică eroare, cu câteva săptămâni înaintea alegerilor, tot de către organele Ministerului de Interne. Acesta luase măsura verificării stării de spirit a populaţiei, pentru a şti către cine se vor îndrepta voturile şi, în funcţie de rezultatul cercetărilor, să se ia măsurile adecvate, pentru ca BPD să nu aibă surprize neplăcute. Cercetarea s-a făcut în toată Ţara, conform unui ordin circular. Rapoartele de răspuns cuprindeau aceleaşi rubrici, concluziile fiind foarte asemănătoare; de aceea, un singur raport este edificator pentru întreaga Ţară. Inspectoratul Regional de Poliţie Galaţi, în urma ordinului Ministerului de Interne, transmitea judeţelor în subordine, ordinul cu nr. 12075/27 septembrie 1946, la care Chestura Poliţiei Brăila răspundea pe 28 august: Procentajul, *în caz de alegeri libere* [subl. de emitent] – libere în sensul ca elementele fasciste şi legionare, antisovietice şi şovine din cadrul partidelor de opoziţie, vor avea deplina libertate să-şi

https://biblioteca-digitala.ro

manifeste sentimentele antinaţionale şi să apeleze astfel la toate instinctele josnice ale marei mase lipsite de educaţie politică şi otrăvită vreme de 30 de ani de fascism, profascism, şovinism şi antisovietism – Guvernul trebuie să se aştepte să nu întrunească mai mult de 30-40 la sută din voturi”[67]. Procentajul prevăzut a alarmat într-atât, încât Inspectoratul Regional de Poliţie Galaţi, în aceeaşi zi, trimite la Brăila un nou ordin, telefonic, cerând noi date. Executându-se, Chestura Brăila, răspundea: „Raportul de forţe între partidele politice: a) BPD [...] Poate conta pe 35—40 la sută din voturi, b) PNŢ-M [...] Poate conta pe 35—40 la sută din voturi, c) PNL-B [...] Poate conta pe 15-17 la sută din voturi, d) PSD Titel Petrescu [...] Poate conta pe 2-4 la sută din voturi, e) Partidele independente (Lupu şi Mateescu) [...] nu pot realiza mai mult de 1 la sută din voturi”[68]. La sfârşit, se revenea: „După cum am raportat mai sus, *în caz de alegeri cu libertate deplină* [subl. n.] [...] populaţia care nu va vota pe instituţii [unde se putea face un „control” eficient] îşi va da votul în proporţie de 30 la sută pentru BPD, de 42-45 la sută pentru PNŢ-M, de 20-25 la sută pentru PNL-B, de 3-^4 la sută pentru Titel Petrescu”. Liderii partidelor de Opoziţie din judeţ, realişti, credeau că Guvernul va câştiga alegerile, folosind patru metode: controlarea voturilor, prin ruperea secretului votării în secţiile de votare din cadrul instituţiilor de stat şi al fabricilor; furtul urnelor şi înlocuirea lor cu altele gata pregătite; votarea de mai multe ori de către elementele de încredere, cu cărţi de alegător neridicate de cetăţeni; intimidarea alegătorilor ezitanţi prin echipe de şoc înarmate[69].

Toate forţele politice din România, atât din Opoziţie, cât şi de la Putere, ştiau că alegerile se desfăşuraseră în condiţiile unor puternice presiuni asupra alegătorilor, cu nenumărate ilegalităţi şi chiar rezultatele obţinute în acest fel fuseseră încă odată falsificate. Chiar dacă nu aveau date atât de apropiate de adevăr cum aveau cei din fruntea PCR, naţional liberalii tătărescieni erau şi ei

https://biblioteca-digitala.ro

în temă: ştiau că, împreună cu ceilalţi membri ai BPD, sunt beneficiarii unei fraude. Şi, cu toate acestea, după anunţarea rezultatelor pe care le ştiau a fi trucate, vor desfăşura, pe marginea acestora, o campanie împotriva Opoziţiei. Triumfător, „Drapelul” din 23 noiembrie 1946 găsea prilejul nimerit pentru a contesta, tocmai pe baza rezultatelor alegerilor, dreptul „istoricilor” de a mai invoca tradiţia: „Nu este moral să te prezinţi în faţa corpului electoral în numele unor tradiţii [...] când şti că nu eşti decât o biată epavă”. Atacurile vor continua în numărul din 24 noiembrie, unde se afirma cu deplină satisfacţie: „Alegerile au pecetluit definitiv înfrângerea Opoziţiei”. Ţinta principală, preşedintele PNŢ, avea dedicat un articol special: *Omul nefast şi-a atins scopul; răsbunarea d-lui luliu Maniu* („omul nefast” fusese calificativul dat lui Maniu de către I. I. C. Brătianu). „în sfârşit – se scria – omul nefast al României şi-a atins ţelul. Prefăcându-se că remorchează la acţiunea sa politică nişte biete rămăşiţe, simple hârburi ale unui liberalism deviat de la tradiţie, doctrină şi ideologie, i-a pus pe aceştia în trista situaţie de a se abate de la orientările reale ale politicii româneşti. Şi, din aventură în aventură, şi din eroare în eroare, i-a adus în trista postură a definitivei lor lichidări. Dl. Maniu s-a răzbunat pe I. I. C. Brătianu, bătându-şi joc de Dinu Brătianu”. Aceleaşi teme şi în zilele următoare. (Prezenţa liberalismului în viaţa politică, după alegeri, era asigurată de cei 74 deputaţi tătărescieni, „după lichidarea grupării retrograde” a lui Dinu Brătianu[70]; „retrograzii” erau denumiţi şi „liberalii d-lui Maniu”[71].) Deşi în formulările folosite era o exagerare, totuşi este indiscutabilă o dirijare a întregii Opoziţii de către luliu Maniu.

Pentru PNL-T alegerile au constituit un mare succes. A obţinut 74 mandate în Parlament. între noii aleşi erau Gheorghe Tătărescu, Radu Roşculeţ, Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu, Costel Tegăneanu, loan Ciolan, Nicolae Andreescu, Teodor Andreescu-Rigo, Amedeu Bădescu, Vasile Bârcă, Petre Bejan, Eugen Dunca, Nicolae Enescu, C. C. Giurescu, Radu

https://biblioteca-digitala.ro

Grigorescu, Sever Paschievici, Florian Ştefănescu-Goangă, Alexandru Tătărescu, Emanoil Tătărescu, Petre Topa, Anton Dimitriu[72].

Invalidarea alegerilor frauduloase se putea face într-un singur fel de către un singur om: prin reftizul Regelui de a deschide lucrările Parlamentului. Maniu şi Brătianu i-au cerut lui Mihai să îşi folosească puterea dată de Constituţie. După cum relata Nicolae Penescu, secretar general al PNT, în şedinţa Biroului Executiv al acestui partid, imediat după alegerile parlamentare – şedinţă la care au participat luliu Maniu, Ion Mihalache, Emil Haţieganu, Constantin Veniamin, Comeliu Coposu, Emil Ghilezan, Ştefan Mihăileanu – la cererea lui Maniu s-a hotărât ca deputăţii ţărănişti să nu ia parte la deschidere, pentru că „ar da acestui Parlament o recunoaştere pe care azi nu o are şi nu vom mai putea contesta în viitor valabilitatea hotărârilor sale”. Un biograf al Regelui Mihai, Arthur Gould Lee, scria: „În ultima noapte (înainte de 1 decembrie 1946), Regele se plimba fără încetare în cameră, singur, gândindu-se la hotărârea ce urma să ia. Toţi îi spuneau: ,,NU!”[73]. Aşadar, toţi oamenii politici din Opoziţie l-au sfătuit să nu deschidă Parlamentul. El, însă, luându-şi toată răspunderea, a hotărât altfel. Mai mult, în discursul său a spus: *„Sunt fericit* [subl. n.] să mă găsesc în mijlocul reprezentanţilor Ţării, întruniţi astăzi pentru întâia oară, după o îndelungată întrerupere a vieţii parlamentare”[74]. Parlamentul s-a grăbit să-şi sublinieze legalitatea şi caracterul democratic. în răspunsul la Mesaj se scria: „Adunarea Naţională a Deputaţilor, aleasă pentru prima oară prin votul liber exprimat al tuturor fiilor Ţării [...] îşi reia activitatea pe cele mai largi baze democratice cunoscute în istoria Ţării noastre”. Recunoscători Regelui pentru că făcuse abstracţie de faptul că fuseseră aleşi prin fraudă, deputăţii, în compensaţie, lăudau „măreţul act de la 23 augut 1944”, la care contribuţia lui Mihai „a fost esenţială”[75].

https://biblioteca-digitala.ro

Note

1. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 90-92.
2. Idem, dosar 1977, f. 163-197. Faţă de violenţa la care au fost supuşi manifestanţii, era înaintat un protest lui Petru Groza, semnat de Dinu Brătianu, dr. Daniel Danielopol, George Fotino, Mihai Romniceanu – toţi foşti miniştri în cabinetele de după 23 august 1944 – Idem, f. 162—163.
3. „Drapelul” din 30 august 1945.
4. Idem, din 15 septembrie 1945; vezi Petre Ţurlea, *Procesul Organizaţiei „T",* Editura Libra, Bucureşti, 2000.
5. Mircea Ciobanii, *Convorbiri cu Mihai I al României,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 51.
6. „Drapelul” din 26 august 1945. Text integral în voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie,* Editura Enciclopedică, 1996, pp. 351-361. Pentru a demonstra cele afirmate, erau înşirate „realizările Guvernului”: acesta „a justificat toate nădejdile pe care le puseseră în el şi Aliaţii şi Ţara. Nădejdile Aliaţilor. După 6 martie, Guvernul nostru a dat un impuls acţiunii militare. Mobilizarea tuturor forţelor României împotriva Germaniei hitleriste a fost împinsă la maximum. Făgăduisem în Convenţiunea de Armistiţiu colaborarea a 14 divizii şi am aruncat în foc 19 şi am pus în slujba frontului comun toate resursele materiale ale Ţării. Iar după încetarea ostilităţilor, am continuat totuşi efortul de război. Aliaţii ne-au recunoscut acest efort prin glasul Uniunii Sovietice. Dar Guvernul nostru a justificat şi nădejdile Tării. El a recuperat, cu ajutorul Uniunii Sovietice, Transilvania. El a înfăptuit Reforma agrară. El a purificat administraţia Tării. El a sancţionat criminalii de război, pedepsindu-i cu severitate, dar şi cu dreptate şi când a fost nevoie, a făcut apel la legile clemenţei. El a îndeplinit condiţiile Armistiţiului. El a început repatrierea prizonierilor. El a readus liniştea şi ordinea grav ameninţate de incapacitatea dizolvantă a guvernelor precedente. El a realizat stabilitatea guvernamentală. El a restabilit raporturi diplomatice cu popoarele Uniunii Sovietelor şi a organizat bazele colaborării economice cu aceste popoare. El a consolidat poziţiunile Monarhiei constituţionale”.

https://biblioteca-digitala.ro

7. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 17-18; o copie a scrisorii lui Bentoiu, copie trimisă spre informare de către Siguranţă conducerii PCR, în Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 784, f. l-2; şi în ANIC fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 311/1945, f. 2-3.
8. Idem, f. 13 – notă din 17 septembrie 1945. Aurelian Bentoiu a evoluat spre reîncadrarea în PNL-B; la alegerile parlamentare din 1946, a candidat în numele acestui partid în judeţul Ialomiţa – vezi Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 81.
9. Vezi Petre Ţurlea, *8 noiembrie ¡945,* INST, Bucureşti, 2000.
10. Arh. SRI, fond P, dosar 44608, voi. XVI, f. 102.
11. „Timpul" din 11 noiembrie 1945.
12. Arh. SRI, fond P, dosar 44608, voi. XVI, f. 104-108 – documentul este o pseudo-stenogramă a şedinţei Guvernului din 8 noiembrie; nu este stenograma oficială. A fost întocmită de către un reprezentant al Siguranţei.
13. Idem, voi. 9, f. 54. Astfel de manifestări de răspuns la acţiunile promonarhiste din 8 noiembrie vor avea loc în mai multe oraşe din Ţară; peste tot va vorbi şi câte un reprezentant al PNL-T, singura excepţie fiind Ploieştiul, unde au vorbit doi – cf. „Scânteia" din 16 noiembrie 1945.
14. „Drapelul" din 10, 11, 13 noiembrie 1945.
15. Idem, din 14 noiembrie 1945.
16. Idem, din 15 noiembrie 1945.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 37-38.
18. Idem, dosar 2024, f. 8-10.
19. Vezi articolul lui I. N. Drăghici, *Burghezia dinamică,* în „Drapelul" din 11 august 1945.
20. Idem, din 12 octombrie 1945.
21. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 782, f. l-2.
22. Arh. SRI, fond D, dosar 2024, f. 106.
23. Idem, dosar 2026, f. 38.
24. „Drapelul" din 18 decembrie 1945; discurs reluat şi în numărul din 19 decembrie 1945; publicat integral în voi. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.,* pp. 362-391. Cuvântul reprezentanţilor provinciilor în „Drapelul" din 20 decembrie 1945.
25. Idem, din 16 ianuarie 1946. Organizaţiile judeţene PNL-T vor convoca, pentru a-şi arăta puterea, mai mult adunări populare; cf. Idem, din 6 martie 1946, cea mai mare a

https://biblioteca-digitala.ro

avut loc la Tumu Severin, cu participarea a 20.000 de persoane (preşedinte al Organizaţiei judeţene era Richard Franasovici).

26. Idem, din 26 februarie 1946.

TI. Ibidem.

28. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1756, f. 1.

29 Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 76-77.

30. Idem, dosar 2026, f. 19-36.

31. Idem, dosar 2026, f. 77-78.

32. Idem, dosar 2024, f. 18.

33. Idem, f. 21-23.

34. Idem, f. 19-20. „Drapelul” va publica, la 7 mai, lista cu 16 membri ai Comitetului Central care au absentat, dar şi-au trimis adeziunea, iar pe 8 mai, o altă listă cu 18 adeziuni.

35. Idem, din 1 mai 1946.

36. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 81.

37. Situaţie ilustrată de foarte multe documente păstrate în Arh. SRI, ANIC, Arh. MApN.

38. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2512, f. 2-3.

39. „Drapelul” ediţie specială din 29 aprilie 1946.

40. Nu era singura cerere în acest sens. De remarcat şi materialul intitulat *Câteva date despre felul cum a creat, organizat şi dezvoltat luliu Maniu, în timpul guvernărilor sale, Mişcarea Legionară şi fascistă din România,* alcătuit de conducătorii comunităţii evreieşti din România: „Populaţia evreiască – se scria în încheiere – acuză pe toţi acei cari sunt chemaţi să răspundă de faptele lor criminale [...] Populaţia evreiască acuză şi cere aspra pedepsire a acestor criminali, trădători de neam şi Ţară, care luptă contra muncitorimii şi forţelor populare şi democratice”. – Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1681, f. 9-10.

41. „Liberalul” din 7 iunie 1946.

42. Idem, din 23 iunie 1946. în vara lui 1946, se înmulţesc acţiunile organizaţiilor ilegale anticomuniste aflate sub patronajul, nedeclarat, al partidelor istorice. Una dintre ele – înregistrată de Siguranţă într-o notă din 17 iunie 1946 – intitulată Mişcarea de Apărare Naţională Română, răspândea, în iulie, un manifest antiguvernamental, în

https://biblioteca-digitala.ro

care Gheorghe Tătărescu era considerat ca „Trădător”, iar Petru Groza „omul de paie”; mai erau menţionaţi: „jidanca Ana Pauker, ungurul Vasile Luca, rusul Bodnarenco, zis Bodnăraş, jidanul Oeriu”, „şi alte sute de astfel de reptile, au adus Ţara la ruina de azi, pentru a satisface poftele nesăţioase ale străinilor”. Se încheia cu un îndemn: „Nu vă lăsaţi înşelaţi de aceşti trădători. Opuneţi rezistenţă”. – Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1666, f. 3. Aceeaşi organizaţie anticomunistă emitea, la 18 iunie 1946, o proclamaţie de solidaritate cu cei arestaţi pe motive politice – Idem, f. 1.

43. Arh.SRI, fond D, dosar 2024, f. 181.
44. Idem, f. 208.
45. Idem, dosar 2026, f. 41—43.
46. „Drapelul” din 2 august 1946.
47. Gheorghe Onişoru, *Alianţe şi confruntări între partidele politice din România (1944,1947),* Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, p. 151; D. Şandru, Gh. Onişoru, *19 noiembrie 1946,* în „Anuarul Insitutului A. D. Xenopol”, Iaşi, XXXIII, 1996, p. 110.
48. Arh. MApN, fond Materiale Documentare diverse, dosar 1627, f. l-2.
49. „Drapelul” din 29 aprilie 1946.
50. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* pp. 392-400.
51. Idem, pp. 401-409.
52. Datele, mai ales în ceea ce priveşte numărul prizonierilor inamici şi a pierderilor româneşti, calculate ulterior pe baza datelor oferite de arhivele militare, diferă într-o anumită măsură.
53. România înaintase, încă din decembrie 1945, un memoriu cuprinzând cereri de reparaţii din partea Germaniei; un alt memoriu, din aprilie 1946, indica cererile privind reparaţiile solicitate Ungariei.
54. RI, tom IV, nr. 7-8, 1993, pp. 743-746.
55. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.,* pp. 409^129. Vezi versiunea originală a discursului, în franceză, şi traducerea în română în voi. *România în anticamera Conferinţei de Pace de la Paris. Documente,* coordonator Marin Radu Mocanu, Bucureşti, 1996, pp. 196-223.

55 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 10-13.

încântaţi de prestaţia lui Gheorghiu Dej, membrii CC ai

https://biblioteca-digitala.ro

PCR au propus să i se trimită o telegramă de felicitare; Chivu Stoica s-a arătat mai diplomat: „Cred să trimitem o telegramă, în care salutăm politica Blocului, lui Tătărescu şi tov. Gheorghiu-Dej. Altfel vom provoca discuţii între noi”. – Idem, f. 28, 31.

56. Cf. Gheorghe Onişoru, în voi. *Istoria PNL, op. cit.,* pp. 284—285.Vezi discursul lui Gh. Tătărescu în faţa Consiliului de Miniştri în voi. *România în anticamera..., op. cit.,* pp. 229-247.

56 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 24—26.

57. Arh. SRI, fond D, dosar 2126, f. 23; se indicau şi argumentele cererii: „Suntem cea mai puternică organizaţie din Bloc, am muncit cu toţii şi nici unul din noi nu a fost promovat, aşa cum au fost ceilalţi membri din celelalte organizaţii politice din Argeş. Suntem solidari cu demnitatea noastră”.

58. Idem, f. 24.

59. Vezi „Scânteia”, „România Liberă”, „Drapelul”, din 18 octombrie 1946.

59 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 54.

60. Drapelul” din 19 octombrie 1946.

61. Idem, din 15 noiembrie 1946.

61 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

62. „Drapelul” din 26 şi 27 octombrie 1946.
63. „Scânteia” din 23 noiembrie 1946.
64. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1742, f. 12-13. .
65. Idem, f. 32-34.
66. „Monitorul Oficial” nr. 5 din 10 ianuarie 1947, pp. 66. Teohari Georgescu întorcea acuzele împotriva Opoziţiei: „Iată câteva cifre privitoare la infracţiunile comise cu prilejul alegerilor, de către membrii partidelor istorice: 127 de răniţi, dintre care 17 ofiţeri şi jandarmi şi 70 membrii ai partidelor din Bloc; 28 de agresiuni îndreptate împotriva birourilor electorale; 21 de agresiuni îndreptate împotriva reprezentanţilor autorităţii; 35 agresiuni contra gărzilor şi încercări de dezarmare a acestora; 22 agresiuni împotriva particularilor; 65 de atacuri împotriva secţiunilor de votare; distrugeri de ume; 4 devastări de instituţii publice; 11 devastări de secţiuni de votare; 8 devastări ale sediilor partidelor democratice; 13 devastări şi distrugeri de bunuri particulare; 61 linii de comunicaţii tăiate”. În mod evident, Teohari Georgescu minţea; au fost foarte mult incidente, dar rolul major în determinarea lor l-a avut Guvernul. Unele incidente au avut, însă, la bază şi acţiuni ale Opoziţiei, mai ales bătăile cu reprezentanţii BPD; din vara lui 1946 se organizaseră, pe comune, grupuri de tineri national-tărănisti – vezi şi Arh. SRI, fond D, dosar 9806, voi. 3, f. 270. ’ ' ’
67. Ibidem.
68. Idem, f. 271.
69. Idem, f. 274.
70. „Drapelul” din 26 noiembrie 1946.
71. Idem, din 27 noiembrie 1946.
72. Lista completă în Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 133-135.
73. Arthur Gould Lee, *Crown against sickle,* p. 146.
74. „Monitorul Oficial”, nr. 1 din 1 decembrie 1946, p. 1.
75. Idem, nr. 7, din 11 ianuarie 1947, p. 76.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul IV

Alegerile pentru conducerea Adunării Deputaţilor au dat satisfacţie PNL-T. A obţinut câte un post de vicepreşedinte, secretar şi chestor – pentru Emanoil Tătărescu, Nicolae Gheorghian, Teodor Andreescu-Rigo[1]. Preşedinte al Grupului parlamentar naţional-liberal a fost ales Petre Bejan.

Având o pondere, în aparenţă, însemnată în Parlament, tătărescienii vor încerca, în cadrul lucrărilor acestuia, să se distanţeze de comunişti şi să-şi impună propriile idei, mai ales în privinţa proprietăţii. Vizând această dorinţă, la prima întrunire a Grupului parlamentar al PNL-T, Gheorghe Tătărescu va da o directivă fermă: „în ordinea internă, acţiunea noastră se va desfăşura pentru întărirea proprietăţii individuale sub toate formele. Nici o expropriere rurală. Nici o expropriere urbană. Nici o naţionalizare”[2]. Traducând în practică cererea lui Tătărescu, foarte pe larg se vor opri deputăţii naţional-liberali asupra problemelor respective, chiar în discursurile pe marginea proiectului de răspuns la *Mesajul Tronului.* într-o singură zi, 17 decembrie 1946, au vorbit la tribuna Parlamentului trei reprezentanţi ai PNL-T. Anastase Gheorghiu pomea de la constatarea că în România este un puternic instinct al proprietăţii; de aceea, partidul său vede proprietatea ca pe un corolar al libertăţii, fără să omită nici funcţia ei socială: „Concepem, deci proprietatea în raport de filiaţiune şi de dependenţă cu noţiunea de «libertate». De filiaţiune, fiindcă prin şi din libertate naşte proprietate. De dependenţă reciprocă, în sens

https://biblioteca-digitala.ro

că libertatea, mama proprietăţii, poate găsi azil şi protecţie doar în proprietate . Isi anunţa credinţa în armonizarea şi înfrăţirea tuturor claselor. Remarca „înalta ţinută patriotică a partidelor de stânga şi în special a Partidului Comunist- care, ţinând seamă de năzuinţele poporului român, a ştiut să se înalţe peste consideraţiuni ideologice şi de partid şi să subscrie la Programul-Platformă în care proprietatea individuală este apărată şi consolidată”. PNL-T anunţa că va apăra Platforma- Program a BPD, pe baza căreia se votase în noiembrie 1946; „Orice abatere de la această linie nu este altceva decât nesocotirea mandatului pe care ni l-a dat Ţara”. Era şi un avertisment către comunişti. Va urma la tribună Amedeu Bădescu, pentru a sublinia existenţa chiar în *Mesajul Tronului* a formulei de sinteză a programului PNL-T: „Libertate, dreptate, proprietate”. în sfârşit, Gheorghe Vântu prezenta pe larg elementele constitutive ale programului de guvernare, identice cu acelea ale naţional-liberalilor: monarhie constituţională, proprietate (care nu trebuie să fie mijloc de exploatare şi aservire a altora), libertate[3].

în timp ce la tribuna Parlamentului se vorbea despre principii, conform tradiţiei antebelice, tătărescienii de la centru sau din judeţe, imediat după victoria în alegeri, au dat năvală spre funcţii. Conducătorului partidului îi erau trimise somaţii pentru obţinerea unui post sau al altuia, la uşile miniştrilor se făcea coadă. Radu Roşculeţ, ministru al Cultelor, a fost asaltat chiar din momentul instalării, de 65-70 colegi de partid, deşi momentul se dorise a fi solemn, la el participând şi primul ministru Petru Groza. Conform notei SSI, „Voci puternice şi fără nici o jenă cereau satisfacţie pentru «lupta, munca şi jertfa» ce au depus-o. «D-le ministru, acum vă rugăm să vedeţi de nişte posturi pe aici de directori sau altceva pentru oamenii noştri, ceva schimbări, recompense». Una din primele manifestări ale noului ministru a fost că s-a interesat de posturile libere, în care ar putea fi plasaţi partizanii lui”. Nota concluziona: „A produs o foarte rea impresie în rândurile funcţionarilor năpustirea atâtor solicitanţi de posturi”[4]. Tot atunci,

https://biblioteca-digitala.ro

Organizaţia PNL-T din Odorhei scria preşedintelui partidului (2 decembrie 1946): „Pretindem să ni se respecte şi acorde drepturile noastre, pentru care cu onoare solicităm şi propunem, ca după alegerile din 19 noiembrie 1946, cu ocazia purificărilor ce vor urma în cadrul administrativ, prin noi numiri, ca şi membrii acestei Organizaţiuni să intre în aceste numiri, prin număr egal cu celalalte partide componente ale BPD, şi anume ca prefect, primar, şef de poliţie şi inspectori şcolari”; anunţa că aveau oameni apţi pentru fiecare post şi cu studiile necesare. Interesantă şi izbucnirea anticomunistă din finalul cererii: „Nu este logic ca dintre partidele componente ale Blocului din acest judeţ, numai Partidul Comunist să ocupe toate aceste poziţiuni, respectiv numai oamenii lor”. începută cu o formulă fermă, cererea se încheia aproape ultimativ: „Cerem cu insistenţă ca cererea noastră să fie luată în studiu şi, ca atare, să ni se repare aceste greşeli, dându-ne satisfacţie”[5]. Lupta cea mai mare s-a dat în jurul numirii prefecţilor. La fel ca cei din Odorhei, tătărescienii din judeţul Ciuc cereau şi ei postul de prefect; vor reveni asupra cererii de mai multe ori, până în februarie 1947; afirmau că sunt susţinuţi şi de reprezentanţii Frontului Plugarilor, ai Partidului Naţional Popular şi Partidului Social Democrat[6]. De menţionat faptul că insistenţa celor din Odorhei şi Ciuc de a obţine posturi de conducere în administraţia publică îmbrăca şi o haină naţională, în condiţiile în care Uniunea Populară Maghiară era atotstăpânitoare, iar românii nu aveau nici în Parlament vreun reprezentant: „Reprezentanţii în Parlament ai acestui judeţ – scriau tătărescienii din Ciuc – sunt patru reprezentanţi ai naţiunii maghiare, astfel că interesele şi doalenţele populaţiei româneşti nu are cine să le susţină. Siguranţa individuală a populaţiei româneşti, precum şi dreptatea, sunt periclitate şi îngrijorătoare. Administraţia judeţului şi a comunelor se face numai cu personal maghiar. Funcţionarul român lipseşte”[7].

https://biblioteca-digitala.ro

încă de la formarea noului Guvern, după alegerile din noiembrie 1946, au izbucnit mari nemulţumiri atât între demnitarii PNL-T, cât şi în rândul membrilor de rând ai partidului. Din partea tătărescienilor, în Guvern intrau: Gheorghe Tătărescu, vicepreşedinte al Consiliului şi ministru de Externe; Alexandru Alexandrini, ministru de Finanţe; loan Ciolan, subsecretar de Stat la Ministerul Cooperaţiei; Marin Florescu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Gheorghe Vântu, ministrul Lucrărilor Publice; Radu Roşculeţ, ministrul Cultelor. Petre Bejan, care s-a văzut deposedat de portofoliul Ministerului Economiei Naţionale, luat de comunişti, s-a arătat indignat – nu pentru el, bineînţeles, ci pentru că pierduse partidul. La 3 decembrie 1946, ca şef al Grupului parlamentar PNL-T, îi va convoca pe deputăţii tătărescieni şi le va cere să semneze o *Moţiune,* prin care se solicita imperativ lui Gheorghe Tătărescu, ca în schimbul Ministerului Economiei Naţionale să obţină alt minister. Tătărescu nu era de faţă, dar, aflând de *Moţiunea* propusă, le-a transmis deputaţilor, prin Gheorghe Vântu, să nu semneze. Petre Bejan a considerat gestul preşedintelui ca pe un afront personal şi, drept protest, a doua zi a lipsit de la şedinţa Grupului parlamentar desfăşurată, de data aceasta, în prezenţa lui Gheorghe Tătărescu. În judeţe, cum s-a mai menţionat, naţional-liberalii erau nemulţumiţi de numărul mic de posturi pe care le obţinuseră în administraţie şi cereau aplicarea înţelegerii prealabile alegerilor – să li se dea 22 Ia sută din posturi[8]. Revendicările au constituit subiectul principal al consfătuirii deputaţilor înaintea plecării lui Gheorghe Tătărescu la Paris pentru semnarea Tratatului de Pace; preşedintele a promis că le va rezolvat la întoarcere[9]. În lipsa acestuia, la 2 februarie 1947, Petre Bejan obţine o hotărâre a Grupului parlamentar de a nu vota Legea Oficiilor Industriale, „care nu este conformă cu Platforma-Program a BPD şi care loveşte în proprietatea individuală şi în iniţiativa privată”. Pe 27 februarie, la revenirea lui Tătărescu, i

https://biblioteca-digitala.ro

s-a adus la cunoştinţă această hotărâre, preşedintele fiind de acord cu ea[10]. O altă şedinţă a Grupului parlamentar, la 5 martie 1947, întăreşte opoziţia faţă de Legea Oficiilor Industriale[11]. La mijloc erau elemente de principiu, dar şi reflexul nemulţumirii tătărescienilor faţă de postura subordonată, tot mai evidentă, care li se impunea în raport cu comuniştii. Adunarea Deputaţilor va fi informată, oficial, chiar de către Tătărescu, la 11 martie, când anunţa amendamentele PNL-T; consemna şi rezultatul disputei dintre partidele guvernamentale pe această temă, toţi luându-şi angajamentul de a respecta Platforma-Program a BPD[12]. Concluzia aceasta era – dacă avem în vedere evoluţia evenimentelor în următoarele luni – depărtată de adevăratele intenţii ale partidelor de stânga.

Cel mai fierbinte moment al luptelor pentru funcţii în administraţie, dar şi în partid, s-a înregistrat în martie 1947. O notă a Siguranţei anunţa, la 17 martie, alcătuirea unui *Memoriu* al parlamentarilor naţional-liberali din Transilvania şi Banat, care urma să fie trimis tuturor organizaţiilor judeţene PNL-T, pentru a fi semnat; după semnare, urma să fie înaintat lui Gheorghe Tătărescu. Iniţiator era loan Ciolan, subsecretar de Stat la Ministerul Cooperaţiei. Documentul fusese difuzat de dr. Ilie Toma, deputat de Timiş Torontal. Se ştia că cel mai ascultat dintre fruntaşii transilvăneni din PNL, Tiberiu Moşoiu, membru al Comitetului Executiv al partidului, se declarase împotriva *Memoriului,* fără a-l putea opri. Cuprinderea revendicărilor liberalilor ardeleni, pornite de la constatarea situaţiei din acel moment: Transilvania reprezenta o treime din România; susţinea finanţele Statului cu 40 la sută; cheltuielile Statului pentru Transilvania erau, însă, doar de 25 la sută. Se cerea: o treime din locurile repartizate liberalilor în cadrul guvernării – un ministru din cei trei; un subsecretar de Stat din cei trei; câte un secretar general la cele trei ministere liberale; un loc în

https://biblioteca-digitala.ro

conducerea Băncii Naţionale; o treime din posturile de primari, comisii interimare, prefecţi, şefi de poliţie (care reveneau PNL); câte un loc în Consiliul Creditului Industrial, în Consiliul CEC, în Consiliul Societăţii „Mica”, CAFA, Societatea de Telefoane, Societatea OLEMN, CAPS; preşedinţia OBIC; toate lucrările publice din Ardeal să se dea ardelenilor prin organizaţiile judeţene; subvenţii ministeriale să se dea proporţional pe judeţe; un loc în Comitetul de Direcţie al PNL. Cerea, de asemenea, înfiinţai ea unui organism nou, „Sfatul Ardelean”, cu sediul în ucuieşti, compus din parlamentarii ardeleni şi bănăţeni, din Preşedinţii organizaţiilor judeţene din Transilvania şi Banat[13], ivalitatea pentru ocuparea posturilor de conducere în a minıstraţia locală, mai ales cu reprezentanţii PCR, la nivelul întregii Ţări, se va menţine tot anul 1947, SSI înregistra, la 18 septembrie, declaraţia cea mai tranşantă, aparţinând unuia dintre fruntaşii tătărescieni, Sever Paschievici: „Ori comuniştii satisfac revendicările Partidului Liberal, de a se asigura complet egalitatea în conducerile administrative, ori partidul nostru iese din Guvern”[14].

Toate aceste diferende nu răzbăteau în public, coloanele oficiosului „Drapelul” lăsând impresia unei depline armonii în cadrul BPD. Prin Siguranţă, pe care şi-o aservise, conducerea PCR, era, însă, la curent cu frământările din rândul tătărescienilor. O rezoluţie pusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pe nota Siguranţei din 17 martie 1947, privind Memoriul deputaţilor liberali ardeleni, indică interesul major al comuniştilor pentru a şti ce se întâmplă în partidul aliat: „De ataşat la materialul care priveşte frământările şi tendinţele din PNL, pentru un studiu special de apreciere”[15].

*

în faţa iminentei aduceri în discuţia Parlamentului a unor proiecte de lege care vizau proprietatea şi

https://biblioteca-digitala.ro

atribuţiile Statului în domeniul economic, Gheorghe Tătărescu întruneşte din nou Grupul parlamentar liberal, la 18 ianuarie 1947; a cerut tuturor să sprijine eforturile ce se făceau pentru a scoate Ţara din criză[16]. Anunţul din „Drapelul”, privind acceptarea cererii în unanimitate, venea să răspundă zvonurilor tot mai insistente că, datorită disputei în jurul proprietăţii, sunt mari disensiuni în cadrul alianţei guvernamentale. în februarie, aceleaşi zvonuri se vor amplifica, SSI înregistrând şi o declaraţie pe această temă, în cerc restrâns, a lui Bebe Brătianu: „Există o serioasă dezagregare guvernamentală şi a coeziunei parlamentare”[17]. „Istoricii” erau încurajaţi în a crede asemenea zvonuri şi, mai mult, în posibilitatea unei schimbări politice majore, apropiate, la Bucureşti, chiar de către unii reprezentanţi ai ţărilor occidentale. Roy Melboume, diplomat american, tot în februarie 1947, declara unor liberali dinişti: „Anul acesta va veni rândul partidelor istorice la Guvem. Până atunci, URSS va face unele guverne tampon, dar în iulie, când vor pleca, veţi veni la rând”[18]. Având în vedere evoluţia vieţii politice în România în 1947 – când nu numai că nu au ajuns la putere partidele istorice, ci unul dintre ele, PNŢ, a fost chiar dizolvat, iar conducătorii lui arestaţi – afirmaţia diplomatului american dovedeşte ori o deplină necunoaştere a intenţiilor sovietice de către Departamentul de Stat, ori o încercare a acestuia de a induce Opoziţiei române ideea că nu a fost părăsită, sperând că, în câteva luni, se va întâmpla ceva neprevăzut care va schimba cursul evenimentelor. Siguranţa ştia, de asemenea, că luliu Maniu, aflat la Sibiu, ar fi fost informat în ianuarie 1947, de către americani, britanici şi chiar sovietici, despre o viitoare demisie a Guvernului Petru Groza după semnarea Tratatului de Pace. Maniu credea – conform spuselor lui Nicolae Penescu – că în aceste condiţii se va instaura un Guvern de concentrare, condus de un neutru şi vor avea loc noi alegeri în luna mai. Nota SSI, care aducea aceste

https://biblioteca-digitala.ro

informaţii, datând din 21 ianuarie 1947, spulberă ideea că Opoziţia română ar fi ştiut de înţelegerea dintre Marile Puteri, conform căreia România era lăsată în totalitate la discreţia URSS. în notă se menţiona: „Aceste schimbări sunt considerate de către cercurile opoziţioniste române ca intervenite în urma unei înţelegeri între Marile Puteri, la New York, înainte de terminarea Conferinţei de Pace. Aceste înţelegeri prevăd că iniţiativa politică în România, Bulgaria, Iugoslavia şi Polonia este lăsată pe seama URSS, iar în Grecia pe seama englezilor, cu condiţia ca să se constituie noi guverne de concentrare politică.” De aceea, luliu Maniu i-ar fi declarat lui Nicolae Penescu: „Să menajaţi pe toate căile pe ruşi şi să căutaţi să le câştigaţi simpatia, angajând relaţii personale cu cât mai multe personalităţi sovietice. Să ştiţi că vom mai merge multă vreme de aici înainte alături de formaţiunile de stânga şi să vă iasă din cap că ar putea fi vorba de un Guvern de partid, chiar dacă Tara s-a declarat pentru noi”. De la dinişti, Bebe Brătianu declara la 18 ianuarie: „Evenimentele din Grecia arată că înţelegerea există şi că a intrat în acţiune. Opoziţia extremistă de stânga din Grecia nu este atât de puternică pe cât este cea din România. Şi totuşi, Guvernul legal, care a făcut şi a câştigat alegerile, se retrage, preşedintele de Consiliu cedează locul, devenind vicepreşedinte, pentru a realiza o destindere”. „Istoricii” dădeau chiar ca sigură înlăturarea PNL-T şi a PSD din viitorul Guvern[19].

Apele politice au fost şi mai mult tulburate de apariţia lui Constantin Argetoianu la Bucureşti. Acesta îşi va înfiinţa un partid – Uniunea Naţională Muncă şi Refacere – în decembrie 1946, cu sprijinul subteran comunist, după cum credea Asra Bercovici, director al oficiosului brătienist „Liberalul”[20]. Deşi informaţia, privind ceea ce se afla în spatele acţiunii, a fost cotată de Siguranţă drept „serioasă”, totuşi va fi supusă unei verificări suplimentare, fapt care a adus amănunte foarte interesante, consemnate în nota din 13 ianuarie

https://biblioteca-digitala.ro

1947: Exista convingerea, în Bucureşti, că atitudinea lui Argetoianu era susţinută de PCR, „pentru ca, în caz de forţă majoră, să poată constitui cu dânsul un Guvern de tehnicieni sau oricare altă formulă guvernamentală”; în cazul când situaţia economică s-ar agrava şi mai mult, astfel încât Guvernul Petru Groza să fie constrâns să apeleze la americani, Argetoianu ar fi fost folosit ca om de faţadă, neputând fi bănuit că ar fi comunist; mai mult, s-ar putea refuza eventuala cerere occidentală de aducere la Guvem a Opoziţiei liberale şi ţărăniste[21]. Reacţia lumii politice româneşti faţă de această aparentă ciudăţenie – sosirea în România a lui Argetoianu, omul care-şi trădase toţi aliaţii politici înainte de război, omul care-şi urmărea întotdeauna, fără nici o jenă, doar interesul personal, pe care nimeni nu-l simpatiza şi care, totuşi, reuşeşte aproape peste noapte să-şi creeze o formaţiune politică – a fost diversă. Pe de o parte se înregistra o bună primire făcută de către „burghezia românească”, deoarece presupunea că Argetoianu avea asentimentul unor cercuri occidentale „preocupate de evoluţia situaţiei politice din România”. Deşi aflat la o vârstă înaintată, Argetoianu nu-şi dezminţise abilitatea: chiar dacă era instrumentul Guvernului Petru Groza, a ştiut să se camufleze în apărător al burgheziei şi, din acest motiv „numărul adeziunilor sporesc cu fiecare zi ce trece”. Era luat în serios chiar de către cercuri politice înalte, din rândul Opoziţiei, care credeau că el

poate oferi, în momentul respectiv, „posibilitatea unei restabiliri politico-economice, prin formarea unui Guvern «intermezzo», pentru o perioadă limitată de timp”. O altă notă a Siguranţei, din 9 ianuarie 1947, dădea şi cea mai de necrezut informaţie: „Sunt mai mulţi fruntaşi de seamă naţional-ţărănişti şi liberali, care înclină să se alăture lui Argetoianu, dacă acesta ar primi mandatul de a forma un Guvern tampon”[22]. Alte documente indică, însă, întâmpinarea „cu scepticism” a noului partid de către liderii Opoziţiei. Pe această temă

https://biblioteca-digitala.ro

se înregistra chiar o declaraţie a lui Bebe Brătianu: „Cu toată redactarea camuflată a *Manifestului* «noului partid» care vrea să pară şi anticomunist şi program de guvernare, Constantin Argetoianu nu poate să-şi ascundă adevăratele intenţii de totală aservire a noului partid faţă de Guvern şi ruşi. Nu vedem cum Argetoianu va putea fi ascultat de mase şi mai ales cum va putea el să înlăture realitatea privind situaţia partidelor istorice. Totuşi, nu negăm că o altă fază de guvernare este absolut necesară. Şi această fază nu ar putea s-o facă oricare altul, mai bine decât Constantin Argetoianu”[23]. Aşadar, însuşi secretarul general al PNL-B nu excludea ca acţiunea să fie acceptabilă, pentru moment, să se poată materializa. Foarte în serios a fost luată această idee de către unii conducători ai tineretului dinist: Toma Câmpeanu, Radu Câmpeanu, Comeliu Dimitriu, I. V. Săndulescu ş.a. Credeau că un Guvern Argetoianu va fi uşor de acceptat de URSS, Marea Britanie şi SUA – care şi-ar fi dat deja asentimentul, ceea ce-l făcuse pe cel în cauză să părăsească Elveţia pentru a reveni în Tară[24]. Tineretul liberal ridica, în context, o problemă foarte gravă a societăţii româneşti din acel moment: în 1945 şi 1946 fuseseră doi ani succesivi de secetă devastatoare, producţia cerealieră generală ajungând doar la 25 la sută din normal, iar în regiunile estice nu se făcuse nimic. Foametea bântuia cu furie. Singura salvare era un ajutor masiv din străinătate, cel promis de URSS în septembrie 1945 fiind cu totul insuficient. Fruntaşii liberali dinişti credeau că „Guvernul Argetoianu va primi alimente şi credite din străinătate, care să scoată Ţara din situaţia grea economică în care se găseşte”. Se concludea că Argetoianu, reuşind să-l atragă în partidul său pe fostul ministru liberal Eugen Titeanu, prin el îi va coopta şi pe unii conducători ai PNL-B[25]. Privit de la distanţă, episodul ciudat al apariţiei Partidului Uniunea Naţională Muncă şi Refacere apare cu claritate ca o manevră a PCR. În acel moment, nimeni dintre oamenii politice nu ar mai fi putut ieşi din România, dar nici intra, fără ştirea şi agrementul organelor Ministerului de Interne, care erau total siibordonate comuniştilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Partidele istorice se luptau din greu să mai trăiască. în astfel de condiţii, să înfiinţezi un nou partid, anunţând chiar prin manifestul de creare a sa că va avea acţiune anticomunistă, era o imposibilitate. în plus, Argetoianu ar fi rămas cu siguranţă în Elveţia, dacă emisarii comunişti nu i-ar fi făcut promisiuni cu adevărat tentante. Rupt de Ţară de mulţi ani, neştiind care este realitatea politică de aici, s-a lăsat atras, a făcut jocul comuniştilor. Şi, va muri în închisoare.

în tot acest context politic tulbure al iernii lui 1947, Gheorghe Tătărescu fie nu era luat în seamă în actele de guvernare, fie se dădea ca sigură înlăturarea lui. De aici şi zbaterea de a se face remarcat. în „Drapelul" din 4 februarie 1947, se relua expresia lui Tătărescu de la Congresul din 1 iulie 1945: „Dacă n-am fi, ar trebui să ne naştem!". De asemenea, se relua teoria liberalismului social şi a necesităţii unui organism politic care să o promoveze. în februarie şi martie, mai multe articole încercau să impună ideea liberalismului social, cu apelul la istorie şi la acţiunea tătărescienilor de când au venit la Guvem: PNL-T, după ce s-a desprins de „retrograzi", a devenit „un instrument politic în slujba intereselor permanente ale neamului. PNL înţelege să fie prezent în viaţa publică ca forţă de conciliere şi de echilibru, într-o vreme în care se aşează temeliile noii lumi". Apoi, pentru auzul partenerilor de guvernare, îşi prezenta cele două atuuri: programul său având la bază liberalismul social şi pregătirea cadrelor sale[26]. Aniversarea a doi ani de la instaurarea Guvernului Petru Groza a fost un prilej de a sublinia necesitatea existenţei PNL-T. într-un interviu, Tătărescu lăuda, fără prea mult entuziasm, însă, acţiunea internă a Guvernului: „Nu se pot contesta Guvernului sforţările bine intenţionate de a reaşeza viaţa lăuntrică pe un făgaş de normală

dezvoltare". în schimb, se arăta mult mai mulţumit de acţiunea externă, care-l punea pe el în evidenţă: „România îşi recapătă suveranitatea şi primeşte sprijinul Marilor Abaţi pentru a-şi putea relua locul ca factor de

https://biblioteca-digitala.ro

progres în marea familie a popoarelor lumii”[27]. Intr-adevăr, în februarie 1947, România a reuşit să încheie Tratatul de Pace. înaintea plecării la Paris, Gheorghe Tătărescu declara că Tratatul este sfârşitul unui capitol dureros pentru istoria naţională, dar şi un punct de plecare pentru o viaţă nouă[28]. Pe 19 februarie, Delegaţia României s-a întors de la Paris, fiind primită oficial în Gara de Nord, de către toţi miniştrii, cu excepţia lui Petru Groza, şi de public „în număr mare”[29]. Nu a mai fost entuziasmul primirii din septembrie 1946, deşi evenimentul era mai important; motivul, uşor de dedus – nu mai era campanie electorală.

*

Colaborarea la Guvern a PNL-T cu aliaţii săi, la începutul lui 1947, era apreciată ca bună de către Siguranţă. O sinteză înregistra ca singur moment de încordare: disputa cu PCR, purtată prin „Drapelul” şi „Scânteia”; comuniştii înfiinţaseră centre de maşini agricole, idee criticată la 27 februarie 1947, în Parlament, de către deputatul tătărescian N. Rizescu-Brăneşti[30]. Comentariilor înţepătoare apărute în „Scânteia”, „Drapelul” le răspundea la 28 martie: unii, se scria, acuzau PNL-T că face în Parlament opoziţie cu orice preţ; alţii îi acuzau pe tătărescieni că ar fi prea solidari cu Guvernul; dar „colaborarea politică nu înseamnă aprobarea dată cu anticipaţie oricărei iniţiative. Opera legislativă impune discernământ, obiectivitate şi mai ales judecarea actelor de guvernare în funcţie de interesele [...] întregii colectivităţi româneşti”.

Probabil şi în legătură cu zvonurile care indicau o înţelegere între Marile Puteri privind schimbarea Guvernului Petru Groza, până în vara lui 1947, din aprilie poziţia PNL-T faţă de aliaţii săi a devenit mai rigidă. Perspectiva unui nou Guvem, din care Opoziţia cerea ca Gheorghe Tătărescu să nu mai facă parte, datorită obedienţei sale faţă de comunişti, îl putea aduce pe acesta la o poziţie mai dârză faţă de partidele de

https://biblioteca-digitala.ro

stânga, subliniind deosebirile faţă de acestea, subliniind ideea că are o politică proprie, constructivă, demnă de luat în seamă în continuare. însă, rolul determinant în îndepărtarea lui Tătărescu de BPD l-au avut măsurile etatiste promovate de PCR. (începutul se va face prin etatizarea Băncii Naţionale a României, la 20 decembrie 1946.) Atacului la adresa proprietăţii se adăuga situaţia dezastruoasă în toate domeniile, situaţie de care PNL-T nu dorea să fie făcut şi el răspunzător. La 10 aprilie 1947, Comitetul Central al partidului hotăra ca acesta „să adopte o atitudine fermă, pe linia pragmatică iniţială, de apărare a economiei burgheze şi a concepţiei liberale”[31].

în legătură cu proiectul Legii Oficiilor industriale, PNL-T a activat în Parlament ca un adevărat partid de opoziţie. Poziţia tătărescienilor era prezentată de Vasile Bârcă, încă din februarie, în oficiosul partidului[32]. „Statul – scria – are rolul de supraveghere şi coordonare pentru a împiedica excesele, atunci când ele tind la ameninţarea intereselor generale. [...] Puterea publică are suficiente mijloace de sancţionare, mergând până la retragerea autorizaţiei de funcţionare, când excesele şi reaua credinţă sunt dovedite ca obiective. Dar Statul nu poate, nu are dreptul şi nu trebuie s-o facă, în actualele împrejurări, pornind la o confiscare lentă a ceea ce constituie însăşi esenţa stimulării producţiei, adică libertatea de iniţiativă”. Acelaşi deputat va reveni, în numărul „Drapelului” din 8 aprilie, cu articolul *Liberalismul politic, economic şi social*[33]. în Parlament, prima confruntare serioasă pe tema etatizării a fost prilejuită de proiectul Legii de organizare a Ministerului Industriei şi Comerţului. în jurul reorganizării Ministerului s-a desfăşurat o luptă între noua conducere comunistă şi personalul instituţiei, rămas din timpul ministeriatului lui Petre Bejan. Noul ministru, Gheorghe Gheorghiu-Dej, va pensiona forţat 69 funcţionari superiori, majoritatea naţional-liberali (Decretul Regal nr. 91, publicat în „Monitorul Oficial” din 5 februarie

https://biblioteca-digitala.ro

1947). Ca urmare, la 28 februarie, în numele Grupului parlamentar, Petre Bejan îi va scrie lui Petru Groza: „Cred, domnule preşedinte, că nici din punct de vedere al necesităţii serviciului în aceste

vremuri grele, nici din punct de vedere al procedurii şi nici din punct de vedere al colaborării partidelor noastre, actul de pensionare a celor 69 funcţionari de la Ministerul Economiei Naţionale nu este admisibil şi el trebuie anulat pe aceeaşi cale”. Pe document figurează două indicaţii nesemnate, posibil chiar ale adresantului scrisorii: „Dlui ministru Bodnăraş” şi „Se va trimite personal d-lui ministru Gheorghiu-Dej, pentru avizare”[34]. Aşadar, plângerea Grupului parlamentar naţional-liberal împotriva unei măsuri abuzive a secretarului general al PCR fusese trimisă spre „avizare” chiar acestuia. La dezbaterea din Parlament pe marginea proiectului de Lege privind organizarea Ministerului Industriei şi Comerţului (nouă denumire), Petre Bejan va vorbi din partea PNL-T, în şedinţa din 5 aprilie. Nu era de acord cu unele prevederi ale Legii şi nu voia ca, eventualele consecinţe negative să antreneze responsabilitatea partidului său; era criticată birocratizarea excesivă a Ministerului, pentru care se propuneau (în Lege) 13 direcţii generale şi 100 de direcţii; „Este o organizare dusă la extrem – eu aşi numi-o etatistă. [...] De la colectarea materialelor şi până la fabricaţie, Ministerul se amestecă; după aceea se amestecă în repartizarea produselor; astfel încât [...] foarte greu ar fi să mai vorbim de o libertate a producţiei şi de o libertate a iniţiativei private”. Discursul a fost întâmpinat cu aplauze, însă numai ale deputaţilor naţional-liberali[35].

Pe marginea discursului din Parlament al lui Petre Bejan, în „Drapelul” din 8 aprilie 1947 va apare un editorial nesemnat sub titlul *Atitudinea PNL faţă de problemele economice la ordinea zilei;* aşadar, Petre Bejan exprimase poziţia oficială a partidului. Surprinşi, cel puţin în parte, de îndrăzneala liberalilor de a se opune deschis proiectului şi agasaţi de veşnicul apel al acestora la respectarea Platformei-program a BPD,

https://biblioteca-digitala.ro

comuniştii au încercat să blocheze discuţia, oprind pe ceilalţi deputaţi tătărescieni, înscrişi deja la cuvânt, să mai vorbească. A reuşit să mai ajungă la tribună, totuşi, Nicolae Rizescu-Brăneşti, care, vorbind despre sistemul de stabilire a preţurilor, declara: „Trăim într-o minciună [...], vă complăceţi în ea, pentru că este singurul element de agitaţie”. Dar, „Agitaţia nu este bună nici pentru Ţară, nici pentru muncitori, nici pentru producători. Cu agitaţia nu creşte producţia”. Andreescu-Rigo, apostrofat brutal de pe băncile partidelor de stânga, a ajuns chiar la o altercaţie cu deputăţii acestora: „Este în interesul dumneavoastră – spunea – ca întreruperile pe care le faceţi să fie ori inteligente, ori spirituale. Să-mi daţi voie să vă spun că întreruperile dumneavoastră nu întrunesc nici una din aceste două condiţiuni”[36]. Toate amendamentele naţional-liberalilor au fost respinse. în urma acestui fapt, I. A. Tomescu va face o declaraţie la tribuna Parlamentului: „În numele Grupului PNL, dat fiind faptul că unele prevederi esenţiale ale Legii de organizare a Ministerului de Industrie şi Comerţ n-au primit aprobarea noastră, aşa cum a arătat preşedintele nostru, domnul deputat Petre Bej an, ne vedem siliţi, cu destul regret, să ne abţinem de la vot”. Era prima încălcare a solidarităţii parlamentare a partidelor din BPD. Maşina de vot comunistă, însă, a funcţionat: Legea a trecut cu 155 voturi pentru şi 10 contra[37].

După o dispută îndelungată în presă, proiectul de Lege pentru înfiinţarea oficiilor industriale va ajunge în discuţia Adunării Deputaţilor pe 24 mai 1947; era al doilea pas important spre naţionalizările din 1948. După laudele aduse proiectului de Achile Saraga (în numele Partidului Ţărănesc Democrat – Lupu) şi de Laurenţiu Czika (în numele Uniunii Populare Maghiare), PNL-T anunţa, prin Nicolae Trestianu, că nu consideră proiectul corespunzător cerinţelor de redresare economică a Ţării, deoarece se încalcă unele dintre atributele dreptului de proprietate. Se recunoştea dreptul Statului de a interveni în reglementarea vieţii

https://biblioteca-digitala.ro

economice, dar „acest scop poate fi atins prin îngrădirea legală a exerciţiului drepturilor, fără a se atinge de însăşi fiinţa lor”. Prin amendamentele propuse în Comisia economică, PNL-T a încercat să modifice unele articole. Amendamentele nefiind admise, se va abţine de la vot. în schimb, toate celelalte partide parlamentare au acceptat proiectul. Ocazia a fost folosită de către PCR, prin Vasile Luca, pentru a-i ataca dur pe tătărescieni, acuzându-i că vor să înfometeze poporul: „Dacă vorbim de proprietatea asupra mărfurilor produse, aşa cum au declarat domnii deputaţi care au
vorbit din partea PNL, cum că fiecare proprietar are dreptul să facă ce vrea cu marfa sa, asta înseamnă să vorbim din punct de vedere practic [...] de înfometarea populaţiei, prin ascunderea mărfurilor şi specularea lor la negru, strângându-se apoi capitalul de la producţie prin depunerea lui în străinătate, prin transformarea lui în cocoşei şi valută străină”. Şi decreta: „Nimeni nu are motive să se teamă de nerespectarea proprietăţii individuale”. Gheorghiu-Dej, la rândul său, acuza campania de apărare a unor interese speculative, căreia i s-ar fi alăturat şi PNL-T. Proiectul pentru oficiile industriale avea drept scop redresarea economiei; ideea nici nu era nouă, ea fiind deja folosită în multe ţări: „Conducerea unitară şi concentrarea pe ramuri a diferitelor sectoare industriale se impune astăzi ca o necesitate imperioasă”. De la argumentarea necesităţii oficiilor, se trecea la partea cea mai interesantă a discursului – atacul la adresa Opoziţiei şi al tătărescienilor care se opuneau proiectului; de la lupta de idei în jurul unei iniţiative legislative, se ajungea la lupta de clasă. împotriva proiectului se ridică – spunea Gheorghiu-Dej – „glasul acelora pentru care haosul constituie mediul cel mai prielnic de a realiza prin mijloace speculative, profit pentru ei şi pagubă pentru Ţară. Şi nu este o întâmplare că adversarii cei mai înverşunaţi ai proiectului sunt tocmai acele partide care reprezintă reacţiunea politică şi economică în Ţara noastră, adică Partidul Naţional Ţărănescu al domnului

https://biblioteca-digitala.ro

Maniu şi Partidul Naţional Liberal al domnului Brătianu. […] Dacă ar fi să credem ce pretind reprezentanţii acestor partide, prin organele lor de presă, crearea oficiilor industriale ar însemna încătuşarea iniţiativei particulare şi imixtiunea Statului în drepturile de proprietate individuală”. Aceste susţineri erau considerate făţarnice şi false. în realitate — se spunea – beneficiile erau ascunse de patroni. (în acel moment, din sală, dizidentul ţărănist Anton Alexandrescu remarca – aşa cum a înregistrat stenograma – că beneficiile ascunse au alimentat „Sumanele Negre”.) Foarte indignat, secretarul general al PCR a constatat că ecoul acestei campanii, a Opoziţiei împotriva Legii oficiilor industriale, a pătruns şi în oficiosul PNL-T, „Drapelul”, care scria: „în forma lui actuală, proiectul de Lege a oficiilor nu înlătură cauzele care împiedică iniţiativele refacerii acestei Ţări şi în acelaşi timp, va constitui o piedică în sporirea producţiei generale”. Citatul din ziarul aliaţilor era urmat de citate din ziarele adversarilor, pentru a sublinia similitudinea gândirii acestora. „Dreptatea” din 19 mai: „întreaga activitate a regimului actual s-a concretizat într-o goană permanentă împotriva iniţiativei private”. „Liberalul” din 16 mai: „După o scurtă aplicare a Legii care înfiinţează aceste oficii, marasmul de care este cuprinsă în prezent întreaga noastră viaţă economică va spori”. Comparând citatele, Gheorghiu-Dej se întreba: „Nu putem oare constata că, sub diferite forme, se manifesta totuşi acelaşi spirit provenit din aceleaşi interese?”. Era cel mai dur atac public făcut până atunci de comunişti la adresa aliaţilor lor tătărescieni. Mai mult, îi acuza de „spirit foarte înapoiat faţă de evoluţia societăţii capitaliste în ţările avansate economiceşte”. Acuzaţia aruncată naţional-liberalilor că ar fi adversari ai însăşi societăţii capitaliste, venită dinspre susţinătorii distrugerii acestui tip de societate, era rizibilă. După încercarea de demonstrare a strictei cantonări a Legii propuse în angajamentele luate de BPD prin *Platforma-Program,* în final, Gheorghiu-Dej, având în vedere mult prea evidenta defecţiune a Blocului, prin poziţia

https://biblioteca-digitala.ro

adoptată de către unul din principalii componenţi, renunţa la obişnuitul apel la unitatea partidelor guvernamentale, arătându-şi convingerea că va avea concursul „tuturor oamenilor de bine din Ţară”; altfel spus, puteau să se alăture tătărescienii Opoziţiei, „oamenii de bine” îi vor înlocui cu succes[38]. Dacă discursul reprezentantului PNL-T a fost urmat de o tăcere ostilă, acelea ale celorlalţi vorbitori (toţi aprobând proiectul de Lege) au fost aplaudate, iar cel al lui Gheorghiu-Dej a primit „aplauze furtunoase”. Se făcea astfel, o delimitare netă între naţional- liberali şi ceilalţi membri ai Parlamentului[39]. în această atmosferă, Legea a fost votată cu mare majoritate, iar după anunţarea rezultatului au urmat „Aplauze prelungite şi îndelung repetate. Adunarea, în picioare, ovaţionează”.

Duritatea intervenţiei lui Gheorghiu-Dej în Adunarea Deputaţilor ridică o întrebare asupra cauzei. Doar pentru apărarea proiectului de Lege – care şi fără intervenţia sa ar fi trecut – era prea mult. Fiind secretar general al PCR, s-a dorit ca, prin autoritatea dată de această funcţie, să sublinieze, în ochii opiniei publice, cine conduce Ţara. În al doilea rând, tot pentru uzul opiniei publice, a dorit să-i arunce pe tătârescieni lângă „reacţionarii” brătienişti şi manişti, pentru a putea fi blamaţi la fel ca aceştia; se crea, astfel, şi baza viitoarei „cereri a maselor” de îndepărtare din Guvem. Şi, cu siguranţă, a mai fost un motiv al atacului atât de dur: se spera ca Gheorghe Tătărescu să facă el însuşi, ca răspuns, un gest major de blamare a acţiunilor Guvernului, gest care să-l situeze iremediabil în afara alianţei guvernamentale. În plan au figurat şi reprezentanţii sovietici la Bucureşti, care l-au încurajat pe ministrul de Externe pe acest drum. Şi, Tătărescu a căzut în cursă.

Criticile la adresa poziţiei PNL-T, privind oficiile industriale, răzbătuseră în presa comunistă înaintea dezbaterii din Parlament. Nu li s-a răspuns, incluzându-se în „Drapelul”, din 16 mai 1947, o motivaţie: „Păstrăm o atitudine demnă şi sobră [...] Ar fi antipatriotic, n-ar fi

https://biblioteca-digitala.ro

românesc gestul de asmuţire şi de dezlănţuire a instinctelor primare. Suntem atacaţi pe nedrept şi se emit la adresa noastră insinuări pe care însăşi opinia publică conştientă le respinge. [...] Câinii latră, caravana trece!”. După votarea Legi, însă, în „Drapelul” din 26 mai, se va publica un *Comunicat al PNL,* adoptat de Comitetul Executiv al partidului la 23 mai: „Comitetul, luând în cercetare proiectul pentru înfiinţarea şi funcţionarea Oficiilor industriale constată că el nu satisface cerinţele redresării economiei noastre naţionale. Recunoscând deptul Statului de a interveni în organizarea vieţii economice, el socoteşte însă că, în forma lui actuală, proiectul de Lege a oficiilor nu înlătură cauzele care împiedică iniţiativele de refacere a Ţării şi, în acelaşi timp, va constitui o piedică în sporirea producţiei generale pe care Guvernul trebuie să o realizeze prin toate mijloacele. în consecinţă, Grupul parlamentar al PNL va propune amendamentele necesare modificatoare a unora din dispoziţiunile acestui proiect de Lege”. *Comunicatul* fusese adoptat cu o zi înaintea votului, dar amendamentele au fost respinse. în cazul acesta, se pune întrebarea de ce a mai fost publicată hotărârea conducerii tătăresciene la două zile după ce deja Parlamentul votase contra amendamentelor. Se dorea, evident, ca, fără să se dea un răspuns direct atacului dinspre PCR, să se arate opiniei publice că naţional-liberalii au încercat să îmbunătăţească proiectul; dacă nu au reuşit, nu era vina lor, responsabilitatea având-o comuniştii.

Confruntarea pe marginea legilor economice a generat în PNL-T o analiză profundă, generală, asupra situaţiei României la doi ani de la instaurarea Guvernului Petru Groza, a rostului rămânerii naţional-liberalilor în cadrul acestuia. Analiza avea ca evident scop stabilirea răspunderilor, derobarea tătărescienilor de acestea. Rezultatul analizei a fost *Memoriul* semnat de Gheorghe Tătărescu şi transmis, la 24 mai 1947, tuturor partenerilor de guvernare[40]. *Memoriul* este cunoscut sub titulatura *Poziţia Partidului Liberal faţă de*

https://biblioteca-digitala.ro

politica internă şi externă. Motivul alcătuirii lui în acel moment era încheierea Tratatului de Pace şi, astfel, repunerea României în statutul de ţară independentă şi suverană; faptul crea probleme noi în politica externă, dar şi în cea internă şi, de aceea, se impunea o examinare amănunţită a situaţiei generale a societăţii româneşti, urmată de modificarea acţiunii guvernamentale. Analiza cuprindea: *În plan intern,* înfăptuiri, „la care avem dreptul să privim cu satisfacţie"; erau trecute: Reforma agrară, reformele muncitoreşti, sancţionarea criminalilor de război, alegerile parlamentare, aşezarea României pe drumul năzuinţelor democratice. Constata, însă, că „aceste mari realizări" nu au adus mulţumirea poporului şi nu au întărit poziţia Guvernului; „în întreaga Ţară se ridică împotriva Guvernului un val de nemulţumire, care sporeşte zi de zi", în rândul tuturor categoriilor sociale. Cauzele acestei stări de spirit: rezultatele negative ale întregii politici economice (scăderea producţiei; lipsa unui plan de refacere; inflaţia; scumpirea vieţii; fiscalitatea excesivă – toate ducând la „marasm economic şi financiar al Ţării"); „excesele regimului de excepţie" (arestările preventive abuzive, „care instaurează în întreaga Ţară un regim de nelinişte şi nesiguranţă [...] crează o atmosferă de nemulţumire şi chiar de ură crescândă împotriva întregii noastre guvernări [...] o legendă după care nu am fi decât un regim care se menţine prin forţă şi teroare, un regim impopular şi nedemocratic [...] cu acte de violenţă"[40bls]). Era atacat direct Petru Groza: „Preşedintele Consiliului a făgăduit, înaintea alegerilor, o amnistie pentru delicte politice. Nu a urmat nici o amnistie, ci numai o recrudescenţă a politicii de represiune". Regimul rechiziţiilor, care provoacă ura proprietarilor faţă de regimul politic; „stările anormale din administraţiile locale" (un aparat administrativ veros şi urât de populaţie; tratament abuziv împotriva iniţiativei particulare). Foarte insistent era criticată politica

https://biblioteca-digitala.ro

Guvernului faţă de minoritatea germană: „Se duce împotriva populaţiei germane, şvăbeşti şi săseşti, o acţiune de prigoană, care prin urmările ei constituie o slăbire a economiei noastre naţionale, o abatere de la obligaţiile noastre internaţionale şi o mare eroare politică”; faptul „sporeşte nemulţumirea generală împotriva Guvernului”. Toate acestea provocau o stare de ostilitate faţă de guvernanţi în întreaga societate, începând chiar cu muncitorii, continuând cu industriaşii şi comercianţii, armata, magistratura, învăţătorii, profesorii, preoţii, funcţionarii. Un anume rol în crearea acestei situaţii îl avea moştenirea războiului, dar, pe de altă parte, aceste stări sunt provocate sau agravate şi de actele şi de propriile noastre greşeli”; *În plan extern* se menţionau drept succese: construirea bazelor colaborării cu URSS; redobândirea Transilvaniei de Nord; restabilirea legăturilor cu Marile Puteri şi cu alte ţări; semnarea unor convenţii şi acorduri comerciale şi culturale cu vecinii; semnarea Tratatului de Pace. La nerealizări, în acest plan, era trecut nerefacerea creditului Ţării pe pieţele străine. Apăsat se afirma că intrarea în ONU depinde de acceptul celor 55 state membre, care şi-l vor da numai dacă România va îndeplini prevederile Tratatului de Pace, ori, articolul 3 al acestuia menţiona obligaţia de a acorda tuturor cetăţenilor Ţării liberul exerciţiu al libertăţilor fundamentale; aşadar, determinantă va fi schimbarea în politica internă. Pentru a pune capăt aspectele negative descrise în *Memoriu,* se cerea „revizuirea întregii noastre acţiuni de guvernare”; guvernarea trebuie să devină „gospodărească”, „de consolidare”, „să ia un nou curs”, să nu mai fie călăuzită după preocupări ideologice şi de partid. în final, pentru materializarea noului curs al guvernării, propunea 15 direcţii de acţiune: producţie şi economie (eliminarea „imixtiunilor etatiste, inutile, vexatorii şi paralizante”, admiţând, totuşi, existenţa unui plan de producere şi de distribuire a materiilor prime, controlat de Stat, şi oprirea tendinţelor monopoliste;

https://biblioteca-digitala.ro

stimularea iniţiativei private; oprirea cursei între salarii şi preţuri); crearea unui climat de muncă disciplinată, de ordine şi de legalitate; un program de reconstrucţie (pentru care trebuiesc găsiţi cel puţin 600 milioane dolari); pregătirea stabilizării monetare; atragerea capitalurilor străine; o destindere în plan intern (prin încetarea arestărilor abuzive); încetarea rechiziţiilor; „Revizuirea regimului închisorilor faţă de deţinuţii politici, regimul actual constituind un adevărat scandal şi în acelaşi timp o ofensă adusă Guvernului nostru democrat”; revizuirea aparatului administrativ; ocrotirea industriaşilor şi comercianţilor; ajutorarea funcţionarilor; soluţionarea problemei germane conform intereselor Statului român; respectarea legalităţii. Pentru ca toate aceste direcţii de acţiune să fie coordonate unitar, se propunea înfiinţarea, pe lângă primul ministru, a unui organism special, în cadrul căruia partidele guvernamentale să colaboreze permanent.

Memoriul – analizat strict în raport cu situaţia României, în plan intem şi extern, în mai 1947 – poate fi acuzat de prezentarea deformată a unor „realizări” ale Guvernului Petru Groza sau, pentru ale „realizări”, o prezentare total opusă adevărului: cazul alegerilor parlamentare şi a aşezării României pe drumul democraţiei. Explicaţia nu poate sta în necunoaşterea situaţiei reale, mai ales că, în acelaşi document se prezintă şi încălcări flagrante ale democraţiei, precum arestările abuzive. Descoperirea atâtor realizări ale guvernării Petru Groza avea drept scop justificarea participării PNL-T la Guvern: datorită acestei participări, în principal, s-a ajuns la acele realizări. Ideea trebuia să iasă şi mai mult în evidenţă atunci când se prezenta activitatea externă, titularul Ministerului responsabil în acest plan fiind Gheorghe Tătărescu. Şi aici întâlnim afirmaţii contestabile ori discutabile, trecute la „realizări”: bazele colaborării cu URSS, în domeniul economic, (în realitate fiind vorba nu despre

https://biblioteca-digitala.ro

colaborare, ci despre jefuirea bogăţiilor naturale ale României); România ar fi redevenit, după Tratatul de Pace, suverană şi independentă (formula se reflectă doar parţial în realitatea practică, atâta timp cât trupele sovietice de ocupaţie se vor menţine până în 1958). *Memoriul* nu era destinat a avea caracter secret De aceea, anumite prezentări deformate erau îndreptăţite în plan extem. O nouă periere a ocupantului sovietic, în condiţiile de atunci, când România era literalmente la dispoziţia acestuia – dinspre Occident venind doar vorbe de încurajare, pe care cei ce le transmiteau nu aveau de gând să le urmeze cu acţiuni practice de stopare a instaurării regimului comunist – poate apare ca o acţiune normală, de captare a bunăvoinţei. Gheorghe Tătărescu mai avea o experienţă în acest sens: acordurile economice cu Germania din primăvara lui 1940, când era prim ministru, acorduri care, deşi erau nefavorabile României, fuseseră lăudate de el pentru acelaşi lucru – să atenueze presiunea Ţării din partea puterii în faţa căreia, în acel moment. Occidentul o lăsase singură, doar cu promisiune. Pe de altă parte, existenţa în *Memoriu* a unor părţi – de altfel, majoritatea documentului – foarte critice la adresa Guvernului Petru Groza, duce la concluzia că acesta nu era destinat publicării, chiar dacă nu era secret, şi nici nu se urmărea, prin el, obţinerea de capital electoral. De asemenea, formulele folosite – mai ales „propriile noastre greşeli” – nu impun neapărat ideea unei solidarizări a PNL-T cu Guvernul din care făcea parte, o asumare în comun a nerealizărilor. Şi din această cauză, partenerii de alianţă au interpretat *Memoriul* ca pe un act de frondă, de critică la adresa partidelor de stânga şi, ca urmare, bun de condamnat.

Mai multe documente ale Siguranţei prezintă discuţiile, în jurul *Memoriului,* din conducerea PNL-T. Tătărescu a convocat pentru o întrunire, acasă la el, pe toţi deputăţii naţional-liberali. După ce le-a citit *Memoriul,* unii l-au considerat „un act istoric” aşteptat

https://biblioteca-digitala.ro

de tot partidul, deoarece partizanii începuseră să-i considere comunişti (Constantin Tegăneanu, Ilia Toma, Ion Nistor). Aşadar, unii fruntaşi ai partidului considerau că documentul ar trebui să reprezinte desprinderea de partidele de stânga, idee care nu avea suport în conţinutul acestuia, impresia fiind a unei exprimări dure, dar făcută cu scopul îndreptării lucrurilor, pentru optimizarea acţiunii guvernamentale, o schimbare de Guvern, pentru a înlătura deficienţele semnalate, putând fi făcută cu aceleaşi forţe politice. Se putea trage şi concluzia că Tătărescu se oferea drept conducător al unui viitor guvern, deoarece ştia unde se greşise şi ce trebuia făcut pentru înlăturarea greşelilor. în timpul întrunirii, pentru a nu lăsa să se generalizeze ideea că ar dori desprinderea de partidele de stânga, Tătărescu declara ferm: „Colaborarea trebuie să continue". Dar, comuniştii trebuie să satisfacă cererile din *Memoriu,* pentru că acestea sunt ale Tării, „care geme"; „iar de nu, ne aşteaptă vremuri grele". De asemenea, afirma că participarea de până atunci la Guvern era îndreptăţită, având rezultate pozitive: „Am salvat, în timpul acesta, instituţiile fundamentale ale Statului român, Monarhia şi Biserica, căutând să salvăm cc sc putea salva". O altă parte a fruntaşilor PNL-T au făcut o primire destul de rece *Memoriului.* Richard Franasovici credea că acţiunea este „în contratimp"; Petre Bejan va declara chiar că „acţiunea lui Tătărescu nu era oportună"[41]. Cea mai interesantă relatare a discuţiilor din cadrul întâlnirii Grupului parlamentar, din 23 mai 1947, a fost făcută de către un informator al Siguranţei care era deputat tătărescian; în sala întrunirii nu fuseseră primiţi decât deputăţii şi, mai mult, cel în cauză întârziase şi i s-a permis să intre deşi consfătuirea începuse (chiar el relatează că „a întârziat şi nu a prins începutul"). Informatorul prezenta atât atmosfera generală, cât şi intervenţiile în discuţie: „Gheorghe Tătărescu atrage atenţia că *Memoriul* trebuie să rămână «între noi – deocamdată.» [...] Toate acestea au fost spuse cu o voce oarecum stinsă, puţin conspirativă." Primii s-au arătat solidari cu şeful partidului dr. Petre

https://biblioteca-digitala.ro

Topa şi C. Tegăreanu; iar Eugen Dunca a spus că „Era şi vremea ca Partidul Liberal să se dezrobească din poziţia minoră în care a fost pus şi să oblige «partenerii de guvernare» la o politică conformă cu interesele românismului”; în încheierea cuvântului său, Dunca îi ura lui Tătărescu să salveze Ţara, şi-l asigura că partidul îl va urma[42].

Găsim în raportul de sinteză asupra frământărilor din PNL-T, alcătuit de Siguranţă în toamna lui 1947, şi alte amănunte asupra momentului *Memoriului.* Documentul a fost înaintat partidelor aliate din Guvern, Comisiei Aliate de Control şi Regelui; apoi a fost făcut să ajungă chiar la şefii partidelor de opoziţie. (Aşa explicându-se faptul că, deşi nepublicat, documentul era cunoscut şi comentat, în iunie-iulie 1947 de generalul Sănătescu, în *Jurnalul* său.) Tătărescu era acuzat că, pentru a nu întâmpina opoziţie din partea propriilor parlamentari, le-a citit „în primă, într-o sigură şedinţă” *Memoriul,* în care „tindea să se situeze alături de puterile agresive, împotriva forţelor democrate”, criticând vehement politica internă a Guvernului. Aprecierea generală era aceea că documentul tătărescian avea „grave repercusiuni asupra colaborării în Guvern”[43]. Aşadar, Tătărescu se temea de reacţia unora dintre parlamentarii partidului său. Deşi recunoscut ca „partid personal”, în interiorul PNL-T, întemeietorul şi conducătorul acestuia avea un puternic grup oponent, condus de Petre Bejan, înclinat spre o politică prin care comuniştii să nu fie supăraţi cu nimic; era o anumită schimbare în atitudinea lui Bejan, care în prima parte a lui 1947 avusese câteva discursuri în Parlament critice la adresa măsurilor economice preconizate de comunişti. Schimbarea de atitudine a celui mai important dintre liderii partidului, după Tătărescu, este subliniată deplin într-o notă informativă a Siguranţei, din 29 mai 1947, în care era redată convorbirea avută de semnatarul notei cu Bejan, pe 28 mai, acasă la acesta din urmă. Expresiile liderului Grupului parlamentar tătărescian lasă impresia că el ştia că ceea ce spune va fi transmis Partidului Comunist;

https://biblioteca-digitala.ro

de aceea, pentru a i se reţine foarte clar ideile, le şi repeta: „Mi-a declarat – consemna informatorul – că se desolidarizează complet de Memoriul prezentat de dl. Gheorghe Tătărescu, de al cărui conţinut nu luase cunoştinţă până ieri la prânz şi de care a aflat numai parţial din relatările deputaţilor cari au fost convocaţi la preşedintele Partidului Liberal. [...] După părerea d-lui Bejan, este posibil ca demersul lui Tătărescu să se încadreze înlăuntrul unei acţiuni mai vaste care se desfăşoară astăzi în diferitele ţări mărginaşe cu România şi chiar în Franţa, cari poartă un caracter absolut anticomunist. Tot după părerea d-lui Bejan, se pare că demersul lui Tătărescu tindea să-l apropie de vechii liberali şi în special de Grupul Păreri Libere, pentru a uşura o reluare de contact şi eventual o înţelegere între aceste două grupări". Repeta ideea că Tătărescu a acţionat fără a consulta conducerea partidului sau personalităţile acestuia. „El [Bejan] vede posibilitatea unei colaborări în cadrul înţelegerii de la 6 martie şi este dispus, la primul semn care i s-ar face, să înceapă tratative în această direcţie. [...] Vede posibilitatea unei colaborări fără prezenţa lui Tătărescu în echipa guvernamentală. Din toată convorbirea reieşea dorinţa de a se distanţa de demersul lui Tătărescu, atât în fond, cât şi în forma lui. [...] A vorbit şi de posibilitatea unui guvern sub preşedinţia d-lui ministru Gheorghiu-Dej. [...] Acest joc al lui Tătărescu nu poate duce, după părerea lui Bejan, decât la plecarea lui din Guvem"[43bls]. DES, în raportul din 1 iulie, afirmă că Petre Bejan, ca şef al Grupului parlamentar tătărescian, afirmă că influenţa lui se întindea mai mult asupra deputaţilor respectivi, decât în ansamblul partidului; prin cei pe care-i conducea a vrut să limiteze puterile preşedintelui şi să-l izoleze[44]. Tot DSS, în nota din 20 iulie 1947, consemna: parlamentarii tătărescieni au ţinut trei şedinţe în săptămâna anterioară, la Clubul central din Bucureşti; participând şi adepţii lui Tătărescu, discuţiile s-au prelungit; „Parlamentarii sunt decişi să lămurească situaţia, în sensul că, cel puţin pentru viitor, să determine pe Tătărescu a-i consulta".

https://biblioteca-digitala.ro

După întrunire, au rămas la discuţii doar cei din grupul restrâns de partizani fideli ai lui Bejan, care s-au plâns că Tătărescu „a reuşit să-i angajeze într-o chestiune neplăcută, deşi acesta în continuu afirmă că ştie ce face şi că are spatele acoperit”. („Bejan şi-a exprimat nemulţumirea că Tătărescu, nemaiaşteptând sosirea celor din străinătate, s-a grăbit să depună *Memoriul* ce le-a făcut atâta rău. Ministrul Ciolan, care era de faţă, a declarat că nu şi-a dat seama de importanţa *Memoriului,* atunci când Tătărescu l-a citit prima oară”)[43]. DSS ştia, la 5 august 1947, că grupul Bejan a început o acţiune împotriva lui Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu şi Radu Roşculeţ, „care formează grupul principal din jurul lui Gheorghe Tătărescu. În jurul lui Bejan s-ar fi grupat, între timp, şi o parte din conducătorii organizaţiilor judeţene Tutova, Tecuci, Bacău, Ploieşti, Tumu Severin şi o parte a naţional liberalilor care se găsesc în conducerea Băncii Naţionale; încearcă şi să acapareze Redacţia ziarului «Drapelul», directorul acesteia fiind V. G. Barcă, adept al lui Tătărescu”. Scopul final al lui Bejan: „Să imprime o altă atitudine partidului, spre a înlătura impresia creată prin *Memoriul* lui Tătărescu[46].

în general, în judeţe membrii PNL-T nu prea ştiau ce să creadă şi s-au lăsat influenţaţi mai mult de campania furioasă deschisă de ziarele comuniste; s-a instituit o teamă generală că vor începe arestările şi printre tătărescieni. Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj, Serviciul Poliţia de Siguranţă, raporta, la 11 iunie 1947, către Direcţia Generală a Poliţiei: naţional liberalii tătărescieni din Turda erau foarte neliniştiţi; credeau că partidul va intra în Opoziţie imediat, ceea ce ar duce la concedierea lor din toate funcţiile publice şi sancţionarea unora; perspectiva imediată „umplea de groază toate cercurile locale menţionate”; „cei mai mulţi dintre ei vor fi internaţi. Abia la 4 iunie 1947, primind un telefon liniştitor de la Bucureşti, spiritele s-au calmat”[47]. La 5 iulie 1947, Siguranţa Oradea raporta şi ea la Bucureşti că tătărescienii locali se tem că vor fi arestaţi de comunişti, „la fel ca şi maniştii şi brătieniştii”; îşi păstrau, însă, spre deosebire de cei din

https://biblioteca-digitala.ro

Turda, convingerea că marele om politic Gheorghe Tătărescu va şti să îndrepte situaţia. Siguranţa orădeană înregistra şi o frază a unuia dintre liderii locali, oglindind felul cum erau percepuţi comuniştii: „Ei (tătărescienii) nu pot fi acuzaţi că sunt reacţionari, pentru că au luptat întotdeauna pentru interesele Statului şi că ei nu doresc să vândă Ţara nimănui, ceea ce, dacă îi supără pe comunişti, lor nu le pasă”[48].

Mai mult în legătură cu politica generală a PNL-T şi a Guvernului din care acesta făcea parte, decât în legătură strictă cu efectele *Memoriului* din mai, au existat şi alte curente în rândul tătărescienilor în vara şi toamna lui 1947. Spre deosebire de cel condus de Petre Bejan, acestea nu pot fi bănuite de oportunism; acţiunea lor izvora dintr-o sinceră dorinţă de a îndrepta lucrurile; nu voiau să promoveze un alt lider. Dintre toate, se sublinia mai ales activitatea Grupării liberal radicale „I. G. Duca”; printre membrii ei erau menţionaţi Petre Corcoveanu, I. Balş, Aurelian Rădulescu ş.a. – toţi tineri. La 5 septembrie 1947, DSS menţiona o şedinţă a Grupării, în care s-a redactat o rezoluţie indicând soluţiile ce le credea potrivite pentru rezolvarea problemelor sociale şi economice, în vederea redresării economiei naţionale. Voiau să supună atenţiei lui Gheorghe Tătărescu acest document[49].

Dacă avem în vedere fidelitatea deplină a lui Gheorghe Tătărescu, până la începutul lui 1947, faţă de blocul guvernamental, deşi, în mod evident, multe dintre măsurile Guvernului Petru Groza nu-i erau pe plac, ruptura din mai – prin votul la Legea oficiilor industriale şi, mai ales, prin *Memoriul* din 24 mai – nu putea fi determinată decât de cauze foarte serioase. Două dintre ele au fost deja enunţate – zvonul unei înţelegeri dintre Marile Puteri pentru o schimbare de guvern la Bucureşti şi măsurile etatiste iniţiate de partidele de stânga. A treia cauză a fost creată deliberat de către sovietici (bineînţeles, în colaborare cu comuniştii români, care urmau a fi beneficiarii principali). Rudolf E. Schoenfeld, diplomat american la Bucureşti, într-un raport către

https://biblioteca-digitala.ro

secretarul de Stat al SUA din 17 noeimbrie 1947, prezenta rolul sovieticilor în problema *Memoriului* tătărescian[50]. Diplomatul american se arăta convins că sovieticii l-au atras pe Tătărescu într-o cursă: şi-au manifestat, faţă de acesta, nemulţumirea în legătură cu activitatea Guvernului Petru Groza, provocându-l să se pronunţe în acelaşi fel (se ştia că ministrul de Externe ar fi făcut orice ca să fie în graţiile Moscovei); mergând pe aceeaşi linie, în momentul când Tătărescu i-a arătat *Memoriul,* ambasadorul sovietic, Kavtaradze, s-a arătat de acord cu el; numai după primirea acordului ocupantului, *Memoriul* a fost înaintat Guvernului şi partidelor politice aliate. După ce faptul s-a consumat, sprijinul sovietic a dispărut[51]. Cursa întinsă lui Tătărescu avea drept scop crearea pretextului pentru înlăturarea lui din Guvem. Ambasadorul american nu ştia, însă, chiar totul despre implicarea sovietică în evoluţia relaţiilor dintre Tătărescu şi comunişti: a prezentat corect impulsul dat de reprezentantul Moscovei pentru înaintarea *Memoriului',* a greşit crezând că acesta, odată documentul înaintat, s-ar fi retras demonstrativ, faptul însemnând acceptul dat comuniştilor pentru a contraataca. Unii dintre reprezentanţii sovietici în România erau dovezi crase de incultură, de comportament brutal şi uneori ilogic; faptele lor erau atât de şocante pentru o societate civilizată, încât au intrat chiar în folclorul românesc ca simbol al hoţiei şi prostiei. Aceste etichete au fost generalizate pentru toţi cei care acţionau în numele puterii comuniste de la Moscova. Generalizarea era, însă, fundamental greşită. Cei care au făcut politica Moscovei pentru România, în mare parte, au fost nişte profesionişti de înaltă clasă: şi-au fixat de la început ţelul final – comunizarea României – pentru atingerea căruia au făcut un plan bine întocmit[52] şi au urmărit cu perseverenţă realizarea lui în practică, alegând de fiecare dată metodele cele mai eficiente, uneori cele mai puţin vizibile, care nu indicau drept iniţiatoare Moscova. În schimb, cei mai mulţi

https://biblioteca-digitala.ro

dintre comuniştii români nu aveau şcoala necesară unor asemenea subtilităţi. Ei ştiau cine conduce de fapt România, şi-şi expuneau public, pentru a impresiona adversarii politici, orice aprobare pe care o primeau de la Moscova, uneori chiar inventând sau anticipând asemenea aprobări. În cazul *Memoriului* lui Tătărescu, nu a fost nici o dezavuare oficială din partea sovietică; este adevărat, nici nu şi-au arătat public sprijinul faţă de el. Planul sovietic viza înlăturarea PNL-T, dar nu în acel moment; prioritară era înlăturarea principalului inamic, PNŢ, şi, dacă împotriva acestuia i-ar fi putut atrage şi pe tătărescieni, compromiţându-i astfel în ochii opiniei publice româneşti, ulterioara înlăturare şi a lor ar fi fost mai uşoară şi fără reacţii ostile din partea populaţiei. Aşa se explică o continuare a relaţiilor lui Tătărescu cu reprezentanţii sovietici la Bucureşti – diplomaţi sau membri ai Comisiei Abate de Control – în vara şi chiar toamna lui 1947. Toate aceste contacte erau meticulos înregistrate de căne serviciile de informaţii româneşti. într-o notă din 1 iulie 1947, prima după înaintarea *Memoriului,* se consemna ferma convingere a lui Tătărescu că nici adversarii săi din BPD, nici cei din propriul partid nu-l vor putea clinti, deoarece „se bucură de sprijinul Guvernului sovietic”; „De asemeni, dl. Tătărescu ştie că dl. Gheorghiu-Dej nu a putut obţine la Moscova aprobarea de a-l scoate din Guvern şi comuniştii, dându-şi seama că au pierdut partida în cazul d-sale, pentru a nu se spune că au renunţat la luptă, continuă să-l atace prin presa lor şi prin presa semicomunistă”[53]. Moscova dorea doar să amâne deznodământul. Pe 20 iulie, după întoarcerea din Bulgaria a delegaţiei române guvernamentale, preşedintele PNL-T a fost primit la Ambasada sovietică, unde a luat prânzul; ori, ambasadorul nu l-ar fi invitat dacă ar fi considerat sosit momentul alungării tătărescienilor din Guvem. Tătărescu a înţeles că este acceptat în continuare şi, de la Ambasadă, destins, s-a dus la Sinaia cu Negroponte[54].

https://biblioteca-digitala.ro

Preşedintele PNL-T se considera, la sfârşitul lui iulie 1947, mai tare pe poziţia decât era în realitate. Din unele manifestări ale sale se poate trage concluzia că vedea posibilă ascensiunea sa la funcţia de prim ministru, sovieticii preferându-l comuniştilor. DSS înregistra, la 25 iulie 1947, o convorbire a lui Tătărescu, „cu intimii săi”, în care-şi îndrepta atacurile împotriva PCR, „afirmând că poziţia sa în Guvem este sprijinită de sovietici”. În acelaşi document era consemnat şi faptul că ministrul de Externe „a intensificat şi relaţiile sale cu Melboume de la Legaţia Americană, cu care ţine legătura fiica sa Sanda Negropontes”[55].

O serie de oameni politici din afara blocului guvernamental s-au pronunţat asupra *Memoriului* din mai 1947. Generalul Sănătescu, necunoscând dedesupturile înaintării documentului, nota în *Jurnalul* său, în iunie: „Tătărescu face mare vâlvă cu un memoriu prin care arată activitatea negativă a Guvernului în cei doi ani de guvernare; acest memoriu este o autocritică foarte dreaptă şi cere revizuirea programului de guvernare. *Memoriul a indispus şi pe ruşi şi pe comunişti* [subl.n.], care tot timpul au făcut reclamă mincinoasă de ce bine merge Ţara”. Generalul credea că se vor lua măsuri contra lui Tătărescu, va fi scos din Guvem şi, poate chiar trecut în rândul criminalilor de război[56].

Memoriul tâtârescian a fost larg comentat în lumea politică bucureşteană, deşi nu fusese destinat acesteia, datorită în special atacurilor la adresa lui din presa comunistă, cărora „Drapelul” s-a socotit îndreptăţit să răspundă; la 14 iunie 1947 publica articolul *O lămurire:* „Suntem autorizaţi să dăm cea mai categorică dezminţire afirmaţiunilor ce se fac, cu precizarea că faţă de problemele de bază pe care le are de rezolvat actualul Guvem de concentrare, poziţia PNL n-a suferit nici o modificare”. Tot prin „Drapelul”, se dădea şi un răspuns indirect la campania începută de comunişti, care considerau încercarea de individualizare a

https://biblioteca-digitala.ro

tătărescienilor, ca o urmare a diminuării numărului membrilor săi, o încercare de a demonstra că este încă puternic, ceea ce nu corespundea realităţii; în majoritatea numerelor de la sfârşitul lui iulie 1947 ale ziarului, se publicau anunţuri de noi adeziuni la PNL-T (la 24 iunie se anunţa primirea în partid a unui grup de 105 intelectuali şi studenţi; la 26 iunie primirea a 200 de noi membri; alte adeziuni anunţate la 2 iulie etc.). într-un editorial, V. G. Bârcă insista, prezentând activitatea partidului, asupra creşterii puterii acestuia prin noii membri: „Adeziunile la acţiunea PNL sunt din ce în ce mai numeroase şi întrunirile convocate până şi în cele mai neînsemnate centre provinciale sunt populate de numeroşi cetăţeni din toate categoriile sociale. Prin acţiunea noastră ne-am fixat o cale pe care Ţara o apreciază ca cea mai justă şi cea mai rodnică pentru interesele neamului. N-am făcut politica agitaţiilor cu orice preţ şi nici n-am practicat obstrucţionismul sub orice formă. Nu înţelegem ca prin atitudinea noastră să sporim nemulţumirile populare şi nici să creăm iluzii cu nimic justificate. Facem politica realităţilor naţionale. [...] Liberalismul politic în slujba progresului prin ordine şi echilibru”[57]. Dacă prin formula „obstrucţionismul sub orice formă”, ataca partidele istorice, fapt care nu putea surprinde pe nimeni, formula „politica agitaţiilor cu orice preţ”, îndreptată explicit împotriva aliaţilor de stânga, era o ameninţare cu ruperea alianţei.

în materialul de sinteză asupra PNL-T, din octombrie 1947, Siguranţa ajungea la concluzia că acţiunea lui Gheorghe Tătărescu din mai 1947, „de intimidare a partidelor din BPD”, nu reuşise, ci a slăbit poziţia sa în Guvem. De aceea, în lunile următoare, va face paşi înapoi: în şedinţa Consiliului de Miniştri a încercat să minimalizeze *Memoriul,* arătând că prin el a urmărit să „îndrepte unele greşeli” şi declarând că va colabora mai departe. Deplinul oportunism şi-l va arăta în iulie 1947: împreună cu Petru Groza, va semna răspunsul la nota din 24 iunie a Statelor Unite către Guvernul de la Bucureşti, nota în care se afirma că în România nu este libertate şi că Opoziţia este persecutată. Guvernul SUA

https://biblioteca-digitala.ro

menţiona celui al României „serioasa sa îngrijorare faţă de drasticele măsuri privative de libertate, la care este supus poporul român de către sau cu aprobarea autorităţilor româneşti”; îngrijorarea „faţă de arestarea arbitrară [...] a sute de membri ai Opoziţiei, cât şi a altora care nu fac parte din partidele opoziţioniste şi a deţinerii pe timp nelimitat a acestor persoane [...], în condiţii despre care se spune că sunt deplorabile”. A doua zi, 25 iunie, Guvernul Marii Britanii îşi exprima nedumerirea faţă de avalanşa de arestări din România. Ambele guverne occidentale insistau asupra faptului că, prin articolul 3 din Tratatul de Pace, România se obligase să asigure tuturor persoanelor de sub jurisdicţia românească folosirea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, iar politica Guvernului Groza „este în vădită contradicţie cu aceste asigurări neechivoce şi cu obligaţiile asumate”. La 12 iulie 1947, prin note separate, Guvernul de Ia Bucureşti răspundea celor două mari puteri că nu acceptă imixtiunea lor în treburile interne ale Ţării; mai mult, în răspunsul către Marea Britanie se insera şi o ameninţare : „Guvernul român se vede dator să atragă atenţia că orice intervenţie străină e de natură să agraveze situaţia elementelor vizate de *măsurile legale ale Guvernului* (subl. n.), luate pentru apărarea ordinei şi aşezămintelor Statului democrat român”[58]. „Răspunsul lui Tătărescu – scria Constantin Sănătescu în *Jurnalul* său, la 13 iulie — e chiar ridicol, deoarece e în contradicţie cu Memoriul lui din luna trecută, în care tocmai că protesta contra arestărilor ilegale şi persecuţiilor”[59]. Mergând, în continuare, cu contrazicerea propriilor afirmaţii din mai, la 9 iulie, Gheorghe Tătărescu, în calitate de ministru de Externe, transmitea o scrisoare către Secretariatul general al ONU, solicitând primirea României în Organizaţie; în scrisoare menţiona că România „şi-a reorganizat în interior întreaga viaţă a Statului, prin realizarea unui mare program de reforme democratice”[60].

încercarea unora dintre liderii PNŢ de a fugi în străinătate, pe 14 iulie 1947, a fost încă un prilej pentru

https://biblioteca-digitala.ro

tătărescieni de a se situa definitiv în tabăra comunistă sau în cea anticomunistă; şi au ales drumul de mijloc, duplicitar, lăsându-şi posibilitatea ca în viitor să se afirme a fi fost partizanii şi a uneia şi a alteia din tabere. în momentul tentativei de fugă a ţărăniştilor, Gheorghe Tătărescu se afla în Bulgaria, în cadrul unei delegaţii guvernamentale în frunte cu Petru Groza, discuţiile cu partea bulgară (15-16 iulie) urmând să ducă la încheierea unei înţelegeri multilaterale între cele două ţări. La întoarcere, pe 17 iulie, se pregătise o manifestaţie „spontană", proguverna- mentală, sub pretextul aprobării strângerii legăturilor cu Bulgaria; în practică, manifestaţia trebuia să fie prima acţiune „populară" care să arate să masele îi condamnă pe ţărănişti. De aceea, înainte de a ajunge Delegaţia la Bucureşti, i se ceruse lui Tătărescu să spună şi el câteva cuvinte de condamnare a încercării naţional-ţărăniste; Tătărescu, deşi va vorbi la manifestaţie, nu va aminti în nici un fel de PNŢ, declarând doar că PNL-T este alături de celelalte partide din Bloc şi subliniind necesitatea unei politici unitare în plan intern. Mai mult, pentru a nu fi obligat să ia o atitudine, a lipsit de la şedinţa Consiliului de Miniştri în care urma să se hotărască dizolvarea PNŢ[60].

în schimb, în Parlament, deputăţii naţional liberali au votat toate măsurile propuse împotriva PNŢ. în şedinţa Adunării Deputaţilor, din 18 iulie 1947, se citeşte adresa Ministerului de Justiţie (ministru ad-interim Teohari Georgescu), prin care se cere ridicarea imunităţii parlamentare pentru luliu Maniu, Emil Ghilezan, Aurel Leucuţia, Vasile Serdici, Ilie Lazăr, Grigore Niculescu-Buzeşti, „implicaţi într-o acţiune care urmărea răsturnarea regimului democrat din România". În aceeaşi zi, Comisia Legislativă, prezidată de Eduard Mirto, face raportul de aprobare a cererii, introducând şi o motivaţie suplimentară:„JD-elor şi d-lor deputaţi, sutele de mii de muncitori şi milioanele de ţărani care lucrează pentru a vindeca rănile grave ale Ţării noastre, pricinuite de război şi de cei doi ani de secetă, salută cu bucurie această hotărâre unanimă a Comisiei

https://biblioteca-digitala.ro

Legislative. Este o mare cinste pentru Parlamentul nostru că are posibilitatea să înlăture din rândurile sale pe cei ce folosesc calitatea lor de deputat pentru a complota împotriva intereselor independenţei Ţării. Este prima oară în istoria Ţării noastre când România, ţară mică, are posibilitatea să spună lumii întregi că înţelege să lupte pentru pace, pentru libertate”. Votul în Comisie a fost unanim, aşadar şi al deputaţilor tătărescieni. (Toţi deputăţii „burghezi” au dat dovadă de aceeaşi laşitate; însuşi cel care prezida Comisia, Eduard Mirto, provenea dintre „istoricii” interbelici; fusese chiar ministru în mai multe guverne ale PNŢ.) Adunarea va aproba şi ea Raportul; va fi ridicată imunitatea parlamentară a lui luliu Maniu cu un vot împotrivă, iar în cazul celorlalţi, cu două până la cinci voturi împotrivă[6]-. Va urma, la 25 iulie, întrunirea Consiliului BPD, pentru a lua în discuţie „complotul” descoperit. Se va adopta un *Comunicat:* „Considerând că faptele săvârşite constituie crime şi delicte contra siguranţei Statului, pedepsite ca atare de legile Ţării, iar Guvernul are datoria constituţională şi legală de a lua măsuri supreme de apărare a Statului, Consiliul Politic al BPD, în unanimitate, invită Guvernul să ia neîntârziat măsurile legale în vederea urmăririi şi sancţionării tuturor vinovaţilor şi să procedeze la dizolvarea PNŢ”[63]. Nota DSS, din 29 iulie – purtând titlul *Atitudinea lui Tătărescu înainte de întrunirea ultimului Consiliu al BPD* – lămureşte cum s-a ajuns la votul în unanimitate. înaintea întrunirii, Gheorghe Tătărescu a avut mai multe convorbiri cu Petre Bejan şi cu alţi „intimi ai săi”; „La început, Tătărescu a făcut aprecieri defavorabile asupra punctelor ce trebuiau dezbătute în Consiliu şi mai ales în ceea ce priveşte dizolvarea PNŢ. În urma unor argumente aduse de Bejan, s-a decis să semneze hotărârea ce urma să fie adusă în Consiliu”. Ministrul de Externe se arăta îngrijorat şi de ce vor spune puterile apusene faţă de o asemenea măsuri; era îngrijorat şi de faptul că se va arunca vina asupra partidului său[64]. Mai ales cei care ocupau funcţii înalte se temeau că, un eventual vot, al lui Tătărescu, împotriva dizolvării PNŢ, le-ar dăuna. DSS, pe 24 iulie,

https://biblioteca-digitala.ro

într-o notă cu menţiunea „Strict secret”, consemna: miniştrii Radu Roşculeţ şi Marin Florescu afirmau că în Consiliul BPD de a doua zi s-ar putea pune şi problema viitoarei colaborări a PNL- T la Guvern; cei doi erau foarte îngrijoraţi de afirmaţia ministrului de Interne, Teohari Georgescu, vizându-i pe tătărescieni – „Prin partidele din Bloc respiră reacţiunea”[65].

Pe 29 iulie 1947, Guvernul va lua o hotărâre conformă cu cererea Consiliului BPD. în şedinţa Adunării Deputaţilor din aceeaşi zi, Teohari Georgecu prezintă expunerea pe care o făcuse în faţa Guvernului şi textul hotărârii de dizolvare a PNŢ, adoptat de miniştri în unanimitate, dar în absenţa ministrului de Externe[66]. A fost prilejul pentru ca reprezentanţii tuturor partidelor politice să-şi exprime indignarea şi dezaprobarea faptelor naţional ţărăniştilor. Vorbind la sfârşit, reprezentantul PNL-T, Ştefan lorgovici, evident jenat, a avut pretextul epuizării argumentelor de către antevorbitori, ca să ţină un discurs scurt, afirmând: „PNL, consecvent cu politica urmată în cursul istoriei sale multidecenale, nu poate decât să aprobe pe de-a întregul acest jurnal, fiindcă PNL s-a dovedit totdeauna apărător al ordinei şi siguranţei Statului. (Aplauze pe băncile PNL.) Aprobând acest jumal, să-mi îngăduiţi să remarc că PNL, care-şi revendică paternitatea tuturor legilor de apărare a ordinei şi siguranţei Statului, îşi găseşte în acest jumal încă o dată confirmarea politicii dusă de el de atâtea zeci de ani. (Aplauze.)”[67]. Reacţia sălii a fost anemică, în comparaţie cu felul în care au fost întâmpinaţi vorbitorii celorlalte partide. Adunarea va adopta imediat o *Moţiune* de aprobare a acţiunii Guvernului; a fost un singur vot contra, deputăţii PNL-T votând şi ei pentru[68].

Poziţia tătărescienilor poate fi mai mult lămurită din analiza articolelor, pe această temă a dizolvării PNŢ, apărute în oficiosul „Drapelul”. într-un editorial nesemnat[69] – reprezentând, aşadar, poziţia oficială a partidului – intitulat *Un act grav* – condamnarea naţional-ţărăniştilor era făcută cu o anumită satisfacţie: „Oameni politici cari în trecut, ca şi acum, au făcut

https://biblioteca-digitala.ro

dovada uşurinţei în viaţa politică, şi a lipsei de înţelegere a marilor probleme de stat, au săvârşit un act grav punând la cale o acţiune şi mai gravă împotriva ordinei legale a Statului. [...] Aceşti oameni politici puseseră la cale un plan ce urma să fie executat dincolo de frontierele Ţării. Un astfel de plan, în situaţii ca cea prezentă, constituie o adevărată crimă împotriva intereselor naţionale". Va urma articolul *Defăimare peste hotare, o tradiţie pentru PNŢ:* „De 25 de ani acest partid înţelege să transpună luptele politice de pe plan intern pe plan extem. Apelul la intervenţia unor factori politici din afară a constituit şi constituie unul din mijloacele de acţiune ale multor conducători naţional ţărănişti"[70]. Iar în 27 iulie, amintind împlinirea a patru ani de când Gheorghe Tătărescu a trimis o circulară organizaţiilor judeţene ale PNL, indicând necesitatea unei noi orientări în politica internă şi externă, încheia: „Falşii idoli care au respins circulara, se prăbuşesc azi".

De menţionat faptul că poziţia foarte rezervată a lui Gheorghe Tătărescu faţă de arestarea liderilor PNŢ şi dizolvarea acestuia nu era cunoscută de opinia publică; ea a fost înregistrată doar de Siguranţă şi raportată PCR. În schimb, s-a cunoscut bine poziţia parlamentarilor tătărescieni, care, împreună cu articolele apărute în „Drapelul", au creat imaginea unei depline solidarităţi a PNL-T cu celelalte forţe guvernamentale împotriva PNŢ. Este posibil ca neaderarea lui Tătărescu la campania antiţărănistă în mod manifest, aşa cum i se ceruse de către comunişti, să se înscrie în gesturile pe care le dorea a fi o demonstrare a independenţei sale; iar atitudinea parlamentarilor şi a ziarului să urmărească păstrarea punţilor de legătură cu comuniştii. Cum PNL-T era un „partid personal", este greu de imaginat că deputăţii ar fi acţionat fără aprobarea preşedintelui partidului. Poate fi adus în discuţie, însă, şi faptul că Grupul parlamentar tătărescian era condus de Petre Bejan, cel care va moşteni doar peste câteva luni conducerea partidului şi va eşua lamentabil în cea mai deplină subordonare faţă

https://biblioteca-digitala.ro

de PCR. Conform informaţiilor DSS, marea majoritate a tătărescienilor erau conştienţi de faptul că naţional-ţărăniştii erau o victimă a comuniştilor şi că vor urma şi altele. Intr-un raport detaliat al DSS din 25 iulie 1947, se indica poziţia lui V. G. Bârcâ, unul dintre cei mai cunoscuţi deputaţi naţional liberali, redactor al „Drapelului”, care se arăta convins că la mijloc sunt şi sovieticii şi că „fruntaşilor naţional ţărănişti li s-a întins o cursă”; totodată „pretinde că măsurile îndreptate acum împotriva PNŢ, vor fi aplicate mai târziu şi liberalilor”.

La începutul lui august 1947, pierderea de popularitate a PNL-T – şi datorită acceptării dizolvării PNT, corelată cu treptata izolare în Guvem ca urmare a *Memoriului* din 24 mai dar şi a văditei lipse de entuziasm cu care acceptase dizolvarea principalului partid de opoziţie – devine tot mai evidentă. În aceste condiţii, naţional liberalii încearcă să-şi demonstreze puterea nu doar prin anunţarea unor noi aderenţi, ci, mai ales, prin organizarea unor mari întruniri populare. în toate ocaziile era subliniată importanţa politică a partidului, mai ales rolul acestuia în încheierea Tratatului de Pace. în acest ultim plan, momentul era favorabil: Parlamentul urma să ratifice, chiar în luna august, Tratatul. Iar pretextul pentru organizarea unor manifestaţii populare a fost găsit: tot în august se împlineau patru ani de la transmiterea circularei semnate de Gheorghe Tătărescu către organizaţiile judeţene ale PNL, în 1943, cu propunerea de schimbare a politicii României – constituirea unei alianţe democratice care să înlăture regimul antonescian şi încetarea războiului împotriva URSS.

Cea mai mare întrunire a PNL-T, cu delegaţi din Ţară, fusese organizată pentru data de 15 august 1947, la Craiova. Deşi pretextul anunţat era sărbătorirea împlinirii celor patru ani de la circulara lui Tătărescu, Siguranţa credea altceva: „în realitate – se consemna într-o notă – această manifestaţie era proiectată ca începutul unor mari întruniri de mase şi de organizare a

https://biblioteca-digitala.ro

cadrelor din întreaga Tară”[71]. Foarte multele informaţii ale DSS în legătură cu proiectata întrunire a PNL-T de la Craiova indică şi teama autorităţilor care, – fiind vorba de un partid aflat în Guvem şi având în vedere anunţata şi apropiata ratificare de către Parlament a Tratatului de Pace, la obţinerea căruia, pentru România, omul de bază fusese tocmai preşedintele acestui partid – nu puteau nici să o îngrădească, nici să o interzică[72]. La 11 august, DSS înainta un *Referat* foarte amănunţit „Se pare – se menţiona în acesta – că prin aniversarea pe care intenţionează să o facă, cu acest prilej, Tătărescu vizează să arate cadrelor liberale că desfăşurarea evenimentelor ulterioare [lui 15 august 1943, data emiterii circularei], au coincis cu părerile exprimate de el în acea circulară şi faţă de care liberalii bătrâni, de sub conducerea lui Dinu Brătianu, au avut o totală rezervă”[73]. Pe 13 august, Inspectoratul de Siguranţă al Capitalei transmitea o notă informativă, cu caracter „secret” (!), către Ministerul de Interne, anunţând întrunirea de la Craiova şi personalităţile naţional liberale ce vor participa; pe notă, primitorul cerea imperativ, până pe 14 august, programul desfăşurat al întrunirii[74]. Astfel aflăm, din documentele aceleiaşi instituţii, că totul fusese organizat până în cele mai mici amănunte, secretarul general al partidului transmiţând instrucţiuni precise şi obligatorii fiecărei organizaţii judeţene. Manifestaţiei i se dăduse numele de „Conferinţă regională politică”, ştiindu-se că totul va fi adus la cunoştinţa aliatilor comunişti care, în fata titulaturii de „Conferinţă Naţională”, s-ar fi putut alarma. Se indica participarea obligatorie a membrilor Delegaţiei Permanente Centrale, a şefilor organizaţiilor judeţene din toată Tara, a parlamentarilor, delegaţilor judeţelor Dolj, Romanaţi, Mehedinţi, Gorj, Vâlcea şi Olt. „în ce priveşte participarea delegaţilor din provincie (evident, din judeţele care nu fuseseră enumerate) domnii preşedinţi de organizaţie vor lua măsuri în conformitate cu dispoziţiunile verbale primite”. Este de presupus că aceste „dispoziţiuni verbale” lărgeau foarte mult numărul celor ce trebuiau chemaţi. Pentru

https://biblioteca-digitala.ro

tătărescienii din Bucureşti se puneau la dispoziţie două vagoane speciale, dar care nu erau pentru cei din organele de conducere ale partidului; pentru transportul cu trenul se înscriau numai membrii de rând ai PNL-T. Un alt vagon special, pentru acelaşi tip de participanţi, urma să plece din Brăila, alte două din Tumu Severin şi Caransebeş. Celelalte organizaţii judeţene foloseau aceeaşi metodă, dar reţinându-şi singure vagoanele trebuitoare. Toate garniturile de tren şi vagoanele speciale urmau să fie însoţite, pe tot parcursul, de şeful de organizaţie. (Pentru a nu avea surprize, fiecare participant era obligat să aibă asupra sa legitimaţia de membru PNL-T şi delegaţia specială.După alte indicaţii, se preciza că toate cheltuielile vor fi suportate de conducerea centrală a partidului.) Se planificaseră cele mai mici amănunte de organizare: „Domnii miniştri vor pleca din Bucureşti în cursul dimineţii de joi, 14 august crt., astfel ca în după amiaza zilei să poată rezolva în localitate [Craiova] chestiunile ce interesează departamentele ce conduc”. Parlamentarii erau şi ei obligaţi să ajungă la Craiova cel târziu în seara lui 14 august. Cazarea miniştrilor şi parlamentarilor era asigurată de primarul Craiovei, Z. Vasilescu: „Delegaţia tineretului se va îmbarca pe autocamioanele destinate cu plecarea din Bucureşti în cursul zile de miercuri 13 august, luând cu sine materialul de propagandă de la dl. deputat Radu – Grigorescu”. Nu se lăsa la întâmplare nici desfăşurarea propriu- zisă a întrunirii: cuvântările trebuiau scrise dinainte, pentru a se elimina improvizaţiile ce puteau aduce formulări nedorite, şi nu aveau voie să dureze mai mult de şase minute; înscrierile la cuvânt se făceau anticipat şi numai la preşedintele adunării[75]. Inşirarea tuturor acestor directive poate părea excesivă, dar e necesară pentru că indică ce se urmărea. Circulara dovedeşte că se urmărea o demonstraţie de forţă a PNL-T. Organizarea era în stil militar (nu degeaba în Comitetul Central al partidului erau 12 generali), până la cel mai mic amănunt; în plus, erau menţionate şi alte directive transmise „verbal”.

https://biblioteca-digitala.ro

Conferinţa regională de la Craiova trebuia să se încadreze în acţiunea inaugurată prin *Memoriul* din 24 mai. Acesta demonstrase că guvernarea BPD era pe cale de a duce Ţara la un deplin dezastru; Conferinţa de la Craiova trebuia să demonstreze că partidul care făcuse acea analiză lucidă, care oferise soluţii, avea şi sprijinul popular necesar traducerii în practică a ideilor sale. Şi, cum toate partidele guvernamentale vorbeau de democraţie, de faptul că respectă cu sfinţenie voinţa maselor, dacă la Craiova ar fi participat un număr impresionant de oameni, PNL-T ar fi putut demonstra că reprezintă voinţa poporului, impunându-se în faţa aliaţilor. Tătărescu, politician versat, cu siguranţă ştia că i se pregăteşte debarcarea; era greu de imaginat, însă, că acţiunea ar mai fi continuat după o demonstraţie majoră de popularitate. Dintr-o notă a DSS, din 28 august 1947, aflăm că Tătărescu, în cazul unui succes la Craiova, avea de gând să organizeze alte trei întruniri de masă, „care să canalizeze toate speranţele şi nemulţumirile către el”. În vederea acestei atrageri de simpatie populară, a suprimat din discursurile lui orice atac la adresa PNŢ şi a brătieniştilor, „aceasta pentru a le putea uşura apropierea de el”[76]. (încercarea de apropiere de istorici nu s-a redus doar la absenţa atacurilor; au avut loc şi întrevederi secrete între fruntaşii celor două părţi. Informatorul DSS „Harry” o anunţa pe cea mai interesantă: la 25 august, ministrul tătărescian Alexandrini avusese două întrevederi – prima la ora 11,10, iar a doua la ora 13 – cu fostul ministru dinist Mihail Romniceanu; ştiindu-se urmărit de Siguranţă, Alexandrini şi-a primit oaspetele pe uşa particulară a biroului său, folosită numai de el, „după ce, în prealabil, şeful de cabinet ieşise să vadă dacă nu e cineva pe sală”. Harry încheia alarmat: „Când a plecat Romniceanu avea geanta plină cu hârtii”[77].)

Deşi atât de bine pregătită, marea întrunire de la Craiova a fost contramandată în ultimul moment, ca urmare a stabilizării monetare, a cărei dată fusese ţinută secretă chiar şi faţă de partenerii de guvernare.

https://biblioteca-digitala.ro

Se presupunea, pe drept, că stabilizarea a stârnit o ostilitate atât de mare faţă de Guvem, încât în atmosfera astfel creată s-ar fi putut deturna intenţiile conducerii PNL-T, de a se impune în cadrul BPD, cerându-se o acţiune împotriva BPD. Gheorghe Tătărescu avea ocazia să-şi arate forţa împotriva Guvernului, însă a preferat să anuleze manifestaţia.

Pe 15 august, în locul întrunirii populare de la Craiova, care putea scăpa de sub control, a avut loc la Clubul central al partidului din Bucureşti o şedinţă restrânsă a Comitetului Central, în care Tătărescu a arătat importanţa documentului din 15 august 1943. Informatorii DSS prezenţi în sală îşi întocmeau raportul abia a doua zi, 16 august, pentru că şedinţa de la Clubul central începuse după amiaza şi se sfârşise târziu în noapte. Aflăm că avusese loc „la insistenţele lui Tătărescu", pentru a înlocui întrunirea de la Craiova; formula lăsa să se înţeleagă puţinul interes al unora dintre demnitarii naţional liberali de a glorifica un moment din trecutul şefului lor, dar şi dorinţa grupului Bejan de a nu fi obligat să-şi afirme din nou fidelitatea faţă de preşedinte. Informatorii DSS se arătau convinşi că Tătărescu dorea ca, folosindu-se de această ocazie, să pună capăt frământărilor din partid pe tema *Memoriului',* să infirme orice ipoteze privind lipsa lui de loialitate faţă de BPD şi, mai ales, faţă de URSS[78]. Cuvântarea ţinută de ministrul de Externe va fi publicată sub un titlu care să indice apartenenţa sa la Guvern: *PNL faţă de politica internă şi externă*[79]*.* Textul demonstra că atât întrunirea proiectată, dar neţinută, la Craiova, cât şi şedinţa de la Bucureşti, nu aveau decât ca pretext o aniversare. După excursul istoric, Gheorghe Tătărescu demonstra, încă odată, necesitatea intrării partidului său în Guvernul Petru Groza, ca forţă de echilibru, de apărare a instituţiilor de bază ale Statului. Mai retoric decât în alte dăţi, relua temele cunoscute: „Naţiunea noastră nu poate propăşi fără de monarhie – Regele fiind simbolul viu al unităţii şi perenităţii

https://biblioteca-digitala.ro

neamului nostru şi regalitatea fiind astfel aşezământul de bază al Statului românesc. Naţiunea noastră nu poate propăşi fără de credinţă, izvorul nesecat de altruism şi de înălţare al poporului – întărirea Bisericii naţionale rămânând un comandament permanent. Naţiunea noastră nu poate propăşi fără libertate – libertatea fiind supremul bun şi unul din scopurile vieţii de Stat. Naţiunea noastră nu poate propăşi fără proprietate individuală – proprietatea individuală constituind corolarul libertăţii. Naţiunea noastră nu poate propăşi fără libertate”. Şocant era bilanţul guvernării prezentat de Tătărescu în faţa Comitetului Central. Dacă, în *Memoriul* din 24 mai, situaţia era considerată dezastruoasă în toate planurile vieţii interne, acum afirma că dificultăţile au fost, în cea mai mare parte, înlăturate; exclama chiar triumfător: „Putem privi cu satisfacţie realizările acestui Guvern!”. Iar, în final, declara categoric: „Nu există altă formulă de guvern – sau dacă există alte formule, ele nu sunt decât formulele aventurii care ar împinge Ţara pe drumul tuturor primejdiilor şi al tuturor prăbuşirilor”. Colaborarea în acest Guvern „era o necesitate”. Discursul reprezenta o deplină negare, la distanţă doar de trei luni, a unei poziţii oficiale a PNL- T, scrisă şi semnată de acelaşi Gheorghe Tătărescu. Faptul demonstrează, odată în plus, desăvârşitul său oportunism.

Diplomat iscusit, şi în politică, imediat după discursul său – al cărui final i-a stupefiat pe cei mai mulţi – Gheorghe Tătărescu i-a dat cuvântul lui Petre Bejan, şeful grupului care nu privise cu ochi buni *Memoriul* din mai, şi care, acum, nu ar mai fi avut ce spune; vădit încurcat de faptul că i se răpise posibilitatea de a-şi critica şeful pentru că nu se arăta solidar cu Guvernul, Bejan s-a limitat la sublinierea necesităţii strângerii colaborării cu URSS, consemnând şi nemulţumirea unor membri ai partidului faţă de activitatea miniştrilor PNL-T; în raport cu conducerea partidului, anunţa că membri acestuia sunt nemulţumiţi doar „în ceea ce priveşte

https://biblioteca-digitala.ro

organizarea şi contactul cu organizaţiile judeţene”. Nici un atac la adresa lui Tătărescu. Apoi preşedintele a dat cuvântul partizanilor săi: Gheorghe Vântu şi Ion Nistor, care s-au întrecut în elogii la adresa şefului. La sfârşit, prefaţând parcă şedinţele PCR din anii ’50, „Gheorghe Tătărescu a declarat că a luat act de criticile aduse” şi că va da explicaţii în şedinţa Grupului parlamentar din săptămâna următoare[80].

în orice caz, chiar dacă 15 august 1947 nu a putut fi pentru PNL-T ceea ce proiectase iniţial Gheorghe Tătărescu, a fost, totuşi, o victorie personală a acestuia împotriva principalului curent ostil din partid. Faptul, corelat şi cu triumful ratificării de către Parlament a Tratatului de Pace, când Tătărescu a fost ovaţionat chiar şi de către comunişti, l-a făcut pe Petre Bejan să dea înapoi, aşteptând vremuri mai prielnice. Secţia I Politică a Inspectoratului de Siguranţă al Capitalei înregistra, într-un raport din 13 septembrie 1947, acest pas înapoi al lui Bejan: acesta afirmase public (într-o şedinţă a Grupului parlamentar naţional liberal), înainte de a pleca într-o călătorie mai lungă la Paris, Bema şi Praga: „Sunt acuzat că aşi face opoziţie şefului partidului. Este o pură invenţie. Nu am fost, nu sunt şi nu voi fi împotriva şefului, dar trebuieşte arătat că prin lipsa de legătură cu cadrele, prin lipsa unei bune organizări a partidului, partidul nostru de la 6 martie 1945 şi până astăzi a pierdut o serie întreagă de elemente, care au fost captate fie de către BPD şi în special de către PCR, fie de către partidele din Opoziţie. [...] Ridic această chestiune nu din opoziţie personală faţă de dl. Gheorghe Tătărescu, ci din dragoste şi interes pentru partidul nostru, chestiune care trebuie să ne preocupe pe toţi în mod deosebit”[81].

*

Deşi aflat în Guvern, se pare că stabilizarea din 15 august 1947 a luat prin surprindere PNL-T, chiar dacă

https://biblioteca-digitala.ro

asupra acesteia se discuta de mult timp şi se convenise că trebuie făcută. Rămăseseră în discuţie atât metodele practice de înfăptuire a stabilizării, cât şi data punerii în aplicare. Doar cu o zi înaintea stabilizării, pe 14 august, „Drapelul” scria: ..Ziarul nostru a insistat în diferite rânduri repetând că operaţiunea stabilizării nu se face cu scop vindicativ sau revoluţionar tinzând la despuierea unor cetăţeni de avutul lor legal numai pe motiv că sunt avuţi. Stabilizarea se face pentru a însănătoşi moneda naţională şi a pune capăt deprecierii banului. Este o operaţiune de salvare, nu de distrugere economică”. Comuniştii o gândeau, însă, şi ca pe o lovitură dată burgheziei.

Felul cum se făcuse stabilizarea monetară şi efectele metodelor folosite îi frământau puternic pe demnitarii naţional liberali, ei fiind chemaţi să apere acţiunea Guvernului tocmai în faţa celor care erau primii loviţi şi despre care, deseori, afirmaseră că-i reprezintă. La 15 august, chiar în timpul întrunirii aniversative de la Clubul central al partidului, fruntaşii acestuia au discutat aprins despre lovitura surprinzătoare dată de forţele de stânga din Guvem. Ministrul Vântu a criticat efectele operaţiunii, afirmând că, mai ales pentru ţărani, repercusiunile vor fi „cele mai neplăcute”, deoarece aceştia deţineau mult numerar, pentru că şi-au vândut recoltele, şi vor rămâne cu sume nesemnificative. Au fost şi alte voci critice. S-au găsit, în schimb, şi un apărător dârz al măsurii guvernamentale – Petre Bejan — care se arăta mulţumit, deoarece ceea ce se făcuse era „o operă uriaşă de gândire, concepţie şi tehnică ce nu trebuie subevaluată”[82]. La 1 septembrie 1947, DSS menţiona şi părerea lui Gheorghe Tătărescu, cel care i-a spus lui Gheorghe Vântu că stabilizarea „este o catastrofă”[83].

Ca şi în alte cazuri, măsura odată luată, chiar dacă nu era în tiparele dorite de tătărescieni, aceştia o vor apăra în public, afirmându-şi rezervele doar în particular, în cercuri restrânse. Petre Bejan, la o întrunire populară în Prahova, la începutul lui septembrie, afirma că ,.Reforma actuală de stabilizare este bine închegată

https://biblioteca-digitala.ro

din punct de vedere tehnic, monetar şi financiar, şi ea va reuşi”. Cu o curioasă lipsă de clarviziune, îşi arăta credinţa că Statul nu va prelua nici o întreprindere ci, din contră, va ceda unele din întreprinderile sale iniţiativei private; nu vor fi naţionalizări[84]. Iar într-un editorial, oficiosul partidului justifica amestecul Statului prin împrejurările excepţionale, cerând doar ca „să nu se înăbuşe complet economia privată”[85]. Aceleaşi idei, ca ale lui Petre Bejan, erau exprimate în cadrul unor întruniri publice şi de alţi fruntaşi ai partidului. Aveau, însă, o poziţie diametral opusă în întrunirile restrânse. Siguranţa înregistra, la începutul lui septembrie, faptul că felul cum fusese făcută stabilizarea era aspru criticat de Vasile Bârcă şi Gheorghe Vântu. Primul afirmase că „atât el, cât şi Tătărescu sunt convinşi că stabilizarea nu va dura mai mult de câteva luni, preţurile urcându-se în aşa fel, încât nu va mai fi un echilibru între acestea şi salarii”. Aceeaşi ostilitate era înregistrată şi la unii fruntaşi tătărescieni din provincie. La 29 august se întrunea Comitetul Executiv al PNL-T, a cărui concluzie a fost că nu va mai fi posibilă colaborarea cu Guvernul mai mult de o lună. La 17 şi 18 septembrie, la locuinţa lui Gheorghe Tătărescu, vor avea loc două întruniri foarte agitate, preşedintele punând în discuţie continuarea colaborării la Guvem.

Se acumulaseră nemulţumiri foarte multe ale tătărescienilor faţă de felul cum erau trataţi de comunişti şi partidele satelite acestora. Ele au izbucnit în cadrul întrunirilor din septembrie 1947. Nu se poate să nu se facă o legătură între fixarea acestor întruniri, cu tematică decisivă pentru viitorul colaborării PNL-T la Guvem, la acea dată, cu lipsa din Ţară a şefului principalului grup din partid ostil ideii de îndepărtare de comunişti, Petre Bejan, plecat la Paris pe 13 septembrie[86]. în circulara de convocare, Gheorghe Tătărescu cerea şefilor organizaţiilor judeţene să prezinte o situaţie clară cu funcţiile politice deţinute de reprezentanţii PNL-T după 6 martie 1945, comparată cu

https://biblioteca-digitala.ro

funcţiile pe care le mai deţineau în septembrie 1947. Inspectoratul de Siguranţă al Capitalei trăgea concluzia: Intenţia lui Tătărescu este de a prezenta Biroului Politic al BPD o situaţie din care să reiasă că, în decursul celor doi ani de guvernare, PNL-T a pierdut un număr apreciabil de astfel de funcţii politice şi că va pretinde revenirea la situaţia din 194 5[87]. În timpul întrunirilor din 17 şi 18 septembrie, şefii de organizaţii judeţene au atacat. vehement acţiunile aliaţilor din BPD. Rapoartele făcute în faţa conducerii partidului – se scria într-o notă a DSS, din 18 septembrie – „au fost uniforme în a arăta că reprezentanţii Partidului Comunist îi atacă direct” şi că îi ameninţă cu închisoarea, vizat fiind chiar şi Tătărescu. Acesta s-a arătat atât de intrigat, încât a promis că va lua legătura cu conducerea PCR – Ana Pauker, Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu – pentru a lămuri lucrurile.[88] Şefii judeţeni erau nemulţumiţi în special datorită faptului că tătărescienii erau sistematic eliminaţi din administraţie, poliţie, primării, prefecturi. (Cei mai vehemenţi în acuzele la adresa comuniştilor s-au arătat Dumitru Radu, şeful Organizaţiei Botoşani şi Tiberiu Moşoiu, preşedinte al organizaţiilor din Transilvania.) Se hotăra ca toate rapoartele şefilor organizaţiilor judeţene să fie centralizate, pentru a fi prezentate Guvernului. „Din atmosfera în care au decurs şedinţele – se scria în materialul Siguranţei – precum şi după declaraţiile unor fruntaşi tătărescieni, lasă să se întrevadă hotărârea lui Tătărescu de a clarifica raporturile cu BPD”. în principal se ridica problema egalităţii cu ceilalţi membri ai Blocului. Aşa cum s-a mai menţionat la începutul acestui capitol, acum este înregistrată declaraţia cea mai dură, tranşantă; a făcut-o Sever Paschievici, deputat de Bucureşti: „Ori comuniştii satisfac revendicările Partidului Liberal, de a se asigura completa egalitate în conducerile administrative, ori partidul nostru iese din Guvern”[89]. Pe 17 septembrie, Gheorghe Tătărescu declarase şi el că este de acord pentru colaborarea mai departe de Guvem, dar nu

https://biblioteca-digitala.ro

înţelege să se calce anumite principii. Pe 18 septembrie, la sfârşitul şedinţelor conducerii PNL-T, fusese programată şi participarea primului ministru Petru Groza şi a ministrului de Interne Teohari Georgescu; nu vor mai veni, fiind informaţi asupra cursului discuţiilor. Groza i-a solicitat lui Tătărescu o listă cu cazurile concrete de persecuţie asupra tătărescienilor, deoarece el şi ceilalţi lideri ai BPD „nu au nici o cunoştinţă de aceste şicane împotriva liberalilor”. Ca urmare, s-a hotărât ca toate faptele semnalate în zilele de 17 şi 18 septembrie să fie sintetizate într-un *Memoriu* destinat primului ministru. în finalul celor două întruniri, Gheorghe Tătărescu – ştiind că tot ce spune va fi raportat – recomanda participanţilor „să-şi stăpânească nervii, întrucât în momentul de faţă trebuie îndeplinit în primul rând programul pentru salvarea Ţării”[90].

Dacă la nivelul conducerii PNL-T predomina indignarea faţă de comportarea comuniştilor, la baza partidului predomina teama. Membrii de rând se temeau că vor fi arestaţi – precum naţional ţărăniştii – sau că îşi vor pierde slujbele la Stat. De aceea, mulţi tătărescieni vor face cereri de intrare în Partidul Comunist, fenomenul constatându-se chiar şi în Ministerul de Externe. O anumită relaxare s-a produs în a doua parte a lunii septembrie, datorită publicităţii ce s-a făcut inclusiv în ziarele comuniste, asupra foarte intensei activităţi diplomatice a lui Gheorghe Tătărescu. Raţionamentul era simplu: dacă BPD ar fi vrut să-l debarce, nu-l mai lăsa să fie atât de activ. Ceea ce i-a liniştit mai mult pe tătărescienii de rând au fost desele întâlniri ale şefului lor cu reprezentanţi ai URSS – „îndelungate întrevederi cu domnii Kaftaradze şi Susaicov” – după cum raporta DSS. Efectul imediat al acestor întâlniri a fost că funcţionarii tătărescieni de la Ministerul de Externe, care doriseră să intre în PCR, „s-au abţinut de la această acţiune”[91]. De aceea, comuniştii au intensificat presiunile. DSS înregistra, la 6 octombrie 1947, faptul că funcţionarii naţional liberali din diferite

https://biblioteca-digitala.ro

ministere se plângeau că au fost ameninţaţi cu concedierea, dacă nu trec la PCR; „Din ştirile sosite din Ţară — se menţiona în continuare – ar reieşi că s-a dat un cuvânt de ordine să se procedeze la toate serviciile publice în acest mod”[92]. Alte documente consemnează urmările acestui cuvânt de ordine – migrarea spre comunişti a funcţionarilor publici din Bacău[93], Blaj, Orăştie, Sighişoara[94]. Prin Siguranţă, PCR a hotărât să ţină o evidenţă strictă, centralizată a racolării tătărescienilor; ca urmare, DSS, Serviciul I, Biroul 2 Bucureşti, a emis ordinul circular nr. 20669 S/13 august 1947, către toate inspectoarele regionale de Siguranţă, pentru a raporta periodic toate cazurile de trecere de la PNL-T la PCR[95].

Vizibilei ofensive dinspre PCR s-a încercat să i se răspundă printr-o campanie de consolidare a organizării PNL-T. După contramandarea întrunirii de la Craiova, Tătărescu dă dispoziţii pentru întruniri ale cadrelor naţional liberale în fiecare judeţ şi pentru lărgirea propagandei. Astfel de întruniri erau semnalate de Siguranţă, în septembrie şi octombrie 1947, în Piteşti, Câmpulung Muscel, Ploieşti, Râmnicu Sărat, Vaslui, Târgu Mureş, Braşov, Arad, Timişoara, Lugoj, Orăştie, Brăila, Constanţa. în cadrul tuturor s-a anunţat că PNL-T va colabora mai departe în cadrul Guvernului şi s-a cerut strângerea rândurilor liberalilor pentru a depăşi „vremurile grele care vor veni”. Ca o acuză, Siguranţa înregistra faptul că în nici una din aceste întruniri nu s-a luat poziţie împotriva liderilor ţărănişti care încercaseră să fugă în străinătate[96]. încetarea criticilor la adresa PNŢ ducea la concluzia că tătărescienii vor o reorientare politică. Tendinţa aceasta era corelată cu încercările de reapropiere de Rege, încercări datând din vara şi începutul toamnei lui 1947. în afara audienţelor şi vizitelor la Palatul Regal impuse de însăşi calitatea de ministru de Externe, toate acestea fiind publice, DSS înregistra unele contacte care pot fi catalogate, în condiţiile din acel moment, ca secrete. în iulie 1947, Tătărescu îşi exprima, într-un cerc foarte restrâns

https://biblioteca-digitala.ro

dorinţa de a se menţine cât mai mult la putere, încercare făcută „de acord cu Palatul Regal”[97]. La 17 septembrie, chiar înainte de a începe şedinţa conducerii PNL-T, Gheorghe Tătărescu a fost vizitat de mareşalul Palatului, Negel, „care a stat de vorbă cu Tătărescu timp de zece minute şi apoi a plecat”[98].

https://biblioteca-digitala.ro

Ultima importantă ieşire la rampă şi, totodată, încununarea carierei politice a lui Gheorghe Tătărescu, a fost ratificarea de către Parlament a Tratatului de Pace semnat la Paris la 10 februarie. Evenimentul s-a consumat la 23 august 1947", alegerea zilei fiind făcută şi pentru a se sublinia legătura cu lovitura de Stat din 1944.

Toţi reprezentanţii partidelor parlamentare au insistat pe caracterul pozitiv al Tratatului, dat de repunerea României în situaţia de stat independent şi suveran şi de retrocedarea Transilvaniei de Nord. Cei mai mulţi au subliniat, însă, şi părţile negative: neacceptarea cobeligeranţei, prevederile economice. Chiar şi reprezentantul PCR, Petre Vaida, vorbea despre „acele obligaţiuni care afectează demnitatea României ca stat liber şi independent, care pun sarcini economice injuste”. Prilejul era mult prea important, ca să nu se încerce obţinerea unor avantaje politice prin evidenţierea unor merite, reale sau inventate, să nu se încerce lovituri date adversarilor politici. Ca de multe ori, PCR nu şi-a arogat merite deosebite, lăsând ca acestea să-i fie atribuite prin discursurile reprezentanţilor partidelor satelite. Ion Şerban, Frontul Plugarilor, afirma că însăşi iniţiativa ratificării Tratatului era a PCR; Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Partidul Naţional Popular, îşi arăta convingerea că „Scoaterea României din războiul hitlerist şi orientarea nouă a ei este opera şi mândria noastră, a partidelor populare şi progresiste, colaborând strâns cu Partidul Comunist”. Theodor Iordăchescu, Partidul Social Democrat, atribuia acceptarea Tratatului de către Aliaţi, existenţei regimului Petru Groza: „S-au convins, din scurta perioadă de când regimul nou venise la putere, că este un regim sincer al democraţiei populare şi că el trebuie sprijinit”. După atribuirea meritelor, atacul la adresa partidelor istorice a fost şi el subiectul celor mai mulţi dintre vorbitori. Dacă Petre Vaida, PCR, amintea doar în treacăt lupta „contra duşmanilor interni ai democraţiei”,

https://biblioteca-digitala.ro

fără să-i nominalizeze, Theodor lordăchescu, PSD, ataca violent „reacţiunea română”, pentru că a cerut ca în Tratat să se prevadă „măsuri internaţionale pentru asigurarea

https://biblioteca-digitala.ro

independenţei politice efective a României”, pentru „integrarea economiei româneşti în economia internaţională”, „controlul plăţilor reparaţiunilor să se facă de o Comisie internaţională”; concluziona că aceste cereri ale „reacţiunii” erau asemănătoare „capitulaţiilor la înalta Poartă pe timpul turcilor”. (Evident, nu stătea bine nici cu logica, nici cu istoria.) Alexandru Mâţă, PNT – Alexandrescu, lărgea aria acuzaţiilor: „Partidele [istorice], nu numai că nu şi-au recunoscut public crima lor din trecut de-a interzice funcţionarea partidelor muncitoreşti, dar şi în prezent, până şi după dizolvarea PNT-Maniu, continuă să unelteasca contra libertăţii şi independenţei popoarelor din România, iar lipsa partidului brătienist de la ratificarea acestui act solemn, ura lui contra democraţiei din Ţară şi duşmănia ascunsă faţă de URSS, ca şi a maniştilor, cunoscută de toată lumea, sunt cea mai mare primejdie ce se pune în calea acestui Tratat de Pace”. S-a făcut şi cererea explicită de lichidare a „reacţiunii”: Theodor Iordăchescu, PSD, se angaja ca partidul său să lupte ca să fie îndeplinit „măreţul ţel, acela de a termina odată cu fascismul şi cu curentele reacţionare”; Alexandru Mâţă cerea „Să-i tratăm, deci, cum se cuvine, ca pe neofascişti, pe aceşti duşmani interni şi să le aplicăm dispoziţiunile articolului 5 din Tratat”. Conform stenogramei, amândoi vorbitorii, pentru propunerile lor au primit „aplauze prelungite”. Tot cu aplauze a fost întâmpinată şi afirmaţia rizibilă a lui Ludovik Takacs, Uniunea Populară Maghiară, că „la 23 august 1944, populaţia maghiară din această ţară a ales drumul adevărat” şi că s-a pronunţat pentru retrocedarea către România a Transilvaniei de Nord.

Rămas în urmă, Petre Bejan, în numele PNL-T, a început cu un elogiu adresat Regelui, uitat de reprezentanţii partidelor de stânga. După invocarea Suveranului, stenograma consemna: *„O voce:* Trăiacă Regele! (Aplauze puternice; membrii Guvernului şi ai Adunării, în picioare, ovaţionează pe M. S. Regele)”. Foarte ponderat, fără a sublinia în nici un fel meritele PNL-T, Petre Bejan compara prevederile bune ale Tratatului, cu cele care afectau negativ Tara, întrebând:

https://biblioteca-digitala.ro

„Ce va rămâne oare din toate aceste clauze materiale, din toate aceste cifre de despăgubiri peste vreo câţiva ani, decât poate, o simplă amintire, fată de clauza principală a acestui Tratat, aceea care constă în acea strălucită reparaţiune istorică, care ne-a prescris retrocedarea întregului Ardeal către Patria-Mumă?”. La fel de ponderat şi discursul lui Gheorghe Tătărescu – „primit cu aplauze de întreaga Adunare” – care ar fi putut să-şi. aroge meritul încheierii Tratatului, dar nu a făcut-o. Demn, ministrul de Externe a renunţat la veşnica plecăciune către URSS – gest remarcabil dacă avem în vedere momentul istoric – ierarhizându-şi mulţumirile şi recunoştinţa, pentru putinţa încheierii Tratatului, cu amplasarea Armatei Roşii abia pe locul al patrulea. în primul rând îşi arăta recunoştinţa faţă de Rege, apoi faţă de Armata Română, iar în al treilea rând faţă de întregul popor român. Interesantă şi reacţia sălii, evident nepremeditată: dacă pentru Rege, stenograma înregistra „aplauze unanime; Adunarea, în picioare, ovaţionează”, după menţionarea Armatei Roşii au urmat doar „aplauze”. În schimb, s-au păstrat în mod egal momente de reculegere atât pentru eroii Armatei Române, cât şi pentru cei ai Armatei Roşii. Un adversar al lui Tătărescu, generalul Constantin Sănătescu, consemna în *Jurnalul* său: „Cu ocazia ratificării, este interesant discursul lui Tătărescu în Parlament, căci are curajul de a scoate în evidenţă activitatea Regelui. [...] Nu cred să fi făcut plăcere acest discurs – mai ales comuniştilor care îşi asumă toată acţiunea de la 23 august. în orice caz, Tătărescu a dovedit mult curaj”[100]. Erau, însă, în discursul ministrului de Externe şi câteva neadevăruri: considera războiul pentru redobândirea Basarabiei ca fiind „împotriva simţămintelor Ţării”; afirma că URSS „a înţeles să-şi restabilească frontierele pe care le avea în 1914, în momentul intrării în primul război mondial”, uitând că Bucovina de Nord nu era, în 1914, în teritoriul Rusiei; şi afirmând că „încorporarea Cadrilaterului (1913) nu a fost în favoarea securităţii Statului român”. Exprima şi ideea că relaţiile bune cu URSS au condiţionat retrocedarea Transilvaniei de

https://biblioteca-digitala.ro

Nord; că aceste relaţii bune se datorau Guvernului Petru Groza – aşadar, existenţa acestui Guvem a dus la retrocedare[101]. Şi, avea dreptate. Nu se poate contesta faptul că, în acel moment, soarta ţărilor vecine cu URSS depindea numai de aceasta, cu acordul Occidentului.
Dacă Moscova s-ar fi opus, Transilvania de Nord nu ar fi revenit României; rămânerea acestei regiuni în cadrul Ungariei în 1945 ar fi dus la pierderea ei definitivă pentru România, Ca orice regim politic, şi cel impus de sovietici la 6 martie 1945 a trecut; dar rămânerea Transilvaniei de Nord în graniţele Ţării a creat premisele unei situaţii definitive. Preţul plătit de poporul român pentru o parte din trupul Tării – traumele provocate de regimul comunist – merita plătit.

*

Momentul de glorie pentru Gheorghe Tătărescu, al ratificării Tratatului de Pace, a fost considerat de ministrul de Externe favorabil relansării sale, stabilirii altor raporturi în cadrul BPD, căruia îi dovedise că este cel mai capabil dintre membii Cabinetului, Şi, i-a lăsat pe unii dintre apropiaţii săi să lanseze ideea formării unui nou Guvern, cu Tătărescu în frunte. Deputatul Nicolae Trestianu, preşedinte al Organizaţiei PNL-T a Sectorului II Negru din Capitală, prezenta ideea într-o întrunire publică din 24 septembrie 1947[102]. Fiind făcută în public, propunerea se dorea, în mod evident, să ajungă la comunişti – cei care conduceau în fapt. A avut, însă, efectul contrar. Conducerea comunistă, în loc să accepte ideea sau să discute pe marginea ei, a accelerat acţiunea, pe care o începuse de mai mult timp, de îndepărtare a PNL-T din Guvern. Gheorghe Tătărescu se dovedise – surprinzător pentru el – nerealist, cel mai probabil, lăsându-se înşelat de desele întrevederi avute, tocmai în acel moment, cu reprezentanţii Moscovei la Bucureşti.

Ratificarea Tratatului de Pace a fost socotită de comunişti ca pe momentul încheierii misiunii PNL-T; Partidul Comunist devenise destul de puternic pentru a

https://biblioteca-digitala.ro

nu mai avea nevoie de un aliat burghez. Iar începutul războiului rece înlătura dorinţa sovieticilor de a mai păstra o aparenţă de democraţie la Bucureşti. Acţiunea debarcării fusese pregătită din timp, Siguranţa acumulând date despre fiecare mişcare a tătărescienilor, care ar fi putut fi speculată pentru a demonstra opiniei publice necesitatea înlăturării acestora. În documenele Siguranţei s-a ajuns chiar ca legăturile lui Gheorghe Tătărescu cu reprezentanţi ai altor state să fie considerate drept capete de acuzare, deşi acesta, ca ministru de Externe, era obligat să întreţină astfel de relaţii. Erau menţionat ca puncte negre chiar şi convorbirile avute în timpul Conferinţei de Pace de la Paris – cu secretarul de Stat al SUA, Bymes, cu ministrul de Externe al Marii Britanii, Bevin. Şi – se cataloga ca foarte grav – „Contactul cu străinătatea a mai fost menţinut şi prin intermediul reprezentanţilor străini la noi în ţară, sau diverse personalităţi care ne-au vizitat, cu care Gheorghe Tătărescu păstrează un permanent contact, beneficiind de situaţia de ministru de Externe”[103]. Absurditatea atinge, aşadar, apogeul: un ministru de Externe acuzat că întreţine relaţii cu reprezentanţii diverselor state în capitala ţării sale.

Comitetul Central al PCR va decide, într-o şedinţă secretă din 11 octombrie 1947, înlăturarea lui Tătărescu din Guvern, după o campania publică de „demascare” a acestuia. „Va trebui
- se spunea în hotărârea luată – mobilizată întreaga presă şi toate mijloacele de propagandă de masă, pentru demascarea Grupării Tătărescu, în toate direcţiile de activitate. [...] în această acţiune să participe în comun cele cinci partide din BPD şi CGM”[104]. Hotărârea era complexă, fixând şi o eventuală soluţie de mijloc, prin păstrarea unora dintre liberali şi chiar compoziţia viitorului Guvern: „Biroul Politic [al PCR], analizând situaţia politică şi economică din ţară şi constatând că Gruparea Tătărescu, în special ministrul de Externe Tătărescu şi cel al Finanţelor, Alexandrini, prin poziţia

https://biblioteca-digitala.ro

lor atât în politica externă, cât şi în cea internă, au devenit în ultimul timp un pericol serios, consideră necesară: începerea campaniei de demascare a acestei Grupări, campanie care să ducă în timpul cel mai scurt la eliminarea ei din Guvern. în această ipoteză, locurile în Guvem vor trebui astfel repartizate: comunişti – Industrie şi Comerţ, Externe, Interne, Armată, Justiţie; social-democraţi — Educaţia Naţională, Arte, Mine şi Petrol, Lucrări Publice, Muncă; Frontul Plugarilor
- Preşedinţia, Agricultura, Cooperaţia, Informaţii, Culte; Partidul Naţional Popular şi Partidul Ţărănesc Alexandrescu – Finanţe, Sănătate, Comunicaţii. Pentru orice eventualitate, în caz de va fi necesar a mai folos' elemente din PNL-Tătărescu (Gruparea Bejan), Biroul Politic a fixat o a doua ipoteză în urma căreia compoziţia Guvernului ar fi: comunişti – Industrie şi Comerţ, Externe, Interne, Justiţie; social-democraţi – Educaţie Naţională, Muncă, Mine şi Petrol, Arte; Frontul Plugarilor – Preşedinţia, Agricultura, Informaţii, Cooperaţie; liberali – Culte, Lucrări publice; Partidul Naţional Popular şi Partidul Ţărănesc Alexandrescu – Finanţe, Comunicaţii, Sănătate. Iar Armata să deţină un neutru (formal). Biroul Politic în unanimitate s-a exprimat că va fi necesară ca această acţiune să fie dusă pentru reuşita primei ipoteze. [...] Campania va trebui să înceapă odată cu procesul PNŢ şi să fie în plin desfăşurată îndată după proces”[104bls]. în acelaşi dosar al Arhivei CC al PCR se păstrează şi un exemplar al Hotărârii Biroului Politic al comuniştilor din 11 octombrie 1947, în limba rusă; aşadar, documentul fusese transmis şi sovieticilor; faptul că acţiunea ce a urmat s-a desfăşurat conform Hotărârii din 11 octombrie, dovedeşte acceptarea ei de Moscova. Dar, începutul campaniei de „demascare” devansase hotărârea conducerii comuniste din 11 octombrie. O notă a DSS, din 6 octombrie – sintetizând informaţii culese la sfârşitul lui septembrie şi începutul lui octombrie – înregistra „cuvântul de ordine” al PCR de a-i

https://biblioteca-digitala.ro

înregimenta pe toţi funcţionarii publici tătărescieni din ministere. Totodată, se dăduse dispoziţii ca Tătărescu „să fie denigrat”. Ca urmare: „Tătărescu este arătat în toate prilejurile ca un duşman al poporului, că nu colaborează sincer cu Guvernul, neavând alt gând decât să răstoarne actualul regim”. Campania era susţinută de partidele satelite, conduse tot de comunişti. Prin violenţa discursului său era remarcat Petre Constantinescu-Iaşi, comunist împrumutat Partidului Naţional Popular[105]; la fel, secretarul general al PNP, Mihail Dragomirescu. Cu siguranţă, Tătărescu şi-a dat seama cine stă în spatele atacurilor la adresa sa, dar nu a răspuns direct decât intermediarilor. îşi va arăta „dezgustul” faţă de Mihail Dragomirescu, declarând că socoteşte zadarnice „sforţările PNP de a apare ca reprezentant al burgheziei [...], pentru că toată lumea este convinsă că partidul [acesta] se află sub dominaţia PCR-ului”. în context, luând de bună afirmaţia că unele partide din BPD ar fi nemulţumite şi pentru că reprezentanţii lor nu sunt promovaţi în diplomaţie, ministrul de Externe anunţa noi numiri: Vlădescu Răcoasa (PNP) la Moscova; Ion Vinţe (PCR) la Budapesta; Ştefan Cleja (FP) la Sofia; Vasile Mârza (PCR) la Belgrad. Era anunţat şi un reprezenant al PNL-T, Radu Grigorescu, reconfirmat la Praga. Cea mai spectaculoasă mişcare era proiectată la Londra, unde în locul lui Richard Franasovici, urma să fie numit Petre Bejan[106]. (Franasovici era cel mai fidel susţinător al lui Tătărescu – refuzase, în 1934, postul de prim ministru în favoarea acestuia – dar îndepărtarea din Tară a lui Bejan se pare că era prioritară pentru ministrul de Externe.)

Momente de confruntare între naţional liberali şi reprezentanţi ai celorlalte partide din Guvern au fost şi în timpul discuţiei, din Adunarea Deputaţilor, pe marginea Mesajului Tronului, pronunţat de Rege la deschiderea noii sesiuni parlamentare, 15 octombrie 1947. Tătărescienii se arătau supăraţi faţă de felul cum gândeau partenerii de alianţă, care înclinau tot mai mult

https://biblioteca-digitala.ro

spre teoria comunistă, îndepărtându-se astfel de programul comun. „Drapelul” publica articolul critic intitulat *Program de partid sau program de Guvern?*[101]. (Unii vorbitori la *Mesaj* au ocolit prevederile din Platforma-Program a BPD, care devenise, după alegeri, program al Guvernului; PNL-T considera că, în afara documentului respectiv, pot fi doar păreri personale; „Noi – se scria – rămânem pe linia politică trasată prin Platforma-Program, singurul act care angajează Guvernul şi Parlamentul faţă de Ţară”.) în numele PNL-T vorbea, în Adunarea Deputaţilor, la 1 noiembrie – în cadrul discuţiei la *Mesaj* – Vasile Ţiroiu, insistând pe deosebirile de concepţie economică şi de metode economice, între partidul său şi cele de stânga; dădea ca exemple Reforma agrară, felul cum erau proiectate impozitele agricole şi reforma cooperaţiei. Pentru ultima problemă se pronunţa cel mai apăsat: „Conform programului nostru, noi nu am putea fi de acord cu un sistem de cooperaţie care să fie în fond un sistem complet de dirijare de către Stat a întregii economii. [...] Cooperaţia trebuie să rămână o instituţie independentă, fără nici o presiune din partea Statului”. Discursul a fost aplaudat numai de către deputăţii tătărescieni[108].

Pretextul declanşării pe faţă a acţiunii împotriva lui Gheorghe Tătărescu a fost colaborarea unora dintre angajaţii Ministerului de Externe cu partidele istorice, transmiterea de informaţii de la aceştia în Occident – dezvăluiri făcute în timpul procesului liderilor PNŢ[109]. Cum se poate constata din stenograma procesului, „dezvăluirile” au fost provocate; analizate strict, nu aveau nici o relevanţă, nu-l puteau incrimina pe Gheorghe Tătărescu; au fost, însă, prelucrate, interpretate pentru a putea sluji scopului urmărit. Aşa cum se hotărâse de către CC al PCR în octombrie, a fost iniţiată o campanie puternică antitătăresciană în presa comunistă. La 2 noiembrie, într-o acţiune concertată, presa şi radioul criticau vehement stările de la Ministrul de Externe; apoi a fost vizat direct titularul Ministerului şi partidul său; pe 5 noiembrie, încununând campania,

https://biblioteca-digitala.ro

se consemna pe larg indignarea opiniei publice, care cerea înlăturarea ministrului vinovat de favorizarea trădătorilor şi spionilor[110]. PCR, deşi pregătise toată regia pentru înlăturarea „rămăşiţelor reacţionare” din Guvern, totuşi nu a acţionat decât după ce a primit aprobarea expresă a Moscovei. Intr-un document al DGSS, din 8 noiembrie 1947, se menţionează faptul că ministrul comunist Bodnăraş s-a deplasat în capitala URSS, la începutul lui noiembrie, de unde a revenit la Bucureşti pe 4 sau 5 noiembrie; imediat s-a procedat la votul de neîncredere dat în Parlament ministrului de Externe. DGSS indica drept sursă a informaţiei chiar înalţi demnitari ai PNL-T, care voiau să se cunoască faptul că „atât procedura, cât şi momentul îndepărtării lor din Guvem ar fi fost hotărâte la Moscova”. Emitentul documentului nu numai că nu infirmă ideea, dar aplică pe document precizarea „sursă serioasă”[111].

Ştiind că, până la urmă, campania împotriva sa va trebui să ajungă în Parlament, Gheorghe Tătărescu a încercat să-şi pregătească deputăţii pentru a o înfrunta. Cum lipsa de combativitate – atunci când era vorba să le răspundă comuniştilor – se accentuase îngrijorător la Petre Bejan, s-a încercat diminuarea rolului său. Nu era oportună schimbarea lui din funcţia de lider al Grupului parlamentar naţional liberal; de aceea, a fost lăsat în acest post, dar a fost ales, pe 24 octombrie, un secretar general al Grupului, în persoana lui Sever Paschievici, cel mai aprig critic al comuniştilor dintre tătărescieni. (Iniţial se dorise a fi numit vicepreşedinte al Grupului, dar s-a ajuns la concluzia că, o dată revenit Petre Bejan din străinătate, funcţia de vicepreşedinte ar fi rămas fără nici o putere.) Luându-şi foarte în serios atribuţiile, Sever Paschievici i-a convocat pe toţi deputăţii naţional liberali pe 25 octombrie şi, din nou, pe 27 octombrie, „pentru a discuta atitudinea ce trebuie să o adopte în Parlament în lumina ultimelor evenimente”[112].

Una dintre acuzaţiile lansate în presa comunistă era aceea că atât oficiosul „Drapelul”, cât şi membru PNL-T,

https://biblioteca-digitala.ro

nu se raliaseră decât fără entuziasm acţiunii de blamare a PNT. Tătărescu a încercat să contracareze. Printr-o scrisoare personală trimisă primului ministru Petru Groza, la sfârşitul lui octombrie, încerca să dea o explicaţie. (DSS a făcut, meticulos, o copie, pe care a transmis-o conducerii comuniste.) Mesagerul scrisorii era ministrul Gheorghe Vântu. Tătărescu afirma că ar fi bine să se facă o mai mică publicitate în jurul „afacerii Maniu şi aceasta cu scopul de a nu se crea un mit în opinia publică”. Chiar din acest motiv, „Drapelul”, în tot timpul cercetărilor, nu a luat nici o atitudine, iar la începerea procesului, printr-un articol de fond a anunţat că aşteaptă ca Justiţia să pronunţe verdictul „împotriva unor oameni care n-au înţeles nici în momentele grele prin care a trecut Ţara, s-o sprijine cu adevărat, ba chiar i-au îngreunat sarcina”. Tătărescu spunea lui Petru Groza că o campanie împotriva lui luliu Maniu se poate duce cu mai multă eficacitate „numai după condamnarea sa”[113]. Primul ministru nu a răspuns la scrisoarea primită. Mai mult, într-un discurs cu vădită săgeată către PNL-T, a declarat că ultimele rămăşiţe reacţionare vor fi lichidate în curând. Tătărescu, în semn de protest, nu a luat parte la şedinţa următoare a Consiliului de Miniştri, şi a plecat, supărat, la Poiana. „în prealabil, însă, a repetat ordinul dat anterior ca oficiosul partidului să nu pomenească nimic despre procesul lui luliu Maniu, şi nici Partidul Liberal să nu ia vreo atitudine faţă de proces, cu scopul de a demonstra că nu este partizan al acţiunii Guvernului de a-l judeca pe Maniu”[114]. Redactorii de la „Drapelul”, temători mai mult de situaţia lor, decât de ordinul lui Tătărescu, au inserat, totuşi, în acele zile, mai multe ştiri privind procesul; erau, însă, mai mult informative, decât de atitudine. (în numărul din 30 octombrie este inclus articolul *Procesul foştilor conducători naţional ţărănişti,* fără comentarii; numărul din 31 octombrie redă *Actul de acuzare,* pe trei pagini, tot fără comentarii; pe 1 noiembrie se publică documente privind întrevederile

https://biblioteca-digitala.ro

secrete ale liderilor PNŢ şi fragmente din dezbaterile procesului; la fel în numerele din 2, 3, 4 noiembrie.)[114 bis]

Campania contra PNL-T devenise atât de ameninţătoare, încât dârzenia afişată de conducerea acestuia în şedinţele din 17 şi 18 septembrie se înmuise mult. DSS constata că tătărescienii renunţaseră la cererile lor din septembrie, spunând că ar fi de acord cu continuarea colaborării la Guvern şi dacă li s-ar face măcar vreo câteva mici concesii: „câţiva prefecţi, primari tătărescieni numiţi ar restabili armonia din sânul Guvernului”, ar fi declarat chiar Tătărescu. Pentru a ajunge la această înţelegere, care ar fi salvat prestigiul conducerii partidului în faţa şefilor organizaţiilor judeţene, se dorea o întrevedere cu unul dintre liderii PCR, care să-i asigure măcat de „un început de concesiuni”[115]. Deşi propunerea a ajuns la conducerea comunistă, nu a venit nici un răspuns. La 4 noiembrie, Gheorghe Tătărescu îi scrie din nou lui Petru Groza: „Citind cu atenţie ziarele de azi, rămân cu impresia că ne găsim în faţa unor forţe care vor să schimbe caracterul constructiv şi pacific al politicii noastre externe. De aceea, cred că o reexaminare a tuturor problemelor de politică externă care au fost obiectul campaniei presei oficioase este azi necesară şi vă rog stăruitor a lua iniţiativa realizării ei”. Anunţa că de rezultatele acestei reexaminări depinde rămânerea lui în fruntea Ministerului de Externe[116]. Tătărescu se credea, încă, indispensabil şi ameninţa cu demisia; nu-şi dădea seama că partidele de stânga nu mai aveau nevoie de el şi că i se hotărâse debarcarea. Acţiunea a fost precipitată, cererea de examinare în Guvern a activităţii Ministerului de Externe nici nu a fost luată în consideraţie. Era la mijloc, evident şi teama miniştrilor că Tătărescu le va demonta toate capetele de acuzare, mai ales că ştiau cum fuseseră inventate aceste acuzaţii. De aceea, cel învinuit trebuia să nu fie lăsat să vorbească. Aceeaşi metodă s-a hotărât să fie folosită şi în Parlament: aplicarea ei a fost favorizată de o greşeală de tactică a lui Tătărescu: în ziua când se putea presupune că va avea loc discuţia, a lipsit de la lucrările

https://biblioteca-digitala.ro

Adunării Deputaţilor, anunţând că este bolnav, boală pe care nu o menţionase în ziua precedentă, 4 noiembrie, în scrisoarea către Petru Groza, în care cerea să fie ascultat – deci putea să participe la o discuţie. Bineînţeles că, şi în cazul participării la şedinţa Parlamentului, rezultatul ar fi fost aceleaşi; ar fi avut, însă, satisfacţia unei confruntări în care, având în vedere calităţile sale oratorice şi indiscutabila inteligenţă, şi-ar fi putut încheia cariera politică înscriind un moment de referinţă în analele parlamentarismului românesc.

Atacul împotriva lui Gheorghe Tătărescu pe tema tolerării „trădătorilor şi spionilor” din Ministerul de Externe şi a antrenării ministrului într-o politică antistatală, fusese pregătit din timp, Siguranţa strângând sau fabricând documente care ar fi putut fi folosite. Din 28 mai 1947 datează un document care prezintă un raport, din ziua precedentă, 27 mai, alcătuit de Gheorghe Constantin, funcţionar mărunt în Ministerul de Externe, membru al PSD, raport destinat Comitetului Executiv al acestui partid: „Oamenii de la Externe – se scria – vor încheierea imediată a păcii, evacuarea trupelor ruseşti, desfiinţarea «Cortinei de Fier», reluarea schimburilor economice şi politice cu ţările lumii şi o viaţă politică internă cu un joc mai larg între partide şi idei. Oamenii de la Externe sunt, deci, pentru un alt regim decât cel actual şi, mai precis, pentru ceva cum a fost în trecut. Cercurile politice de la Externe au în mijlocul lor un exponent al lumii lor, pe ministrul de Externe în persoană. Nimeni nu a luat în serios şi nu ia, vopsirea în roşu a d-lui Tătărescu, mai ales că trecutul său politic, ca şi felul său de a fi în trecut, ca şi în prezent, sunt chezăşia unei politici care în realitate poate fi oricând denumită «no change-policy». [...] Pătura conducătoare din Ministerul de Externe imprimă d-lui Tătărescu politica tradiţională a Departamentului. [...] De aceea, politica accentuat anticomunistă, pe care o schiţează actualmente dl.

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu este privită de cercurile ministeriale cu ochi buni”. Informatorul îşi arăta credinţa că ministrului ar trebui să i se sugereze să iasă din Guvem, pentru a se alătura Opoziţiei. „Fireşte – scria în continuare reprezentantul PSD – cine are puterea în mână este şi cel mai tare. Comuniştii vor putea păşi în voie la epurări şi vor paraliza coloana vertebrală a reacţiunii Ministerului de Externe”. La sfârşit, avea şi o propunere către conducerea PSD: funcţionarii de la Externe să fie înlocuiri doar cu membri ai PSD, deoarece ar întâmpina mai puţină rezistenţă; ’ funcţionarii inferiori şi cei mijlocii preferă, între socialişti şi comunişti, pe primii[117]. Siguranţa, ori a intrat în posesia raportului lui Gheorghe Constantin prin propriile mijloace, ori i-a fost dat chiar de destinatara lui – conducerea PSD. Şi, cum făcea întotdeauna începând din 1945, în cazul unor asemenea materiale cu caracter politic, l-a transmis conducerii PCR. (A transmis chiar originalul.) Acordându-i-se toată atenţia la CC al PCR, documentului i s-a pus menţiunea „Interesant”. Tema „trădătorilor şi spionilor” de la Externe apare pe larg şi în raportul de sinteză asupra PNL-T, întocmit de Siguranţă, în octombrie 1947. Trădători şi spioni – se scria – făcuseră parte chiar din Delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris: „Aceste acte atrag în mod fatal responsabilităţi politice, pentru care trebuie să răspundă în faţa partidului [evident cel comunist[118]] acei care le-au creat. Aceste fapte constituiesc, prin afirmarea lor şi prin urmările lor [...] abateri indisciplinare cu urmări precise de la linia colaborării democratice şi de la calea de amiciţie şi sprijin leal pe care partidul şi-a hotărât-o”[119].

La începutul lui noiembrie, partidele de stânga au considerat că a sosit momentul debarcării tătărescienilor. Pe 5 noiembrie, Mihai Dragomirescu citeşte la tribuna Parlamentului cererea unui grup de deputaţi care solicitau convocarea Comisiei Afacerilor Externe a Adunării, pentru a lua în discuţie „situaţia excepţională de la Ministerul de Externe”. Gheorghe

https://biblioteca-digitala.ro

Vântu, din partea naţional liberalilor, a încercat să impună ascultarea lui Tătărescu, care – spunea – nu putea veni în acea zi, fiind bolnav. Miron Constantinescu, PCR, respinge amânarea, iar vicepreşedintele Adunării, Ion Niculi, care prezida şedinţa, convoacă urgent Comisia[120]. Şedinţa în plen durase doar 35 minute (de la 17,30 la 18,05), după care lucrările au fost suspendate. în mod evident, scopul unic al convocării şedinţei fusese citirea cererii grupului de deputaţi, iar suspendarea lucrărilor se făcuse pentru ca să se poată întruni imediat Comisia. în aceeaşi zi, la ora 21,10 se reiau lucrările. Se inducea astfel deputaţilor ideea unei situaţii excepţional de grave, care trebuia rezolvată imediat, chiar în acea noapte. În cele trei ore de întrerupere, Gheorghe Tătărescu a fost informat asupra evenimentelor din Parlament. A perseverat, însă, în greşeala de a nu veni la şedinţă.

Prezidată de Miron Constantinescu, Comisia luase rapid o hotărâre, expusă într-o Moţiune. Liberalii au încercat să blocheze prezentarea acesteia în plen, prin Sever Paschievici, căruia, însă i s-a refuzat cuvântul, deşi fiind o chestiune de procedură, conform Regulamentului Adunării preşedintele de şedinţă era obligat să-i dea voie să o prezinte înaintea oricărei alte intervenţii. Moţiunea afirma că era dovedită complicitatea funcţionarilor superiori din Ministerul de Externe cu acuzaţii din procesul intentat liderilor PNŢ; că titularul Ministerului, Gheorghe Tătărescu, a tolerat elementele duşmane şi le-a finanţat: „Pentru toate aceste fapte grave, este direct răspunzător în faţa Parlamentului şi a Ţării”. Se aprecia, de asemenea, că faptele incriminate de la Externe „concordă cu însăşi linia politică afirmată de titularul Ministerului de Externe prin *Memoriul* aderat grupărilor politice din BPD, în cursul lunei mai a.c.”. Ca urmare, Comisia îşi exprima neîncrederea în ministrul de Externe, cerând şi Adunării un vot de neîncredere. Propunerea a fost întâmpinată cu „aplauze puternice şi prelungite pe toate băncile, afară de acelea ale PNL”. (Trecuseră doar două

https://biblioteca-digitala.ro

luni de când, pentru felul cum conducea politica externă a României, acelaşi ministru fusese „primit cu aplauze furtunoase de întreaga Adunare”.) înaintea punerii la vot a Moţiunii, Sever Paschievici reuşeşte să vorbească, acuzând încălcarea Regulamentului Adunării. în final, înainta un protest: „în numele PNL, care face parte din BPD, protestez cu toată tăria împotriva Moţiunii care urmează a fi supusă votului domniilor voastre şi protestez pentru motivul că nu s-a făcut nici o cercetare, nu s-a făcut nici o documentare. (întreruperi, zgomot.) Nerespectându-se Regulamentul, nerespectându-se uzanţele parlamentare, s-a produs o moţiune care atinge prestigiul şi demnitatea unuia din cei mai importanţi factori ai Guvernului nostru. *Vocii* Fost! (întreruperi.) *Sever Paschievici:* Doamnelor şi domnilor deputaţi, mă adresez de astă dată domnilor stenografi. Să scrie domnii stenografi că se cere ca un ministru al Ţării vicepreşedinte al Consiliului, care a apărat în chip strălucit interesele superioare ale Ţării (aplauze pe băncile PNL, tumult) să fie înlăturat de pe banca ministerială. Să se ştie că în acest regim democrat, în care noi am venit cu tot sufletul, cu toată inima, cu toată dragostea şi v-am dat tot concursul nostru, dumneavoastră aţi ajuns la acest rezultat lamentabil, aducând o moţiune împotriva unui om care s-a identificat cu interesele superioare ale Tării şi care a primit admiraţia tuturor forurilor superioare ale lumii, inclusiv ale celor din care făceau parte şi reprezentanţii Uniunii Sovietice. Protestăm, în numele PNL, împotriva acestei Moţiuni care conţine numai inexactităţi şi declarăm că ne abţinem de la vot. *Andrei Pătraşcu:* Este un complice al spionilor. *Amedeu Bădescu:* Respingem aceste afirmaţiuni”. Cu 187 voturi pentru, din 192 votanţi, Moţiunea a fost aprobată, fapt întâmpinat cu „aplauze prelungite şi îndelung repetate”[121]. Lovitura de forţă reuşise. Printr-o ironie a sorţii, Parlamentul îşi exprimase neîncrederea în conducătorul singurul minister, din cadrul Guvernului Petru Groza, care

https://biblioteca-digitala.ro

avusese un succes real, răsunător şi de importanţă capitală pentru România, prin încheierea Tratatului de Pace. (Tătărescu a fost atât de afectat de felul cum se purtaseră deputăţii faţă de el, încât nu a mai venit niciodată în Parlament; ultima menţiune ce-l priveşte, datând din 9 decembrie 1947, este consemnarea aprobării cererii sale de concediu[122]).

Scena imediat următoare votului de neîncredere – redată într-o notă a DGSS din 6 noiembrie 1947 – subliniază multe lucruri: slaba calitate a unora dintre deputăţii tătărescieni; demnitatea cu care încercatul politician Gheorghe Tătărescu a ştiut să înfrunte momentul; ocolirea, de către acesta, a capcanei unei poziţii violente anti BPD, care era aşteptată de comunişti pentru a avea pretextul desfiinţării şi a PNL-T. „După votul de neîncredere al Parlamentului acordat lui Tătărescu – se scria în notă – toţi miniştri liberali şi *foarte puţini deputaţi* (subl. n.), numai dintre cei apropiaţi, s-au dus la el acasă, unde fostul vicepreşedinte al Consiliului le-a spus următoarele cuvinte: «Vă rog să nu luaţi în tragic situaţia aceasta, fiindcă este normală. Era natural ca în momentul de faţă PCR să-şi asume întreaga răspundere. Asupra jignirei ce mi s-a adus nu trebuie să se facă nici un fel de discuţii, pentru că este vorba numai de o chestiune de educaţie şi nu am nimănui să-i dau vreo lecţie în această privinţă. Să discutăm numai linia mare a problemei». La întrebarea ce trebuie să facă acum liberalii, Tătărescu a răspuns: «Este un lucru foarte simplu. Eu am să vă convoc pe dumneavoastră, la mine acasă, luni după amiază, pentru ca să vă citesc declaraţia pe care PNL o va face în Parlament. Poate că voiu citi eu declaraţia sau altă persoană. Ea va cuprinde întâi hotărârea noastră că nu înţelegem să luăm o atitudine de opoziţie, deci de ostilitate împotriva BPD sau a Guvernului. Nici prin minte nu ne trece acest lucru, pentru că înţelegem să colaborăm mai departe, aşa cum au colaborat alte grupuri politice cari până acum n-au avut reprezentare

https://biblioteca-digitala.ro

în Guvernul Ţării. Noi înţelegem să rămânem legaţi de BPD şi de regimul democrat până la triumful definitiv al ideilor noastre subliniate în Platforma-program, pe baza căreia ne-am ales în Parlament şi pe baza căreia suntem, deci, în continuă colaborare. Acest lucru să-l spuneţi dumneavoastră tuturor prietenilor noştri, fiind indicaţia mea, ce reprezintă atitudinea consonantă şi sinceră pe care am afirmat-o în toate împrejurările. Că anumite elemente care se bat cu pumnul în piept, afirmându-şi devotamentul până la sacrificiu, sunt dispuse să ne încondeeze şi să afirme duşmănia lor împotriva noastră, aceasta este o altă socoteală, care îi priveşte pe ei. Noi nu avem altceva de făcut decât să continuăm pe drumul indicat. Singura recomandare este ca să vă gândiţi la măsurile pe care vreţi să le luaţi, pentru ca ele să fie în aşa fel ordonate şi executate, încât să nu atragă ostilitatea şi indignarea poporului împotriva acestui regim, pentru care aţi lucrat şi continuaţi să lucraţi, cu gândul să-l susţineţi până la biruinţa definitivă. Lucraţi de aşa manieră încât să vă câştigaţi simpatia maselor populare, care în condiţiunile actuale sunt într-adevăr îngrijorate de ceea ce se va putea întâmpla mâine»„[123]. Citite atent, unele fraze ale lui Tătărescu sunt rizibile; în mod evident au fost spuse mai rar, pentru ca informatorii DSS să le poată nota şi transmite întocmai.

A doua zi, pe 6 noiembrie 1947, Gheorghe Tătărescu convoacă, tot la el acasă, Comitetul Executiv al PNL-T. Vor participa şi toţi tătărescienii care deţineau funcţii în Guvem: Marin Florescu, Radu Roşculeţ, Ion Ciolan, Alexandru Alexandrini, Constantin Tcgăneanu, Gheorghe Vântu. în mai puţin de o oră (şedinţa începe la 12,30 şi ia sfârşit la 13,20), Tătărescu îi va convinge să demisioneze în bloc. Hotărârea urma a fi adusă la cunoştinţa primului ministru, în după amiaza acelei zile, de Gheorghe Vântu[124]. în seara lui 6 noiembrie, va avea loc o şedinţă specială a Guvernului pentru examinarea situaţiei. Petru Groza citeşte scrisorile de demisie ale miniştrilor naţional liberali; nici unul nu indica motivele

https://biblioteca-digitala.ro

demisiei – sau acestea nu au fost citite de primul ministru, ele neapărând în stenograma şedinţei. Fără dezbateri şi în lipsa autorilor demisiilor, şedinţa s-a încheiat rapid, cu însărcinarea dată lui Petru Groza de a remania Guvernul[125]. Primul ministru nu a găsit nici măcar un cuvânt de apreciere pentru activitatea ministrului de Externe, căruia, la 9 septembrie 1946, îi telegrafiase la Paris, la Conferinţa de Pace, transmiţându-i „expresia celor mai vii mulţumiri” pentru efortul ce a depus şi succesul ce a obţinut, asigurând Ţării, pentru totdeauna şi în întregime Ardealul de Nord.

Momentul de dârzenie al PNL-T, din timpul şedinţei Adunării Deputaţilor, a mai durat câteva zile, prin unele din articolele apărute în „Drapelul”. Comentând felul cum se desfăşurase şedinţa cu adoptarea Moţiunii de neîncredere, se făceau remarci foarte critice, articolul începând cu o paralelă: „De la apărarea intereselor permanente ale României, la dezbaterile de ieri din Cameră”. „Ceea ce s-a petrecut în şedinţa de ieri a Camerei este fără precedent în istoria noastră politică. Pomindu-se de la faptul că în procesul ce se dezbate încă în faţa instanţelor Justiţiei militare au fost implicaţi câţiva netrebnici care profitând de calitatea de funcţionari ai Ministerului Afacerilor Externe, au sustras documente, din îndemnul foştilor conducători ai PNT, s-a ajuns, nici mai mult, nici mai puţin, decât la o serie de învinuiri aduse titularului Departamentului. Ca urmare, o convocare extraurgentă a Comisiunii de afaceri străine a Parlamentului, pentru a dezbate aceste învinuiri”. Şi, Ia fel de repede, s-a adoptat Moţiunea de neîncredere. Ea cuprinde afirmaţii neadevărate şi care n-au fost analizate în Comisie; nici de plenul Adunării Deputaţilor nu s-au adus dovezi; „însuşi textul este o înşiruire de afirmaţii fără a avea vreo înlănţuire logică cu politica externă dusă de acest Guvern şi de titularul Departamentului Afacerilor Externe. Constatăm, deocamdată, maniera surprinzătoare, procedura neregulamentară şi lipsa elementară de înţelegere faţă de un om care, fiind în suferinţă, nu i-a dat posibilitatea de a aduce lămuririle necesare în faţa Parlamentul. Cu

https://biblioteca-digitala.ro

atât mai mult, cu cât omul care putea lămuri chiar şi pe cei de rea credinţă era Gheorghe Tătărescu, care pentru modul cum a apărat interesele Ţării, a binemeritat de la Naţiune”[126]. în acelaşi număr al ziarului, sub titlul *Opinia publică şi şedinţa de ieri a Camerei,* se consemna „o vie surprindere şi nedumerire în toate cercurile opiniei publice”[127].

Faţă de vehemenţa protestului naţional liberalilor, prin Sever Paschievici, după o săptămână, prin liderul Grupului parlamentar, Petre Bejan, PNL-T a dat înapoi. în declaraţia citită în Adunarea Deputaţilor, la 11 noiembrie, se anunţa continuarea colaborării cu BPD. Motivul: colaborarea cu partidele de stânga nu ţinea doar de Guvernul Petru Groza; ea începuse în mai 1944, continuase în timpul guvernelor Sănătescu şi Rădescu, a alegerilor din 1946 şi viza nişte ţeluri comune, care rămâneau valabile. De aceea, naţional liberalii înţelegeau să dea „cel mai larg sprijin Guvernului”, să-şi aducă o contribuţie obiectivă ia

https://biblioteca-digitala.ro

procesul legislativ; „De asemenea, prietenia şi colaborarea strânsă şi fără rezerve cu Uniunea Sovietică, precum şi prietenia, colaborarea şi solidaritatea cu toate statele prietene din blocul răsăritean, este şi rămâne piatră de temelie a politicii externe adoptată de PNL, România rămânând neclintită pe această cale. [...] înţelegem să colaborăm astfel la toate actele menite să organizeze şi apoi să consolideze România democrată.” Cu toate promisiunile făcute, declaraţia a fost urmată de aplauze doar din partea liberalilor.[128] Pasul înapoi fusese anunţat în „Drapelul”, încă din numărul apărut pe 8 noiembrie; se lăsa impresia că intensa campanie de presă împotriva naţional liberalilor îi speriase pe aceştia – se venea cu o *Precizare a poziţiei politice a PNL,* poziţie asupra căreia ziarele „dau o interpretare greşită”.

În urma alungării tătărescienilor din Guvem, se vor face noi numiri: Ana Pauker, la Ministerul de Externe, Vasile Luca, la Finanţe; Theodor Iordăchescu, la Lucrări Publice; Stanciu Stoian, la Culte. „Prin aceste numiri – aprecia diplomatul american Rudolf E. Schoenfeld – a fost dat pe faţă caracterul pur comunist al Guvernului român”[129]. Toată lumea şi-a putut da seama că întreaga acţiune de debarcare a „ultimelor rămăşiţe reacţionare” fusese hotărâtă, pregătită şi executată de Partidul Comunist. Acelaşi diplomat nota, la 11 noiembrie: „Rapiditatea şi precizia cu care s-au derulat etapele arătate indică în mod clar că procedura a fost atent pregătită dinainte”[130]. într-un alt raport către Departamentul de Stat al SUA, din 17 noiembrie, revenea asupra subiectului; „Precizia cu care i s-a asigurat demisia, rapiditatea cu care au fost epuraţi din Guvem adepţii săi şi unanimitatea atacurilor presei împotriva lui Tătărescu – toate indică foarte limpede că acest demers a fost pregătit cu mult timp înainte şi a fost pus în practică atunci când a sosit momentul prielnic.”[131] Conform notelor Siguranţei, şi ziariştii străini din Bucureşti aveau convingerea că PCR „a coordonat dinainte acţiunea împotriva PNL-T”.[132]

*

https://biblioteca-digitala.ro

înlăturarea lui Gheorghe Tătărescu din Guvem a însemnat, totodată, şi înlăturarea lui din însăşi viaţa politică a României.

https://biblioteca-digitala.ro

Cum PNL-T era un „partid personal”, noiembrie 1947 poate fi considerat şi momentul din care acest partid nu a mai avut nici o importanţă; a urmat o agonie tolerată de comunişti, în timpul căreia cei care au încercat să mai ţină în viaţă partidul, acceptând toate compromisurile, i-au creat un sfârşit ruşinos.

La ieşirea din scena politică a lui Gheorghe Tătărescu, o încercare de concluzie asupra activităţii lui – în calitatea în care s-a regăsit în această carte, de conducător al unei formaţiuni politice de sine stătătoare, care poate fi numită grupare, dizidenţă, partid – se impune. În epocă, a fost considerat de mare parte a lumii politice democrate româneşti, tonul dându-l luliu Maniu şi Dinu Brătianu, ca un element dizolvant, distructiv, politician veros, care pentru a-şi spăla imaginea unui trecut de susţinător al Dictaturii Regale, de factor major în distrugerea parlamentarismului democratic antebelic, a susţinut, începând cu 1943, idei asemănătoare şi, uneori, identice cu acelea ale comuniştilor; pentru a se face acceptat de aceştia şi de sovietici, a desfăşurat acţiuni externe paralele cu acelea ale partidelor istorice, fapt care a diminuat eficienţa acestora din urmă, îngreunând situaţia României; din 1945, a spart frontul Opoziţiei democrate, intrând în Guvernul Petru Groza. Aceleaşi învinuiri le-a susţinut şi emigraţia română în Occident şi le susţin azi partidele istorice, reînviate după 1989; li se alătură, în susţinerea acestor idei, acei istorici pentru care, înregimentarea de partid este mai presus de onestitatea profesională.

Cartea de faţă subliniază multele umbre reale ale lui Gheorghe Tătărescu; dacă ne uităm numai la acestea, într-adevăr concluzia generală nu poate fi decât negativă. O privire de ansamblu, însă, fără idei preconcepute, îndreptăţeşte pe deplin afirmaţia pe care distinsul istoric Nicolae Serban Tanaşoca — înfruntând curentul dominant în istoriografia românească de după 1989 – o făcea în 1996; „în realitate, acţiunea politică desfăşurată de Gheorghe Tătărescu pe parcursul acestor

https://biblioteca-digitala.ro

ani (1943-1947), potrivit unei concepţii personale, cu o coerenţă şi un spirit de continuitate incontestabile, a constituit una dintre cele mai îndrăzneţe încercări de a reda României, desprin- zând-o din tabăra înfrânţilor războiului şi asociind-o învingătorilor, libertatea, suveranitatea, integritatea teritorială şi locul cuvenit în lumea europeană postbelică”[133].

Partidul Naţional Liberal condus de Gheorghe Tătărescu se constituie ca o forţă politică importantă în istoria contemporană a României. Işi leagă numele de o serie întreagă de oportunisme condamnabile, dar şi de marea realizare a readucerii acasă a Transilvaniei de Nord. în orice caz, reprezintă un subiect care nu poate fi neglijat de istorici.

Note

1. „Monitorul Oficial” nr. 5 din 10 ianuarie 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 5 decembrie 1946, p. 62.
2. „Drapelul” din 5 decembrie 1946.
3. „Monitorul Oficial” nr. 13 din 31 ianuarie 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 17 decembrie 1946, pp. 177-180, 188-190, 195-19’9.
4. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1682, f. 1. Conform tradiţiei antebelice, clientelismul politic a fost practicat de toţi miniştri tătărescieni, atât înainte, cât şi după alegeri. Un martor ocular menţiona: „Era un spectacol memorabil cum se înghesuia în fiecare dimineaţă în cabinetul lui Bejan clientela obişnuită [...] pe care o întâmpina în anticameră secretarul general al Ministerului, vesel şi jovial, cu saluturi ca: «Ce faci coane Fănică?», «Cum ai dormit, coane Mitică?», «Salut, coane Ionică!». – Vezi Gheorghe Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. însemnări din viaţă,* Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 2000, pp. 99-100.
5. Arh. SRI, fond D, dosar 2024, f. 148.
6. Idem, dosar 2026, f. 17.
7. Ibidem. Se prezentau şi o serie de agresiuni ale maghiarilor la adresa firmelor organizaţiilor politice

https://biblioteca-digitala.ro

româneşti, a instituţiilor statului şi a şcolilor româneşti. – Idem, f. 17-18.
8. Idem, dosar 1914, f. 47—48.
9. Idem, f. 49.
10. Ibidem.
11. Idem, f. 50.
12. Idem, f. 51.
13. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2504, f. l-3.
14. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 52. Pe de altă parte, unii dintre fruntaşii PNL-T se arătau foarte doritori de a întări colaborarea cu PCR, cultivând relaţiile cu diverşii lideri comunişti. Numirea lui Emil Bodnăraş ca subsecretar de Stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dădea prilejul lui Ştefan Ţătârescu (membru al Comitetului Central al PNL-T), la 3 decembrie 1946, să-i trimită o scrisoare foarte linguşitoare; numirea „a umplut de bucurie inima oricărui român, care ştie cu câtă însufleţire cu câtă seriozitate aţi lucrat la consolidarea Ţării de la 23 august 1944, încoace” etc. – Idem, f. 22.
15. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. *2-4.* Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2504, f. 1. Un astfel de studiu a fost făcut de Siguranţă în martie 1947; va fi urmat de un altul, mai bogat, datat 25 octombrie 1947. Acesta din urmă purta titlul *Sinteză asupra activităţii politice a lui Gheorghe Tătărescu, până la 25 octombrie 1947.* Sinteza a fost bine studiată de către conducerea PCR; chiar pe foaia de titlu s-a scris: „Slab! 1) De ce nu s-au cerut documentele? 2) De ce nu s-au arătat greutăţile făcute de diverşii miniştri liberali: Alexandrini, Roşculeţ, Vântu. 3) Ce se reţine la MAI?”. – Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 25. La sfârşitul sintezei, care avea totuşi 30 de pagini, cu acelaşi scris ca pe foaia de titlu, aşadar acelaşi cititor al sintezei, se cerea imperativ: „Anexe – un volum documente”. – Idem, f. 55.
16. „Drapelul” din 19 ianuarie 1947.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 207.
18. Idem, f. 234.
19. Idem, f. 372-374.
20. Idem, f. 454.
21. Idem, f. 456. Un document al DGP, din 23 mai 1947, menţionează întâlnirile din decembrie 1946 ale lui

https://biblioteca-digitala.ro

Argetoianu cu Emil Bodnăraş şi Gheorghiu-Dej, fapt ce confirmă definitiv implicarea PCR – vezi volumul *România în anticamera Conferinţei de Pace de la Paris.* Documente, coordonator Marin Rasu Mocanu, Bucureşti, 1996, p. 446.

22. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 458.
23. Idem, f. 459.
24. Idem, f. 460.
25. Ibidem.
26. „Drapelul din 28 martie 1947.
27. Idem din 7 martie 1947. V. G. Bârcă, în articolul *Un singur program* îl cita pe Petru Groza care dezminţise zvonul unor disensiuni în Guvern – Idem din 11 martie 1947.
28. Idem din 4 februarie 1947.
29. Idem din 21 februarie 1947. Una dintre cele mai prietenoase atitudini faţă de România, dintre cele 21 de state cobeligerante, a fost a Cehoslovaciei. După semnarea Tratatului de Pace, preşedintele Jan Masarik, în martie 1947, spunea unui ziarist de la „Drapelul” (interviu apărut pe 27 aprilie 1947): „Te rog comunică d-lui Gheorghe Tătărescu, şi prin ziarul «Drapelul» întregului popor român, că noi cehii nu vom putea uita niciodată purtarea frăţească a românilor faţă de noi, după încheierea ruşinosului Diktat de la München, când toţi prietenii noştri ne-au părăsit şi au profitat chiar de pe urma nenorocirii noastre, numai românii au rămas neclintiţi lângă noi şi ne-au arătat în momentele cruciale, foarte penibile, dragoste dezinteresată, devotament şi spirit de jertfă. Ceea ce am făcut noi la Paris constituie numai o mică parte din recunoştinţa ce datorăm poporului român, înfrăţit prin luptă şi jertfe comune pentru totdeauna cu noi”.
30. În numărul din 6 martie 1947, sub semnătura lui Sorin Toma, „Scânteia” dădea o replică aspră, politizând problema, sub titlul *Cuceririle populare nu pot fi ştirbite.* „Drapelul” răspundea chiar în numărul din după amiaza aceleiaşi zile, sub titlul *Egoismul de partid,* articol caracterizat de Siguranţă ca „un atac direct la adresa PCR”: „Când un organism politic – scria «Drapelul» – este chemat să contribuie la acţiunea de guvernare, nici într-un caz nu va putea propune, după cum n-ar susţine cu succes, reforme care în loc să aibă consimţământul maselor, s-ar întoarce împotriva intereselor şi aspiraţiilor

https://biblioteca-digitala.ro

acestor mase”. Cel mai interesant fapt era compararea acţiunii comuniştilor cu aceea a partidelor dictatoriale; pentru prima dată, tătărescienii lansau o acuză atât de gravă. – Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 44–46.

31. Idem, f. 47. Mare parte a burgheziei române îl considera pe Gheorghe Tătărescu a fi reprezentant al ei în Guvern şi, prin urmare, apărător al ei. De aceea, nu poate mira existenţa unor memorii sau scrisori către Tătărescu, venite din partea unor reprezentanţi ai burgheziei lezaţi în activitatea lor de legile impuse de comunişti sau de acţiunile dirijate de comunişti împotriva lor. Printre acestea, în primăvara lui 1947 era şi plângerea făcută, la 4 martie, de G. G. Mironescu: fusese sechestrat, timp de 7 ore, de către Comitetul de sindicat al fabricii de bere Bragadiru, conform instrucţiunilor CGM, pentru că nu avusese bani pentru deschiderea economatului; „Sunt încredinţat – scria – că nu poţi admite ceea ce se petrece. Ai posibilitatea de a lua măsuri: 1) linişte; 2) credite suficiente pentru industrii spre a străbate această perioadă critică. Altfel, industriile se vor prăbuşi iar cu ele se vor prăbuşi băncile şi însăsi Tara”. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 1.
32. „Drapelul” din 14 februarie 1947.
33. V. G. Bârcă, *Liberalismul politic, economic şi social:* Gheorghe Tătărescu a dat noi orientări liberalismului, pentru a se adapta spiritului vremurilor; „Liberalismul nou înţelege să apere libertatea politică şi să lupte pentru progresul social şi economic al individului în cadrul colectivităţii naţionale. Prin progres social înţelegem dreptul la cultură, dreptul cetăţenilor de a se bucura nestânjenit de binefacerile civilizaţiei şi ştiinţei; mai ales înţelegem şi dreptul omului de a se asocia liber, pentru ca din solidaritatea liber consimţită să se asigure nestingherita adaptare la evoluţia societăţii umane. Prin libertate economică înţelegem acea echilibrare de forţe într-o colectivitate, astfel ca nici una să nu se dezvolte în mod arbitrar în dauna alteia, fiindcă atunci s-ar crea privilegii nedrepte şi apăsătoare. în această economie, principiul porţilor deschise – intră cine vrea şi pleacă cine voieşte – este esenţial”. – „Drapelul” din 8 aprilie 1947.
34. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2502, f. 2-3.
35. „Monitorul Oficial”, partea a IlI-a, nr. 68 din 11 iunie

https://biblioteca-digitala.ro

1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 5 aprilie, 1947, pp. 1041, pp. 1041-1043. Spre deosebire de PNL-T, celălalt partid „burghez” din Guvern, PNŢ-A, s-a raliat pe deplin tuturor iniţiativelor legislative ale PCR.

36. Idem, p. 1045.
37. Idem, pp. 1046-1047.
38. Idem, nr. 19 din 14 august 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 24 mai 1947.
39. Idem, p. 415—426.
40. Memoriu publicat în volumul Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie.* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996, pp. 498-506; se menţionează ca dată a prezentării *Memoriului* şefilor de partide şi membrilor Guvernului, 24 mai 1947; aceeaşi dată şi în volumul *România. Viaţa politică în documente. 1947,* coordonator loan Scurtu, Bucureşti, 1994, pp. 160-168, care preia textul din Arh. St. Bucureşti, Arh. CC. al PCR, fond nr. 103, dosar 8190, f. 138-143. Există şi alte datări: într-un raport al Siguranţei, *Memoriul* era datat 22 mai 1947 – cf. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2511, f. 1; aceeaşi dată, 22 mai, pe exemplarul din ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 5-25, unde găsim şi o versiune în limba rusă – aceea făcută de Tătărescu pentru a-i informa pe ruşi, sau aceea făcută de PCR pentru a-l turna pe Tătărescu la ruşi. În sfârşit, este şi o a treia datare: în materialul de sinteză al Siguranţei din 25 octombrie 1947, se indică data de 26 mai 1947
   - cf. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 47; tot 26 mai este consemnat şi pe textul *Memoriului* aflat Idem, dosar 1992, f. 129-143.’

40 bis. În dreptul paragrafului respectiv, cel care a analizat *Memoriul,* la CC al PCR, a notat: „Nu l-a durut când Dej [era] în închisoare
   - Ana [Pauker] – [închişi] de Guv[emul] său, 1935.” – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 7.

41. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 47-49.
42. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1788, f. l-3; ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 28-30.
43. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2512. f. 5-6.

43 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/ 1947, f. 31-33.

https://biblioteca-digitala.ro

44. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 63.
45. Idem, f. 104.
46. Idem, f. 138.
47. Idem, f. 39.
48. Idem, f. 90.
49. Idem, f. 171. DSS a luat foarte în serios informaţia şi, pe 10 septembrie, a transmis (prin nota telefonică nr. 26079) Inspectoratului de Siguranţă al Capitalei un ordin de urmărire, „în mod discret”, a Grupării liberale radicale „I. G. Duca”. – Idem, f. 173.
50. Raportul lui Schoenfeld publicat în volumul *România. Viaţa politică în documente, 1947. op. cit.,* p. 267-276; diplomatul american amplasa greşit *Memoriul* în iunie 1947.
51. Din acelaşi volum, episodul este preluat şi de Şerban Rădulescu Zoner, în *Politica PCR a „tovarăşilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu,* RI, s.n., t. IX, nr. l-2/1998, p. 11.
52. Vezi Florin Constantiniu, Mihail E. lonescu, *Planul sovietic de comunizare a României (martie 1945),* RI, s.n., t. IV, nr. 7-8/1993, p. 657-662.
53. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 63.
54. Idem, f. 104; Siguranţa credea că după sejurul la Sinaia, Tătărescu se va duce în audienţă la Rege.
55. Idem, f. 139. Un document al Siguranţei dă ca sigur – în timpul acestei ciocniri între comunişti şi tătărescieni din vara lui 1947 – un episod caragialesc: La 4 iunie, la sediul PNL-T din Turda, unde se aflau adunaţi toţi liderii locali ai partidului, pregătiţi să fie arestaţi de comunişti, se primeşte un telefon de la Bucureşti, din partea lui Emil Maior, deputat tâtărescian turdean şi preşedinte al Organizaţiei judeţene; le comunica faptul că s-a stins conflictul „prin împăcarea d-lui Gheorghe Tătărescu cu dl. Gheorghiu-Dej, secretar general al PCR, cu care s-ar fi îmbrăţişat, după împăcare şi s-ar fi sărutat, căzând de acord asupra tuturor problemelor politice şi economice, în baza cărora s-a ajuns la acest regretabil conflict, care dacă ar fi persistat, ar fi avut urmări grave pentru viitorul Ţării noastre.” Idem f. 40. în realitate, scena cu „Pupat toţi Piaţa Endependenţei.” nu avusese loc; deputatul voia să-şi liniştească mai repede colegii săi.
56. Constatin Sănătescu, *Jurnal,* Editura Humanitas, Bucureşti,

https://biblioteca-digitala.ro

1993, p. 250. '

57. „Drapelul” din 1 iulie 1947.
58. Cele patru documente în voi. *România. Viaţa politică în documente, 1947, op. cit.,* p. 179-183.
59. Constantin Sănătescu, *op.cit.,* p. 252.
60. Idem, p. 185-186.
61. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 49-50. Totuşi, „Drapelul” din 30 iulie 1947 anunţa că toţi miniştri au semnat Jurnalul Consiliului de Miniştri privind dizolvarea PNT. Vezi Jurnalul Consiliului de Miniştri privind dizolvarea PNT, din 29 iulie 1947, în „Monitorul Oficial”, partea I A, nr. 172/30 iulie 1947, p. 6702-6703. Semnătura lui Gheorghe Tătărescu nu apare; în schimb, ceilalţi miniştri semnau.
62. Idem, partea a IlI-a, nr. 53 din 24 septembrie 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 18 iulie 1947, p. 1404-1406.
63. „Drapelul” din 29 iulie 1947.
64. Arh. SRJ, fond D, dosar 1990, f. 103.
65. Idem, f. 107.
66. *România. Viaţa politică în documente, 1947, op. cit.,* p. 193-194; vezi şi „Drapelul” din 31 iulie 1947.
67. „Monitorul Oficial”, partea a IlI-a, nr. 54 din 25 septembrie 1947, şedinţa Adunării Deputatilor din 29 iulie 1947, pp. 1449-1453. ’ ’
68. Idem, p. 1155: „Parlamentul Ţării consideră că dizolvarea PNŢ-Maniu constituie pe măsură de dreaptă apărare a regimului democratic din România, măsură prin care se contribuie la consolidarea mai temeinică a tinerei democraţii româneşti. [...] Luând act cu satisfacţie de această măsură, Adunarea Deputaţilor felicită Guvernul Ţârii şi Ministerul Afacerilor Interne, pentru felul cum au înţeles să-şi îndeplinească misiunea de consolidare şi apărare a democraţiei şi păcii poporului român.” În şedinţa din 5 august Adunarea Deputaţilor aprobă propunerea ca toţi deputăţii şi supleanţii PNŢ-M „să fie demişi din calitatea de aleşi ai Neamului” – Idem, nr. 59 din 1 octombrie 1947, pp. ¡538.
69. „Drapelul” din 19 iulie 1947.
70. Idem din 20 iulie 1947.
71. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 52.

https://biblioteca-digitala.ro

72. Influenţa PNL-T era mare şi în toate categoriile populaţiei – după cum constatau, chiar şi în acea vară, organele Ministerului de Interne. La Congresul tineretului PNL-T, ţinut la Ploieşti la 1 iulie 1947, – cu participarea unor personalităţi liberale ca Petre Bejan, Gheorghe Vântu, preotul Galeriu, profesorul Nicolae Simache, deputăţii Ilie Toma şi Victor Nicolau – numărul celor veniţi a fost atât de mare, încât toate locurile din sală erau ocupate, lumea stătea în picioare pe culoare iar foarte mulţi erau afară, în stradă, ascultând la difuzoare transmiterea cuvântărilor. Petre Bejan, organizase Congresul de la Ploieşti şi, chiar dacă nu voia să-i supere pe partenerii din BPD, a ţinut o cuvântare foarte critică la adresa politicii economice a Guvernului, care duce la inflaţie şi la ridicarea preţurilor. Un singur moment era să scape de sub control reacţia participanţilor; când deputatul Victor Nicolau a strigat „Trăiască dr. Petru Groza”, cineva din mulţime i-a răspuns ‚Jos cu el”. Concluziile Siguranţei erau alarmante pentru comunişti: „La Congres au luat parte persoane din toate categoriile sociale. Congresul s-a caracterizat prin accentuarea necesităţii proprietăţii private, a religiei şi a monarhiei." — Idem, dosar 1990, f. 17-18.
73. Idem, f. 141-142.
74. Idem, f. 148.
75. Idem, dosar 2124, f. 94.
76. Idem, dosar 1990, f. 160-161. DSS credea că acelaşi scop, al apropierii de „istorici”, îl urmărea Tătărescu şi prin cultivarea unor raporturi indirecte cu Dinu Brătianu, prin intermediul Aretiei Tătărescu şi a Nadiei Duca.
77. Idem, f. 168. Chiar în momentul maxim al companiei comuniştilor contra PNŢ, iulie 1947, DSS consemna (la 25 iulie) o întâlnire secretă între un fruntaşi tătărescian, Petre Bejan, şi unul naţional ţărănesc, luliu Haţieganu; se credea că PNL-T ar fi propus ca o mare parte dintre naţional ţărănişti, în condiţiile dizolvării partidului lor să se salveze intrând la Tătărescu. – Idem, f. 139.
78. Idem, f. 151.
79. „Drapelul” din 17 august 1947; ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947; f. 50-65.
80. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 151-152.

https://biblioteca-digitala.ro

81. Idem, f. 192.
82. Idem, f. 152.
83. Idem, f. 162.
84. „Drapelul” din 11 septembrie 1947.
85. Idem din 25 octombrie 1947.
86. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 192.
87. Idem, f. 193. O altă supărare a lui Gheorghe Tătărescu la adresa BPD era legată de repartiţia mandatelor (33) foştilor deputaţi PNŢ-M, pentru ocuparea cărora urmau să aibă loc alegeri parţiale; PNL-T primise numai trei locuri, deşi ceruse şapte. Retragerea lui Tătărescu la moşia sa din Poiana, Gorj, în semn de protest, semăna cu vestitele retrageri ale lui luliu Maniu la Bădăcin, când era supărat, aşteptând să fie rugat a reveni.
88. Idem, f. 195.
89. Idem, dosar 2026, f. 50-52.
90. Idem, dosar 1990, f. 197-198.
91. Idem, f. 199.
92. Idem, f. 220.
93. Idem, f. 200.
94. Idem, f. 276.

https://biblioteca-digitala.ro

95. Ibidem – Inspectoratul Regional de Siguranţă Sibiu, Serviciul I, Biroul 1, cu nr. 1810 S/18 octombrie 1947, răspundea acestui ordin – indicându-l la începutul raportului său.
96. Idem, dosar 2026, f. 53.
97. Idem, dosar 1990, f. 139.
98. Idem, f. 196.
99. „Monitorul Oficial” nr. 72 din 16 octombrie, 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 23 august 1947, p. 1723-1815; Tratatul de Pace a fost ratificat cu unanimitatea celor 224 deputaţi prezenţi.
100. Constantin Sănătescu, *Jurnal, op. cit.,* p.255.
101. Discursul lui Gheorghe Tătărescu la ratificarea Tratatului de Pace publicat şi în „Drapelul” din 26 august 1947, iar comentarii asupra lui în „Drapelul” din 2 septembrie 1947.
102. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 202.
103. Idem, dosar 2026, f. 39-41.
104. Apud Şerban Rădulescu-Zoner, *Politica PCR a „tovarăşilor" de drum... op. cit.,* p. 11.

104 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 37/ 1947, f. 3—4.

105. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 220.
106. Idem, f. 273.
107. „Drapelul” din 6 noiembrie 1947 – articolul a apărut chiar în ziua în care naţional liberalii erau daţi afară din Guvern, şi aceasta era un răspuns la întrebarea din titlul articolului.
108. „Monitorul Oficial”, III, nr. 9 din 7 noiembrie 1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 1 noiembrie 1947, p. 67-72. În numele PNL-T vorbiseră în zilele anterioare şi alţi doi deputaţi.
109. Vezi *România. Viata politică în documente, 1947, op. cit.,* p. 241-251. '
110. Vezi articolele din „Scânteia”, „România Liberă”, „Poporul”, „Semnalul”. Campania de presă contra lui Tătărescu era relatată amănunţit, pentru Departamentul de Stat al SUA, de către Rudolf E. Schoenfeld – vezi *România. Viaţa politică în documente 1947, op. cit.,* p. 258-259.
111. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 324.
112. Idem, f. 275.
113. Idem, f. 279.
114. Idem, f. 287 şi f. 290.

114 bis. Despre frământările din Redacţia ziarului „Drapelul”

https://biblioteca-digitala.ro

transmitea informări către conducerea PCR, Constantin Codarcea (delegat sindical al ziarului); în *Darea de seamă*

https://biblioteca-digitala.ro

datată 5 noiembrie 1947, consemna atmosfera încărcată din Redacţie, faţă de campania de presă împotriva tătărescienilor: „Redactorii sindicalişti nu par a fi din cale afară devotaţi crezului liberal”; îl învinuiau pe V. G. Bârcă de atitudine anticomunistă care a dăunat ziarului. Acelaşi Codarcea transmitea informări şi cu privire la atmosfera şi discuţiile ce aveau loc la Clubul PNL-T. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 66, 69-70, 85.

115. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 279-280.
116. *România. Viaţa politică în documente. 1947, op. cit.,* p. 252.
117. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2505, f. l-4.
118. Formula folosită de realizatorul raportului, lucrător al Siguranţei, demostrează subordonarea deplină a instituţiei respective, în 1947, faţă de PCR; deşi era angajat al Statului, lucrătorul Siguranţei era convins că răspunderea lui, dar şi a celor care ocupau vreo funcţie publică, chiar şi a forţelor politice aliate la guvernare, era faţă de PCR.
119. Idem, dosar 2512, f. 7.
120. „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr. 11 din 10 noiembrie 1947, şedinţa Adunării Deputatilor din 5 noiembrie 1947, p. 98-99.'
121. Idem, p. 101-102; intervenţia lui Sever Paschievici şi în „Drapelul” din 7 noiembrie 1947.
122. „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr. 24 din 13 decembrie 1947.
123. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 322-323.
124. Idem, f. 338.
125. *România. Viaţa politică în documente. 1947, op. cit.,* p. 254—255. Maliţios, la sfârşitul şedinţei, Petru Groza a spus: „Domnilor miniştri, ordinea de zi fiind epuizată, vă rog să-mi daţi voie să ridic şedinţa, luându-mi adio de la domnul Vântu, al cărui glas a fost cel mai domol.” Dizidentul ţărănist Anton Alexandrescu, urmărind evoluţia evenimentelor, profeţise exact la 31 octombrie 1947: „în caz că tensiunea dintre liberali şi comunişti se va agrava, nu se pune problema înlocuirii lui Tătărescu cu Bejan, ci pur şi simplu liberalii vor pleca cu totul.” — Arh. SRI, fond D, dosar 1990. f. 285. DSS înregistra două păreri în opinia publică, pe marginea conflictului (6

https://biblioteca-digitala.ro

noiembrie): Tătărescu ori va fi arestat, ori va fi fugi din Ţară. – Idem, f. 321.

126. „Drapelul” din 7 noiembrie 1947. ’

https://biblioteca-digitala.ro

127. Ibidem.
128. „Monitorul Oficial”, partea a IlI-a, nr. 13 din 12 noiembrie,
1947, şedinţa Adunării Deputaţilor din 11 noiembrie 1947, p. 113.’ ’ ’
129. *România. Viaţa politică tn documente. ¡947, op. cit.,* p. 259.
130. Ibidem,
131. Idem, p. 275.
132. Idem, p. 255.
133. Nicolae Şerban Tanaşoca, *Cuvânt înainte,* în voi. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.,* p. LII.

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva concluzii posibile

Gheorghe Tătărescu şi-a dat seama că înlăturarea sa din Guvem însemna, în acelaşi timp, şi înlăturarea din viaţa politică a României, cel puţin pentru moment. De aceea, partidul său nu ar mai fi avut nici un viitor dacă încerca să-l conducă în continuare; ca urmare, crezând că-l va ajuta să se menţină, s-a dat la o parte din fruntea lui, deşi ar fi putut să rămână, având adepţi puternici şi majoritari, cu toate că, nu poate fi ignorată existenţa unui curent advers, care a speculat momentul prielnic pentru a prelua conducerea.

Gheorghe Tătărescu. pentru a pregăti partidul ca să supravieţuiască şi fără el, a încercat să reformeze conducerea, provocând dizolvarea Comitetului Executiv şi a Delegaţiei Permanente. Astfel, mai rămâneau ca organe de conducere Comitetul Central, şefii organizaţiilor judeţene şi Grupul parlamentar. Dizolvarea celor două organisme centrale, primele ca importanţă după preşedinte, nu a răzbătut în presă. însă, în- tr-un document al Securităţii – databil la sfârşitul lui 1949 sau începutul lui 1950 – intitulat *Notă explicativă* (nesemnat, autorul fiind cel mai probabil arestat; având în vedere foarte multele amănunte de culise prezentate, era unul dintre foştii lideri ai partidului) se consemnează actul de voinţă a lui Tătărescu[1]. Pentru a păstra, pe cât posibil, imaginea unităţii, dizolvarea nu a fost dezvăluită; într-o scrisoare a lui Tătărescu, din 3 decembrie 1947, se

https://biblioteca-digitala.ro

foloseşte formula „membrii celor două organisme sunt azi demisionari” – aşadar, nu au fost înlăturaţi, ci au demisionat[2].

„Drapelul” din 11 noiembrie 1947, sub titlul *PNL – în Opoziţie,* anunţa acceptarea noii poziţii a partidului în contextul politic al momentului; dar nu aşa cum s-ar fi aşteptat cei mai mulţi şi cum, după felul brutal în care fusese dat afară din Guvern, ar fi fost o reacţie considerată normală – ruperea oricăror punţi cu vechii aliaţi şi adoptarea unui limbaj dur faţă de aceştia, incluzând „dezvăluirile” ce erau în practica politicii româneşti după desfacerea unor alianţe conjuncturale. Probabil că însăşi comuniştii se aşteptau la un asemenea comportament dur, mai ales după izbucnirea din Parlament a lui Sever Paschievici, la 5 noiembrie 1947. Izbucnirea s-a dovedit, însă, a fi una mai mult sentimentală, de apărare şi de solidarizare cu cel care era sufletul PNL şi o urmare, în acelaşi timp, a revoltei spontane produse în rândul deputaţilor tătărescieni faţă de evidenta înscenare pusă la cale de comunişti. Articolul din „Drapelul”, nesemnat, prin urmare exprimând poziţia oficială a partidului, menţiona: „PNL intră în Opoziţie. O opoziţie prcticată prin mijloace legale, înăuntrul Parlamentului şi în afara lui, în faţa maselor cetăţeneşti. Situaţia Ţării e prea grea pentru ca cineva să conceapă campanii de tulburări sociale, de răscolire de pasiuni, de interese mărunte sau de preocupări restrânse de grup politic. Dimpotrivă, PNL înţelege să dea sprijinul său acţiunii de redresare economic a Ţării. El va fi călăuzit în toată acţiunea sa de Platforma-program, cu care s-au prezentat în alegeri partidele din Bloc în faţa Ţării. PNL nu uită rolul şi misiunea pe care le are în viaţa publică, înţelegând că toate forţele sale de muncă să fie şi mai departe puse în slujba intereselor superioare ale Statului”. Aşadar, nu numai că nu rupea legăturile cu cei care-l dăduseră afară de la Guvem, dar susţinea ferm că va lupta pentru îndeplinire Platformei-program, care, acum nu mai era, cel puţin formal, şi a PNL-T. La mijloc nu era, bineînţeles, nici acceptarea ca juste a motivelor dării afară, nici dragostea faţă de foştii aliaţi, nici măcar dorinţa de a contribui la îndeplinirea punctelor

https://biblioteca-digitala.ro

Platformei-Program, document care de mult se dovedise a fi doar o foaie de hârtie cu deziderate puse numai pentru a atrage voturile. La mijloc era dorinţa de conservare a partidului, poate în speranţa că momentul greu din noiembrie 1947 va fi trecut, şi urmat de o viitoare renaştere. însăşi viaţa politică a lui Gheorghe Tătărescu avea asemenea reveniri, chiar atunci când nimeni nu-i mai dădea vreo şansă. Aşadar, trebuia aşteptat, pe cât posibil cu cât mai puţine pierderi şi cu cât mai puţine valuri. Se urma, deci, cu stricteţe, hotărârea luată de Gheorghe Tătărescu în timpul vizitei pe care partizanii lui i-o făcuseră pe 5 noiembrie.

Pentru 11 noiembrie se anunţa întrunirea Grupului parlamentar naţional liberal, la ora 18, în sediul central al partidului. Anunţul de a doua zi[3] confirmă supoziţia regizării schimbărilor în conducerea PNL-T chiar de către preşedintele acestuia: Grupul parlamentar aprobase în unanimitate concluziile lui Tătărescu pe marginea ultimelor evenimente şi hotărâse, la sugestia aceluiaşi, convocarea Comitetului Central. Era combătută ideea existenţei unor dizidenţe în sânul conducerii, acceptându-se doar normale „discuţii libere, democratice”; formula nu se poate să fi fost prea aproape de adevăr. în acelaşi cadru, pentru prima oară era scos în prim plan Petre Bejan, care era desemnat a face declaraţia oficială a PNL-T, fără a fi indicat drept succesor la conducere[4]; era şi o motivaţie logică a prezentării declaraţiei de către el, deţinând funcţia de preşedinte al Grupului parlamentar liberal[5]. Tot în „Drapelul” (15 noiembrie) se va încerca combaterea zvonurilor privind conflictele interne în partid; totul, se afirma, este o acţiune de reorganizare. Aceasta avea într-adevăr loc. „Drapelul” din 18 noiembrie publica un *Comunicat privind reorganizarea PNL:* se înfiinţa o Comisie care să conducă procesul, în care intrau Petre Bejan, dr. Petre Topa, Dumitru Dimitriu-Iaşi, dr. Ilie Toma, Nicolae Teodorescu, Iulian Predescu, dr. Danieleanu, dr. Emil Maior, Ion Sfetcu; de asemenea, se numea o Comisie pentru revizuirea programului, formată din FI. Ştefănescu-Goangă, Vasile Tiroiu,

https://biblioteca-digitala.ro

Pompiliu Băbeanu, Ştefan lorgovici, Nicolae Enescu; o nouă Comisie de propagandă, în care intrau T. Andreescu-Rigo, I. Constan- tinescu-Brăila, dr. Eugen Dunca, dr. Ion Radu, Mariana Negură; o Comisie de presă, din Ion Drăghici, Victor Dimitriu, Vasile Bârcă, Mihail Solacolu, Nicolae Mărăcinescu, Iulian Predescu, Nicolae Gheorghian; o Comisie financiară în care intrau Sever Paschievici, Anastase Gheorghiu, Nicolae Trestianu, Victor Nicolau; şi, în sfârşit, o Comisie care să organizeze activitatea Clubului central al PNL-T, din T. Andreescu-Rigo, Ion Sfetcu, Mircea Nicolau, Romulus Teodorescu, Ion Guriţă, dr. Turlui[6]. însăşi componenţa comisiilor dovedeşte faptul că încă nu se produseseră defecţiuni majore; cea mai mare parte a demnitarilor partidului erau angajaţi în reorganizarea acestuia. Pentru cei care-şi arătaseră şovăiala, Aurel Voicu publica (în „Drapelul” din 21 noiembrie) articolul *Devotamentul cadrelor* – adevărata verificare a cadrelor, scria, se face atunci când partidul nu este la putere, pentru că doar atunci nu năvălesc oportuniştii. Dispute cu adevărat furtunoase vor avea loc abia pe 29 noiembrie, în timpul şedinţei plenare a comisiilor alese, dispute reflectate şi în scrisoarea lui Tătărescu din 3 decembrie.

Lumea politică se aşteptase, aşadar, la o reacţie violentă, chiar teatrală, din partea PNL-T; s-a trezit, însă, în faţa uncia diametral opuse. Funcţionase raţionamentul lui Tătărescu: Ţara era practic sub ocupaţie sovietică; nimeni din afară nu o mâi putea ajuta. Iar ocupantul se ştia că susţinea, fără scrupule, un singur partid – pe cel comunist. De aceea, să te ridici vehement împotriva Partidului Comunist, însemna o declaraţie de război făcută sovieticilor, gest posibil de lăudat intr-o carte de istorie, dar cu consecinţe grave asupra celui care-l făcea. Ca urmare, doar schimbarea acestei realităţi a raportului cu URSS putea duce şi la o schimbare internă. Până atunci forţele ce ar fi fost în stare să refacă Statul democrat român trebuiau conservate, chiar cu riscul unor laşităţi. Astfel s-a ajuns la declaraţia aproape ruşinoasă a lui Petre Bejan din 11 noiembrie 1947; în loc să muşte pentru că fusese lovit pe nedrept, PNL-T îşi arăta deplinul ataşament faţă de cei

https://biblioteca-digitala.ro

ce-l loviseră. Pregătiţi, cu siguranţă, să răspundă viforos la aşteptatul atac războinic al lui Bejan, deputăţii comunişti şi procomunişti au rămas profund surprinşi şi, probabil, dezamăgiţi că li s-a luat prilejul de a se înfrunta cu „rămăşiţele reacţionare”, sentiment repede transformat în dispreţ. Stenograma înregistra, la sfârşitul Declaraţiei oficiale doar aplauze pe băncile PNL. Nimeni nu a mai considerat necesar sà comenteze Declaraţia, deşi valoarea ei pentru Guvernul Petru Groza era majoră: partidul burgheziei se angaja să-l sprijine fără nici o reţinere şi fără a cere nimic în schimb. Gestul putea fi uşor exploatat, pentru uzul opiniei publice interne şi intemaţioale, putea fi prezentat ca o dovadă a faptului că şi Opoziţia recunoştea regimul politic din România ca fiind demn de susţinut, pentru că ar fi democratic. În contextul pregătirii înlăturării Monarhiei, sublinierea aderării Opoziţiei liberale la linia politică a Guvernului Groza aducea beneficii de imagine.

în sfârşit, Gheorghe Tătărescu a făcut şi pasul ultim, înlăturând piedica pe care însăşi persoana sa s-ar fi putut crede că o reprezintă în calea tolerării mai departe a existenţei PNL de către comunişti. „Drapelul” din 5 dcembrie 1947 publica, sub titlul *Retragerea d-lui Gheorghe Tătărescu de la preşedinţia PNL,* scrisoarea trimisă lui Petre Bejan, ca preşedinte al Grupului parlamentar al partidului: „D-lui ing. Petre Bejan, preşedintele Sfatului parlamentar PNL, Bucureşti, 3 decembrie 1947. *Scumpe prieten,* Discuţiunile care au avut Ioc în şedinţa plenară a comisiunilor interimare din 29 noiembrie au creat o situaţiune care trebui clarificată fără întârziere. în consecinţă, pentru a înlătura orice piedică în calea menţinerii unităţii partidului nostru şi pentru a-i asigura complecta libertate în acţiunea de reorganizare începută, am hotărât să mă retrag din postul de răspundere care mi-a fost încredinţat de Congresul general din iulie 1945. *Pentru această retragere pledează şi starea sănătăţii mele, care îmi impune un serios şi lung repaos.* în absenţa Comitetului Executiv şi a Delegaţiei Permanente, a căror membri sunt azi demisionari, îi revine Sfatului parlamentar misiunea să aleagă un Comitet de conducere care va

https://biblioteca-digitala.ro

exercita, până la convocarea Congresului general, autoritatea prezidenţială. Te rog a veghea, în calitatea d-tale de preşedinte al Sfatului parlamentar, la îndeplinirea acestui mandat Urându- vă tuturor izbândă în acţiunea ce veţi duce mai departe în slujba consolidării Ţării, rămân al d-tale cu cele mai bune simţăminte Gh. Tătărescu”[7]. Fostul preşedinte oferea colegilor de partid, pentru a-i accepta demisia, pe lângă motivul necesarei reorganizări şi un altul, pentru a le înlătura mustrările de conştiinţă pe care unii le-ar fi putut avea – acela al stării sale de sănătate, idee chiar subliniată de emitent în textul scrisorii. însă, nu-l desemna pe Petre Bejan drept succesor, cum, cu siguranţă acesta ar fi vrut, ci indica necesitatea unui organism colectiv de conducere provizorie. Astfel, Tătărescu menaja sensibilitatea şi a altor lideri liberali care ar fi vrut să acceadă la funcţia de preşedinte, dar îşi arăta şi rezervele – pe care de mai multe ori le împărtăşise în cercuri restrânse – faţă de calităţile lui Petre Bejan. Acesta nu se arăta încântat de ideea că ar putea să-i scape ocazia de a ajunge preşedinte de partid. De aceea, odată aflat în posesia scrisorii a convocat, chiar a doua zi, pe 4 decembrie, Comisia de reorganizare a PNL. Şi, pentru a sublinia cine este şeful, a convocat-o acasă la el, nu la sediul partidului. S-a hotărât să se întrunească Sfatul parlamentar pe *9* decembrie, ora 10, la Clubul central. Scopurile fixate: 1) precizarea noii poziţii a PNL, „în concordanţă cu *Moţiunea* citită în Parlament în ziua de 11 noiembrie crt. şi cu *Comunicatul* apărut în ziarul «Drapelul» din 18 noiembrie crt.”; 2) examinarea lucrărilor în vederea convocării Comitetului Central; 3) revizuirea programului PNL[8]. Pe 7 decembrie, „Drapelul” mobiliza membrii PNL în procesul de reorganizare a partidului, considerat important pentru întreaga Ţară. Şi, consfinţind schimbarea conducătorului, de aici înainte ziarul va exprima numai punctul de vedere al lui Petre Bejan şi poziţii favorabile acestuia.

Bine regizată, şedinţa Grupului parlamentar din 9 decembrie, la care au fost chemaţi şi şefii organizaţiilor

https://biblioteca-digitala.ro

judeţene ale PNL, a dus la rezultatele aşteptate de către organizatori. Petre Bejan a făcut un raport, incluzând – aşa cum învăţase de la Gheorghe Tătărescu şi un escurs istoric, pentru a se pune în evidenţă pe sine, dar şi pentru a-şi motiva insistenţa rămânerii, chiar după evenimentele cunoscute din ultimele luni, alături de Partidul Comunist. Legăturile cu comuniştii – spunea – nu erau conjuncturale, ci impuse de evoluţia însăşi a societăţii româneşti, din 1944, şi era, aşadar o datorie să se urmeze interesele societăţii, deşi „evenimente politice independente de

https://biblioteca-digitala.ro

voinţa partidului” au dus la încetarea colaborării la Guvem; PNL rămâne pe linia susţinerii Guvernului Petru Groza. Noul Comitet de conducere era format din Petre Bejan, Radu Roşculeţ, Petre Topa, Dumitru Dimitriu-Iaşi, Ilie Toma. Demisia lui Gheorghe Tătărescu a fost aprobată. Se fixa o nouă şedinţă pe 10 decembrie. Hotărârile luate vor fi sintetizate într-o *Moţiune* – primul document în care Tătărescu era, oficial, obiectul criticii unora dintre colegii săi (doar o parte dintre cei reprezentativi, pentru că, între timp, alţii demisionaseră din partid). După prezentarea, la punctul I, a noii conduceri, la punctul II se scria: Adunarea „1) Constată că *Memoriul* din 24 mai curent, redactat de dl. Gheorghe Tătărescu şi prezentat şefilor de partide din Guvem nu este expresia voinţei şi liniei politice a PNL, deoarece partidul nu a colaborat la el şi n-a fost pus în situaţia de a-l studia şi a se pronunţa asupra lui în cunoştinţă de cauză. Actele de administraţie ministerială, deoarece aparţin direct ministrului de resort, nu angajează răspunderea politică a partidului. 2) PNL înţelege să-şi fixeze atitudinea sa politică pe temeiul *Moţiunii* citită în Parlament în şedinţa din 11 noiembrie crt. şi al *Comunicatului* din 18 noiembrie crt., dând cel mai larg sprijin Guvernului în opera sa de redresare economică, politică şi socială a Ţării. 3) PNL rămâne neclintit pe calea trasată prin înţelegerea cu partidele democrate din mai 1944 – care este conformă cu interesele superioare ale Ţării şi anume: pe plan extern, prietenia şi colaborarea strânsă cu URSS şi cu statele democrate prietene din sud-estul european, iar pe plan intern, lupta politică comună, alături de celelalte partide democrate, pentru propăşirea şi democratizarea Ţării”. Se menţionează, în „Drapelul”, că la punctul II al *Moţiunii* au fost doar două abţineri[9].

Ca să arate comuniştilor că noua conducere a PNL îi recunoaşte pe adevăraţii stăpâni ai Ţării, Petre Bejan îi va scrie, imediat după şedinţa din 9 decembrie, lui Gheorghiu-Dej, secretar general al PCR, trimeţându-i textul *Moţiunii* adoptate[10]. Se poate interpreta gestul doar ca o punere în temă a unui fost aliat, alături de care noua conducere liberală voia să rămână. Dar, gestul

https://biblioteca-digitala.ro

poate fi interpretat şi ca pe o invitaţie adresată 258
liderului comunist de a-şi spune părerea, eventual de a indica modificări în text sau de a transmite directive. înclină spre această a doua supoziţie două lucruri: cunoscuta maleabilitate de caracter a lui Petre Bejan, gata oricând la gesturi de oportunitate pentru cariera sa politică; faptul că *Moţiunea* nu a fost trimisă şi celorlalţi foşti aliaţi. în sfârşit, de reţinut faptul că *Moţiunea,* deşi adoptată în cadrul şedinţelor din 9 şi 10 decembrie, deşi era necesar ca urgent membrii PNL să o cunoască, va fi publicată în oficiosul partidului abia pe 12 decembrie; se aşteptase o zi, după ce textul ajunsese la Gheorghiu-Dej, pentru ca, dacă acesta ar fi avut observaţii critice să poată fi operate modificări. Un eventual răspuns aprobator sau cu unele observaţii din partea Partidului Comunist putea fi interpretat ca pe o aprobare a ceea ce s-a făcut în PNL după demisia lui Tătărescu; ar fi însemnat girul dat de comunişti încercării de refacere a unui partid burghez; şi, unii ar fi putut chiar trage concluzia că grupul Bejan a acţionat sub conducerea PCR. Sfârşitul lui 1947 era, încă, momentul când chiar şi comuniştii mai ţineau la unele aparenţe. Un document, inedit până acum, vine să indice cu maximă precizie raţionamentul PCR, la începutul lui decembrie 1947, faţă de problemele din interiorul partidului cu care fusese aliat. Deja s-a demonstrat că acţiunile tătărescienilor erau supravegheate strict de către organele Ministerului de Interne, informaţiile importante fiind dirijate spre conducerea PCR, acolo unde exista un birou special de analiză; apoi, de aici, documentele cele mai valoroase erau transmise celei mai înalte ierarhii a partidului. Pe acestă filieră, a ajuns la losif Chişinevschi, la începutul lui decembrie 1947, un document întocmit de Siguranţă – „asupra situaţiei politice a PNL-ului ca urmare a

https://biblioteca-digitala.ro

participării sale la guvernare şi a ultimelor evenimente”. Chişinevschi nota, la 2 decembrie, o apreciere mai largă, având forma unei scrisori: „Tovarăşului Gheorghiu-Dej. Oglindind contradicţiile adânci dinăuntrul marei burghezii, poziţia grupului care a iniţiat această acţiune [schimbarea conducerii PNL-T] are, după părerea mea şi alt sens: 1) Face o încercare de a salva partidul în plină descompunere: 2) O încercare de a-şi croi un drum nou în vederea apărării intereselor

https://biblioteca-digitala.ro

burgheziei [...]. Un lucru este pentru mine clar, că unei părţi dintre cele mai însemnate ale numitului partid, ca şi a marei burghezii ca atare, i-ar conveni o regrupare a acestora în aşa fel ca elementelor pe de-a-ntregul compromise să le ia locul elementele necompromise sau mai puţin compromise. De aceea, cred că *ar fi necesar a ascuţi aceste contraziceri* [subl. n.], dar totodată a împiedica întărirea poziţiilor vreuneia dintre părţi”[11]. Gheorghiu-Dej a acţionat conform statului dat de Iosif Chişinevschi: a înregistrat *Moţiunea* care-i fusese trimisă de Petre Bejan, dar nu a răspuns.

înclinaţia lui Petre Bejan spre o conlucrare strânsă cu PCR era mai veche, în vara şi toamna lui 1947 el conducând aripa procomunistă a PNL-T; nu, însă, dintr-o afinitate doctrinară cu aceştia, ci din pur oportunism politic. Imediat după demisia miniştrilor naţional liberali, Bejan şi-a accentuat tendinţa, încercând să îndrepte PNL pe această linie chiar înainte de a fi ales preşedinte. O notă a DGSS din 11 noiembrie înregistra faptul că, în timpul unei întrevederi cu Gheorghe Tătărescu, din 10 noiembrie, Bejan a cerut organizarea unei întâlniri cu fruntaşii PCR, „pentru a stabili în mod definitiv, dacă situaţia prezentă a liberalilor este ceva de durată, sau este conform cu *promisiunile dinaintea plecării sale în străinătate* [subl. n.]”. Aşadar, Bejan primise nişte promisiuni înainte de a pleca în străinătate (13 septembrie 1947) de la comunişti, pe care le inteipretase ca asigurându-i viitorul. Tătărescu bănuia de mult că fidelitatea lui Bejan este îndoielnică; de aceea, informatorul Siguranţei avea dreptate când afirma: „Tătărescu nu acordă o prea mare încredere afirmaţiunilor pe care le face Bejan, *îl crede influenţat din afară* [subl. n.]”. Din afara PNL-T nu putea fi influenţat decât de cei care conduceau efectiv, comuniştii, tot ei fiind şi cei care-i puteau face promisiuni[12]. Interesant şi faptul că perioada călătoriei menţionate în străinătate a coincis perfect cu atacul final al PCR împotriva PNL-T; Bejan va reveni în Tară în

https://biblioteca-digitala.ro

noiembrie, când faptul se consumase[13]. ’

Cu toate dovezile de supunere faţă de PCR ale noii conduceri liberale, organizarea PNL-Bejan a fost ţinută sub o strictă observare. La 4 decembrie 1947, se cereau, printr-un ordin circular al DGSS, informaţii din toate judeţele privind activitatea liberalilor[14].

Delimitările de vechea conducere vor urma şi în planul adresabilităţii Partidului Naţional Liberal Bejan. „Adevărul”, în articolul *Burghezia fără partid,* afirmase că transformarea prin care a trecut fostul partid al lui Tătărescu, a lăsat clasa pe care acesta susţinuse că o reprezintă iară un organism politic propriu. „Drapelul” răspundea că nu este vorba decât de o „evoluţie şi o adaptare” la realităţi: PNL nu e partidul unei persoane, dar nici a unei singure clase sociale; mai mult, se afirma că „în Ţara noastră nu există o anume clasă burgheză care să simtă necesitatea specială a unui organism politic”. PNL reprezintă mai ales categoriile de mijloc, practicând liberalismul social[15]. Aceste delimitări vor răzbate şi în directivele trimise de noua conducere organizaţiilor judeţene: toate trebuiau să se reorganizeze; toate trebuiau, „obligatoriu”, să includă în conducere elemente muncitoreşti şi ţărăneşti; toate erau obligate să aibă raporturi bune cu membrii celorlalte partide democrate[16].

Documentele de arhivă demonstrează că Gheorghe Tătărescu avusese dreptate: dacă nu hotăra, încă din 5 noiembrie 1947, rămânerea alături de BPD, „până la victoria finală”, dacă nu-şi organiza ieşirea din partid, acesta ar fi avut imediat soarta PNŢ. Atât de convinse erau organele Ministerului de Interne că aşa va hotărî PCR, încât, din proprie iniţiativă, ca să se remarce, în unele judeţe au trecut la represalii împotriva PNL-T, doar la câteva zile după votul de neîncredere din Parlament, înainte de a mai primi vreun ordin în acest sens de la Bucureşti. La Craiova, sediul Organizaţiei judeţene PNL-T a fost imediat închis şi sigilat de autorităţi. Cum nu se dorea victimizarea tătărescienilor, ceea ce ar fi orientat simpatia opiniei publice către ei, măsura Iută voluntarist la Craiova – ca şi altele similare din Ţară – a fost revocată. La 8 noiembrie (telegrama 40876) DGSS ordona Inspectoratului Regional de

https://biblioteca-digitala.ro

Siguranţă Craiova: „Raportaţi în termen de 48 ore motivele pentru care s-a sigilat sediul Organizaţiei PNL-T din Craiova şi cine a dat această dispoziţiune. în cazul când nu s-a ridicat sigiliul, procedaţi la desigilarea imediată. Cercetările dvs. vor cuprinde detalii complecte privind această chestiune”. Semna chiar directorul general Nicolae Popescu[17]. Existenţa unor astfel de iniţiative locale, ca cea de la Craiva, neordonate şi nedorite de autorităţile centrale – care doreau doar o strictă supraveghere – a obligat DGSS să emită ordinul circular nr. 41158 S/10 noiembrie 1947, „pentru orientarea organelor de siguranţă”: „Prin ieşirea din Guvern a PNL-T, acest partid va fi tratat ca o formaţiune politică legal constituită şi care se bucură, deci, de toate drepturile conferite de legi. În consecinţă, nu se va admite nici o atitudine ostilă faţă de organizaţiunile sau de membrii PNL-T, pornită numai din faptul abaterilor grave ale conducerii partidului – problemă care va constitui, eventual, o preocupare a Guvernului”. Dar, se adăuga, Siguranţa trebuie să intervină „pentru a preveni orice acţiuni” care ar leza regimul democrat; „În această situaţie vor intra şi acei membri ai PNL-T cari prin activitatea lor pot dăuna ordinei şi siguranţei Statului”. Cele două formule anulau în practică ordinul ca tătărescienii să fie lăsaţi în pace; dacă Siguranţa credea că eventuale acţiuni ar putea dăuna regimului, cei bănuiţi puteau fi arestaţi preventiv[18].

Paralel cu stoparea unor acţiuni ca cele de la Craiova, Siguranţa a ordonat urmărirea, în toată Ţara, a reacţiei opiniei publice şi mai ales a membrilor PNL-T faţă de evenimentele privind partidul respectiv; se cereau răspunsuri telegrafice, dovadă a importanţei acordată reacţiei tătărescienilor. Ordinul circular a fost urmat de răspunsuri – cum se ceruse, telegrafice din majoritatea judeţelor. La 8 noiembrie, ora 14, Inspectoratul de Siguranţă Sibiu telegrafia la DGSS (Serviciul II): Demisiile miniştrilor tătărescieni au produs o adâncă impresie, între membrii PNL-T, starea lor de spirit fiind, însă, liniştită, demisiile producând un regret, nu o îngrijorare; fuseseră liniştiţi de telefonul dat din Bucureşti de deputatul Ion Ciolan, care-i asigurase că

https://biblioteca-digitala.ro

repercusiunile negative se vor limita doar la înlăturarea miniştrilor. Siguranţa a înregistrat şi al doilea telefon dat de Ion Ciolan, în aceeaşi zi, anunţând că deputăţii PNL-T vor rămâne la posturi. Deja la Sibiu se formase un curent care cerea înlocuirea lui Tătărescu cu Bejan. în aceeaşi telegramă se indica şi reacţia „elementelor opoziţioniste reacţionare”, în rândul cărora se observase „o accentuată îngrijorare, crezând că PNL-T, pe care l-au socotit organ ponderator şi de rezistenţă faţă de partidele muncitoreşti, va fi desfiinţat, ca şi fostul PNŢ Maniu”[19]. Treptat, liberalii sibieni se vor arăta tot mai alarmaţi, deşi din Bucureşti venise spre a-i linişti deputatul Ciolan[20]; vor începe să-şi înainteze demisiile din PNL-T, pentru că „se tem de urmări”[21]. Printr-o radiotelegramă, la 8 noiembrie, se anunţa DGSS că Organizaţia naţional-liberală Deva hotărâse să se autodizolve, deoarece „în rândul tătărescienilor evenimentul demisiei miniştrilor lor a produs o mare îngrijorare”[22]. în aceeaşi zi se transmitea şi situaţia din Constanţa: comercianţii şi ţăranii înstăriţi, „refractari regimului”, considerau demisia miniştrilor PNL-T ca pe un protest al acestora faţă de „condamnarea lui Maniu, întrucât Guvernul intenţionează a aplica conducătorilor maniştri pedeapsa cu moartea. Conducătorii tătărescieni, dându-şi seama de nedreptatea şi înscenările făcute împotriva partidului [lui] Maniu, ţinând seamă şi de notele trimise de puterile anglo-americane Guvernului român, n-au acceptat vederile Guvernului, care sunt impuse de PCR, şi astfel se desolidarizează de acţiunile Guvernului, demisionând.” în schimb, „Muncitorii cer a se aplica măsuri trădătorilor tătărescieni care, în frunte cu ministrul de Externe, au trădat interesele poporului”. Ca de obicei, în epocă, „reprezentanţii maselor democrate” în urma lecturii ziarului „Scânteia”, au hotărât să trimită telegrame de sprijin către Guvern. în această atmosferă, membrii PNL-T Constanţa erau foarte îngrijoraţi; între ei, considerau acţiunile împotriva lui Tătărescu ca o înscenare a comuniştilor[23]. Din Câmpulung Muscel se raporta aceeaşi stare de îngrijorare a tătărescienilor[24].

https://biblioteca-digitala.ro

La fel din Tulcea, unde prefectul liberal Mihai Gioca şi-a dat demisia din partid, după care a încercat să se sinucidă[25]. Gestul putea face valuri, nedorite de autorităţi, în rândul opiniei publice; de aceea. Direcţia Generală a Poliţiei de Siguranţă cerea urgent, în aceeaşi zi, lămuriri suplimentare[26]. Pe 9 noiembrie se raporta şi din Turda că naţional liberalii locali sunt surescitaţi, stare accentuată şi de faptul că, revenind din străinătate, Petre Bejan se oprise la 5 noiembrie la Turda şi lansase, în timpul unei întruniri restrânse, un atac împotriva lui Gheorghe Tătărescu[27]. Ajuns la Braşov, a doua zi, Bejan a încercat sâ ţină acelaşi discurs antitătărescian şi în faţa fruntaşilor liberali locali, dar şeful Organizaţiei judeţene, prefectul Ion Strat, i-a anulat întrunirea[28]. Conform aceloraşi categorii de documente,, foarte alarmaţi erau şi naţional liberalii din judeţul Suceava, mai ales după ce, la jumătatea lui noiembrie, deputatul Spiridon Moraru i-a sfătuit, dacă vor să se salveze, să demisioneze din PNL-T; mulţi i-au urmat sfatul[29]. Plecări masive se înregistrau şi în Organizaţia judeţeană Cluj[30]. Astfel de relatări erau primite de organele Ministerului de Interne din întreaga Ţară[31], fenomenul neliniştii şi chiar al derutei fiind generalizat. Autorităţile nu erau interesate în refacerea coeziunii, a puterii PNL-T. De aceea, încercările pe această linie ale fruntaşilor partidului erau strict urmărite: În Bucureşti, Inspectoratului de Siguranţă i se ordona (cu nr. 41007 S) de către DGSS, organizarea urmăririi tuturor acţiunilor conducătorilor PNL-T, a foştilor miniştri ai acestuia, „raportându-se la timp orice constatări veţi face în legătură cu aceştia”[32].

încăput pe mâna lui Petre Bejan, fostul PNL – Tătărescu, devenit PNL – Bejan va ajunge a fi paticipant conştient la programul PCR de comunizare a României, oferind, pentru câteva luni, comuniştilor argumentul – fluturat mai ales în faţa străinătăţii – păstrării pluralismului politic şi, aşadar, a democraţiei. Pentru a fi tolerat, Bejan nu a avut nici un gest potrivnic Partidului Comunist; mai mult, ca sâ înlăture orice suspiciune, la sfârşitul lui decembrie 1947 a iniţiat un nou program al

https://biblioteca-digitala.ro

partidului, program despre care spunea că se bazează pe „liberalismul progresist cu concesii capitale în spiritul nou.” Nu toţi fruntaşii liberali s-au arătat încântaţi; unii l-au acuzat că „a comunizat liberalismul” şi că „face jocul comuniştilor” şi au încetat orice fel de activitate în cadrul partidului (printre aceştia Amedeu Bădescu, Grigore Popescu, Mircea Nicolaescu)[33]. Comentând noul program, Aurel Voicu incudea o frază care spunea totul despre PNL-B: „Noul program PNL porneşte de la următoarea premiză ideologică: mersul societăţilor umane în genere şi al celei româneşti în special este orientat spre socialism. Socialismul este forma de organizare socială şi politică a viitorului"; Adăuga ideea că proprietatea trebuie să devină un bun social[34]. Aşadar, a fost înlăturat din programul tătărescian principiul esenţial, acela al proprietăţii private care trebuie să stea la baza societăţii. în curând, va fi înlăturat şi alt principiu menţinut cu consecventă de Gheorghe Tătărescu – acela al necesităţii Monarhiei. Sub conducerea lui Petre Bejan, deputăţii liberali au votat pentru aprobarea abdicării Regelui Mihai şi pentru proclamarea Republicii Populare Român. Cum numărul total al deputaţilor era de 416, iar în sală, pe 30 decembrie 1947, s-au aflat doar 295 deputaţi, se poate crede că măcar o parte din cei absenţi ar fi fost naţional liberali care au absentat intenţionat, pentru că nu erau de acord cu abdicarea. în orice caz, Gheorghe Tătărescu a lipsit, el nemaiparticipând la nici o şedinţă din momentul când Parlamentul i-a dat votul de neîncredere, 5 noiembrie 1947. Exista practica de a fi consemnaţi în „Monitorul Oficial”, la începutul stenogramei fiecărei şedinţe, toţi deputăţii absenţi, dar, pentru şedinţa din 30 decembrie 1947 s-a făcut o excepţie – lista nu există[35]. Aşadar, nu putem şti câţi naţional liberali au votat pentru abdicarea Regelui şi pentru republică. Cu toate acestea, se cunoaşte poziţia oficială a PNL – Bejan. în „Drapelul” din 1 ianuarie 1948 se scria: „într-o atmosferă de entuziasm, Camera a votat în unanimitate Legea prin care ia act de abdicarea Regelui Mihai I şi crearea Republicii Populare Române”. Şi, cu satisfacţie,

https://biblioteca-digitala.ro

oficiosul partidului exclama: „Prin acest act istoric se deschid democraţiei noastre căi noi spre măreţe înfăptuiri” etc. Apoi, în numărul din 3 ianuarie va fi publicat comunicatul oficial: „PNL, organism politic viu, care a ştiut întotdeauna să-şi determine acţiunile şi să-şi fixeze poziţiile în spiritul vremurilor şi în funcţie de aspiraţiile maselor, colaborând, în cei 100 de ani de existenţă, la organizarea Statului român modem, socoteşte azi, când toate puterile emană de la popor, că noua formă de stat este cea mai potrivită pentru dezvoltarea tuturor puterile de muncă şi creaţie ale acestui neam. Cu această nouă formă vom putea consolida un stat nou, puternic şi prosper”.

Pentru a arăta că mai există, PNL – Bejan va hotărî, la 11 februarie 1948, convocarea unui Congres. În aceeaşi şedinţă a conducerii, au fost excluşi din partid câţiva „reacţionari” care nu acceptaseră noua linie: deputatul de Năsăud, Amedeu Bădescu; cel de Someş, Grigore Popescu; de Muscel, Nicolae Enescu („pentru grave abateri privind linia democratică şi disciplina partidului” – cum se scria în hotărâre)[36]. Pe 25 februarie 1948, Congresul a fost amânat; în schimb, se va participa la alegerile pentru Adunarea Constituantă[37]. PCR va îngădui alegerea a şapte deputaţi naţional liberal: Petre Bejan la Bucureşti; Ilie Toma la Arad; Zenovie Vasilescu la Dolj; Romulus Teodorescu la Argeş; Nicolae Mărăcinescu la Vâlcea; Radu Roşculeţ la Constanţa; Nicolae Teodorescu la Tecuci[38]. (Pentru alegerile din 28 martie 1948, PNL – Bejan dorise să depună liste în 45 judeţe, însă a reuşit numai în 22. Printre lozincile electorale figurau: „PNL luptă pentru binele obştesc şi pentru propăşirea poporului”; „PNL propovăduieşte pacea şi armonia între păturile sociale”. După înşirarea lozincilor, manifestele se încheiau cu îndemnul: „Votaţi deci cu încredere semnul partidului, o linie în picioare”[39].) Tolerarea de către comunişti, îl făcea pe Petre Bejan să exclame satisfăcut: „Noi suntem mulţumiţi de rezultatul alegerilor. Operaţiunile electorale au decurs în mod normal şi nu avem de făcut nici o contestaţie”[40]. La 7 aprilie, Marea Adunare

https://biblioteca-digitala.ro

Naţională şi-a format Comisia Constituţională, în care au intrat şi Ilie Toma de la PNL – Bejan şi Dinu Moisescu de la PNŢ (fost lupist; aveau şi ei trei deputaţi)[41]. Doar peste două zile, Gheorghiu-Dej, raportor al Comisiei, prezenta textul Legii fundamentale noi în faţa Adunării prezidată de Gheorghe Apostol. La discuţia generală, din partea PNL – Bejan va lua cuvântul chiar preşedintele partidului: lăuda proiectul de la un capăt la altul – Constituţia „corespunde actualei structuri a Statului român, întemeiat pe principiul muncii, pe libertate, dreptate şi democraţie"; apără interesele superioare ale Statului; apără toate drepturile şi toate libertăţile cetăţeneşti; protejează proprietatea necesară familiei; stimulează agricultura; „în consecinţă, constatăm că Proiectul de Constituţie corespunde în totul şi principiilor programului

nostru şi este de natură a asigura dezvoltarea şi prosperitatea Statului Român". Şi, pentru a fi pe deplin în graţiile comuniştilor, Petre Bejan declara că Marea Adunare Naţională „este compusă din reprezentanţii autentici ai poporului muncitor [...], reprezintă toate păturile sociale şi toate partidele politice". PNL – Bejan va vota Constituţia[42]. Partidul aluneca vertiginos spre dispariţie, deşi nu ieşea din cuvântul PCR. „Drapelul" anunţa, la 18 aprilie 1948 că, dat fiind vacanţa parlamentară şi măsurile de reorganizare în curs, ziarul va apare doar o dată pe săptămână, lunea. Ultimul număr, cel din 30 mai 1948, anunţa întâlnirea şefilor organizaţiilor judeţene ale PNL – Bejan din 24 mai, unde se adoptase deviza „Să nu ne despărţim de popor!", şi fusese ales noul Comitet de conducere: Petre Bejan, Radu Roşculeţ, Gheorghe Vântu, Ion Tomescu, Ilie Toma, Nicolae Mărăcinescu, Nicolae Teodorescu[43]. A fost ultima întrunire a conducerii partidului, conform înregistrărilor Siguranţei. De aici înainte era menţionat în documente „fostul partid Bejan". Formula reprezenta o realitate: în practică, partidul nu mai exista. Dar, a existat şi o hotărâre oficială de dizolvare a lui, luată în şedinţa Secretariatului Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (noua denumire a PCR), din 28 ianuarie 1949. Atunci s-a hotărât autodizolvarea

https://biblioteca-digitala.ro

Partidului Naţional Popular – cadrele acestuia urmau să fie repartizate în diverse organizaţii ale PMR (dovadă a faptului că partidul fusese creat din comunişti, pentru a deruta opinia publică); patrimoniul era preluat de PMR, averea trecea la Stat; ziarul „Naţiunea” îşi înceta apariţia. Alt punct pe ordinea de zi era intitulat „Dizolvarea partidelor burgheze”. Teohari Georgescu, ministrul de Interne, afirma că Brătianu şi Titel Petrescu au adoptat o poziţie de aşteptare, „dând cuvânt deschis să nu se ia atitudine contra noastră. în realitate... continuă acţiunile ostile”. „Cu Bejan este altă situaţie, are poziţia că votează toate măsurile noastre, dar ţine legătura cu chiaburimea şi dă cuvânt de ordine să fie pregătiţi pentru schimbări. Sunt la fel de duşmani şi nu există nici un argument să poată rămâne mai departe. Problema este dacă venim cu autodizolvarea sau luăm măsuri. Mai bine să se autodizolve întâi PNP şi apoi venim cu măsurile. *Tov. Vasile Luca:* Noi n-am luat măsuri pentru darea în judecată a bejeniştilor amestecaţi în afaceri murdare, sabotaje etc. Să dăm curs judecăţii pentru activităţi dăunătoare Republicii”[43bis].

*

Gheorghe Tătărescu şi partidul său personal au, fără îndoială, un loc important în istoria zbuciumată a perioadei 1944-1947. Ar fi simplist să etichetăm activitatea PNL-T ca bună sau rea. Cred că încercarea de monografie prezentă scoate în evidenţă acţiuni încadrabile fie într-o parte, fie în cealaltă. Oprindu-ne numai asupra celor două ţeluri principale pentru care partidul lui Tătărescu a intrat în Guvernul Petru Groza, ţeluri în funcţie de care poate fi judecată întreaga sa existenţă – 1) oprirea procesului de comunizare a României, apărarea libertăţilor cetăţeneşti, a proprietăţii private; 2) redobândirea Transilvaniei de Nord – constatăm că pe primul nu l-a îndeplinit, însă, la revenirea Transilvaniei de Nord în cadrul României a avut un rol major.

Astăzi este foarte larg dezbătută problema vinovăţiilor, a responsabilităţilor – interne şi externe –

https://biblioteca-digitala.ro

pentru cucerirea puterii politice în România de către comunişti. O anumită contribuţie au avut-o atât forţele interne, cât şi cele externe, fără a se putea indica precis câtă vinovăţie revine fiecăreia. într-un singur caz – contribuţia URSS – se poate pune o concluzie definitivă: Moscova a fost factorul decisiv al comunizării României.

în plan intern, fatorii politici care prin unele din acţiunile lor au facilitat instaurarea comunismului în România au fost Regele şi o parte a partidelor necomuniste, burgheze, cele mai multe dizidenţe ale PNL şi PNŢ. în acest context trebuie privită contribuţia PNL-T. în ceea ce-l priveşte pe Rege, sunt mai multe momente în care poziţia sa i-a favorizat pe comunişti, cel mai important fiind acela din 1 decembrie 1946. Rezultatele alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946 erau falsificate şi faptul acesta se cunoştea; însă, Regele a validat frauda electorală prin deschiderea lucrărilor Parlamentului, deşi luliu Maniu şi Dinu Brătianu se opuseseră. Mihai a validat nişte alegeri pe care le ştia trucate, arâtându-şi „fericirea” că se află în mijlocul deputaţilor aleşi împotriva voinţei poporului. Astfel, a contribuit substanţial la luarea Ţării în stăpânire de către comunişti. în anul următor, chiar în momentul procesului liderilor PNŢ, la deschiderea sesiunii parlamentare din 15 octombrie 1947, din nou se remarcă Mesajul citit de Rege. Pe când luliu Maniu era judecat ca un criminal de rând într-un proces înscenat de comuniştii care dominau şi Parlamentului, Regele Mihai spunea membrilor acestuia: „Cu adâncă mulţumire sufletească mă găsesc din nou în mijlocul reprezentanţilor Ţării, întruniţi astăzi în a doua sesiune ordinară a actualei legislaturi. Lucrările domniilor voastre în prima sesiune ordinară şi extraordinară au fost rodnice”. Printre „lucrările rodnice” de până atunci ale Parlamentului ales în 1946, fuseseră Legea Oficiilor industriale care pregătea naţionalizarea şi dizolvarea PNŢ. La sfârşit, Suveranul nu uita să le ureze „spor la muncă”. Insă, în balanţă trebuie pusă şi „greva regală” din 1945, prin care Mihai a încercat să formeze un guvern reprezentanţiv şi democratic, fără a reuşi. Şi,

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie spus că Regele în nici un caz nu poate fi acuzat că i-ar fi ajutat pe comunişti de bună voie; a făcut-o constrâns, crezând, ca şi unii oameni politici ai momentului, precum Gheorghe Tătărescu, că se va câştiga timpul necesar apariţiei unei soluţii salvatoare. Istoria a înregistrat, însă, faptele; şi acestea indică facilitarea drumului PCR şi de către unele acte ale Regelui. Ion Cristoiu foloseşte chiar formula „contribuţia Regelui la instaurarea comunismului”[44]. Dintre „tovarăşii de drum” care au sprijinit, prin unele dintre acţiunile lor, ascensiunea comuniştilor, cel mai important a fost PNL-T[45]: datorită ponderii avute în Tară; ca efect distructiv asupra partidelor istorice; ca efect liniştitor, asigurător în aparenţă, pentru păturile sociale mijlocii, privind ideea de proprietate privată în România. A fost singurul dintre aliaţii PCR care a încercat o opoziţie din interior la sistemul legislativ ce anunţa naţionalizările. Şi, totodată, a fost singurul dintre „tovarăşii de drum” ai PCR care îşi vedea un viitor şi în afara alianţei cu comuniştii. în ansamblu, prin activitatea sa în cadrul Guvernului şi al Parlamentului, a avut un oarecare efect de frână în drumul comuniştilor[46]. Există şi altă deosebire între PNL-T şi celelalte partide aliate cu PCR, deosebire subliniată de Şerban Rădulescu-Zoner: „PNL-T nu a fost condus sau controlat de comunişti infiltraţi, ci supravegheat prin intermediul unor informatori ai Siguranţei”[47]. Multe documente ale acestei instituţii, prezentate în volumul de faţă, subliniază justeţea afirmaţiei, cu precizarea, însă, că informatorii erau uneori chiar membri ai conducerii PNL-T; aşadar, puteau nu doar să raporteze ce se întâmpla în interiorul lui, ci puteau şi să influenţeze luarea unor decizii.

Insuccesul lui Tătărescu în plan intern şi succesul lui în plan extem reprezintă insuccesul întregii societăţi româneşti şi succesul întregii societăţi româneşti. Cele două probleme – instaurarea regimului comunist şi încheierea Tratatului de Pace – au avut consecinţe asupra cărora discuţia trebuie făcută unitar, între cele două existând o relaţie de determinare. Privirea poate fi făcută, şi concluziile pot fi trase fie în funcţie de

https://biblioteca-digitala.ro

interesul societăţii româneşti din acel moment, de reacţia ei din acel moment istoric (1944-1947), cu repercusiunile în următoarele decenii; fie în funcţie de interesul mult mai larg privind evoluţia de ansamblu a Istoriei românilor, de consecinţele asupra acesteia. Desigur că blamarea a ceea ce s-a întâmplat în perioada 1944-1947 – în plan intern: instaurarea unei dictaturi dure ce a anulat orice fel de drepturi şi libertăţi cetăţeneşti, a distrus un sistem democratic, a provocat zeci de mii de victime; în plan extem: înfeudarea Ţării faţă de URSS, acceptarea şi a unor prevederi oneroase în Tratatul de Pace – este una normală, pe deplin îndreptăţită, acestea fiind fapte de condamnat. Atunci când încadrăm perioada 1944-1947 în ansamblul Istoriei românilor, problema se pune astfel. Judecând la rece, dacă nu s-ar fi instaurat Guvernul Petru Groza, în martie 1945, cu predominanţă comunistă, ocupantul sovietic şi-ar fi continuat atitudinea de până atunci: nu retroceda României Transilvania de Nord. Şi Occidentul nu numai că nu ar fi putut impune retrocedarea, dar se ştie că se ferea, în mod explicit, de a rupe relaţiile cu URSS pe o problemă românească. Nici opinia publică occidentală nu ar fi acceptat, atunci, o acţiune antisoviética, datorită simpatiei faţă de poporul rus care dăduse atâtea jertfe în războiul abia terminat, precum şi dintr-un spirit de conservare asemănător cu acela care a făcut posibilă politica de conciliere faţă de Germania în criza cehoslovacă din 1938. Dacă nu ar fi fost impus Guvernul Groza la Bucureşti, în cel mai bun caz, la Conferinţa de Pace, URSS ar fi impus a doua parte a articolului 19 din Convenţia de Armistiţiu: .României i se va retrocea Transilvania de Nord, întreagă sau *parţial*[1] '. Nesatisfăcută în planul evoluţiei politice interne a României, Moscova putea impune, ca pedeapsă, o soluţie care să-i defavorizeze pe români, mai ales în condiţiile curţii asedui ce i se făcea de Budapesta.

În istoriografia românească, Tratatului de Pace de la Paris i s-au consacrat foate multe lucrări, fiind interpretat în cele mai diferite feluri. Din două motive, raportez propriile concluzii doar la capitolul scris de

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Onişoru în volumul *Istoria PNL*[S]:* autorul respectiv include formulele cele mai negative privind caracterul Tratatului de Pace pentru România şi privindu-l pe Gheorghe Tătărescu; este cea mai recentă lucrare, presupunându-se, astfel, că are în spate parcurgerea şi a întregii bibliografii. Având în vedere, realist, condiţiile internaţionale ale anului 1946, care făceau imposibilă revendicarea de către România a Basarabiei şi Bucovinei de Nord, Gheorghe Onişoru dă dreptate Delegaţiei româneşti care nu putea ridica decât două probleme esenţiale: cobeligeranţa; graniţa de vest. Asupra celor două s-au purtat discuţii ample la Paris. La prima ni s-a răspuns nefavorabil, pe când a doua cerere a fost satisfăcută. Revenit în Ţară, Gheorghe Tătărescu afirma, în cadrul raportului pe care-l va face în faţa Consiliului de Miniştri, la 23 septembrie 1946: „Dacă n-ar fi fost sprijinul constant, îndărătnic, fără nici un fel de excepţie şi oprire din partea Uniunii Sovietice, dacă n-ar fi fost actul făcut de Guvernul Uniunii Sovietice, când ni s-a retrocedat administrativ Transilvania, pentru ca retrocedarea să fie şi pe plan politic, noi n-am fi avut prilejul astăzi [...] să ne bucurăm de acest mare succes al Neamului nostru”. Gheorghe Onişoru consideră această declaraţie a lui Tătărescu „pe cât de falsă, pe atât de demagogică”. Este considerată falsă, pentru că toate ţările votaseră în favoarea României (cu excepţia a doua abţineri), şi pentru că decizia fusese deja luată, în mai 1946, de miniştri de Externe ai celor patru Mari Puteri. Declaraţia era considerată demagogică pentru că, deşi Vîşinski acceptase revenirea întregii Transilvanii de Nord la România, acelaşi se pronunţase pentru invitarea Delegaţiei României doar pentru a expune speranţele şi punctele de vedere ale Ţării sale, nu pentru a trata. Argumentaţia, în acest al doilea plan, făcută de Gheorghe Onişoru, este de-a dreptul ilogică: în discuţia era *dacă URSS a susţinut şi chiar a determinat retrocedarea Transilvaniei de Nord* – şi domnia sa o recunoaşte – *nu dacă i-a dat voie sau nu lui Tătărescu să participe la tratative.* De luat în discuţie este, bineînţeles, ideea rolului determinant al URSS, în favoarea României, rol afirmat de Tătărescu. Articolul 19 al Convenţiei de Armistiţiu prevedea două posibilităţi:

https://biblioteca-digitala.ro

retrocedarea Transilvaniei de Nord *întreagă* sau *parţial.* Ambiguitatea, introdusă cu perfidie de sovietici în Convenţie, putea duce, în funcţie de evoluţia intereselor Moscovei, fie la una, fie la alta dintre variante; mai mult, ar fi putut fi eludate amândouă. Putea URSS să impună ce soluţie i-ar fi convenit? Ar fi acceptat Occidentul orice soluţie, dacă era cerută imperativ de URSS? La ambele întrebări răspunsul este afirmativ. Occidentul, epuizat după un război din care abia ieşise, nu ar fi putut să-şi impună voinţa, în caz că ar fi dorit să se ridice împotriva Moscovei. Mai mult, nici nu poate fi bănuit vreun conducător occidental din acel moment de intenţii belicoase la adresa sovieticilor, dacă aceştia s-ar fi opus retrocedării Transilvaniei de Nord. în practică, prin partajarea propusă de Churchill lui Stalin şi prin înţelegerea de la lalta, puterile vestice acceptaseră ca soarta României să fie în mâinile Moscovei. Prin urmare, Conferinţa de Pace de la Paris, în privinţa României, a hotărât numai ce au vrut ruşii. Aşadar, afirmaţia lui Tătărescu nu era falsă, ci reflecta adevărul. Tot URSS-ului trebuia să-i „mulţumim” şi pentru prevederile care ne dezavantajau. Gheorghe Onişoru însuşi consemnează – după ce-l combate acerb pe Tătărescu privind rolul decisiv al Uniunii Sovietice la Paris – că cererile Delegaţiei româneşti privind cobeligeranţa şi fixarea datei de 12 septembrie 1944 drept început al luptei Armatei române alături de Naţiunile Unite, „au fost respinse, atât de URSS cât şi de

Marile Puteri occidentale *care s-au raliat acesteia* [subl. n.]”. în ceea ce priveşte cererile României, „ralierea” occidentalilor la dorinţele ruşilor a fost în toate problemele. în urma deducţiilor sale – a căror nu onestitate, ci justeţe nu o accept – Gheorghe Onişoru trage o concluzie nefondată: „Dacă sunt luate în considerare aceste realităţi, la care se adaugă împovărătoarele despăgubiri de război impuse României, unicul beneficiar al acestora fiind Uniunea Sovietică, concluzia firească este că *acţiunea Delegaţiei române la Conferinţa Păcii de la Paris s-a soldat cu un eşec şi nu a reprezentat un succes* [subl. n.], aşa cum a susţinut Gheorghe Tătărescu”. Pentru a ajunge la o concluzie cu adevărt dreaptă, trebuie să avem în vedere o

https://biblioteca-digitala.ro

comparaţie: între consecinţele, din acel moment postbelic şi din următoarele decenii, asupra României ale prevederilor Tratatului de Pace în totalitatea lor, pe de o parte şi consecinţele aceloraşi prevederi pentru ansamblul Istoriei românilor. Tratatul a repus România în rândul statelor suverane, independente, deschizându-l astfel perspective pozitive; i-a redat Transilvania de Nord. Dar, în acelaşi timp, o considera ţară învinsă în război, cu toate urmările ce au decurs de aici. Urmările prevederilor negative au fost foarte grele pentru câteva zeci de ani. Acestea din urmă au trecut, rămânând doar amintirea dureroasă. Transilvania de Nord, însă, se află pentru vecie în graniţele României, aşa cum, dacă în 1946 URSS ar fi impus ca acest pământ românesc să-i fie dat Ungariei, el ar fi fost pierdut de români tot pentru vecie. Şi atunci, se impune repetata concluzie: pentru salvarea unei regiuni a Tării suferinţa unei generaţii nu poate fi considerată de neadmis; şi, nu contează ce culoare politică au avut reprezentanţii României care au încheiat acel Tratat de Pace, nu contează ce mare putere a impus prevederile acelui Tratat; important este, pentru români, că o parte a ţării lor, parte asupra căreia numai ei au drepturi imprescriptibile, nu a fost înstrăinată şi ei o stăpânesc şi astăzi. De aceea, pentru România Tratatul de Pace de la Paris din 1946 a fost pozitiv, meritul lui Gheorghe Tătărescu în obţinerea lui fiind major.

Permanenta contrapunere a lui Gheorghe Tătărescu şi a partidului său, cu Dinu Brătianu şi luliu Maniu împreună cu partidele lor, cu concluzia că cei din urmă au avut întotdeauna dreptate, în tot ce au făcut în perioada 1944-1947, nu are o îndreptăţire istorică. Ca oameni mari politici, de care au depins destinele României atâţia ani, trebuiau să nu se lase înşelaţi de zâmbetele încurajatoare ale unui Occident care nu putea şi, mai ales, nu voia să facă pentru România mai mult decât presiuni politice asupra URSS; iar URSS nu se sinchisea de asemenea presiuni. Ca urmare, pentru a salva cât mai mult din independenţa Ţării, pentru a conserva tot ceea ce într-un viitor internaţional favorabil, care nu putea să nu vină, cum de altfel s-a şi întâmplat, alianţa cu Moscova era singura soluţie de moment. Se trecea peste resentimentele personale,

https://biblioteca-digitala.ro

absolut normale, se înfrângea repulsia faţă de un stat care ne cotropise teritorii de la răsănt, peste repulsia faţă de un sistem politic în totală contradicţie cu democraţia; şi, trecerea nu putea fi uşoară, iar dacă ar fi făcut-o ar fi fost acuzaţi, de către intransigenţii de duzină ce se găsesc în toate epocile, că sunt oportunişti, laşi sau chiar trădători de Ţară. Dar, marii oameni politici, aşa cum indiscutabil au fost luliu Maniu şi Dinu Brătianu, trebuie să vadă în perspectivă. Desigur că este eroică, de admirat, cantonarea fermă într-o postură de respingere a oricăror ingerinţe din afară, de apărare încăpăţânată a democraţiei în toate formele ei. Prin aceste poziţii de admirat, cei doi şi-au făurit monumente meritate în Pantheonul Neamului românesc. Realismul a fost, însă, de partea „celui mai hulit dintre români", după expresia lui Pamfil Şeicaru, a fost de partea lui Gheorghe Tătărescu, care poate fi învinuit de laşităţi, oportunisme, pactizări cu comuniştii – dar care a avut o contribuţie indiscutabilă la configurarea unei priviri ceva mai puţin agresive a URSS faţă de România, la implantarea în mintea guvernanţilor de la Moscova a ideii că România poate fi un satelit al Uniunii Sovietice la fel de ascultător ca Ungaria şi, ca atare, nu este nici un risc pentru sistemul comunist dacă Transilvania de Nord rămâne în stăpânirea românilor.

Nerealistă s-a dovedit a fi şi permanenta respingere de către Dinu Brătianu şi luliu Maniu a propunerilor de apropiere, de reconciliere lansate către ei de Gheorghe Tătărescu; respingerea avea, desigur, o întemeiere istorică, servea însă doar mândriei personale a celor doi, sentimentului lor de demnitate. Apogeul postării într-o asemenea ostilitate deplină a fost atins în iama lui 1945, prin încercarea de a-l trimite pe Tătărescu Ia închisoare, fapt care l-a aruncat pe acesta, definitiv, în braţele comuniştilor care-l puteau salva[49]. La sfârşitul perioadei 1944-1947, chiar între liderii naţional liberali rămaşi fideli lui Dinu Brătianu se manifesta îndoiala privind justeţea permanentului refuz de a-l reprimi pe Gheorghe Tătărescu în sânul partidului. O notă a DGSS, din 1 noiembrie 1947, consemna faptul că la Clubul PNL-B din strada C. A. Rosetti, avocatul dinist Mărgineanu a arătat

https://biblioteca-digitala.ro

că „acum liberalii de sub conducerea lui Dinu Brătianu, cât şi naţional ţărăniştii, îşi dau seama că fruntaşii lor au greşit, refuzând mereu că stea de vorbă cu Tătărescu, respingând toate ofertele făcute de acesta spre o colaborare. Numai aici rezultă cauza că Tătărescu a trecut în cealaltă tabără”[50].

Este normal ca Istoria să reţină şi să judece faptele unor personalităţi şi ale unor partide politice fără subiectivismele contemporanilor epocii în care acestea au activat. O asemenea privire obiectivă poate reliefa multe aspecte negative ale activităţii lui Gheorghe Tătărescu în perioada 1944-1947 şi ale partidului său; dar, şi unele pozitive, între care esenţială este contribuţia la redobândirea Transilvaniei de Nord. De aceea, Istoria Partidului Naţional Liberal – Tătărescu merită, cu siguranţă, cercetată.

Ploieşti, 28 decembrie 2000

Note

1. Arh. SRI, fond D, dosar 5340, f. 246.
2. „Drapelul” din 5 decembrie 1947.
3. Idem din 12 noiembrie 1947.
4. Idem din 13 noiembrie 1947.
5. Vezi „Monitorul Oficial”, partea a IlI-a, nr. 13 din 12 noiembrie 1947, p. 113.
6. Arh. SRI, fond D, dosar 5340, f. 257-258.
7. Scrisoare însoţită de fotografia lui Gheorghe Tătărescu.
8. *Comunicat,* în „Drapelul” din 16 decembrie 1947.
9. Idem din 11 decembrie 1947. Cei care luaseră conducerea PNL-T nu au fost cinstiţi, expunând doar jumătatea de adevăr care le convenea: Gheorghe Tătărescu a iniţiat şi impus *Memoriul* din mai 1947; dar *Memoriul* era un document în mare parte realist şi curajos în contextul din acel moment Doar din raţiuni de oportunitate politică, în decembrie 1947 foştii colegi ai lui Tătărescu se arătau critici. Din aceleaşi raţiuni nu se spunea, la punctul 2 al *Moţiunii* din 10 decembrie 1947, că şi *Declaraţia PNL* din Parlament, din 11 noiembrie 1947 (cu anunţul rămânerii partidului în BPD), era tot conformă hotărârii lui

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu.

10. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2513, f. l^L
11. Idem, dosar, 2512, f. 1.
12. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 344.
13. Idem, f. 351.
14. Idem, f. 362.
15. „Drâpelul” din 14 decembrie 1947.
16. Idem din 19 decembrie 1947.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 325.
18. Idem, f. 341.
19. Idem, f. 326-329.
20. Idem, f. 348-349.
21. Idem, f. 350.
22. Idem, f. 330.
23. Idem, f. 331.

24 Idem, f. 333.

25. Idem, f. 332.
26. Idem, f. 334.
27. Idem, f. 351, 369.
28. Idem, f. 364; la Braşov se vor forma două grupări adverse în rândul naţional liberalilor. – Idem, dosar 1992, f. 30-31.
29. Idem, dosar 1992, f. 4.
30. Idem, f. 26-27.
31. Idem, dosar 1992.
32. Idem, dosar 1990, f. 337.
33. Idem, dosar 1914, f. 93.
34. „Drapelul” din 3 ianuarie 1948.
35. „Monitorul Oficial”, III, nr. 33 din 20 ianuarie 1948.
36. „Drapelul” din 18 februarie 1948.
37. Idem din 27 februarie 1948. Ultima şedinţă a Parlamentului, în cadrul legislaturii începută la 1 decembrie 1946, va avea loc pe 13 februarie 1948; dintre deputăţii marcanţi ai fostului PNL-T erau notaţi, în „Monitorul Oficial”, ca absenţi Gheorghe Tătărescu, Petre Bejan, Anton Dimitriu. Ca o ironie a sorţii, în această ultimă şedinţă a legislaturii. Ana Pauker, ministru de Externe, a prezentat Parlamentului proiectul de Lege pentru ratificarea Tratatului de prietenie, colatrorare şi asistenţă mutuală între România (sub noua denumire de Republica Populară Română) şi URSS, semnat la Moscova pe 4 februarie 1948 – Tratat pe care-l ceruse Gheorghe Tătărescu încă din primăvara lui 1944 (evident, nu în parametri umilitori din 1948). A fost ratificat în

https://biblioteca-digitala.ro

unanimitate. Vezi „Monitorul Oficial”, III, nr. 50 din 5 martie 1948, pp. 723-727. Olimpian, ca întotdeauna, Mihail Sadoveanu, preşedinte al Adunării Deputaţilor, se socotea obligat să ţină, după votul unanim, o cuvântare terminată în stilul epocii: „Trăiască Republica Populară Română! (Aplauze prelungite şi îndelung repetate.) Trăiască marea Uniune Sovietică (Aplauze furtunoase) şi genialul ei conducător losif Visarionovici Stalin! (Aplauze furtunoase, îndelung repetate; Adunarea, în picioare, ovaţionează puternic.)”.

38. „Drapelul” din 1 aprilie 1948.
39. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, voi VI, f. 91, 92.
40. „Drapelul” din 2 aprilie 1948.
41. „Monitorul Oficial”, III, nr. 3 din 16 aprilie 1948, p. 39.
42. Idem, nr. 5 din 19 aprilie 1948, p. 68.
43. Despre lucrările acestei ultime întruniri a conducerii partidului vezi Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 96.

43 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 6/1949, f. 2-7.

44. în „Dosarele Istoriei”, II, nr. 11 (6) din 1997, p. 2.
45. Aceleaşi concluzii şi la Gheorghe Onişoru în *Alianţe şi confruntări între partidele politice din România (1944-1947),* Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, p. 147: „Dintre noile apariţii s-a detaşat indiscutabil, prin rolul jucat, PNL condus de Gheorghe Tătărescu. Afirmaţia este susţinută de faptul că Tătărescu a fost realmente, o personalitate, iar activitatea sa a contribuit semnificativ la slăbirea taberei liberale”.
46. Gheorghe Onişoru, în volumul *România în anii 1944-1948. Trasformări economice şi realităţi sociale.* Fundaţia Alianţa Civică, 1998, p. 79, are altă părere: „Aliaţii Partidului Comunist, cu precădere social-democraţii şi dizidenţa tătărescană, *au avut*

https://biblioteca-digitala.ro

doar iluzia că ar putea juca un rol important în stabilirea tendinţelor şi cursului economiei naţionale”. Pentru PNL-T, documentele serviciilor speciale demonstrează rolul de frână în calea procesului de comunizare, fără a-l putea opri; a fost singurul dintre partidele aliate comuniştilor despre a cănii activitate se poate spune că a avut o oarecare importanţă în evoluţia economică din perioada 1945-1947.

47. Serban Rădulescu Zoner, *Politica PCR a „tovarăşilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu,* în RI, s. n., t. IX, nr. l-2/1998, p. 7.
48. Volum coordonat de Serban Rădulescu Zoner, 2000, pp. 284-285. ’
49. înverşunarea lui luliu Maniu împotriva lui Gheorghe Tătărescu s-a transmis şi generaţiei următoare de naţional-ţărănişti, la peste 50 de ani fiind încă aruncate etichete nedrepte: secretarul general adjunct al PNŢCD, Dragoş Oncescu, declara la 16 august 2000, în contextul unei campanii electorale (la Radio România, ora 18, 30): „PNL de azi se comportă precum trădătorul de neam şi ţară Guţă Tătărescu, în 1944-1947”.
50. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 287.

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE

NUME DE PERSOANE

Aldea, Alexandru (general) 45
Alexandrescu, Anton 57, 82,85,122, 191, 250
Alexandrini, Alexandru 8, 69, 84, 111, 143, 148, 170, 180, 200, 214, 226, 237, 242
Alimănişteanu, Dumitru 8, 24, 60, 60, 66, 74, 84, 111, 124, 142, 143
Andreescu, Nicolae 170
Andreescu-Rigo, Teodor 69, 112, 170, 177, 190, 254, 255
Angelescu, Constantin (dr.) 14, 24, 30, 35, 54, 79
Antonescu, Ion (mareşal) 18-20, 23,25,27, 47, 49, 56, 57, 81, 99, 106,109, 117
Antonescu, Mihai 18, 25, 28, 41,44, 49, 50
Apostol, Stan 266
Ardeleanu, Constantin 69
Ardeleanu, Ion 48
Argetoianu, Constantin 18, 19, 184, 185, 242
Arghezi, Tudor 39, 51
Arimia, Vasile 48
Aznavorian, Hurmuz 8, 72, 97, 111, 112, 143
Băbeanu, Pompiliu 24, 111, 254
Bădescu, Amedeu 69,101,129, 130, 170, 178, 235, 264, 266 Bălan, Nicolae (mitropolit) 56
Balş, Ion 202
Bănescu, Honeriu 111
Bassarabescu, I. A. 121
Bejan, Petre 8, 28, 34, 59, 73, 74, 84, 90, 111, 112, 121, 135, 142, 143, 161, 170, 177, 180, 188-190, 198-201, 208, 210,215,216,218,219,223, 228,230, 238, 241, 247, 248, 250, 254-260, 262-267, 277
Benes, Eduard 28, 29, 41, 43, 45,49
Bentoiu, Aurelian 8, 66, 69, 97, 108, 109, 111, 112, 116, 132, 133, 142-144, 172
Bercovici, Arza 79, 136, 137, 184

https://biblioteca-digitala.ro

Bevin, Emest 226
Bibescu, Martha 40
Barcă, Vasile 69, 100, 111, 112,
136, 141, 142, 170, 188, 201, 205, 210, 218, 243, 244, 250, 254
Bodnăraş, Emil (Bodnarenco) 174, 189, 229, 242
Bondac, Alexandru 24

https://biblioteca-digitala.ro

Brătianu, Constantin (Bebe) 37, 62, 102, 125, 130, 182, 183, 185
Brătianu, Constantin I. C. (Dinu) 9, 11-15,17, 20-22, 24, 25, 27, 28, 30, 34-37, 39, 40, 43,47,51,53-60, 62, 64, 70-73, 75,79,81,84, 85,96, 97-102, 105, 106, 108, 109, 114-119, 126, 127, 129, 130, 132, 135-137, 143, 144, 170, 171, 191, 212, 240, 248, 267, 268, 273-275
Brătianu, Dan 101
Brătianu, Gheorghe 14, 24
Brătianu, 1.1. C. (Ionel) 10, 170 Brucan, Silviu 6
Bulgär, Ion 69, 129, 157, 158 Bymes, James 154, 156, 226

Călinescu, Armand 14, 62
Caltofeanu, Ion 129
Cancicov, Mircea 21, 22, 25, 58,60
Carabis, Vasile 130
Caracas, Remus 8, 140
Carol aill-lea 10-14, 30,31,50, 58, 63, 76, 87, 99, 117
Cebuc, Alexandru 48 Cercel, Gheorghe 69 Cemavodeanu, Dan 101 Cleja, Stefan 228
Chiper, Ion 122
Chisinevschi, losif 259, 260
Churchill, Winston 272
Ciobanu, Mircea 172
Ciobanu, Stefan 24, 164
Ciolan, Nicolae Ion 24, 72, 111, 112, 170, 180, 181,200, 237, 262, 263
Ciuceanu, Radu 6

Cämpeanu, Radu 101; 102, 125,130, 185
Cämpeanu, Torna 101, 185
Cärstea, Nicolae I. 72
Cliveti, Gheorghe 9
Codarcea, Constantin 249, 250 Codreanu, Corneliu Zelea 19 Condrus, Grigore 130
Conici, Alexandru 69
Constantin, Gheorghe 232
Constantinescu-Bräila, I. 254 Constantinescu-Iasi, Petre 90, 124, 134, 135, 227
Constantinescu, Ion 128
Constantinescu, Miron 157, 162, 234
Constantinescu, Tancred 24
Constantiniu, Florin 122, 246 Coposu, Comeliu 35, 171 Corcoveanu, Petre 202
Comicioiu (general) 24
Costeanu, Andrei 40
Costinescu, Ion (dr.) 14, 24, 79, 98
Covaci, Alexandru 130
Cristoiu, Ion 269
Cuza, A. C. 119
Czika, Laurentiu 190

Dan, Partenie 111
Danielean (dr.) 254
Danielopol, Daniel (dr.) 171
Danielescu, Ion 121
Davidescu 44
Demetrescu, Eugen 149
Diaconescu-Tismana 69, 129
Dimitriu, Anton 8, 24, 112-114, 127, 129, 130, 170, 277

https://biblioteca-digitala.ro

Dimitriu, Constantin 60
Dimitriu, Comeliu 185
Dimitriu-Iasi, Dumitru 254, 258 ’
Dimitriu, Sergiu 40, 69, 111
Dimitriu, Victor 254
Djuvara, Mircea 24
Drăghici, Ion N. 111, 173, 254
Drăghicescu 24
Drämba, Ovidiu 130
Dragomirescu, Mihail 227, 233
Dunca, Eugen 8, 148, 170, 198, 254
Duca, I. G. 40, 71, 72, 109
Duca, Grigore 40
Duca, Nadia 248
Dumitriu, Dumitru 111
Dumitriu, Paul 103
Durma, Mircea 84, 98, 112, 143

Eden, Anthony 85
Enescu, Nicolae 69, 129, 143, 170, 254, 266
Enescu, Stefan 74
Etheridge 134

Färcäsanu, Mihail 57, 69, 101-103, 125
Fischer, H. B. 92
Florea, Eremia 130
Florescu, Marin 180, 209, 237
Fotino, George 171
Franasovici, Richard 8, 23, 29, 30, 41, 42, 44, 50, 52, 74, 111, 142, 173, 198, 228
Frates, Vasile 121, 140
Frigator, Mihai 112
Fruma, Ion 101, 103

Galeriu (pr.) 247
Gafencu, Grigore 28, 29, 50
Gaston Marin, Gheorghe 241 Georgescu, Adriana 103, 130
Georgescu, Teohari 124, 133, 161, 168, 176, 207,209,219, 220, 267
Ghelmegeanu, Mihai 19, 37, 38, 40, 57, 122
Gheorghiu, Anastase 177, 254 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 56, 60, 61, 75-77, 80, 82, 95, 122, 135, 156, 157, 159, 161, 162, 175, 182, 188, 189, 191, 192, 200, 204, 219, 241, 242, 246, 258-260, 266
Gheorghiu, Gheorghe (Georgel) 40, 69, 111, 112, 142
Gherghiu, Ion 24
Gheorghian, Nicolae 129, 130, 177,255
Gheorghiu, Panait 149
Ghiţă, Petre 112
Ghica, Comăneşti 40
Ghilezan, Emil 171, 207
Gigurtu, Ion 19
Gioca, Mihai 263
Giurescu, Dinu 6
Giurescu, C. C. 8, 170
Goga, Octavian 12, 14
Golimas, Aurel 112
Grigore, Traian 148
Grigorescu, Radu 24, 28, 44, 111, 142, 170, 213, 228
Groza, Petru (dr.) 38, 60, 82, 87,89, 90, 97, 100, 105, 111, 119, 123, 132, 135, 157, 158, 171, 174, 178,

https://biblioteca-digitala.ro

187, 188, 195, 206, 207,220, 230, 231,237, 243, 247, 250
Guriţă, Ion 255
Gyöngösi 159, 160

Hogea, Constantin 35, 40
Halippa, Pan 164
Hamangiu, Constantin 48
Haţieganu, Emil 171
Hudiţă, Ion 37
Husărescu 24

Ilasievici, Constantin 19
lamandi, Victor 111
Inculeţ, Ion 16
lonescu, Lazăr 149 lonescu-Quintus, Mircea 101
lonescu, Mihail, E. 246
lorga, Nicolae 12, 13, 19, 73, 74, 121, 140, 163
lorga, Petru 140
lordăchescu, Theodor 222, 223, 239
lorgovici, Ştefan 209, 254
lunian, Grigore 14

Kallontay 45
Killinger, Manfred von 18, 27, 49
Kopecky, Jaroslav 29, 50
Kavtaradze 131, 133, 202, 220

Lazăr, Horaţiu 24
Lazăr, Hie 207
Lazăr, luliu 72
Lăzărescu, Dan Amedeo 101
Lee, Arthur Gould 171, 176
Lenguceanu, N. N. 8, 140, 141
Leucuţia, Aurel 207
Luca, Vasile (Luka László) 76, 77, 80, 174, 190, 239, 267
Lupu, Nicolae (dr.) 35, 57, 122, 161, 169

Maior, Emil 112, 246, 254
Malciu, Grigore 39

Malinovski, Rodion 88
Manolescu-Strunga 34, 40
Mănescu, Virgil 101, 103
Maniu, luliu 14, 20-24, 27-30, 34-37,39-41,43,44, 46-51, 54-56, 58-61, 74-76, 81, 83-85, 88, 89, 97, 99, 103, 109, 118, 119, 131, 135, 137, 145, 167, 170, 171, 174, 183, 191, 207, 208, 230, 231, 240, 248, 263, 268, 269, 273, 274, 278
Mărgineanu 275
Mărăcineanu, Nicolae 254, 266, 267
Masarik, Jan 243
Marforibanks 83 Mateescu 148, 169
Maurer, Ion Gheorghe 156, 157, 160
Melbourne, Roy 182. 204
Melinte, Grigore 69
Mihai (rege) 31, 38, 39, 653, 81, 83, 131, 170-172, 265, 268, 269
Mihail, Gheorghe (general) 40, 41
Mihăileanu, Ştefan 171
Mihalache, Ion 18, 36, 171
Miron, Cristea (patriarh)

https://biblioteca-digitala.ro

106 Mironescu, G. G. 35,
244 Mirto, Eduard 207, 208
Mâţă, Alexandru 223 Mârza, Vasile 228
Moisescu, Dinu 266
Mocanu, Marin Radu 175, 242 Molotov, Veaceslav 42, 122 Mocanu, Spiridon 264
Moşoiu, Tiberiu 8, 24, 69, 111, 143, 148, 181, 219
Motaş, Gheorghe 28
Muşat, Mircea 48
Munteanu-Râmnic (Dumitru), 119, 140
Müller, Florin 123

Nanu, Frederic 31
Neagu, Alexandru 40
Negel, Constantin 221
Negroponte 204
Negroponte, Sanda 204
Negură, Mariana 254
Negură, Mihai 24, 28
Nicolaescu, Mircea 112, 264
Nicolski, Alexandru 6
Nicolau, Mircea 255
Nicolau, Victor 112, 148, 247, 255
Niculescu-Buzeşti, Grigore 34, 36, 37, 42-45, 52, 54, 117, 207
Niculi, Ion 234
Nistor, Ion 8, 24, 69, 104, 111, 143, 197, 216

Oncescu, Dragos 278
Oeriu 174
Onişoru, Gheorghe 6, 9, 48, 52, 118, 119, 122, 127, 174, 175, 271-273, 277
Oprescu, George 29
Oprişoreanu, Marin 148

Pândele, Constantin 149
Papacostea 40
Păsătoiu-Gorj, Iosif 70
Paschievici, Sever 170, 182, 219, 230, 234, 235, 238, 250, 253, 255
Pătrascanu, Lucretiu 33, 34, 36-38,43,44, 51’, 52, 54, 56, 78, 119, 161
Pătraşcu, Andrei 235
Patraulea 147
Paul al României 50
Pauker, Ana 77, 124, 161, 174, 219, 239, 277
Peltz, I. 72
Penescu, Nicolae 170, 183
Petrică, Petre 149
Piteşteanu, Alexandru 24
Pârvulescu, Constantin 56
Pop, A. 122
Pop, Dumitru 161
Popescu, Gheorghe 69
Popescu, Grigore 129, 264, 266
Popescu, Nicolae 262
Popescu, Patriciu 129
Popescu-Pietrari, Gheorghe 72 Popovici, Mihai 37
Portocală, Radu 24, 34—36, 40, 127
Predescu, Iulian 254

Racoviţă, Eduard 111
Rădăceanu, Lothar 76, 161
Rădescu, Nicolae (general) 88 Radian, Alexandru 34
Radu, Dumitru 219
Radu, Ion 254

https://biblioteca-digitala.ro

Rădulescu, Alexandru 130
Rădulescu, Aurelian 69, 202
Rădulescu, Marcel 130
Rădulescu-Zoner, Serban 6, 9, 47, 119, 122, 123, 246, 249, 270, 278
Ralea, Mihail 19, 25, 33, 34, 37, 38, 40, 51, 54, 57, 61, 119, 122
Răşcanu, Gheorghe 74
Răutu, Dumitru 69, 111
Regman, Nicolae 111
Rioseanu, Alexandru 19
Rist, Charles 141
Rizescu-Bränesti, Nicolae 112, 187, 189 ’
Roman, Petre 6
Roman, Walter 6
Romniceanu, Mihail 103, 171, 214
Roosevelt, Franklin Delano 92
Rosculet, Radu 8, 74, 111, 112, 170, 178, 180, 200, 209, 237, 242, 258, 266, 267

Sadoveanu, Mihail 161, 277
Sandu, Z. 72
Sänätescu, Constantin (general) 43,57,61,88, 204, 206, 224, 246, 249
Sändulescu, I. V. 101, 185
Saraga, Achile 190
Sasu, Vasile 99
Schoenfeld, Rudolf E. 52, 202, 239, 245, 249
Scurtu, Ioan 47, 52, 121, 245
Serdici, Vasile 207
Sever, Ghitä 24
Sfetcu, Ion 254, 255
Slama, Gheorghe 38
Slävescu, Take 111, 112
Sibiceanu, Nicolae 24, 64, 72, 81, 84, 104, 111, 112, 121, 143
Sima, Horia 19, 48, 119
Simache, Nicolae 247
Simionescu-Bärlad, Nicolae 111
Solacolu, Mihail 112, 254
Stan, Apostol 9
Stalin, I. V. 89, 96, 110, 121, 122, 158,272, 277
Stanciu, Ion 154
Steltzer Gerhard 18
Stoian, Stanciu 239
Stoica, Chivu 175
Strat, Gheorghe 24
Strat, Ion 264
Susaicov 220

Sandru, Dumitru 9, 47, 174
Seicaru, Pamfil 274
Serban, Gheorghe 111
Serban, Ion 222 Stefänescu-Goangä, Florian 8, ’m, 170, 254
Stirbey, Barbu 27, 28, 46, 63, ’ 83, 98

Takacs, Ludovic 223
Tabacu, Florin 129
Tanasoca, Nicolae Serban 13, 19,' 48. 49, 50,’240, 251
Tätäranu. Constantin (Costel) 8, 24, 28. 36, 40, 69, 72, 84, 96, 111, 112, 142, 143, 149
Tätärescu, Alexandru 24, 170 Tätärescu, Aretia 248

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu, Emanoil 111, 112,
126, 148, 170, 177
Tătărescu. Gheorghe, passim Tătărescu, Stefan 18, 24, 112,
242 '
Tegăneanu, Constantin (Costel)
111, 170, 197, 198, 237
Tegoianu, Mihai 69
Teodorescu, Nicolae 254, 266, 267
Teodorescu, Romulus 160, 255,
266
Teodorescu. Sebastian, 164

https://biblioteca-digitala.ro

Titeanu, Eugen 186 Titel-Petrescu, Constantin 33, 34, 38, 40, 43, 54, 56, 97, 119, 169, 267
Titulescu, Nicolae 44, 106, 117 Toma, Ilie, 111, 112, 181, 197, 247, 254, 258, 266, 267
Toma, Sorin 243
Todea, Ioan 125
Tomescu, I. A. 190, 267
Tomsa, Mircea 50
Topa, Petre (dr.) 8, 33, 38, 40, 54, 73, 119, 140, 141, 170, 198,254, 258
Trestianu, Nicolae 111, 112, 190, 225, 255
Turlui (dr.) 255

Tetu, Remus 101, 103, 130 f iroiu, Vasile 228, 254
Turlea, Petre 48, 123, 125, 128, ’ 164, 171, 172

Umanski, Konstantin 31
Urdäreanu, Ernest 31

Vaida, Petre 222
Vasilescu, C. R. 140
Vasilescu, Zenovie 213, 266
Vasiliu-Ráscanu, Gheorghe 161
Veniamin, George Constantin 101, 103, 171
Vinogradov 88
Vládescu-Rácoasa 119, 134, 222, 228
Vántu, Gheorghe 8, 69, 84, 111, 112, 143, 147, 148, 162, 170, 178, 180, 200,216-218, 230, 234, 237, 242, 247, 250 Válsánescu, Radu 101 Vásinski (Andrei lanuarevici) 83, 89, 90,91,272
Visoianu, Constantin 89
Vinte, Ion 228
Voicu, Aurél 255, 264
Voiculescu, Ion 129
Voitec, Stefan 76, 135

Zissu, Alexandru 119

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Câteva precizări generale 5
Capitolul I *10*
Capitolul II *53*
Capitolul III *129*
Capitolul IV *177*
Câteva concluzii posibile 252
Indice. Nume de persoane *279*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

De acelaşi autor

♦

- *Scrisori către N. lorga,* Editura Minerva, Bucureşti, voi. III, 1988; voi. IV, 1992; voi. V, 1996.
- *Nicolae lorga în viaţa politică a României,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991.
- *Din culisele Parlamentului României,* voi. I (1990-1992), Editura Globus, Bucureşti, 1994; voi II (1992-1996), Editura PRO, Bucureşti, 2001.
- *Şcoala Română din Franţa,* Editura Academiei, Bucureşti, 1994.
- *Monumente non grata. Falşi martiri maghiari pe pământul românesc.* Editura Bravo Press, Bucureşti, 1996.
- *Ip şi Trăsnea. Atrocităţi maghiare şi acţiune diplomatică românească.* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.
- *Discursuri în Camera Deputaţilor,* Romanian Historical Studies, Editura Traian Golea, Florida, SUA, voi. I, 1998; voi. II, 1999.

https://biblioteca-digitala.ro

- *8 noiembrie 1945,* Academia Română, Institutul Naţional
pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000.
- *Procesul Organizaţiei „T",* Editura Libra, Bucureşti, 2000. -*Nicolae lorga. O viaţă pentru Neamul românesc.* Editura PRO
HISTORLA, Bucureşti, 2001.
- *Nicolae lorga între Dictatura Regală şi Dictatura Legionară,*
Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

https://biblioteca-digitala.ro
https://biblioteca-digitala.ro

L1BRA® Bucureşti
Str. Avram lancu nr. 6, sectorul 2, 731041
Tel.: 011315.05.34; Fax: 313.40.97
e-mail: ojfice-libra@itcnet.ro
www.mihaieminescu.ro
www.apler.ro
Consilier editorial: Ion Tomescu

https://biblioteca-digitala.ro

Redactor: Daniela Tomescu
Producţie: Eugen Prislopan
Procesare: LIVIU DOBREANU
Coli tipo: 18,25. B. T.: 5.10.2001

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

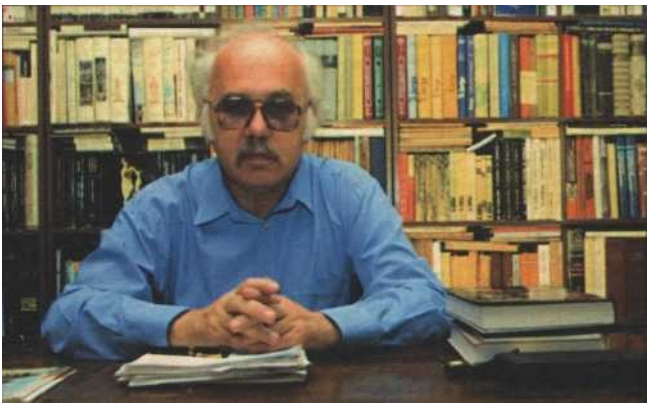

ISBN 973-8327-008
https://biblioteca-digitala.ro